DANA DUMITRIU

PRINŢUL GHICA

roman

volumul II

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

1984

Coperta de VAL MUNTEANU

PARTEA ÎNTÎI

I

Ferestrele sînt deschise ca vara. E o zi de februarie rece, dar clară, în care culorile se disting sfidător pe fondul alb-cenușiu al cerului și al orașului. Acesta, întins ca un polip uriaș pe spinarea cîmpiei, zvîcnește a sărbătoare. Zarva străzii asurzește pe cei cîțiva bărbați adunați în jurul mesei. Dar par mulțumiți și conștienți de perfecțiunea emoției. Sub picioarele lor, un covor de Tebriz cu franjurile roase și lîna tocită. Ceștile de ceai aburesc legănat.

Bălăceanu aruncă ironic o trîmbă de fum spre tavanul înalt al încăperii :

— Iată cum eu și Iancu Alecsandri, *frați*, prieteni și cuscri, am devenit și compatrioți în anul de grație 1859 ! Ar trebui să mulțumim mamelor noastre că ne-au născut la vreme s-o putem trăi și pe asta.

— Urmările miracolului !

Scarlat Crețulescu zîmbește de două ori : o dată din fotoliul confortabil în care este așezat, a doua oară din oglinda rezemată de consola din stînga lui. E o gazdă amabilă, cere mereu să se întețească focul în sobe. Dar stau cu paltoanele pe ei. Bolintineanu și-a pus și pălăria cea veșnic turtită. Se plimbă cu mîinile la spate prin dreptul ferestrelor pîndind apariția cortegiului festiv. În umbra draperiilor, privirile lui iscoditoare sticlesc ca ochii pisicilor. De acolo, din spațiul intrigantului el, cel mai sincer dintre contemporani, atît de sincer încît începuseră să-l desconsidere cu duioșie, se lansează într-o istorie suspectă :

— Într-o seară, la Iași, în casa caimacamului Vogoride — atmosferă iute, condimente orientale, doamne cu decolteu magnific, consulul Gödel înclinîndu-se în fața lor doar din grumaz, ce mai, o lume care te îndîrjește și-ți excită imaginația...

— Oh, oftează Bălăceanu, cînd mintea devine mai aprigă și sufletul mai tandru...

— N-ai idee, frate, ce inimă are, îmi spunea Ștefan Catargiu.

— Cineeee ?

— Era vorba de Vogoride, pretindea că fanariotul are inimă largă, lată și lungă. Doamna caimacam trecea pe lîngă noi tristă.

— Și bogată...

— Tristă, bogată și hotărîtă, iar bîrfele ieșene ziceau : așa e ea, nu se simte bine cînd îi merge bine, în timp ce patrioții ziceau : o femeie care își riscă liniștea căminului pentru liniștea patriei ! Consortul, în uniformă de general moldav și fes vișiniu, mă primise jovial. „Poeții noștri sînt oameni politici", mi-a spus. Bolintineanu deschide brațele imitîndu-l. Iar eu : „N-au încotro"...

Lovește în treacăt geamul polizat care zăngăne. Brusc zgomotele străzii devin brutale pentru cei din încăpere.

— Mă așteptam să aud din clipă în clipă, în spatele cuvintelor lui moi, pufoase, meterhaneaua, dar, vă asigur, aveam o prejudecată. Fanariotul era mai european decît boier Catargiu. Îmi spuse că politica cere totuși multă osteneală și luciditate, iar vizionarismul și idealismul nu sînt admise decît în proporții picante... Părea foarte convins de înțeleptele lui banalități și deosebit de vesel. „Dumneata ești un poet cu vederi practice, m-a întrebat, sau un politician cu vederi poetice ?" Se așteptase probabil să mă amuz, eu însă nu știam ce anume să mă supere mai tare din cele două bănuieli, și atunci tot el m-a scos din încurcătură propunîndu-mi... să rămîn în Moldova. O invitație făcută tot cu brațele deschise, cu privirea duioasă... „Te fac colonel !"

Bălăceanu se lasă pe spatele fotoliului și-și întinde picioarele lungi pînă în cealaltă parte a mesei. Zîmbește presimțind poanta.

— Da. Asta mi-a făgăduit. Te fac colonel ! Eu am rămas încurcat și el mi-a arătat un tînăr tolănit pe sofa alături de nevastă-sa, un tînăr ce rîdea cu poftă. „Eu l-am făcut colonel și pe Alecu în mai puțin de o lună." S-a îndreptat spre acesta și i s-a adresat cu o afecțiune visătoare : „Cuzache, vino să te prezint poetului Bolintineanu." Așa l-am cunoscut.

Afară, lumea tălăzuiește. Ropote de trăsuri în goană, rîsete, niște tobe bubuind înăbușit și clopotele bisericilor din apropiere.

Ghica respiră cu emoție vacarmul care se întețește și, împingînd cu vîrful pantofilor marginea covorului de Tebriz, spune :

— M-am hotărît să rămîn în țară, să-mi găsesc aici oarecșcare întrebuințare.

Ceilalți tac. Nu par surprinși. El mîngîie visător buza paharului cu ceai și are deodată certitudinea că va fi ministru. Acesta va fi rolul lui. A vrut prea mult. *Va fi doar ministru.*

Aerul rece de afară le pătrunde pe sub paltoane, pe sub haine, pe sub cămășile de mătase, cu tot ceaiul fin, cald, aromat, servit cu impecabil ceremonial. Bălăceanu, cuprins de o bruscă frenezie :

— Quelle chance que celle de Couza ! Qui sait si quelque jour on ne viendra pas d'annoncer ton avènement au trône de Tombouctou !

I se adresează peste umăr lui Scarlat Cretzulescu.

— Ah, c'est possible l'impossible ! recunoaște acesta.

Alexandrescu soarbe energic din paharul înveșmîntat în cămașă de argint :

— De cînd Rosetti s-a arătat atît de entuziasmat de Cuza, de cînd l-a făcut „sublim", simt nevoia să am rezerve...

— Totuși, cineva, o ființă cu cravată tricoloră, recita pe stradă versurile dumitale chiar acum o oră, îl asigură aparent fără ironie Cretzulescu și încearcă să refacă versurile : Timp dorit, zi de speranțe, Fiu al țărei, salutare !...

Un uragan de „urrrra" se revarsă în încăpere.

— Vine ?

Bolintineanu scrutează strada.

— Nu se vede nimic deocamdată, dar lumea se agită ca și cînd...

Buluceala e mare. Au apărut zeloșii care țin ordinea, împing pe cei ce se reped în mijlocul drumului să vadă cu o clipă înainte steagurile corporațiilor și panașele cailor jandarmeriei. Cîțiva cîini vagabonzi rătăciți prin gloată schelălăie maltratați, fugăriți, spre hazul unor țigănuși care joacă tananaua în ciuda indignatului bun simț al populației. Începe o altă vînătoare și apar bicele surugiilor care și-au lăsat trăsurile și căruțele pe străzile apropiate și au venit la primirea Domnitorului. Un țînc cu pletele încîlcite curgîndu-i pe sub căciula veche și murdară este lovit peste față. Urlă. Sînge. O femeie dă să leșine.

Emoția crește !

— Les choses ne sont pas mûres, spune Ghica care s-a ridicat de la locul lui și privește trist pe fereastră spectacolul bucuriei populare. Les roumains ne sont pas prêts à ècouter le langage de la raison.

Balcoanele, porțile, geamurile sînt împodobite cu ghirlande de flori, steaguri, șaluri orientale, ștergare cu frumoase rîuri și domnișoare cu pălăriuțe vesele, pline de pene și funde. Casele de vis à vis au în față un gard de oameni.

Nerăbdarea generală poartă cuibărită în ea, ascunsă cu grijă și superbie, apatia străveche, scepticismul bătrînesc și impetuozitatea superficială a tinerilor. De sute de ani valahii nu mai trăiseră o bucurie atît de reală. De bucuriile false, pe care cu generozitate și uneori cu artă le tot arătaseră cînd li se spusese că este nevoie, se săturaseră. Nu sînt ei de vină că nu mai știu s-o trăiască de-adevăratelea !

— Atîta entuziasm ne vine din conștiința că am făcut ceva mai mult decît ni s-a îngăduit, mormăie Cretzulescu cu vocea gîtuită.

Mulțimea de tot felul nu contenește să se înghesuie pe Podul Mogoșoaiei împingîndu-se, îndesîndu-se și aclamînd pe „alesul nației".

Iar „alesul nației" intră în capitala Valahiei foarte posomorît.

Drumul lui e pavat cu flori iernatice și panglici tricolore.

Escadronul de cavalerie dinaintea trăsurii își clatină calpacele de astrahan în ritmul pasului de paradă, fluturînd panglicele roșii cu o energică disciplină. Dolmanele albastre cu centuri roșii-purpurii și cu trese aurite strălucesc în lumina rece.

Trăsura prințului pare purtată de mîinile oamenilor care strigă, cîntă, se înghesuie, se strivesc. În balcoanele și ferestrele caselor, pe acoperișuri flutură eșarfele și florile de hîrtie. Arcurile de triumf împodobite cu cetini de brad și ferigi se clatină împinse de năvala poporului. Lăutarii, prin colțuri de străzi, urcați pe scaune și butoaie, își scîrțîie mulțumirea ajunsă la delir. Femei cu largi crinoline aruncă buchețele de frezii spre trăsura cu bogate ornamente domnești, tîrgovețe cu paltoanele deschise țipă și plîng, domni gravi își agită pălăriile tari, copiii țopăie luați de vîrtejul celor mari, țăranii îngenunchează.

Acesta este prințul tuturor.

„La legi nouă, om nou."

Îi salută cu zîmbete simple și le face semn cu mîna, de parcă ar întîlni vechi cunoștințe, rude, vecini.

Acesta n-a lăsat un purcoi de bani la Constantinopol ca să capete un tron. Se zice că nici nu s-ar fi gîndit vreodată la el. A fost ales și a spus: „Vom fi Domn constituțional..." A mai spus că e gata să se retragă în viața privată dacă Puterile garante vor accepta unirea sub un prinț străin.

— Să fie oare fericirea un apanaj al speranței, murmură Bolintineanu și-și scoate pălăria.

Multe a văzut ea strada pe care Alexandru Ioan I trece acum în caleașca deschisă — caleașca somptuoasă a lui Știrbey, cumpărată în grabă de municipalitate de la rudele ex-domnitorului.

Podul Mogoșoaiei i-a văzut și pe Brîncoveanu dus spre moarte, și pe fanarioți, venind cu liota lor de slugi, pe ciumații lui Caragea, pe grecii lui Ipsilanti și pandurii lui Tudor, pe Grigore Ghica cu tot neamul lui uriaș dornic de căpătuială și pe fratele lui, Alexandru, speriat de

năvala bonjuriştilor, pe Bibescu şi pe paşoptişti, mantaua albă a lui Eliade şi armatele ocupanţilor şi cîte şi mai cîte...

În lipsa unui fluviu măreţ care să le dea bucureştenilor senzaţia timpului care se scurge implacabil şi al vieţii tenace, răbdătoare, Podul Mogoşoaiei a săpat în curmezişul oraşului albia lui dîrză, făcînd ca toate celelalte artere să se verse, ca nişte afluenţi, în matca lui şi oamenii să respire aici o boare răcoroasă, europeană.

Vin pe Podul Mogoşoaiei îmbrăcaţi altfel, mai îngrijiţi, ca la teatru sau la o soarea. Respectă astfel nu atît istoria care a bîntuit şi bîntuie printre zidurile şi grădinile lui, dar mai ales Comerţul, adică viitorul ţării. Podul Mogoşoaiei este Europa secolului al XIX-lea, ultima modă, făţărnicia unei lumi practice, eficace, gata să se schimbe cu frenezie. Cea care promite omului capabil şi muncitor o şansă sigură de parvenire. Dar promite la fel şi lichelelor, şmecherilor, speculanţilor...

Ghirlandele de flori şi aclamaţiile, zîmbetele femeilor, pălăriile aruncate în sus ale bărbaţilor — ce puzderie de gibusuri negre şi căciuli ţuguiate ! — sunetele orchestrate ale clopotelor, piţigăiala scripcilor ţigăneşti, bubuiala tobelor şi răcnetele trompetelor fanfarei militare, *Hora Unirii* cîntată şi răscîntată „jusqu'à délire !“, arcurile de triumf mirosind a pădure umedă, grupurile de oameni de pe acoperişe, din balcoane şi din ferestre şi mulţimea care tălăzuie în aşteptarea cortegiului — toate acestea nu-i pot risipi Prinţului îngrijorarea.

Zilele lui de fericire se terminaseră.

Are în gură gustul de pîine şi sare cu care municipalitatea l-a întîmpinat după vechiul obicei. Prea multă sare ! Pîinea fusese însă proaspătă, aromitoare. Oare cine mănîncă acele uriaşe aluaturi pufoase după ce Vodă îşi dumică melancolic şi răbdător fărîma protocolară ?

Cuza gusta de cîteva zile, de dimineaţa pînă seara, asemenea azime coapte artistic.

Din pricina înghesuielii, trecerea în revistă a oştirii n-a mai putut avea loc. În schimb, discursul prezidentului n-a putut fi evitat.

Gloria are pentru „alesul nației“ plăceri și servituți pe care nu le-a dorit și nu le-a imaginat. „Fii dar omul epohei !“

El este un om modest cu idei înalte. Atît. Dar se pare că exact această combinație era necesară și poate modestia a jucat un rol mai mare în alegerea lui decît chiar ideile înalte. Nu l-ar fi votat boierii de la Iași și de la București dacă n-ar fi avut această calitate.

Cuza este înalt, blond, zvelt. Își poartă uniforma de colonel de lăncieri cu eleganță. Se zice că-i plac femeile și jocul de cărți. Foarte spiritual, foarte puțin dornic de protocol, are o vie mulțumire cînd poate să-l sfideze, ipocrizia îi repugnă și e prea deschis pentru un om politic al jumătății de veac. Pare „sublim“ datorită bunului simț.

Viața îi apare de cîteva săptămîni de-a dreptul tricoloră !

Destinul ! Oferă multe surprize și cîteva inconveniente.

Cuza încearcă intrînd în capitala Valahiei să se simtă puțin valah. „Muntenii iubesc aparențele“ îi spusese Alecsandri, „fiți fermecător cu domnii și cu doamnele, căci poporul este deja fermecat.“ Își făgăduiește să iubească lucrurile pestrițe și acest limbaj repezit căruia nu-i întrezărești decît după un timp sensul.

Părăsise Moldova lui cu tristețe în suflet.

Și îl dor dinții. Dumnezeule, cum îl dor dinții ! Dar cine să aibă milă de suferința lui ? Cu fiecare zi care trece ființa lui trebuie să se piardă. Sînt mulți cei din jur care îi cer asta cu oarecare solemnitate și chiar cu o undă de încordare. De colonelul Cuza nu mai este nevoie, nimeni nu se vaită că a dispărut sub hainele lui Vodă. În preajma lui numai oameni care îi pretind măreție și iarăși măreție. Cum ar fi Mitiță Sturdza care și acum stă drept în scaunul trăsurii, nerăbdător să-l pună în fața problemelor la ordinea zilei. Nu poate suferi lipsa de umor a secretarului său și demnitatea lui scorțoasă, ordinea din hîrtiile pe care i le pune sub nas, vocea egală și refuzul oricărei relaxări.

Din 5 ianuarie el nu mai are decît datorii, nici un drept. „La legi noi, om nou“ spusese Kogălniceanu, și-i tremurau mîinile.

Cuza prinde un buchețel de violete ce i-a căzut pe umeri, îl miroase. E soare, lumină de primăvară, calcă pe pămîntul umed din livada de la Soleni și aude rîsul vesel al lui Lambrino și al nevestei lui care chinuie mîțele pe terasă.

„Mărire, spune-mi care-ți este prețul!“

Ce vor decide marile puteri?

Ministerele pe care le-a alcătuit nu sînt stabile.

Criza comercială a dus la faliment firme prospere.

Visteria e goală. Capitalurile străine nu vin, oamenii bogați din țară nu investesc, nu sînt nici obișnuiți și, speriați de nesiguranța politică, preferă să consume tot ce au.

Intrigile la Constantinopol se înmulțesc.

E dificil să vezi clar în neclaritatea evenimentelor.

Liberalii vor să-l împingă înainte, să declare unirea deplină, Napoleon îi transmite să fie prudent. Conservatorii nu vor să audă de reformele cele mai necesare, poporul are însă nevoie de e'e și le așteaptă.

— Corpul electoral, sp me Ghica în timp ce cortegiul se apropie de fereast a lor, corpul electoral ar fi fost admirabil dacă ar fi oferit noului voievod o Adunare care să-i permită să guverneze!

— Pentru a fi un mare personaj trebuie să susții un mare conflict, așa zice Shakespeare.

În ironia lui Bălăceanu se strecurase totuși emoția. Ghica se uită la el și zîmbește.

— O, ce dreptate are marele Will...

Clopotele de speranță bat pentru toată lumea.

Cortegiul trece pe lîngă ei.

Ghica flutură fularul său de mătase. Cînd de la fereastra camerei alăturate, soțiile lui Cretzulescu și a lui Bălăceanu au aruncat micile lor buchețele de anemone, Prințul a ridicat ochii și l-a zărit. Un zîmbet venit de departe, din tinerețea lor zvăpăiată îi luminează fața. Îi face un semn tandru de salut și Ghica își flutură cu mîna întinsă fularul alb.

Caleaşca se îndepărtează, sunetele se învălmășesc confuze.

Privind fundurile viguroase ale cailor jandarmeriei care vin în urmă, toată lumea oftează.

— Cine știe ce ne mai e dat să trăim, spune un mahalagiu căruia entuziasmul i-a acoperit doar cîteva ore scepticismul moștenit de la tatăl lui, care l-a moștenit de la tatăl tatălui lui, care l-a moștenit la rîndul lui de la tatăl tatălui lui. Lumea cu zîmbetele fluturînd încă pe față îi dă dreptate.

— Măcar să nu fie mai rău, zice înțelept un negustor. Cînd e vorba să fie fataliști, valahii au inspirație aforistică.

— Fără rău nu se poate...

„Dincolo de înțelepciune, deasupra ei, plutind în norii groși și vălătuciți ai orgoliului stă însăși banalitatea", își spune Ghica în timp ce vorbele celor de sub fereastră încep să se stingă în vacarmul general.

— Să-i dea Dumnezeu ani mulți și buni... strigă un bătrînel bine abțiguit. Are o față rotundă, cărnoasă, roșietică și o privire de tot galeșă, dar agresivă. Iar pe aristocrați dracu i-a luat și să-i ia...

Un măscărici scălîmbăindu-se vrea să subțieze entuziasmul. Își mișcă tichia plină de clopoței și strigă :

— Ce-am avut și ce-am pierdut și nimic nu voi cîștiga... frații mei, arta e mai presus de toate...

Cele două batalioane de infanterie puse să încheie defilarea nu mai văd decît lacrimile șterse cu energie, hohotele de plîns patriotic stingîndu-se, îmbrățișările și sărutările frățești, risipirea haotică a mulțimii, geamurile golite de frumoasele doamne și steagurile fluturînd moi în balcoane pustii.

Dangătul clopotelor mai plutește peste oraș încă multă vreme.

„Nu voi avea în vedere decît binele și fericirea nației române. Fie ca Dumnezeu și compatrioții mei să-mi vină în ajutor !"

Rostind aceste cuvinte Cuza și deputații din Adunare au senzația că se deschide cartea timpului cu paginile ei goale.

II

Seara, la teatru, Pisoschi împinsese brusc ușa lojei lui Bălăceanu și se prezentase foarte protocolar, cu un zîmbet dărîmat de oboseală : „Sînt aghiotantul Alteței sale, Prințului etc..."

Uniforma îi strîngea pieptul lat ca hainele unui răposat mai slăbănog. Pe frunte îi atîrna un ciuf moale. Își trăgea mereu un umăr în sus, tic ce sărea în ochi și lăsa interlocutorul visător și derutat.

Îl invitase pentru a doua zi la palat, într-o audiență.

La ora zece.

Spectacolul festiv, dat în onoarea noului domnitor, era destul de patriotic pentru a-i arunca pe toți cei de față cînd în exaltare, cînd într-o enormă plictiseală, pentru a le provoca cînd lacrimi de entuziasm hohotitor, „visceral" cum spusese Grigore Alexandrescu, cînd niște căscături discrete. Cuza însuși, se zice, își așezase la gură de cîteva ori frumoasa mînă prinsă în mănușa albă ca să-și ascundă răbdarea exasperată. Avea prea multe pe cap și trăncăneala națională, atît de bine intenționată, Doamne !, dar prea lungă a lui George Sion nu-i putea anestezia îngrijorarea. „Ah, da, să nu uităm, dragul meu Pisoi, să-i trimitem felicitări și mulțumiri pentru înflăcăratele sale versuri vechiului și devotatului prieten Sion ! Nu-i așa ? Trebuie ! Să nu uităm !" Zîmbiseră unul spre altul cu aerul că își amintesc de un bătrîn senil.

Pisoschi, revenit în loja domnească, își păstrase privirea somnambulică. Părea o păpușă mecanică al cărui arc zvîcnește sau înțepenește capricios tocmai cînd ar trebui să se relaxeze sau să se încordeze.

Doamnele își examinau suveranul.

E tînăr, mîndru, strălucește în lumina policandrului ca o prețioasă bijuterie.

Vise romantice se țes deja în minți de adolescente, pasiuni hrăpărețe și vinovate mijesc în suflete mature și dezamăgite. Cînd soțul e prea bătrîn sau te înșeală, cînd amantul e prea sărac sau te înșeală ar fi o adevărată

recompensă a suferinței amoroase atenția galantă a însuși domnitorului. Prințul este deschis tuturor posibilităților și se zvonesc multe despre „escapadele sale extraconjugale".

Domnii erau agitați. Politic.

„Da' bine, boieri d-voastră, unde mergem ?... ba nu, adică, vă întreb, unde mergem ?".

În prima pauză, Ghica fusese înghesuit în foaier de Bălăceanu care trepida de emoție și-și ascundea candid bucuria sub o avalanșă de ironii exaltate :

— Mi-a pus Dumnezeu mîna în cap ! Mîna lui fragilă și lejeră ! M-am procopsit ! Patria are nevoie de mine, înțelegeți ? Prințul a pus ochii pe modesta mea persoană, închipuiți-vă ! Să cred oare că sînt necesar ? Ce operă măreață sînt chemat să fac ? Sînt oare capabil să mă sacrific pentru țara mea ? Mi s-a dus buhul de om înțelept ? Ce prieten moldav mi-a făcut asta, adică cine mi-a adus suficiente laude pentru a declanșa asta ?

Făcuse ochii mici, vicleni, bănuitori și apoi rîsese copilărește. Ghica fusese amuzat de acest joc și-l încurajase :

— Bălăcene, Bălăcene, renunți tu la avantajele opoziției pentru a ajunge omul puterii ?

Îi privea cu stupoare fericirea, schimbarea firii sub speranța unei funcții, altfel bine meritate.

„Politica trebuie să mizeze mai mult pe această latură naivă, infantilă, lesne amăgitoare din fiecare. Va fi o descoperire epocală !"

Recitalul fostului revoluționar se prelungise. Era ca un concert de cameră pe lîngă bubuiala unei fanfare de grădină publică, pe lîngă spectacolul în care Sion nu precupețise nici o notă înaltă.

— „...noi, nația cea mai experimentată și mai friptă întru aceasta..." citește cu vocea lui acră Gr. Brîncoveanu ultimul articol al lui Rosetti. Doamnele nu mai pot rîde. Iarna asta balurile în vederea alegerilor și în onoarea alesului le-au obosit peste măsură.

— Ce spuneți de discursul lui Cuza la Cameră ? întreabă Gradowicz.

— Bănuiesc că ultraliberalii sînt nemulțumiți de critica făcută dezordinii publice.

— Domnule Ghica, je crois que les valaques ont trouvé un maître sans y penser.

— Circumstanțele îi cer o energie cu totul excepțională, nu știu dacă o va avea.

— Intrigile apar ca ciupercile după ploaie.

— Să sperăm că sărmana țară nu va suferi că deputații ei sînt nebuni și sălbatici.

— Cuza nu poate face unirea deplină, Napoleon a transmis prin Walewsky care i-a transmis prin Place și Béclard : prudență.

Cu Ghica se procedase altfel.

Mihalache Kogălniceanu apăruse jovial, cu privirea împărțită în paisprezece sub ochelarii rotunzi, cu pasul lui săltăreț și cu replica abruptă, la o oră după ceremonia de la Cameră, în salonul de la Hugues. Zărindu-l la o masă cu Costache Ghica și Ion Cantacuzino se repezise, îl îmbrățișase fratern, pocnindu-l zdravăn pe spatele cocîrjat și după o scurtă cucerire a terenului prin vorbe spirituale și mici anecdote mondene, îi trăsese oarecum de mînecă, îi luase într-un *aparté* șopotit în care le mărturisise și iluziile și dezamăgirile sale. Clocotise la foc scăzut, aproape fără apă, preț de un sfert de oră, și-i comunicase apoi la ureche, între două sorbituri din paharul de Madeira, că Prințul are o vorbă cu el, în mare secret și-l așteaptă după spectacol în „părăginita sa reședință".

Mihalache era neschimbat. Vitalitatea lui uneori atît de senzuală, alteori atît de abstract-politică, trăind adică în două game, una majoră, alta minoră, cu egală vervă, simpatie și participare, căpătase doar o ușoară patină, exact acel luciu subțire al vanității care dăruie unei personalități siguranța de sine. Era semnul că omul s-a obișnuit cu defectele și calitățile sale, s-a împăcat cu propriul lui conținut. În timp ce vorbea, își rotea ochii spre niciunde și pretutindeni, bîzîia ca un bondar sub pahar, începea brusc o idee de parcă o lungă pregătire se făcuse undeva, în conversațiile lor subtextuale de o clipă. Kogălniceanu semăna acelui cîine de vînătoare cu

inteligență ascuțită, dar fără miros, alergînd pentru a-și îndeplini datoria în toate direcțiile, adică nicăieri.

Și, iată-i, după spectacol, în dans de pisici nocturne. Pîș-pîș, spre palat. Pe străzi întortocheate, întunecoase, adormite. Doar mantiile negre, largi, de altădată le lipsesc pentru a arăta ca niște conspiratori carbonari, întîrziați la spectacolul revoluționar. În timpul acesta Bălăceanu se perpelea în patul lui conjugal.

Pe la răspîntii, cete de oameni se încălzesc la focuri de mangal, sporovăind politica zilei. Lumea e nesătulă de evenimente. Vin de prin sate, de prin tîrguri și așteaptă ba una, ba alta. Nu le vine să creadă că viața va fi de acum mult mai potolită. Sînt nesătui de evenimente mari. Ar mai vrea și ar mai vrea ! Au libertatea *de a mai vrea* pe care n-au mai avut-o de mult, de pe vremea stră-strămoșilor lor. O clipă, o vară, au mai simțit-o în '48, dar prea scurt timp și cu urmări prea sinistre... Iar cei de atunci erau tinerii care azi s-au retras în case. Fiii lor vor revoluția lor.

„Poate că din zece în zece ani ar trebui o răsturnare pentru a elibera energiile latente..."

Același Pisoschi, adormit rău, căruia i se alăturase Dimitrie Sturdza, în ținuta lui impecabilă, călcînd ca un absolvent de liceu militar (tînărul de care lui Ghica îi vorbise cu încredere Arăpilă, prezent și el la întîlnirea de la miezul nopții) constituiau convoiul secret.

Pîș-pîș prin palat ! Pîș-pîș prin culoare, saloane, anticamere și iar coridoare. Kogălniceanu, nemaiputînd îndura strategia, miorlăie ușurel. Rîd pipăind cu piciorul parchetul alunecos. Și, în sfîrșit, sparge întunericul o ușă înaltă, albă, cu chenare aurite, lăsată deschisă în așteptarea lor și, ridicîndu-se de la masa de lucru, se repede spre ei cu brațele întinse, într-un elan de simpatie, însuși Prințul.

— Bine ați venit, domnilor !

Mîinile se strîng călduros. Prințul, în ținuta de gală, dar fără sabie și fără mantilă, îi privește ușor malițios :

— Avem aceiași prieteni... tărăgănează cuvintele observîndu-i atent. Apoi cu un accent ironic : Les amis des mes amis sont mes amis !

Are faţa palidă, părul blond-şaten cade disciplinat de pe tîmple spre ceafă. Favoriţii şi bărbuţa „imperiale“ îi stau bine.

Ghica este uimit de felul în care un domnitor adevărat locuieşte în fizicul acestui băiat bun şi vesel de odinioară.

E chiar frumos, convingător. Lucrurile care îi cad în mînă, covoarele pe care păşeşte par supuse şi dulce cucerite.

— Vă cunosc foarte bine prin Negri şi Vasile Alecsandri, spune adresîndu-se mai mult lui Golescu. Ştiu ceea ce este în drept să vi se ceară şi să se aştepte de la dumneavoastră.

Vorbeşte o voce augustă, neutră. Iese din pereţi, din plafon, din podea, vine de dincolo de ferestrele înalte şi zăbrelite, dincolo de uşile închise, căci prinţul tînăr şi surîzător din faţa lor pare prea amical pentru a fi şi solemn.

Şi totuşi [illegible] unde apare instinctul autorităţii !

El nu îl exhibă, nu ! Nici ei nu sînt slugile domnitorilor de altădată, nu !

Ghica îşi lasă pleoapele peste ochii întunecaţi, căpătînd privirea aceea pierdută : „*În noi* este simţul autorităţii, în conştiinţa noastră că cel *ales* de destin ne depăşeşte. E ceva confortabil în senzaţia că eşti un soldat înrolat în armata disciplinată a politicii, că altcineva, deasupra ta, ia deciziile, îşi asumă responsabilităţile bătăliei.“

Ghica îşi ţine cu demnitate cocoaşa în spate. Eleganţa şi naturaleţea voevodală ale lui Cuza i se par totuşi o insultă subtilă. Acela stă rezemat de masa lui Alexandru Ghica, a lui Bibescu, a lui Ştirbey — o masă vieneză cu intarsii geometrice : „M-aţi vrut sau nu m-aţi vrut, iată-mă-s !“

Nu numai moda vestimentară sau barba şi tunsura îl apropie de imperialul model francez, ci şi uşoara familiaritate democratică şi în acelaşi timp prea fastuos regală cu care se apropie de subalterni. Epoleţii auriţi i se clatină uşor ca nişte bronhii.

E momentul în care majestatea sa le întoarce spatele, ocolește masa încărcată de hîrtii, călimări și pene ca biroul unui notar de provincie și aruncîndu-se în jilțul său, le face semn să se așeze.

Arăpilă și-a alcătuit o față fără surîs care pare că-l amuză pe Cuza. Se uită mereu la el de parcă ar pune la cale o năzbîtie și ori de cîte ori îl vede își imaginează efectul de poimîine al planului. Pe Ghica îl ocolește dinadins...

Conversația glisează ușor pe amabilități. Kogălniceanu face pe consilierul regal care a descoperit niscaiva personalități camuflate și le-a scos la iveală ca un arheolog vasele antice din nisipul vremurilor. Vodă clatină din cap la superlativele împinse în fața lui și ridică deodată mîna în semn de saturație. Ca de obicei, consilierul improvizat depășește prin exces de zel norma epitetelor.

— Domnilor, spune ridicîndu-și plictisit sprîncenele, două mi se par problemele cheie ale momentului pe care îl trăim, ei, da, e surprinzător, continuă înveselit cu silnicie, e surprinzător că nu sînt trei ca în toate basmele orientale.

Pisoschi răspunde clipirii ostenite a domnitorului, clătinîndu-și ciuful căzut pe nas. Se strecoară pe ușă și șopotește ceva cu mîna pe clanță.

Problemele rămîn pentru o clipă suspendate în aer. Golașe și impresionant de puține.

— Prima este cea a consolidării unirii... spune Cuza rezemîndu-se pe spătarul jilțului și fluturîndu-și degetele subțiri, nervoase spre plafonul cu zeițe și amorași pastelați și auriți.

Gestul înseamnă lansarea diplomatică în Europa ?

Ghica se și vede la Constantinopol, urmărind subtila și cruda îngîmfare a lui Sir Bulwer : „À mon avis, nos pauvres Turcs ont autant de mal à vivre qu'a mourir." Dar sărmanii aceia încă aveau un cuvînt de spus în ceea ce privește Principatele și un cuvînt pe care chiar Sir Bulwer îl putea șopti la muribundele lor urechi.

De aceea își păstrează privirea galeșă și un fel de curiozitate dezinteresată în atitudine.

— A doua este cea a organizării interne a țării.

Ghica are senzația că lui Cuza îi vine să caște și face un efort de a vorbi. Pendula din salon arată ora două din noapte. E o pendulă veche, cu literele îmbătrînite, cadranul jupuit, limbile triste tîrșindu-se agale și tic-tac-ul bătrînesc. Nici nu poți avea încredere în ea în vremuri atît de tinerești... cu un suveran atît de frumușel...

— Problema Unirii a încetat să mai fie o aspirație, e un fapt palpabil, continuă Cuza împrumutînd ceva din emfaza publicistică a lui Rosetti, dar într-o nobilă pastișă. Cortina s-a tras, spectacolul a început.

Printr-o jucăușă coincidență, ușa se deschide și valeții în livrele cu brandemburguri sclipitoare aduc cafele, ceaiuri și, pe o tavă, o trupă veselă de vinuri franțuzești.

În cîteva minute toată lumea își ține ceștile sau paharele în mînă.

„Ah, aceasta nu e o audiență, e limpede, își spune Ghica, e un *rendez-vous* amical la Vodă în vederea unui șir de eventuale audiențe. Cuza pipăie încet cu piciorul moldav terenul valah."

— Consolidarea ei depinde în egală măsură de contextul european și de dibăcia noastră de a-l folosi.

Dibăcia pare în gura domnitorului un fleac, o bagatelă. Nu ne duce nimeni pe noi, sîntem foarte pricepuți în folosirea contextului european! Invitații au senzația că asistă la relatarea unei partide de bacara și Kogălniceanu își așează lejer piciorul drept peste piciorul stîng, contemplînd „contextul" european. Are o mie de idei în privința lui.

În încăpere e foarte cald. Mirosurile de cafea și ceai tare se amestecă în nuanțe ațîțătoare. Toți se trezesc din amorțeală și-și urmăresc cu atenție, dar și ușor relaxați, stăpînul. Acesta a refuzat „tratația" și surîde leneș.

— Războiul care se pregătește în Italia, intervine Kogălniceanu și-și varsă jumătate din ceai pe pantalonii fumurii, ar putea fi favorabil chiar unei uniri depline.

„Iată o îndrăzneală nelalocul ei. Vodă e mîhnit, Arăpilă distant."

— Franța este, cred, continuă temerarul, dispusă să-și ia revanșa pentru înfrîngerea de la tratativele pariziene,

Rusia nu s-ar împotrivi pentru a zgîndări Austria, iar aceasta va ceda pentru a nu avea un al doilea conflict în răsărit și-i va hotărî și pe turci să o urmeze.

— Dar Anglia? întreabă Cuza posomorît. Pe sub masă se văd genunchii lui bîțîindu-se nervos. Gura i se strîmbă ironic. S-a dovedit prea adesea una din puterile asupra căreia nu trebuie să-ți rezervi ultimul gînd. Aruncă o privire plină de înțeles lui Ghica, parcă cerîndu-i asentimentul. Dar acesta își trage pleoapele în jos.

„Nu vrea să forțeze lucrurile și e lesne de înțeles de ce. Unirea deplină ar ridica o problemă, a treia?, foarte neplăcută pentru propria sa poziție : prințul străin. Se teme că-și pierde un tron, chiar două tronuri cîștigate atît de neprevăzut și atît de democratic?"

— Cred că e bine să avem răbdare, spune Prințul cu două țări, și să încercăm să cîștigăm treptat ceea ce ni se cuvine pentru a nu pierde din precipitare ceea ce am obținut.

Nu-i mai vine să caște. Prudența e trează tot timpul, numai îndrăzneala poate adormi cîteodată.

— De altfel, trebuie să acordăm importanță tuturor puterilor garante, oferindu-le iluzia sau șansa unor interese în Principate. Spun *tuturor* în ciuda faptului că numai unele ne arată simpatie și numai unele dețin o reală influență europeană, pentru că în corul celor ce dețin supremația politică nu se realizează un consens *decît* în chestiuni... marginale, iar cele care ar trebui să cînte la vocea a doua sînt tentate să urmeze partitura unei voci întîi. Ne putem sprijini mai mult pe disensiunile dintre ele decît pe armonia lor și cu tact ne vom strecura printre conflicte.

Arăpilă își păstrează rezerva puțin trufașă. El este deocamdată în inspecție la Palat. Vrea să fie convins că nu trebuie să fie reticent cu puterea, și Ghica se simte dator să vorbească :

— Alteță, din păcate nici una din puterile garante nu are un interes economic în Principate și pînă îl vom obține, ceea ce în condițiile crizei comerciale care se accentuează nu va fi ușor, sîntem la dispoziția intereselor poli-

tice așa cum exact ați sesizat. Jocul pur politic are însă dezavantajele lui, căci ține uneori mai mult de vanități decît de rațiune.

Nu, nu vrea să-și ofere serviciile nici la Constantinopol, nici la Londra. Vrea să-i servească o idee mai abstractă, dar mai temeinică. Cuza pare a fi înțeles și se relaxează :

— Domnule Ghica, tocmai în clipele de criză trebuie să facem apel la un pesimism rezonabil, mai ales că speranța are plăcutul obicei de a fi inevitabilă.

— Principalul scop mi se pare a fi captarea capitalului străin, implicarea economică, financiară și comercială a puterilor garante în soarta Principatelor. Numai așa vor dori aici un stat unit, suveran și cu un regim politic foarte stabil. Altfel, vor socoti neglijabilă lipsa noastră de autonomie, ne vor oferi unuia sau altuia din imperiile limitrofe și vor încuraja ambițiile locale, intrigile de domnie ale oricăror bogați vanitoși. Este o părere personală, formată după o îndelungă observație a comportamentului occidentalilor față de conflictul ruso-turc, ca să spun așa, chiar pe cîmpul de luptă diplomatică. Cînd vom reuși cucerirea acestui interes economic, spune plasînd pe măsuța apropiată ceașca de cafea și-și sprijină apoi cotul de marginea scaunului, vom oferi nu numai Europei un cîmp de acțiune profitabil, dar și nouă o șansă de ieșire din primitivitate. Pentru a capta însă capitalurile străine trebuie să dăm garanții de stabilitate și acestea vor fi reformele interne pe care le vom reuși.

Discursul s-a terminat. Oftează și așteaptă.

Se lasă tăcere.

A spus ceva neplăcut ?

Cuza l-a urmărit atent, încordat, învingîndu-și oboseala. Dar nu vrea să vorbească încă despre reformele interne. Știe el bine ce înseamnă asta. Lupte și iar lupte, o stabilitate de șatră. El vrea deocamdată, pe entuziasmul general, să impună dubla alegere.

Atît, momentan.

Entuziasmul general poate fi un obiect de șantaj suficient ? Sigur. Și domnii liberali îl amenință cu mișcări

de stradă. Brătianu i-a trimis un memoriu foarte elocvent : îl somează să se sprijine pe forțele vii ale națiunii, pe micii boiernași și pe comercianții de la oraș, să renunțe la ideea unei politici de conciliere în interior căci unire prin conciliere nu poate fi, ci doar prin autoritatea ce și-a asimilat idealurile liberale. Fusese un duș rece în mijlocul atmosferei sărbătorești. El alcătuise niște ministere de conciliere și roșii i-o reproșau vădit. Realitatea ieșea la suprafața spumoaselor festivități ca untdelemnul în apă. Iar domnii moderați vorbesc cu detașare și bun simț despre o politică de echilibru care trebuie să înceapă cu problemele economice.

Imaginea banilor occidentului vărsîndu-se în buzunarele moșierilor români, a cerealelor luînd drumul fără pulbere al Dunării și al mării, acele bănci, făbricuțe și prăvălii doldora de mărfuri care cresc și strălucesc într-un soare primăvăratec se perindă prin fața lor ca un nor :

„Vezi norul cel de colo cam în chip de cămilă ?
Pe Sfînta slujbă, chiar că-i taman ca o cămilă.
Ba pare-mi-se că aduce a nevăstuică.
E cocîrjat ca nevăstuica.
Sau ca balena ?
Chiar ca balena."

Ceea ce rămîne este expresia încordată a Prințului și tăcerea celorlalți. Kogălniceanu intervine :

— În problema dublei alegeri, Napoleon vă va ajuta. Vrea națiunile consolidate. Prin angajamentul lui în Italia dă spectacolul unei escapade pur liberale. Va fi sensibil la amenințarea cu un al doilea conflict în răsărit pentru a-i degaja războiul cu Austria.

Ghica riscă arătînd în asta o oarecare plăcere :

— Nu trebuie să punem bază pe propaganda unui regim autoritar.

Dar Kogălniceanu pare pregătit pentru o asemenea replică, pare pregătit pentru „naivitate".

— În orice autocrat există un grăunte de idealitate, iar în cazul împăratului francez acesta este principiul naționalităților și el ne va fi favorabil.

— Napoleon al III-lea a dovedit mari defecte în timp de pace, spune Ghica adresîndu-se Prințului, nu lui Kogălniceanu, pierzînd multe din cuceririle sale din timp de război la masa tratativelor. Războiul italian oferă speranțe, nu certitudini.

Cuza îi întrerupe :

— În privința dublei alegeri, aș dori, domnule Ghica, vă repet, un pesimism mai sănătos, indiferent de dificultățile prin care vom trece.

Ironia îi vine mănușă și toți par treziți din amorțeală.

— Nu sînt deloc pesimist, Alteță. Vreau doar să atrag atenția că Napoleon este doar recalcitrantul clasei și că tot în palatul de la Hofburg se va decide Unirea, vă spun asta ca un exilat de profesie. Austria învingătoare sau învinsă va dicta Turciei, iar „omul bolnav" este foarte menajat de Anglia, ca și de împăratul Franței.

— Deci, ce sfat mi-ați da pentru obținerea recunoașterii dublei alegeri ? Aceasta mă interesează deocamdată.

— Să deschideți o tabără militară la Oituz.

Cuza se uită lung la el parcă fără a înțelege, surprins și totodată disprețuitor. Armata valahă și moldavă înfruntînd binecunoscutele armate înconjurătoare !

„Are încă ideea unei țări mici, vasale, care nu trebuie să lezeze interesele marilor puteri. Îndrăzneala are nevoie de exercițiu..."

— Unirea va trebui întărită în interior prin colaborarea între Principate, spune Cuza sec, parcă ieșind din încăpere, parcă trîntind ușa în urma lui, deși rămîne înfipt în jilțul său cu însemnele Valahiei străbune.

Pisoschi oftează sau cască, nu se știe, și toți înțeleg că s-a ajuns în sfîrșit la problema concretă a vizitei. Vocea aceea care vine din pereți, din plafon, vocea stăpînului lor se aude iarăși clară, autoritară și neutră :

— Domnule Golescu, ne-am gîndit să candidați pentru locul vacant din Adunarea Moldovei, vom avea în vedere și candidați moldoveni pentru Adunarea Valahiei. Schimbul, oricît de dificil ar fi, sub raport practic pentru cei implicați va trebui să-l facem în mod demonstrativ. Sper că sînteți de acord.

O propunere pașnică, pe gustul Golescului căruia precis superbia milităroasă dorită de Ghica i se pare o aberație. Pentru el este clar că nu trebuie să supărăm nici una din puterile străine și nici să nu creăm chiar vaga impresie că am mai putea încerca o revoluție. Revoluție? Nici chiar Rosetti n-o mai vrea cu adevărat. Eșecul din '48 l-a marcat pe viață. „S-ar putea ca și el să mă bănuie că ideea unei tabere militare nu este decît o manevră pentru compromiterea lui Cuza și, vai, obținerea unei domnii care, măcar acum, nu mi-ar aduce nici o glorie!"

— Am mare nevoie de oameni care să vadă viitorul limpede, în toate determinantele lui, cu fermitate, dar și cu imaginație, fără excese, continuă alb Cuza, oameni înzestrați cu simțul realității și neinflamabili la ideile utopice. Mi-ați fost recomandat, domnule Golescu, pentru aceste calități ale dumneavoastră, pentru o anume moderație și chibzuință, care în acest moment sînt foarte, foarte necesare!

Respiră ușurat, uitîndu-se spre Dimitrie Sturdza care nu s-a mișcat din colțul lui, de lîngă măsuța, încărcată și aceea de hîrtii, mape de piele și parafe.

— Domnul Sturdza v-a recomandat cu atîta căldură încît ar fi trebuit să iau foc. Noroc că are un potențial caloric extrem de scăzut și cînd vorbește cu căldură înseamnă doar că taie o copcă pentru a prinde simpatia peștelui din adîncuri.

Pisoschi se trezește și rîde cu poftă. Ciuful rebel îi cade pe nas. Dimitrie Sturdza continuă să stea sobru, neclintit în scaunul său. Ceilalți simt un conflict, îl simt, așa, cu coada ochiului, cum observi că vecinul s-a îmbrăcat într-o zi mai prost decît de obicei.

— Numai cu astfel de oameni, spune Cuza ridicîndu-se, se vor putea realiza acele reforme de care vorbeați, domnule Ghica, acele reforme interne care să ne scoată din starea de primitivitate.

Mai au parte de un discurs scurt. Prințul ocolește masa și bronhiile acelea aurii respiră aerul încins, emanat de soba din faianță austriacă. Întinzîndu-le mîna devine mai degajat.

— Eșecul se realizează cel mai bine, nicidecum izbînda, mereu pătată de imperfecțiuni. Eșecul mai are și privilegiul de a se putea prelungi și după moarte, le spune ca unor prieteni vechi, admirabili, pe care nimeni nu-i va smulge din inima lui. Ajutați-mă, domnilor, să nu-l realizăm.

Ghica așteaptă să-și afle rolul la această întîlnire, dar Cuza îl ocolește și-și continuă meditația :

— N-aș vrea să facem din înțelegerea situației o lașitate și nici din curaj o obrăznicie...

Pluralul include o colectivitate de bărbați luminați și responsabili cînd e vorba de pericole și o majestate unică atunci cînd e vorba de victoriile viitoare? Nu, Cuza în toate gesturile lui, chiar stîngace, pare, dacă nu „sublim“ cum i s-a părut lui Rosetti, onest, bine intenționat, democrat, fără aere și de o simplitate binevenită.

Dar ce rol îi rezervă *lui?* Nu-l iubește, e sigur, dar are măcar nevoie de sfaturile lui?

— Aș vrea să profit de sfaturile dumneavoastră, domnilor, spune uitîndu-se în ochii lui Ghica, și vă mulțumesc pentru cele pe care mi le-ați dat.

Audiența, rendez-vous-ul, vizita sau ce fusese luase sfîrșit. Cuza părea la capătul puterilor. Le întinde o mînă fierbinte. Mînă fără ființă concretă, mînă abstractă, suverană.

Afară, frigul îi izbește în față cu brutalitate. Și totuși le dă o stare de exuberanță ciudată care îi aruncă direct în salonul luminat feeric de la Hugues unde Bălăceanu, negăsindu-și somnul, venise să-și potolească neliniștea. Pentru asta aruncă jerbe, jerbe de ironii la adresa tuturor. Dușmăniile se culeg adesea în joacă.

— Brătianu, perorează el mîngîindu-și mustața, are marea artă de a enunța evidențele...

— S-ar părea că tocmai de această artă avem nevoie, să spună cineva ceea ce este evident... replică tînărul Grigore Cantacuzino.

Iar Bălăceanu rîde :

— Asta doar pentru că nu sîntem obișnuiți cu evidențele...

III

De cînd iluziile de domnie i se spulberaseră, Maria Cantacuzino redevenise o persoană înțeleaptă. Își recăpătase umorul și ajunsese să pară chiar veselă. Doar nervozitatea ascunsă rău în această voioșie ironică îi mai trăda dezamăgirea. Formele ei pline se alungiseră.

— Nu găsești că Maria a întinerit ? îl întreabă nu fără maliție doamna Vlădoianu.

— Cumnata mea are toate șansele să se mențină tînără, căci Jeannot este foarte, foarte ocupat cu ministerele sale.

— Am să ți-o plătesc, replică Maria mijindu-și comic ochii.

Îi vine bine rochia de drap *aubergine* brodată ton pe ton, care îi marchează talia și-i subliniază supletea bustului. Și-a prins părul la spate cu un *chou* de panglici satinate.

Prînzul doamnei Vlădoianu fusese rezonabil, nu căutase să-i epateze prin cantitate și-i era recunoscător. Cucoanele ciripiseră fără încetare despre Cuza, iar el și Vlădoianu se mulțumiseră să le ironizeze. Și, deodată, se antrenaseră și ei.

— Niculache Golescu a crezut că aerele lui de general de operetă îl vor copleși pe bietul colonel moldav și s-a trezit chemat la ordine cu o voce, pe onoarea mea, foarte autoritară, spune Vlădoianu.

— Se zice, intervine Ghica și simte cum cele două femei își ascut auzul și-și pregătesc respirațiile pentru rîsul binefăcător — tonul lui le-a avertizat, le-a dat un semnal subtil — ei bine, se zice că Niculache și-a început cariera în armată ținînd sabia de vîrf cu două degete și purtînd chipiul pe-o sprînceană. De aceea domnul general Kisseleff l-a remarcat imediat și a vrut să-l întrebe dacă știe cum funcționează un tun, iar idolul franțuzitelor din Caracal și Craiova ar fi răspuns : „Prin bubuituri !“

Chicotele se revarsă printre pahare, făcîndu-le să vibreze ușor, printre farfurii și clondire, printre fructiere și platouri.

— Si non e vero, e bene trovato... surîde îngăduitor Vlădoianu.

— Ah, nu le-ai povestit istoria lui *père* Coulouvrin... Trebuie, trebuie să le-o povestești ! Să vedeți, se întoarce Maria spre gazdele lor, ce înseamnă lupta dintre partide !

Soții Vlădoianu întind deodată mîinile spre paharele lor și, fixîndu-l pe Ghica, sorb pregătindu-se de ascultare. Doamna bea ridicînd ușor bărbia, ca vrăbiuțele. Clipește des, neliniștită.

— Dar victima n-a fost *père* Coulouvrin, vreau să vă liniștesc de la început asupra acestui lucru. Dimpotrivă. Jean Cretzianu a plătit.

— Asta e bine, asta îți mai dă oarecare speranțe în viitor, mormăie colonelul Vlădoianu stîrnind zîmbetele doamnelor.

— Ia-o de la început, se roagă Maria.

— O iau de la început.

Soții Vlădoianu întind iar mîinile spre paharele lor și sorb în așteptarea istoriei pline de tîlc. Doamna clipește des.

— În seara venirii Prințului, Bălăceanu a fost invitat de Pisoschi a doua zi la palat pentru că Alteța sa vrea să-i vorbească. Acesta este începutul. Acum n-are rost să vă evoc starea lui Bălăceanu după aceea. Henry, valetul lui, i-a mărturisit valetului meu că mînecile redingotei stăpînului său ieșiseră cu totul din cusături. Noaptea era fără lună și, este știut, asta creează neliniști în sufletele prea sensibile. A doua zi, Bălăceanu lustruit, pomădat și plin de însuflețire se prezintă la palat. Prințul îl primește cu o cordialitate care îi înmoaie inima și i se plînge de niște scene penibile pe care le-a văzut la intrarea sa în București...

— Bătaia mahalagiilor la Izvorul tămăduirii...

— Sau frumoasa păruială a zarzavagiilor în piața Sfîntul Anton. Se pare că-i ațîța cineva cu vorbe bine meșteșugite...

— Prințul i-ar fi spus : Sînteți un liberal care a dat probele de onoare și un om energic, de aceea apelez la dumneavoastră și la devotamentul pentru cauza pe care toți o servim și vă rog să acceptați Prefectura de poliție a capitalei și chiar să intrați de azi în funcție. Bălăceanu,

vă imaginați, s-a ridicat de două degete de la podea, dar s-a dat jos repede pentru a atrage atenția că ostilitățile *roșilor* împotriva moderaților vor împiedica această numire. Niculache Golescu nu va semna decretul. Asta este treaba mea, a răspuns Vodă, vă voi trimite numirea chiar azi, semnată de generalul Golescu sau de un altul.

Domnul Vlădoianu și apoi soția sa întind mîinile după paharele lor. Sorb încet, atenți la povestirea lui Ghica.

— Ce face dragul nostru prieten ieșind de la palat ?

— Fuge la Prefectură... se avîntă gazda.

— Fără numire, nici chiar Bălăceanu nu s-ar fi dus la Prefectură, nu ? Se duce la *père* Coulouvrin.

— Să-și comande uniforma ! se înduioșează doamna.

— Normal. Un prefect de poliție care se respectă poartă uniforma de colonel de jandarmerie, stimată doamnă, și cînd iese cu trăsura este escortat de doi jandarmi călări. Deci ? Bălăceanu îi cere lui Coulouvrin uniforma de mare și mică ținută, fiind sigur că în vremurile pe care le trăim, tulburi, nesigure, dar și atît de festive, va avea nevoie de ambele. Croitorul se scarpină în cap, se apropie de el, îl privește cu stupoare și îngaimă : „C'est courieux ! Sînt deci doi prefecți de poliție ?" Lui Bălăceanu nu-i trebuie mult să intre la bănuieli. „Cine a mai comandat una ?" „Domnul Jean Cretzianu." „Atunci, *père* Coulouvrin, nu le mai face pe ale mele și termină-le pe ale lui." A plecat spre casă cam tuflit. Dacă *roșii* îl voiau pe acela, acela va fi, și-a zis, și a stat el tuflit vreo trei ore așteptînd evenimentele, iar ele au apărut în persoana lui Mitiță Sturdza care avea în mînă decretul de numire...

Soții Vlădoianu întind mîinile deodată spre paharele lor și sorb repejor, grăbiți să asculte. Maria învîrte furculița în farfuria goală zîmbind la ceea ce știe că urmase.

— Acesta i-a relatat ce se petrecuse la Palat după plecarea lui. Cuza îl chemase pe Golescu și-i ceruse numirea înainte de orele patru seara : Vreau să-l știu prefect înainte de a mă culca. Am nevoie de un somn liniștit ! Generalul îl laudă pe Bălăceanu, el personal îl prețuiește, bla, bla, bla ! dar nu poate semna numirea deoarece acesta nu are încrederea partidului său, pe care,

ține cu modestie să-i amintească, alteța sa a avut înțelepciunea de a-l aduce la putere. Prințul a ridicat vocea: Eu nu țin s-o aibă decît pe a mea și să nu mai văd scenele de ieri, rezultatul poliției așa cum o vor prietenii dumneavoastră. Vreau numirea lui Bălăceanu sau demisia dumneavoastră. Între două rele, Golescu a ales-o pe cea care îl leza personal mai puțin. Și nu-și terminase Mitiță povestea și la ușă cine bate? *Père* Coulouvrin, cu uniforma de mare și mică ținută. „Așa repede?" „Sînteți din partide diferite dumneavoastră și domnul Jean Cretzianu, dar aveți aceleași măsuri", răspunde croitorul nostru cel înțelept.

Doamna Vlădoianu își scutură pleoapele străvezii peste privirea aceea moale, veselă.

— Aha, de aceea îl atacă acum Rosetti pe Bălăceanu că îngăduie vînzarea cadavrelor în măcelării și că pîinea nu are gramajul cuvenit!

— Pentru Rosetti chiar și Prințul a încetat să mai fie sublim.

Trec toți în salon, zîmbindu-și cu tîlc.

— Știi, Bălăceanu are un defect. E prea zelos, spune colonelul. Nu m-aș mira să aibă necazuri.

O trăsură, apoi alta, apoi alta începură să sosească în fața peronului.

— Vom fi asaltați, dragul meu Ghica, se plînge Vlădoianu. E ziua de primire a soției mele și doamnele nu au decît un singur subiect demn de a fi discutat: Prințul Cuza.

Crinolinele vaporoase invadează salonul. Sînt atîtea panglici, dantele, catifele, mătăsuri în jur încît un perfid îndemn spre frivolitate coalizează partea masculină. Lenș și Bellu apar ținînd la braț niște persoane foarte vesele care, nici nu se așează bine, nici nu așteaptă să fie prezentate, și aduc vorba despre personajul zilei.

— Doamna Zoe Golescu vrea să-l invite pe Prinț să asiste la cununia nepoatei ei cu doctorul Davilla.

— Asta în ciuda faptului că tînăra mireasă ar fi foarte dornică să nu asiste? șoptește Ghica la urechea Mariei.

— O cunoști pe domnișoara Lahovary ? îl întreabă gazda și-l ia de mînă pentru a-l prezenta. Tînăra este întru totul remarcabilă. O privire de catifea albăstruie și un ten palid, sidefat, o gură cu colțurile puțin lăsate în jos și o voce senzuală, adîncă. O inocentă voluntară și teribil de interesată de ceea ce se petrece în jur, deloc absentă, deloc romantică, din contra, foarte pofticioasă.

— E adevărat că vă veți întoarce în Samos ? întreabă ea.

Și insula pare iarăși un spațiu de basm din vremuri apuse.

— Asta n-ar mai fi posibil, domnișoară Lahovary, se lamentează el, lăsînd impresia unui regret sentimental. În Samos a fost deja numit un alt guvernator.

— Ah, oricum era un loc al exilului și nu v-ar fi plăcut să-l revedeți.

— Exilul poate fi o vocație, nu numai o pedeapsă. Dar în Samos mi-ar place să vă plimb prin livezile de portocali, printre ruinele antice și printre micile drumeaguri stîncoase, pline de soare și de amintiri gingașe. Eu însă mă gîndeam să fac o călătorie în Europa. Ce credeți ? E o idee ispititoare ?

Domnișoara surîde tandru în semn că ar cam fi o idee tare ispititoare, însă pe ea o preocupă alte probleme în momentul de față.

— Toată lumea vorbește că Prințul va apela la dumneavoastră în curînd pentru un minister nou sau doar pentru externele actuale.

— Ah, Prințul, da, da, zvonuri ! Aș putea eu să iau locul lui Tache Brătianu ?

Răspunsul este un hohot cristalin, încrezător, optimist. Ghica se simte bine, nespus de bine și cu încîntare aude :

— Ar fi, chiar, sub demnitatea dumneavoastră ! Ha ! Ha !

— Tache a obținut libertatea presei... vai, ce ne va fi dat să citim ! se bucură Bellu.

— Dar n-a obținut dizolvarea Adunării... Prințul n-a acceptat. Domnișoara Lahovary triumfă.

Ar vrea să se lanseze într-o povestioară nostimă, într-o bîrfă, focul sfîrîie în sobă, domnișoara are o rochie de velur violet cu garnituri aurii de dantelă bruxelleză, dar se petrece un lucru răvășitor, zguduitor pentru el, tomnatecul curtezan al unei adolescente picante. Bălăceanu grăbit intră în salon și în urma lui, tîrîndu-și crinolina, puțin prea sobră, dar speculîndu-și aerul interiorizat și energia atitudinii, pășește însăși Catinca Gauthier, soră-sa, într-o rochie de cașmir *vieux rose*, hașurată de benzi subțiri de velur, cu o platcă de mătase irlandeză care îi acoperă gîtul și umerii. Emoția lui Ghica este atît de vie încît domnișoara Lahovary abandonează cu prudență conversația.

O suferință uitată. O neașteptată exaltare. Lumea vanităților lui este deodată foarte departe... Dispar ironiile sărbătorești ale societății, afacerile lui, grijile lui familiare, ambițiile lui politice. Ce-ar putea ele căuta acolo ?

Privește obrazul încă tînăr al Catincăi și nu mai vede urma nasturelui de la vesta lui, urma aceea pe care ea o mîngîiase uitîndu-se în oglindă și îmbrățișarea de demult pare ireală, o închipuire care îl însingurează, îl izolează de toți, de toate și chiar de ea.

Bălăceanu îi tot spune ceva și el nu-l aude.

— Ce faceți, domnule Ghica ? îl întreabă ea privindu-l rece, sticlos.

Dar, Dumnezeule, îmbătrînise ! Are pungi sub ochi, obrajii ușor căzuți și gura înconjurată de riduri fine ! Domnișoara Lahovary este mai aproape de ceea ce rămăsese în amintirea lui din imaginea Catincăi decît Catinca de azi.

— Întîlnindu-vă, doamnă, mi-am amintit că am avut extraordinara șansă de a vedea împreună procesiunea de la Colonia...

— Ce memorie sănătoasă ! rîde Catinca, fără a-și disimula ironia amară, veștejită.

Are senzația că s-a creat un gol în care ei rămîn sub luminile clevetitoare ale curiozității publice.

Dar ce însemnase pentru el Catinca ?

O neliniște, o ciudată teamă ! Răscolise în el tot ceea ce era necontrolabil : dorința, bucuria cam sfidătoare a

durerii, o plăcere iresponsabilă de a-și abandona ipocrizia (atît de bine exersată și care era însuși echilibrul lui, siguranța existenței lui) și un curaj absurd de a muri fără sens, doar pentru a-și proteja exaltarea. Nimic nu-l îndepărtase de visele *căuzașilor* cît Catinca, o adeptă înflăcărată a revoluției ! Pe atunci era zvăpăiată și puternică, reușise să-și impună temperamentul fără a provoca indignarea celorlalți, un temperament independent și autoritar. În gesturile ei uneori atît de excentrice, nervozitatea ridica un colț al draperiei și se vedea un zbucium, o ținută tragică și imatură.

Bălăceanu, în verva lui nestăpînită, se irită :

— Ce faceți ? Aici, azi, nu se dansează ! ?

— Adevărul este că anul acesta, deși au fost destule baluri, nu par a urma suficiente nunți, spune doamna Vlădoianu încă supărată că Prințul, marele erou al zilei, îi refuzase onoarea propriului ei bal.

— Am aflat de la Marioara Filipescu că se pregătesc camerele din Palat pentru Doamna Elena.

— Sînteți sigură că pentru Doamna Elena ? întreabă cu voce subțire de intrigant Lenș.

Trăncăneala ia proporții. Catinca stă cuminte lîngă el. Are aerul că stăpînește ceva de preț. Un surîs interior de satisfacție îi luminează fața ovală, încadrată de părul roșcat prins în piepteni de baga. Deși nemișcată în scaunul ei, de sub mînecile dantelate se aude un ciudat clinchet metalic care îi trădează emoția, brățările subțiri de argint se izbesc unele de altele. Dar el nu vrea s-o intimideze. Sau mai bine zis n-o vrea refugiată în amintiri, ci prezentă acolo, foarte strălucitoare pentru el. De aceea se apleacă și-i spune :

— Uneori trăim din obișnuință, nu pentru că ne-ar place.

Catinca nu dă nici un semn că ar fi auzit ceva. Privește colțul din dreapta al încăperii unde un pian, înfofolit într-un șal de mătase, somnolează.

În salon lumea s-a înghesuit. Doamna Mavros, venită între timp, dă sfaturi bune, cu acel glas de fostă femeie frumoasă, categoric, inspirat și sigur de sine.

— Prințul nu trebuie să cedeze farmecului pe care îl are în fața poporului... El este primul în primejdie !

„La ceai, musafirii strînși roată,
Despre iubire vorbeau.
Cucoanele — firi delicate,
Domnii — estetici erau."

Colonelul este asaltat de Bălăceanu :

— Se zice că la Viena, Cowley l-ar fi propus pe prințul de Nassau pentru Principate și că austriecii refuză provizoriu, doar pentru a compromite pe turci în țară și pentru a-i izola de Occident...

— Izbucnirea războiului va fi o catastrofă. Cînd va începe ceva în Italia, la noi se vor gîndi întîi...

— Ce catastrofă, dragă ! Am trecut noi prin atîtea... îi încurajează doamna Mavros.

— Prințul ar fi vrut să proclame Unirea la București, dar nu l-a lăsat Napoleon, exclamă Bellu.

Catinca rămîne cuminte lîngă el, înconjurată de clinchetul acela minuscul. Ghica îi înțelege, în sfîrșit, privirea. Se îndreaptă spre pian, dă cu tandrețe la o parte șalul, ridică încet capacul și, fără să se așeze pe scaun, atinge clapele, cîteva măsuri din nocturna în do minor, notele aventurii lor tinerești, care împrumutase de la Chopin amestecul acela de suferință și exaltare de care nici unul din ei nu era capabil fără un stimulent cultural. Își aureolaseră vitalitatea cu o melancolie împrumutată, rămînînd cu toate astea sinceri.

— Și dacă, cu prețul a cîtorva sute de morți, românii vor putea striga : Masacru ! și vor obține unirea și libertatea ?

Lenș era gata să sacrifice cîteva sute de români. Se spunea despre el, în general, că e mînă largă. Ghica nu apucă să închidă pianul și să risipească vraja și vocea Catincăi se ridică tăioasă :

— Cui ? Cui să strige ?

Îl fixează pe Lenș cu un dispreț nedisimulat și toți par tulburați de eventualitatea unui scandal. Doamna Mavros face grimasa ei jignită : „Catinca Gauthier o caută mereu cu lumînarea !"

— Unei Europe surde sau asurzite de larma războiului general, intervine Ghica, zîmbind tuturor și înfundînd conflictul în cîlții unei ironii ușoare.

— Bieții de noi, sîntem niște orfani la cheremul a prea mulți tutori, spune iubita lui de odinioară. Noroc că Prințul dă dovadă de înțelepciune.

„Draga mea, erau cuvintele pe care nu trebuia să le pronunți ! Mai grav este că nici nu-ți pasă dacă trebuia sau nu să le pronunți. Ai făcut-o dintr-o admirație atît de... gregară !" Dezamăgirea i se întinde ca o mască de ceară pe față. Parcă este expus unei trădări neașteptate și necamuflate, cu nici o rezervă și cu o entuziastă inocență. Domnitorul Principatelor Unite îi răpește pînă și duioasele sale amintiri, singurele pe care n-ar fi vrut să le piardă în vîrtejul politic. Face semn doamnei și domnului Vlădoianu că trebuie să plece.

Catincăi, nici o privire !

IV

Și iată-l ținînd pe genunchi o segedea lînoasă și caldă, mergînd spre Iași, în trăsură capitonată cu mătase verde-aramă, înconjurată de opt dorobanți îmbrăcați în pambriu albastru. Drumul se zvîrcolește într-o ceață de primăvară călduță, lipicioasă. Tropotul cailor și legănatul scîrțîit al atelajului strică liniștea aceea de aer înecăcios și umed.

Dar el e vesel nevoie mare.

I-ar veni să țină discursuri. Să vorbească despre Patrie. Despre Europa. Despre Istorie. Și cîte și mai cîte.

Aceasta îi este soarta pe care o bănuia — destinul lui de ministru.

Louis deschisese ușa sobru și anunțase cu o plăcere îngîmfată :

— Monsieur le Préfet de la Police !

Dar Bălăceanu nu avea chef de bucuriile protocolare ale valetului (și Henry al lui îi făcea „scene" delicioase de aceeași consistență) și năvălise, îmbrîncindu-l puțin spre ușă și strigîndu-i :

— Sortez !

De la masa unde încerca să-și ordoneze hîrtiile procesului abia cîștigat și să-i scrie Sașei, Ghica apucase să vadă, totuși, importanța mototolită a lui Louis cu o vagă satisfacție. Însă fusese imediat sufocat de „monsieur le Préfet de la Police“ și n-o mai putuse gusta așa cum se cuvenea :

— Cuza mi-a telegrafiat. Vrea să luați ministerul moldav.

— Ah ! apucase să îngaime.

— Să nu refuzați, să nu refuzați... Vasile Sturdza a căzut din pricina Adunării, știu, veți avea parte de aceeași Adunare, dar nu de aceleași antipatii... Ostilitatea cu care v-au primit valahii trebuie lăsată să se uzeze și de aceea e bine să mergeți în Moldova.

Ca ultim argument scosese telegrama. Lungă. Asta era un semn de prețuire pentru Ghica din partea lui Cuza. Așa judeca prefectul.

— Vă așteaptă cîteva moldovence durdulii...

Și în cele din urmă nu refuzase.

Plecase chiar în zori.

Nu-i displăcea de fel. Ce oare îl atrăgea ? Senzația de putere ? Ar fi ridicol. În Samos o avea mai deplină. Dar aici e mai mare peste ai săi, pe cînd acolo era mai mare peste niște străini. Aici, are impresia că face un lucru necesar casei, familiei lui, ridică niște clădiri pentru uzul alor săi. Și apoi, aici, știe pe cine și cît să disprețuiască, încît „ai lui“ nu-i mai pot crea surprize decît în limita unei amicale previzibilități, sărind cu un milimetru din portret, doar pentru a-l confirma contrazicîndu-l — joc necesar al speranțelor. Atunci ? Mai este și bucuria, pe care i-o suspecta lui Bălăceanu, că vrea să se laude a fi valah la Paris. Poate.

E primul ministru al unei Moldove care vrea să se afirme prin el.

„Ei, da, și prin Cuza, inevitabil.“

Asta n-a fost decît o autoironie, căci, deocamdată, Cuza nu-i displace. Pare detașat de propria lui șansă, nu se arată cramponat de domnie. Dar nici speriat de ea.

Îi scrisese Sașei fără explicații prea multe : „Plec la Iași. Prefer Moldova, Valahiei în actuala conjunctură.“

Doar cu două săptămîni înainte îi expediase o epistolă cu : „Navigația s-a deschis, însă nu am bani să plec... trebuie să ne așteptăm la orice, poate vom reveni în țară, poate vom rămîne în Samos..."

Moldova îl așteaptă. Boierii ei așezați, puțin plictisiți de treburile practice, pe care altfel și le rezolvă bine, de un liberalism calm, neinflamabil, reticent, dornici de progres lent, temeinic sceptici și rafinați, cu vorbirea lor dulceagă, șîșîită, de moșnegi, cucoanele lor languroase și perfide, apucate din cînd în cînd, rar, dar furtunos, de istericale și patimi tulburi.

Este imaginea unui Iași vechi de cincisprezece ani, dar ține la ea, o ia în considerare cum iei în calculele unei moșteniri o mătușă bătrînă și uitată de toată lumea. E legală. Față de acest Principat, iuțeala schimbărilor din Valahia pare nebunie curată și chiar țigănie. Într-un fel, de aceea îi și convine Moldova „pentru început". Aici o poate lua temeinic și răbdător de la zero spre infinit, cu moderație, grăbindu-se încet, așa cum este indicat unei lumi proaspete și dornice a fi modernă.

Cînd intri în Moldova trebuie să-ți potolești gesturile, să taci cu tîlc, să umbli precaut și să zîmbești mult. El e foarte indicat pentru toate astea.

Îl va vedea pe Lascăr Catargiu cu suficiența lui trufașă, bonomă, chinuit pe dedesubt de o perseverență îndrăcită, cu eternele lui cămăși murdare, cu manșetele boțite și pantalonii șifonați și plini de noroi, pe Panu cu nervozitatea lui uneori curajoasă prin imprudență, suferind că nu este un democrat bogat, ci unul prea sărac, pe băgăciosul Kogălniceanu cu inteligența lui sfidătoare și adesea valahă prin iuțeală, pe Grigore Sturdza, care abia așteaptă să-și dea în petic, în fiecare clipă, în orice loc, cu conștiința nu numai a beizadelei, dar și a celui mai tare, cu mușchii bine exersați și cultura ca un brici căpătat de la bunicul, pe Hurmuzachi și cortegiul lui de vedenii, un imaginativ cuminte, pe Alcaz, mereu ofițer cu gînduri de reorganizare, de refacere, de disciplină și de aventură, totuși, pe Epureanu — un intrigant activ și mediocru, pe Mavrogheni, veșnic bosumflat și spinos, pe severul și ordonatul Mitiță Sturdza căruia numai o

cauză îi trebuia pentru a se pune pe trudă, pe atîția alții, o lume ca toate lumile, plină de figuri variate și neobosite în exercițiul vieții lor. Un conservatorism trufaș și un tineret idealist.

Moldova este luxul românilor...

Locuitorii ei au altă idee despre politică decît muntenii. Una mai pașnică, dar mai eficace în timp, prin stabilitate și tenacitate. Valahii sînt absurzi și naivi, repeziți și contradictorii, iar moldovenii imaginativi și trufași.

Cum este omul politic într-o provincie românească fără vocația politicului ? Foarte calculat, desigur ! Privește-l pe Cuza !

„Tot Moldova, sărmana, păstrează bunul simț..." suspina Alecsandri. Dar cu măsură ! Chiar și bunul simț este acolo cu măsură.

Lasă, în schimb, în urmă un București ticsit de patimi, în care politica înlocuia totul : masa, casa, iubita, copilul, creditorul sau debitorul... Niște liberali nemulțumiți și niște conservatori și mai nemulțumiți. O enervare crescîndă față de puterea care nu se decidea să fie favorabilă unora dintre ei, lăsîndu-le speranțe tuturor.

Ministerul de fuziune în care Barbu Catargiu trebuia să colaboreze cu Dumitru Brătianu, iar I. Al. Filipescu cu Nicolae Golescu arăta ca o barcă ce se apleacă alternativ pe o latură sau alta înghițind apă și de la stînga și de la dreapta și scufundîndu-se în balans. În Cameră, fierbinți discuții despre „perdele de fier" care ar despărți (sau nu) trecutul revoluționar al unora de cel conservator al altora, despre „votul secret", despre învoielile agricole și despre banii necesari pentru una, pentru alta. Oratorii și-au luat locul la tribună, „constituționalismul" îi împunge în coaste, toți vor să-și spună părerea. Toți ? Nu. Sînt și din cei ce vin ca să vadă, ca să asculte pe alții, ca să comenteze apoi la cafenea sau la onomasticile familiale, ca să voteze la întîmplare sau după cum le este imediat interesul.

Și baluri, baluri... care pentru tinerii nesătui păreau mereu prea puține. Societatea bucureșteană nu renunțase la ele nici după ce Cuza refuzase invitațiile tuturor.

Apoi carnavalul !

Pe canapeaua verde a trăsurii ministeriale e plăcut să-și amintească de ei, cei patru cavaleri, intrînd în holul Teatrului național, în ultima zi a Carnavalului, printre măști, curioși sentimentali și sceptici pofticioși...

Bîlciul mutat la centru, bîlciul cu ștaif...

Grigore Alexandrescu melancolizînd cu ochii pe cîte o blondă și bodogănind... Camera : „Vrea reforme prin caricaturi și înjurături, prin certuri și perdele de fier !"

Golescu-Arăpilă, sobru și furios printre zîmbete și ocheade, cu gîndul tot la „patriotismul de clopotniță" al lui Rosetti și Brătianu, n-avea ochi pentru nimic și pentru nimeni, concentrat, aflat parcă din greșeală la iarmaroc, fără gîndul vreunei achiziții sau măcar al distracției.

Numai Kogălniceanu știa să petreacă. Lăsase politica la intrare și-i venea să dănțuiască. Avea vorbe de spirit și fără perdea pentru orice damă mascată.

— Fără să contempli femeia, prietene, amorul nu face doi bani, îl mustra Alexandrescu.

— Lasă că știu eu ce să-i contemplu...

Dar nimeni nu se distra cu adevărat, toți erau obsedați de evenimentele zilei : cine va veni la putere, cine cu ce partid se așează, drame, ură, intrigi, invective.

— La noi, nația, le spusese cu aerul său de inițiat obscur Bolintineanu, care sprijinea un perete al foaierului, nația este proprietatea guvernului.

— Vai, prietene, unde îți este optimismul ? se amuzase Ghica.

Angelescu se repezise la el :

— Domnule Ghica, felicitări, am auzit că ați cîștigat un proces, sînteți un fenomen al naturii, în asemenea vremuri numai Rosetti și Bolliac mai pot cîștiga un proces *politic,* unul de moșie nu-l mai intentează nimeni, din superstiție !

— Se petrec și minuni, dragul meu ! Ăsta e un proces de doisprezece ani, pe care l-am pierdut în primă instanță din pricina șicanelor lui Bibescu, în fața Curții

de apel din pricina lui Știrbey, și abia azi, în fața Înaltei Curți, în sfîrșit, l-am cîștigat...

— Cînd mai auziți o veste bună, trimiteți-mi-o și mie, că de o lună numai de falimente aud...

— Se zicea că veți fi ministru de externe... ridicase din sprîncene, surprins de prezența lui la bal, Fălcoianu și-i strînsese mîna dîrz, bărbătește.

— Ce nu se zice, coane Scarlate ! ? intervenise Alexandrescu.

— Au scris ziarele, domnule ! se indignase acela.

— Ce nu scriu ziarele, coane Scarlate ! ? Citește dumneata cu atenție *Românul* sau *Reforma*, afli lucruri foarte originale !

— Se zic multe, se presupun și mai multe, se crede de toate, spusese Kogălniceanu luminat la față de apariția unei cochete.

— „Politica adîncă stă în fanfaronadă !“

— Zău, domnule Ghica, în epoca noastră, originalitatea a căpătat un defect : se propagă în serie ! se lamentase Fălcoianu.

— Lăsați prostiile ! Bîrfiți, ce dracu ! Sîntem la bal mascat ! strigase Kogălniceanu înfulecînd o splendidă tartă cu portocale.

— Vrei bîrfă, ah, te servesc cu plăcere, îl luase Ghica de după umeri. Vezi doamna aceea cu domino albastru ? O frumusețe ! E soția doctorului Manicatide și... și... amanta Mitropolitului ! Cel gras de dincolo e un proprietar de moară. S-a descoperit că udă grîul înainte de a-l măcina. Crezi că s-a supărat ? Că a negat ? Nu, a rîs dînd o explicație care i se părea irefutabilă : Povestea asta îi aduce un venit bun ! Soluția ? Făina cumpărată de la el trebuie repede folosită, nu cum fac unii brutari, niște proști, niște ageamii, o depozitează și după două luni trebuie s-o taie cu toporul ! Fetița aceea dulce care dansează cu nobilul roman în togă, după siluetă e sigur Barbu Bellu, ei bine, fetița e de familie bună, divorțată și disponibilă. Se zice că are un limbaj crud. Ah, dar uite-o pe doamna Dafinescu, soțul este cartofor și pentru acoperirea datoriilor își oferă consoarta cu mare generozitate.

— Vă distrați, dragii mei, făcuse Kogălniceanu. Îmi place, vă distrați.

Doamna Vlădoianu apăruse însoțită de Bozianu :

— Ah, mais Niculache Golesco est splendide dans son uniforme. Îl întinerește, nu ? À pris une mine de conquérant, n'est-ce pas ?

— Vor fi mari dificultăți în formarea unui nou minister, mormăise Arăpilă, fără haz.

— Guvernul este atît de slab că nu trebuie decît să sufli asupra lui și se prăbușește, comentase Bozianu distant, de parcă nimerise, printr-o eroare, într-un cerc de intriganți. Nici un minister de... fuziune, cum se zice, n-o să dăinuie...

— On fuit maintenant des emplois publics avec autant d'empressement qu'on en mettait jadis à les rechercher, suspinase doamna, puțin sufocată de fumul petrecerii : parfumuri, vălătuci de trabucuri, respirații alcoolice, transpirații erotice, melancolii romantice.

— Putem aduna opt-nouă oameni pentru un cabinet ? Nu cred, se lamentase Alexandrescu.

— Se zice că mîine, poimîine începe Conferința...

— Dieu en soit loué ! Nous voilà au pinacles.

— Or vrea mai marii Europei să accepte dubla alegere sau nu ? Iată întrebarea.

— „Iar la masă cine-mi șade, cu bărbile răsfirate și cu pletele lăsate ?"

— Nu politică, domnilor ! striga între două îmbucături de înghețată Kogălniceanu. Bîrfe, domnilor, bîrfe, ce dracu !

— Bîrfă, domnule Kogălniceanu ? întrebă Catinca Filipescu. Ia spune dumneata, de ce n-a venit Domnitorul Cuza cu Doamna Elena ?

— Asta e bîrfă ? Asta e de-a dreptul politică ! Dar vă răspund : Doamna Elena este speriată de protocol. Vedeți, în asemenea cazuri îți dai seama că e nevoie de o domnie ereditară, adică de acea educație rigidă a progeniturii domnești care face dintr-un tip mediocru, un înțelept, dintr-un impulsiv, un energic etc. etc. Nu zău, în privința Doamnei Elena e greu de spus dacă îi vine

bine domnia sau nu. E prea modestă... e prea virtuoasă... O să vă dezamăgească prin exces de calități și prin absența acelor cîteva defecte fundamentale pentru un cap încoronat: aroganța, autoritatea, siguranța de sine, egoismul...

— Eh, și Marițica Bibescu se dădea de virtuoasă...

— În privința ei se potriveau cuvintele lui Aristotel doamnă: Virtutea ține mijlocul între două vicii, rîsese Alexandrescu.

În sală, poloneza se învîrtea îndrăcită.

Cald, fumăraie și zgomot.

Carnavalul se sfîrșise pentru Ghica în ușa de la Hugues unde Alexandrescu se autocitase:

— Români, dulce e Unirea!

Apoi Arăpilă spusese:

— Convenția vrea schimbări sociale puternice, dar cine le va sûporta cu ușurință? E necesară o pregătire. Progresul nu e un salt, e mers metodic...

Progresul?...

Trăsura înaintează glorios în pămîntul Moldovei.

Progresul?

Roțile se învîrtesc metodic... Copitele cailor celor opt dorobanți tropotesc metodic...

Chinuitul călător este zvîrlit în toate părțile de drumul gloduros, de arcurile rigide ale trăsurii, de goana șturlubatecă a vizitiului care la orice chirăit de indignare răspunde mustrător:

— Nu vă fie teamă, domnule, sînteți cu mine!

— Ah, da, am uitat, iartă-mă!

Dealurile, rîpile, satele și tîrgurile se succed sălbatec și hurducat.

Zeul cu spatele întors spre ei, lăsîndu-se escaladat. Ciclopul, monstrul uriaș pe care trebuie să se urce cu greu, cu greu, cu mare grijă să nu se vateme, să nu-l vateme, nu-și arată chipul. Ceafa lui roșie, vînjoasă pare o promisiune de prosperitate, dar fața rămîne întoarsă, parcă rînjind, totuși. Ceva din încordarea umerilor, din aplecarea ironică a spatelui spune că zeul rîde.

Cu îngăduință, cu oarecare lene orientală.

V

Moldova îl primise ca pe un intrus, cu toată simpatia pe care i-o arătau oameni ca Nicolae Şutzu, Hurmuzachi, Kogălniceanu, Mavrogheni, rigidul şi prea tînărul Dimitrie Sturdza, Alcaz şi alţii, mulţi dintre ei detestîndu-se reciproc.

Se simţeau, totuşi, invadaţi de un barbar ce-şi dădea aere de stăpîn. El nu era atît de romantic şi nici atît de întors spre trecut ca ei şi de aceea îl priveau cu o sfidătoare condescendenţă.

Coborînd din trăsură la hotel Binder, primul lucru pe care l-a auzit în hol a fost replica unui individ mărunt, chel şi burtos, care plescăise din buze către un amărît de amploiat : „Va fi un guvern vremelnicesc !"

Se adeverea şi încă extrem de repede.

Cuza, înfipt ca un şurub în cele două scaune suprapuse ale domniei sale, punea la grea încercare rezistenţa ministerelor din pricina firii lui suspicioase şi a incapacităţii de a-şi alege oamenii. „E încă nesigur pe el", îi explicase Bolintineanu. În Bucureşti năvăliseră asupra lui tot felul de indivizi cu sacul plin de linguşeli. Mititză Sturdza îl întrebase pe Ghica ce fel de om este doctorul Arsaki, căci acela nu părăsea anticamera pînă nu-l primea Vodă. „Dumnezeule, exclamase, Arsaki ? Arsaki ? se întorsese spre Jean Cantacuzino care era de faţă : Cine este doctorul Arsaki ? Ah, da, da îmi amintesc. Nu este favoritul lui Grigore Ghica ?" „Sigur, dar şi al fratelui acestuia Alexandru Ghica", intrase în joc cumnatul. „Dar nu tot un doctor Arsaki era devotatul lui Bibescu ?" „Sigur, sigur şi de aceea a fost şi fidelul lui Barbu Stirbey." „Numai ?" întrebase. „Nu, şi al tuturor ocupanţilor noştri dragi, cîţi au fost...", încheiase Cantacuzino. Mititză Sturdza, care n-avea deloc umor, îi urmărise ca la teatru. „Se zice că este foarte bogat !" se mirase. „O ! Da ! deşi nu exerciţiul ştiinţei l-a amuzat, ci bunăvoinţa domnească. Aceasta a fost profesia sa principală." În sfîrşit, Sturdza înţelesese şi zîmbise timid. Sensul scenetei ajunsese pînă la el.

La Iași, alte haite se răsuceau în jurul lui Cuza. „Se înconjoară de proști", îi spusese Ghica lui Alcaz, vechea lor gazdă din '41. „Pentru că se simte, cred, inferior unor personalități politice demult atestate. Îi bănuiește pe toți, nejustificat, numai pentru că nu e sigur pe propriile sale opinii." „Vor profita de asta ciurucurile dornice de parvenire. Atenție, don Eugenio, Cuza începe să simtă nevoia unor autentici inferiori pentru a-și consolida părerea că funcția i se cuvine. Te rog să mă înțelegi, eu nu pun întrebarea dacă i se cuvine sau nu, doar țara este în drept să o pună, eu doar remarc ceea ce oamenii de nădejde din jurul lui au datoria să-i semnaleze. Trebuie să treacă bine peste acest moment foarte dificil : al alegerii colaboratorilor, altfel va fi victima sigură a mediocrităților și va nemulțumi pe cei foarte capabili, care i-ar fi atît de necesari în opera pe care o începe." Știa că fiecare cuvînt al său va fi transmis. Nu voia să jignească pe nimeni, ci doar să-l avertizeze pe Cuza așa cum dai de știre prin sfaturi bune unui vechi prieten că ai început să-l suspectezi.

*

Intrase în cabinetul Prințului după o zi și o noapte nedormită. Alteța Sa se arătase încă somnoros, dar destul de atent la tot ceea ce îi explicase : programul viitorului guvern, apoi lista ministerelor, într-un cuvînt „lucraseră" și încă foarte bine. Cuza era prompt în decizii și nu-i putea reproșa ignoranța sau confuzia, doar o oarecare aroganță țîșnită din slăbiciune și o grabă a discuțiilor, care semăna cu zăpăceala boierului dinaintea unei plecări la oraș în fața întrebărilor practice ale vechilului. Fusese însă invitat la dejun și acolo conversația căpătase un ton mai degajat, dar și mai puțin armonios. Ajunseseră chiar la un dialog încordat, jucat ca un menuet crud, războinic.

„Alteță, sînt acuzat de moderație de prea multă vreme, îi spusese, pentru a nu fi gîndit serios la ceea ce înseamnă moderație, chiar și numai pentru a-mi putea ironiza adversarii. Poate că vreau într-adevăr să nu fie distruse acele instituții ale noastre care sînt produsele

spiritului național, pentru a nu fi ridicoli împrumutînd ceea ce ne prisosește sau ceea ce prisosește altora. Băiatul meu, încălecînd un băț, bate scaunele crezînd că acelea îi împiedică bidiviul să galopeze. Poate vreau să distrugem numai acele instituții care au frînat progresul nostru și asta irită pe cîțiva tradiționaliști. Ei cred că nimic din ceea ce este nou nu ni se potrivește." „Poate vreți prea mult!" îl întrerupsese Cuza. „Am într-adevăr destulă ambiție ca să fiu și mai ambițios!" rîsese el și Prințul, împingîndu-și deoparte farfuria, răspunsese cu o răceală puțin disprețuitoare: „Vous voulez dire que vous soyez seulement un rationaliste..." „Un absurd adept al logicii, Alteță, într-o lume care judecă prea mult cu instinctele și prea puțin cu creierul." „Disprețuiți atît de tare instinctele?"

Era o modă în Iașul lui 1859 exaltarea foarte cerebrală în fața instinctelor, doamnele și domnii cereau libertatea poftelor lor, în timp ce societatea impunea norme din ce în ce mai ipocrite. Dar nu asemenea reflecții îi trecuseră prin minte atunci, căci fusese surprins de faptul că Prințul i se adresase cu ultima întrebare în turcește, făcînd și o ridicolă greșeală de acord. Surpriza, ca și aluzia perfidă la adresa exilului lui constantinopolitan îi urcaseră sîngele în cap. Ah, Cuza îi încerca instinctele?

Nu răspunsese, revenise (poate jignitor) la ceea ce ținea să explice: „Moderația nu înseamnă nici prudență, nici încercare de concordie, ci speranță în luciditate. Personal, nu cred că țăranii sînt nerăbdători de reforme, nici capabili să le suporte bine și nici că boierii se împotrivesc cu înverșunare acestora. La urma urmei și noi sîntem boieri." „E marele nostru avantaj istoric, mormăise Cuza, sau cine știe dacă nu este marele avantaj al clasei din care facem parte." „Nu văd nici tirania, nici anarhia care ar legitima o revoluție, dar nu doresc nici păstrarea statu-quoului, adică prelungirea provizoratului." „Am înțeles, îl întrerupsese Prințul ridicînd paharul și vorbind de data aceasta grecește, trebuie s-o luăm cu încetul, răbdător și să nu agităm spiritele. (Urmase o pauză în care vinul fusese savurat cu mult calm.) N-am nici un chef să agităm spiritele, dar orice gest al nos-

tru, acum, este socotit o agresiune asupra cuiva. Cum să facem să nu atingem pe nimeni, nici cu o floare, domnule Ghica, nici cu o floare și totuși să împlinim acele reforme de care vorbeați ?“ „Unirea nu este consolidată și clasele nu trebuie aruncate una asupra alteia, ci păstrate într-o unanimitate națională, răspunsese. Alteță, legea electorală v-a dăruit două Camere greu de ținut în frîu. Trebuie să aduceți în discuție deocamdată doar acele probleme care unesc și nu pe cele care dezbină. Asta pînă cînd, treptat, toți își vor da seama că sînt necesare gesturi mai adînci. Trebuie să vă sprijiniți pe clasa mijlocie, încă fără acces la putere, dar puternică, o forță a viitorului — pe meseriași, arendași, negustori, pe mica intelectualitate rurală...“ Cuza, care în ciuda persiflărilor sale poliglote îl ascultase melancolic și abia gustase din farfuria prea plină, tresărise la evocarea burgheziei naționale și revenise la moldoveneasca lui cea veselă : „Nu-mi vorbiți de clasa mijlocie, am fost somat de Ion Brătianu într-un memoriu să n-o pierd din vedere... Am înțeles, zău, nu sînt greu de cap. Sînt avertizat acolo chiar că o voi păți dacă nu-i aleg pe *roșii* de la București ca reprezentanți ai acestei forțe a viitorului !“ „Într-un fel sînt, Alteță, sînt reprezentanții ei, deși au defectul de a fi prea grăbiți. Diferența dintre radicalii munteni și cei moldoveni este că cei dintîi sînt mai atașați de problemele orașului, în timp ce aceștia de aici țin încă de sensibilitatea vieții rurale. Unii vor reforme care să împingă păturile orășenești în sus, ceilalți rezolvarea situației satului, dar apără toți, în fond, aceeași categorie socială, una foarte activă, foarte întreprinzătoare și de o vitalitate de pe urma căreia țara nu are decît de cîștigat.“ „Interesantă observația, spusese Cuza și continuase ca și cînd și-ar fi dat timp pentru a medita la aceste lucruri altădată, cu vocea stăpînului, rece, aspră : Sînt de acord cu dumneata, domnule Ghica, trebuie să începem cu acele lucruri care unesc, adică, ați înțeles, cu Unirea. În acest sens te rog să insiști pe lîngă Negri și *să-l ajuți* în obținerea recunoașterii dublei noastre alegeri. Tergiversările creează neliniște în țară.“ Îi oferise, parcă batjocoritor, rolul de mediator cu autori-

tățile otomane... Se eschivase : „La tête des turcs est dure et pour y faire entrer quelque chose, il faut du temps ! Iar recunoașterea Unirii depline depinde mai mult de Viena decît de Constantinopol." Prințul își aprinsese tacticos țigarea și-l cîntărise din ochi. Avusese presimțirea jocului și ministrul continuase, trecînd de la franceză la turcă : „Vă repet, părerea mea este că trebuie să arătați hotărîrea de a vă apăra Provinciile. Amenințarea este, în cazul turcilor, mai eficace decît diplomația." „A, da, da, îmi amintesc, tabăra de la Oituz", rîsese Cuza, din nou, expediind soluția ca pe o prostie. Iar el trăise atunci, a doua oară, un imens sentiment de neputință și furie. O clipă avusese dorința de a-și vîrî mîinile în buzunar și a se arunca lejer în scaun, picior peste picior, pentru a-i explica nervos, ca la școală unui repetent, în ce constă istoria aceasta. Dar Cuza nu mai era băiatul care juca stos pe sub bancă, evitînd privirea grea a lui Furnaraki, se urcase pe catedră, și ce *dublă* catedră !

Cînd ieșise din cabinet se oprise lîngă Dimitrie Sturdza și, cum amîndoi tăceau privindu-se întrebători, avusese timp să audă prin ușa întredeschisă : „Sinceritatea i se pare prea periculoasă, dar demnă, ipocrizia prea umilitoare, dar eficace !".

Cuza nu-l plăcea. Îi spusese încă de la București aceluiași Dimitrie Sturdza : „Ghica este călduros cinic. Ce trebuie să cred despre tandrețea lui de intrigant ?" Cuza era evident nemulțumit pentru că nu-și punea în mișcare relațiile turce și englezești. „Am și eu dreptul să-mi analizez stăpînul înainte de a-i face toate serviciile ?" îl întrebase pe tînărul Mitiță Sturdza. Deci el nu-și așeza prieteniile și relațiile la picioarele noului Domnitor, deși se dovedea că acesta punea oarecare speranțe în ele. „La naiba, este Cuza mai ambițios decît mine ?".

*

* *

A treia zi după formarea guvernului, intrase în penitenciarul de la Cazarmă să-l vadă pe contele Wierzbicki. Era dorința lui Czajka și o împlinea cu oarecare

prudență. Deja, exprimîndu-și dorința de a-l vizita pe arestat, prefectul poliției, Savel Manu, clipise repede, repede, ca în fața unei lumini prea puternice. Apoi obrazul i se relaxase și începuse să surîdă prostește, ca și cînd ar fi spus : „Ahaha ! Vreți să intrați în legătură cu complotiștii ! Interesant ! Foarte interesant !"

Dar nu luase seama la bănuielile penibile ale unuia plătit pentru a le avea.

Pînă să ajungă în camera întunecoasă în care contele își îndura detenția trecuse prin toate sălile soldaților — mirosuri tari, vînzoleală, priviri curioase și speriate. Wierzbicki, care purta la Constantinopol o uniformă de o eleganță sfidătoare și se lăuda cu faptele lui de arme ca aghiotant al lui Dembinski, stătea cu brațele între genunchi, așezat pe un scaun cu spetează înaltă — o rămășiță de pe la vreo casă veche boierească. Lumina trecea palidă printr-o ferestruică țesută cu gratii. În colțul dinspre ușă se mai afla un pat cu saltea uriașă și cu plapumă de puf. Se îmbrățișaseră sub privirile suspicioase ale lui Savel Manu care ținuse să-l însoțească, dar care se retrase imediat strategic.

Contele începuse să-i explice în șoaptă că, da, în timpul alegerilor nu ezitase să colaboreze cu Grigore Sturdza propunîndu-i chiar ajutorul militar al polonezilor refugiați în Moldova. Nu neagă aceasta. Dar imediat după alegerea lui Cuza, însuși beizadeaua a refuzat orice idee complotistă. El, personal, ar fi vrut să-l aducă pe Grigore Sturdza la putere, vă închipuiți de ce ! eram sigur că el va sprijini viitoarea insurecție poloneză... Totuși, Ghica trebuia să-i aducă, tot în șoaptă, în dar, mustrările lui Czajka, trimise prin Gradowicz, și Wierzbicki le primi abătut. Apoi se burzului, se sumeți : „Sîntem suspectați fără rost. Poliția dumneavoastră vrea să se arate în fața poporului foarte eficientă inventînd comploturi..." El se mulțumise atunci să-i întindă mîna și să-i promită că va discuta cu Prințul Cuza situația. Trufia polonezului îl iritase. Făcuseră o prostie, intraseră într-o aventură absurdă, și ar fi dorit să li se recunoască eroismul ! De trei zile pe biroul lui are rapoartele poliției, aduse cu gesturi de slujitor oriental, cu temenele și

grațioase zîmbete de Mangirof, un omuleț cu craniul pătrățos, rapoarte în care se arăta că baronul Gödel-Lannoy, consulul Austriei, și-a petrecut seara și noaptea pînă pe la două, trei la beizadea Grigore în lungi conciliabule.

Ieșind din cămăruța aceea întunecoasă, trecînd din nou prin damfurile soldățești, printre ochii aceia speriați și curioși, se gîndise la nedreptatea care îl apasă de fapt pe Wierzbicki : în timp ce el meditează la soarta Poloniei, beneficiarul presupusului complot, Grigore Sturdza, își plimbă nonșalant persoana robustă în Cameră, stă la taclale suspecte cu Gödel-Lannoy și dă baluri.

*

* *

A fi ministru în Moldova nu e o trebușoară simplă și nici o carieră senină. Au și localnicii orgoliul lor, disprețul lor și acel visător paseism : ce a fost înainte este mai bun decît ceea ce este, iar ceea ce va fi abia dacă mai dă oarecare speranțe, iar pe guvernanții de azi nimic nu-i îndreptățește să existe, deși o fac cu o sănătoasă bună dispoziție.

Găsise și la Iași ceea ce se găsea din belșug la București : nemulțumire. O Adunare în care *roșii* și *albii* se certau amarnic și-și puseseră în gînd măreţul scop de a chinui guvernul cît mai mult cu putință pentru a-și pune în evidență furia constituțională. „E felul nostru de a fi maturi“, îl avertizase Cuza. Prințul refuza să fie „paricid“, să dizolve Camera, să-i alunge pe cei care, de voie, de nevoie îl aleseseră : „Il serait même monstrueux de ma part de debuter par tuer l'Assemblé, ma mère...“ Dar pentru gestul acesta, Ghica îi oferise și un alt argument, mai puțin sentimental : „Ar fi inutil. Legea electorală și nu alegătorii va trimite în Cameră pe aceiași, de două ori mai îndîrjiți să se joace cu democrația...“ Cuza avea harul ironiei și aici se înțelegeau, numai că își împingea uneori observațiile în pur sarcasm dînd o notă cinică actelor sale și ale celorlalți, de parcă ar fi suferit din pricina obligației ca în politică să nu fi sincer. Găsise o metodă acceptabilă de sinceritate : batjocu-

ra brutală. Însă ea avea dezavantajul de a-l face antipatic multora.

După plecarea lui la București, Ghica răsuflase oarecum ușurat. Muncea mult, din zori pînă noaptea tîrziu.

Iată, aseară. Abia se retrăsese la el în cameră, la hotel și a primit vizita... baronului Gödel-Lannoy, vizită care s-a prelungit pînă pe la trei noaptea. Încetaseră cu el orice tratative oficiale pentru că respinsese o notă a ministerului afacerilor străine pe care era imprimată stema Principatelor Unite și îi anunțaseră că nici ministerul nu va primi în acest caz nici o notă a consulatului. Baronul avea însă probleme cu supușii austrieci și găsise formula aceasta de a reclama verbal. Venise să-și desfășoare tot talentul diplomatic. Dar era un talent greoi, avea nevoie de timp. Școala lui Metternich lansase în Europa acest tip de politician mai degrabă intrigant decît subtil, cosîndu-și istoriile cu fermitate, dar și cu prea mare aroganță.

Înțelegînd repede scopurile lui Gödel-Lannoy îl împinsese mereu spre probleme generale, mai ales, despre necesitatea unei bune colaborări cu țările dunărene... În timpul acesta, baronul încercase de cîteva ori să-și plaseze micile afaceri ale consulatului, însă după două, trei încercări abandonase simțind că vizita îi este socotită un demers particular, o amabilitate și că dacă insistă se va trezi cu un refuz jignitor. Alesese atunci o formă diavolească de răzbunare : trăncănise relaxat, ca un om de lume în salonul altui om de lume, stăpîni amîndoi pe o conversație „fermecătoare“, pînă la două noaptea. Nimic nu fusese iertat : nici anecdotele zilei, nici amorurile unor celebrități locale, nici amintirile din vremea lui Vogoride („ah, știți, i se spunea Prince Cantharidès, o bătrînă vrăjitoare îl îndopa cu asemenea afrodisiace !“), nici slăbiciunile consulului francez Victor Place, nici vorbele de spirit ale unuia sau altuia.

Ghica îl lăsase să se răzbune și, în ciuda oboselii, făcuse față acestei avalanșe de nimicuri.

Nu-i mai rămăseseră decît trei ore de somn.

Somn ?

Coșmar !

*
* *

Dimineața, trăsura îl dusese la minister, zgîlțîindu-l zdravăn pe caldarîmul plin de gropi, printr-o ploaie măruntă și rece. Decît să privească peisajul dezolant al ulițelor mărunte și al caselor încă somnoroase, preferase să se afunde în scrisoarea lui Gradowicz, în noutățile Valahiei.

„V-am promis o relatare a evenimentelor fiecărei zile, dar se fac atîtea prostii încît nu vi le pot consemna pe toate.".

Dezbaterile din Cameră...

Criza ministerială... „Este imposibil să se formeze un guvern omogen, liberal, moderat și inteligent totodată."

Humoresca.

Cuza a propus portofolii lui Nicolae Cretzulescu (interne), Jean Cantacuzino (justiție), C. Negri (finanțe), Scarlat Fălcoianu (culte), rămînînd Dimitrie Brătianu, Grigore Filipescu și generalul Vlădoianu pe locurile lor. Dar Negri a refuzat, Nicolae Cretzulescu la fel, pe motiv că nu poate primi un minister prin înlăturarea fratelui său decît dacă Prințul îi va da acestuia președinția Înaltei Curți.

„Prințul a fost iritat de acest patriotism în favoarea lui *nenea* și l-a trimis la plimbare."

A fost chemat Bozianu care, însă, a pus condiția prezenței lui Costaforu. Marți noapte se înjghebase un fel de minister cu Constantin Cretzulescu (interne), Bozianu (justiție), Costaforu (culte), Scarlat Fălcoianu (finanțe) și ceilalți trei „pe locurile lor". Dar Constantin Cretzulescu nu-l vrea pe Angelescu director și a scris lui Cuza că nu se simte capabil să conducă internele („Ceea ce este strict adevărat!"). Scarlat Fălcoianu a declarat că nu pricepe nimic din finanțe și că preferă să rămînă director la justiție sau să meargă la Comisia Centrală, unde este ales de către Adunare.

„Enervat de felul cum fiecare invitat îi vorbea de rău pe ceilalți, Prințul s-a gîndit să vă cheme la București, dar, sfătuit de cineva, a preferat să se împace cu Nicolae Cretzulescu. Miercuri guvernul avea perspecti-

va să arate astfel : N. Cretzulescu (interne), Angelescu (director la interne), Jean Cantacuzino și Bozianu — la alegere finanțele sau justiția, Const. Cretzulescu (culte) cu Grigore Alexandrescu director, Scarlat Fălcoianu (externele), Vlădoianu și Grigore Filipescu „pe locurile lor". Dar Bozianu nu acceptă, cu toate insistențele lui Gradowicz, trimis să-l convingă, un minister cu Jean Cantacuzino și fără Costaforu, iar Angelescu nu vrea minister decît cu Ion Ghica și-i este lehamite de interne. Prințul este gata să-i ofere finanțele...

Intrînd în biroul lui, ținînd încă în mînă scrisoarea i s-a părut că aude din nou vocea individului rotofei din holul hotelului Binder : „Va fi un guvern vremelnicesc."

În ciuda acestei profeții, lucrase toată dimineața cu tragere de inimă, cu o ușoară frenezie.

*

* *

Printre hîrtii descoperise și rapoartele aduse cu aceleași gesturi obsecvioase de Mangirof.

„Să vedem ce a făcut aseară Grigore Sturdza ? Cu cine a mai complotat ?"

Își așezase lornionul pe nas și citea.

— Ei, nu ! exclamase singur în încăpere. Trăsese clopoțelul și-i poruncise secretarului : Adu-mi-l pe prefect, repede !

Mai citise o dată, scosese din sertare și rapoartele din celelalte zile. Le pusese unul lîngă altul pe masă.

Într-un sfert de oră, Savel Manu călcă pragul, adus de spate și cu brațele bălăbănindu-și-le pe lîngă trup de parcă n-ar avea oase în ele.

— Citește, domnule prefect, citește...

Îl lăsase să-și vîre nasul în hîrtiile acelea cu o frumoasă caligrafie. Îl privise atent prin lornion, ca pe o insectă căreia îi studiezi mișcările. Savel Manu citise cu buzele, își mormăise fiecare cuvînt de parcă nu l-ar fi înțeles, decît rostit. Încet, încet se lămurise. Ridicase ochișorii cu gene albe.

— Da, da, domnule prefect, plătești degeaba supravegherea unor pretinși complotiști. Aseară, domnul ba-

ron Gödel-Lannoy, știu sigur, n-a petrecut în conciliabul cu Grigore Sturdza timpul său prețios.

Abia după ce Savel Manu părăsise plin de respect încăperea și secretarul care asistase la discuție se întorsese de la ușă spre el, pufniseră amîndoi în rîs.

— Ca să vezi ce efort face pramatia aceea de Mangirof, copiază frumușel raport după raport ! Ar fi destul de nostim dacă toate astea nu l-ar ține pe Wierzbicki și pe ceilalți la arest...

*

* *

Pe la amiază își fac apariția Kogălniceanu, Panu și alții — un grup *animat de principii,* cum ar spune Rosetti.

Roșii moldoveni nu au agresivitatea limbută și demagogică a celor din București, nu țipă deși se plîng la fiecare ședință a Camerei și în fiecare articol de ziar de încălcarea constituționalismului, au însă un fel de logică așezată, prea așezată în jilțuri confortabile, și se socotesc responsabili față de viitor luînd, fără excepție, ca martor trecutul. Pun, de altfel, în toate o rîvnă decentă și o sinceritate care nu are nevoie de multe gesturi și cuvinte. Încetineala și dulceața graiului — „toți moldovenii par a fi mame“, spune Bălăceanu — le impun o gîndire mai temeinică.

Aruncîndu-se în fotoliu, Kogălniceanu îl anunță de parcă i-ar face un serviciu :

— Am di gînd mîini să propun în Camerî ca membrii Comisiii Șentrale să fii rimunirați doar cînd si vor împlini așpirațiili nașiei : Unirea sub un prinșipe strein !

Pe sub ochelarii cu rame subțiri metalice, ochii lui strălucesc nervos, se agită cu o violentă bucurie, dar și cu o neliniște, o pîndă capricioasă : ei bine, acum să te vedem, acum să-ți cunoaștem abilitatea, liberalismul, îndrăzneala...

Se face avocatul puterii și întreabă :

— Credeți că e momentul ?

— Ce este acela *momentul ?* sare Panu.

— Credeți că este momentul ? insistă împingînd cu mîna vraful de hîrtii pe care se apucase să le lucreze îna-

intea venirii lor. Nu vă ascund că Împăratul Napoleon, englezii, Cavour chiar nu ne cer în schimbul sprijinului lor decît să nu mai înaintăm pe drumul Unirii pînă la recunoașterea oficială a dublei alegeri și să ne mulțumim, deocamdată, cu consolidarea situației cîștigate.

— Ei bine, împotriva părerilor înțelepților lumii, face Kogălniceanu amuzat de propriul lui curaj de cabinet, e momentul să insistăm. Europa va accepta le fait accompli. Războiul din Italia este iminent și ne vor încuviința dorințele sub amenințarea deschiderii unui al doilea conflict european.

— De multă vreme, domnilor, nu mai există un al doilea conflict european. La al doilea, vine împăcarea ! spune și ridică din umeri rîzînd.

Nimic din ceea ce pretinde Kogălniceanu nu-l surprinde. Sînt propriile lui păreri pe care apucase să i le mărturisească deja și pe care, acum, în calitatea lui oficială, trebuie să le respingă.

— Dar poate, dumneavoastră nu vreți să supărăm Turcia... mormăie Panu.

— Vai, domnule Panu, vai ! Vă asociați celor care mă acuză de turcofilie ? ! Credeam că v-am convins a fi mai subtil ! Dar nu, nu vreau să vă jignesc perspicacitatea așa cum dumneavoastră vreți să-mi jigniți exilul ! Aș dori să înțelegeți că în poziția în care mă aflu nu este firesc să-l jignesc pe Prințul nostru.

— Ar fi o politețe inutilă, sare Kogălniceanu și-și gustă cu un zîmbet ironia. Prințului nostru i se va reaminti astfel propria lui declarație și față de țară și față de puterile garante, nimic altceva. A promis că va socoti tronul ocupat de el provizoriu, că nu are ambiții personale. Dar ce-ți spun eu toate astea ? Și dumneata gîndești la fel ca noi, doar situația în care te afli...

— Credeți că veți cîștiga voturile Adunării ?

— Cu siguranță ! Contăm, evident, și pe voturile dușmanilor, pe cele ale beizadelei, pe cele ale separatiștilor, pe cele ale moderaților și liberalilor totodată, exclamă triumfător Mihalache Kogălniceanu.

— Asta și pentru că Adunarea vrea să pună cu orice preț guvernul în dificultate ? întreabă învîrtindu-și lornionul.

— Nici vorbă ! Toată lumea te prețuiește și-i prețuiește pe toți colaboratorii dumitale ! exclamă Kogălniceanu ridicînd brațele în sus, ca și cînd s-ar preda cu toate armele și se oferă garanție pentru simpatia întregii Adunări, a întregii Moldove !

— Atunci, nu-și suportă *alesul ?* replică el.

— *Alesul* trebuie să-și suporte Adunarea ! rostește solemn Panu privind pe fereastră.

Ah, avea de-a face cu spirite intransigente ! Ar vrea să le dovedească ce înseamnă relativitatea diplomatică, dar parcă n-are chef. L-a cuprins acel sentiment moldovenesc al lehamitei. De aceea rostește moale :

— Marea dorință a tuturor deputaților nu este, din umilele mele observații, decît să dărîme guvernele. Este semnul deplinei democrații a lumii în care trăiesc. Dar dumneavoastră, acum, puneți în discuție însăși legitimitatea Prințului pe care l-ați ales.

— Domnule Ghica, mormăie sever Panu, e vorba de o dezamăgire...

— Ei, ei, rîde el învîrtind pince-nez-ul, vă grăbiți, vă grăbiți, Prințul Cuza n-a avut timp să dezamăgească !

— Și credeți că este cazul să mai așteptăm ? rîde Kogălniceanu.

Panu se ridică :

— Cuza a fost ales ca să riște Unirea deplină, iar acum refuză riscul !

— Am înțeles punctul dumneavoastră de vedere, spune Ghica. Tot ce vă pot promite, deocamdată, este că voi reflecta, mă voi consulta cu membrii guvernului.

Le oferea cu o mînă speranță și cu cealaltă iar speranță.

Ar vrea să-i mai arunce ceva lui Panu în legătură cu filoturcismul lui, dar își închide gura pentru a nu agita spiritele mai mult decît este necesar. Le arată însă la despărțire o amabilitate „funcționărească".

Prințul uitase, într-adevăr, făgăduința patetică.

Dar și el știa suficient de bine cît de greu i-ar fi venit s-o împlinească în condițiile actuale.

Pe Cuza însă, puterea părea a-l atrage și nu-i venea s-o lase. Sau „nu înainte de a realiza ceva". Or tocmai asta irita pe mulți.

Chemîndu-i pe ceilalți membri ai guvernului în cabinetul său constatase că sînt pe deplin informați — surpriza nu era prea mare — și că îi împărtășeau neliniștea. Atît. Soluții ? Nici unul din acești oameni atît de capabili nu avea soluții.

Ezitînd, Hurmuzachi se lansează :

— La urma urmei, n-a declarat Puterilor garante că va ceda tronul cînd se va găsi un principe străin pentru noi ? Ce l-ar putea jigni în aprobarea noastră ?

— Da, zău, ce l-ar supăra, îngaimă Alcaz și pufăie din țigară, sînt de acord ca ministerul să împărtășească propunerea lui Kogălniceanu.

— Domnilor, intervine cu vocea celui care aduce niște copii la ora de studiu, țin să vă atrag atenția că alăturarea guvernului la această îndrăzneală parlamentară seamănă cu o răzvrătire împotriva celui care ne-a chemat la cîrma țării. Apoi, ar mai fi de discutat ideea principelui străin dintr-un punct de vedere foarte practic : cine ar fi el ? Este oare firesc să-l cerem fără a-l nominaliza ? Cred că este o întrebare la care merită să medităm.

Peste liniștea care s-a lăsat, continuă :

— Ar fi cazul să depeșez la București ?

Hurmuzachi își mîngîie mustața :

— De ce ? Întîi să vedem votul Adunării !

Nu-i mai întreabă pe ceilalți, socotește că măcar Prințul trebuie să aibă o surpriză.

VI

Seară de concert la Petrache Mavrogheni.

Încăperile pline de lume, candelabrele pîlpîie jucăuș. Femei frumoase și elegante. Dar și urîte destule.

Ghica privește mîinile albe ale lui Nicolae Șutzu, mîngîind o tabacheră de argint, în timp ce, cu o voce clară de bariton, în plină forță, spune :

— Vom asista curînd la o criză a puterii. Democrația va cădea în desuetudine înainte de a fi copilărit suficient...

Și nici nu pare îngrijorat de toate astea. Este un demn reprezentant al Iașului contemplativ, speculativ fără anvergură, însă profetic, întotdeauna profetic. Pare atît de convins de adevărurile lui pesimiste încît pe fața prelungă i se întinde un surîs satisfăcut.

Ghica se străduie să nu-i dea dreptate. Se străduie de formă, cu detașare, ca și cînd ar fi uitat o clipă că este prim-ministru. Pe lîngă tandrețea înțeleaptă a beizadelei, ironia lui nervoasă, valahă, arată a criză de aroganță. Neliniștea stăruie.

— Țara este dificil de guvernat, spune. Ambiții, orbire, intrigi, nebunie publică și, vai, deocamdată, criză comercială...

Șutzu nu-și sfîrșise considerațiile și aștepta să se poată desfășura. Își apleacă fața prelungă spre el și-i cîntă în șoaptă, confidențial :

— Ministerul n-are încredere în Adunare, Adunarea n-are încredere în Domnitor și Domnitorul n-are încredere în propriul lui minister.

Din moment ce lanțul este atît de estetic închis de ce să nu fim mulțumiți ? Toată lumea din jur zîmbește încîntată.

— Tactica s-a substituit ideologiei, spune Ghica ostenit, a avea o concepție economică, financiară, socială, ce ridicol ! cînd totul e aranjament conjunctural.

Este destul de straniu că tocmai el se plînge de aceasta. Dar oare numai el sesiza neconcordanțele ?

Șutzu este brusc preocupat de scama de pe redingota lui cenușie :

— E firesc ! Prințul nu poate face Unirea nici pe cale revoluționară, căci i-ar reteza drumul puterile străine și nici nu cred că are un impuls natural spre aventură, nici pe cale parlamentară, căci nu are Adunări capabile de una ca asta, iar Napoleon îi refuză dreptul unei lovituri de stat.

— A ales cea de-a patra cale : cea diplomatică. E înceată, cere răbdare multă și nemulțumește poporul.

În aer plutește „problema zilei“, Kogălniceanu se agită printre doamne și salută de departe pe asociați.

Ghica se ascunde în spatele unei pendule și dă acolo peste Victor Place, a cărui față crispată este luminată de lentilele ochelarilor. „Sărmanul, e îndopat cu secrete și vrea să se vadă asta!“ Dar secretele lui sînt bunuri publice! Consulul francez își pierduse nonșalanța de odinioară. Imaginativ și generos, devenise în ultimii ani foarte bănuitor. El crede că toate i se trag de la grecul Vogoride mai mult decît de la localnici. Ca mijloc de apărare, critică tot timpul, iar acum, de cînd este și secretar domnesc, tace. Însă o face ca un gurmand care se abține de la mîncarea cea mai rafinată. Se declară dezamăgit de moldoveni pentru că și-au uitat repede entuziasmul Unirii, deși el însuși transmite mesajul de prudență emis de la Paris. Spune „prudență“ și rămîne uimit că românii înțeleg chiar prudență.

— E prea multă pasivitate în fața istoriei, i se plînge. De ce să rîzi de propria ta mizerie? De ce să imaginezi adevărul cînd se vede cu ochiul liber. Sînt două dintre cele mai ciudate caractere naționale care mă uimesc. Românii se adaptează la evenimente și foarte rar le creează, și totuși își regăsesc ființa, surprinzător, printr-un fenomen de conservare miraculos, după trecerea lor.

— Poate datorită celor două ciudate caractere...

Și deodată Place o ia razna, se ridică pe catalige și se vaită:

— Inerția asta... lenea asta...

Ghica este apucat de revolta lui obișnuită înaintea unor asemenea observații facile, făcute cu vîrful limbii umezit în vinurile autohtone.

— Dacă este vorba de lene, îi răspunde, aș preciza că ea nu este un dat temperamental, ci unul istoric. Cînd știi că vei culege roadele, semeni, dar cînd prea des roadele îți sînt luate de alții te deprinzi cu ideea că efortul este inutil. Pentru cel ce se deprinde cu răul, mai binele nici nu există și se mulțumește cu puținul obținut fără strădanie.

— Adaptabilitatea la situații atît de defavorabile ascunde, bizar, un fatalism neașteptat de vesel...

Ei, da, în privința aceasta, a fatalismului nostru vioi, consulul are dreptate !

În jur, doamnele se amuză grozav, bărbații lor comentează evenimentele de peste zi de parcă ele s-ar fi petrecut undeva în Anatolia și n-ar avea nici o legătură cu ei. „Aceasta este capacitatea noastră de a vorbi despre noi ca și cînd n-am face parte din propria noastră națiune, cu o superioritate care ne scoate din realitate, cu o seninătate care ne exclude din miezul lucrurilor."

Îl aude pe Lascăr Catargiu lamentîndu-se :

— O să se ducă dracului recolta de anul acesta. Din pricina „progresului"...

Domnii și doamnele, proprietari de pămînturi, *agricultori,* cum le place să se numească în mod democratic, rîd de se prăpădesc.

— Un popor trebuie observat nu numai în momentele lui de derută, continuă Ghica, ci mai ales în cele de stabilitate. Un călător este ca un cititor care frunzărește o carte și apoi se grăbește s-o judece. Formula noastră de existență se va revela abia după cîțiva ani de libertate, cînd individul va simți că se poate afirma în liniște. Deocamdată, sîntem într-un foarte neplăcut proces de precizare...

— Iertați-mă, domnule Ghica, sînt totuși popoare care se precizează în conflict, nu în relaxare.

— De ce trebuie judecate toate după un singur aspect ? După criteriul pe care îl impuneți s-ar putea ca românii să semene foarte bine cu chinezii.

— E într-adevăr de discutat ! rîde Place. Poate ar fi mai bine să lăsăm aspectele acestea teoretice...

— Cred că nu e bine, n-aș vrea să vă terminați mandatul diplomatic pe meleagurile noastre și să împărtășiți ideile unui călător oarecare...

— Mă suspectați de superficialitate...

— Nu. De orgoliu. De orgoliu occidental.

Ghica îi surîde grațios, amabil și așteaptă. Consulul prinde momentul :

— Mărturisesc că sînt consternat de cele ce se petrec. Ce aveți de gînd ?

Din multele posibilități o alege pe cea mai vagă :

— Sîntem puși într-o situație dificilă. Dacă Adunarea va îmbrățișa cu majoritate propunerea lui Kogălniceanu nu vom avea decît o alternativă : să dezavuăm votul Camerei — ceea ce echivalează cu o demisie, sau să ni-l însușim lezînd persoana Prințului.

— Nu înțeleg de ce Kogălniceanu vrea să reagite ideea prințului străin.

— Pe de o parte pentru că memoria noastră nu e chiar atît de scurtă pe cît vi se pare dumneavoastră, principele străin este una din dorințele acceptate de Cuza, pe de alta pentru că este nemulțumit, probabil, de *alesul nației*. Pretinde că o face din consecvență. N-a cerut chiar el, înainte de alegerea lui Cuza, ca viitorul Domn să se socotească doar un depozitar al funcției și să caute realizarea Unirii sub un principe străin ? Nu înțelege de ce acum ar trebui să-și modifice opiniile.

— Nici după *dubla* alegere ?

Aici era totul. *Dubla* alegere îi legitimase lui Cuza o domnie inițial provizorie.

Smărăndița Moruzi se învîrte printre invitați cu aerul că a pierdut ceva prețios. Se apropie de ei și-i împinge ușurel în lături, examinînd atent parchetul. Ghica profită pentru a schimba vorba :

— Ce impresie v-a făcut generalul Klapka ?

Place se reazemă de spătarul unui scaun din apropiere :

— Ah, e un om îndrăzneț, unul din spiritele neliniștite ale veacului nostru !

Consulul nu și-a uitat meseria : la evaziune răspunde cu o altă evaziune. Ghica o urmărește pe Smărăndița aceea. Recunoaște în ea un alt spirit neliniștit al veacului, iar Place simte, cu finețea lui exersată, că privirea interlocutorului său a adresat o ironie elocinței franțuzești și-i zîmbește modest, adică împingînd în fața lui un zîmbet ca pe un steag alb.

— Nu vă ascund că prudența Alteței Sale, spune Ghica, mi se pare pe deplin justificată. Maghiarii promit ajutor dacă îi ajutăm și noi, dar nimic în ceea ce privește pe românii din Ardeal. Asta în timp ce nouă ne cer să ne expunem o atît de proaspătă autonomie într-un joc idealist !

— În cele din urmă vor accepta și clauza asta. Și apoi, contează atît de puțin armele ce vor veni în România? Eu în acest sens am redactat protocolul comun. Klapka se va întoarce după formarea legiunii unguresti, armele vor începe să vină tot pe atunci, prin mai. Vă arăt mîine proiectul. Prințul nu face bine că tergiversează. Generalul a interpretat plecarea sa la București ca pe o eschivă, o amînare a tratativelor pentru a nu supăra nici pe francezi și italieni, nici împărățiile limitrofe. Știu că există mulți adversari ai acestei acțiuni conspirative. Kogălniceanu mormăia zilele trecute...

— Vă atrag atenția că Dimitrie Brătianu, din informațiile mele secrete, nu este de acord cu soluția aceasta „aventuristă", pentru care crede că trebuie obiectat pe lîngă împărat.

— Mă tem că părerea domnului Tache nu va conta cîtuși de puțin.

Ghica nu vrea să fie indiferent la o realitate care prinde formă și se simte dator să-l apere pe Tache :

— Domnule consul, ar fi, credeți, o bună afacere națională dacă politica externă a țării s-ar face exclusiv în cabinetul Prințului, fără ministrul său de externe?

— În condițiile în care luptele dintre partide vor crea o instabilitate guvernamentală, este singura soluție de continuitate.

Această justificare sună ca un sfat, ca o „învățătură" trasă din înalte experiențe și transmisă umilului discipol.

Ghica începe să rîdă.

— Bietul Tache, el își dă atîtea aere ! Și, în fond, gîndiți-vă, ce pretinde... ca românii din Ardeal să nu sufle ! Sigur vrea prea mult, și nu numai maghiarii, dar nici francezii, italienii, nemții nu pot înțelege acest sentimentalism legitim.

Se liniștește astfel și, privind lumea forfotitoare a salonului, rochiile înfoiate ale doamnelor — galben pai, auriu-smarald și alb-cenușiu pe fondul de azur al tapetului îi șoptește consulului cu o grimasă :

— Se pare că aici, în sud-estul Europei, chiar și democrația va avea o formă oarecum feudală... cu binevoitorul aport al occidentalilor.

Crinolinele se clatină pe cercurile lor de metal, unduiesc ca umflate de vînt, lăsînd vederii curioase, cînd și cînd, imaginea pantalonașilor bufanți cu dantele pastelate, a ciorapilor de mătase, a gleznelor subțiri și neastîmpărate. O femeie cu nas lung și ochi foarte vioi, *couleur de lagon,* pe care o cunoscuse de mai multe ori, dar nu era în stare să-i memoreze numele, se lasă purtată de Iordache Lambrino (Lamburel, cum îi spune Cuza, căruia îi este cumnat) de-a lungul ferestrelor ce dau spre grădina proaspăt înmugurită. Îi urmărește, puțin intrigat de o ciudățenie. Lamburel distonează cu manierele generale, face curte doamnei în felul acela modern, stupefiant pentru moldoveni, franc, direct, cu aerul unei obsesii intelectuale.

— Să faci logic trecutul, prezentul și viitorul ! spune Lamburel. Oamenii politici de azi uită că logica e un fel de instinct, o erupție de ordin cerebral.

Și în timpul acesta strînge puternic degetele însoțitoarei sale care n-a fost vreodată martora unei asemenea erupții însă din politețe, desigur, se preface a înțelege prea bine despre ce este vorba. Cei doi trec greu prin ușa cam îngustă. „Ah, crinolinele ! Are dreptate ziaristul de la *Constitutionnel* că trebuie lărgit bulevardul ! Moda actuală se judecă în lățime, nu în lungime. Umerii goi, talia de viespe bine plasată, jupă cît mai întinsă în lături."

Mai face cîțiva pași și dă peste altă dramă.

În salonul lui Mavrogheni miroase brusc a fard de scenă.

— Pînă nu ieșim din criză nu poate fi vorba de relaxare și de încredere, de progres și prosperitate, spune chiar Kogălniceanu în timp ce Smărăndița Moruzi se învîrte fără rost prin salon. E bătrînă și taciturnă, dar agitată, cîțiva nepoți așteaptă ceva de la ea și toată lumea se simte datoare s-o invite la serate, dineuri sau supeuri pentru a le face plăcere.

— Numai bancherii sînt de vină, au vrut să se îmbogățească, se avîntă sarcastic Lascăr Bogdan.

— Dumnezeule, se miorțăie nevastă-sa, altfel o gospodină neprihănită, care știe cum se face brînză din car-

toafe, atîtea falimente, zilnic, unde vom ajunge ? Cine este de vină ?

— Bancherii, n-auzi ?

— Cum bancherii, dragă ? Negustorii trag obloanele !

Are expresia omului care a pus o întrebare de bun simț, dar toată lumea se arată plictisită cu excepția unei duducuțe nostime ce se amestecă în conversație doar pentru a o remarca consulul Place, căruia îi aruncă o privire atroce :

— Negustorii trag obloanele cu multă marfă înăuntru !

Naivitatea cucerește pe toată lumea și Mavrogheni explică :

— Bancherii au crezut că fericirea anilor din urmă va dura o veșnicie : recolte bune, la prețuri mari și populația îmbogățită va alerga după mărfuri.

— Mais, les années de vaches grasses sont finis ! îl întrerupe Hurmuzachi, privindu-se în oglindă.

— Negustorii s-au repezit să se folosească de credite, comentează Lascăr Bogdan pentru uzul cucoanelor afiliate consoartei, au adus marfă cu duiumul, iar omul de pe stradă — care vede că situația politică e nesigură, că recolta n-a mai fost grozavă, că țăranii tot așteptînd împroprietărirea n-au semănat, n-au plivit, iar boierul și-a aruncat banul în străinătate — și-a pus agoniseala la ciorap și nu mai cumpără. Negustorul n-a vîndut marfa, nu-și poate plăti datoriile față de toptangii, toptangiii față de bancherii noștri, iar aceștia față de cei europeni...

— Uite așa, ca un castel de cărți de joc, scoți o carte dintr-un loc și se sfărîmă edificiul, le zîmbește Ghica doamnelor.

— Și acum ce-o să se întîmple ?

Sprîncenele doamnei Bogdan sînt ca niște sfori răsucite.

„A rămas la moda orientală, sărmana !“

— Falimente peste falimente... o asigură Ghica.

— Adică nu se poate controla situația ? întreabă, ridicînd din nou sprîncenele, coana Bogdan.

— Ca să fiu sincer, se repede Ghica, vă mărturisesc că nu se pot controla decît situațiile în care nu mai e nimic de făcut.

Toată lumea înțelege că lecția a luat sfîrșit. Bărbații se trag spre bufet, doamnele surîd mulțumite.

— Urît cuvînt *faliment*, se strîmbă duduița.

— E și mai urîtă realitatea pe care o definește.

Smărăndița Moruzi a ajuns în dreptul lor, îi privește în treacăt, grăbită, concentrată. Se învîrte cu mintea aiurea. Nici ea n-a cunoscut acea „erupție de ordin cerebral", logica este boala bunului simț. Rochia de tafta moale cu garnituri de fir și dantelă de Bruges atîrnă șuie pe ea. Deodată Smărăndița ridică din umeri și le zîmbește tandru.

Dincolo de ușa salonului se vede marea sală înțesată de fotolii, otomane așezate în semicerc și, pe un podium improvizat, pianul, suporturile pentru caietele de note și cîteva scaune cu spătar înalt. Doamnele își reiau bîrfa :

— Doamna Elena pleacă la Soleni...

Asta înseamnă și milă și dispreț pentru femeia aceea mică, subțire, îngrozitor de palidă care este soția lui Cuza. Nu se putea asociere mai bizară : vioiciunea lui, inteligența și strălucirea lui puțin frivolă, ironia și perfecta lui intrare în rol cu această taciturnă, stîngace, rigidă și morocănoasă femeie peste care plutește aerul unei timidități somnolente.

În schimb surorile Catargiu care își disputaseră, public, favorurile Prințului imediat după alegere, aveau temperament, ei, da, provocau vertijuri. Știau să sfideze, să se impună, să provoace și să domine fără eforturi, printr-un spirit vioi, libertin și imaginativ.

— Se zice că s-au păruit ! șoptește doamna Bogdan sub evantai unei prietene în malacov vișiniu.

— Incroyable !

Poate că e adevărat. Cuza se destinde în fața femeilor frumoase și a mesei cu postav verde. Pare că spune : cine vrea să mă accepte s-o facă luîndu-mă în întregime, necondiționat. Vreau să fac fapte bune, dar plătiți-mi prețul acestor slăbiciuni ! Și ar mai urma un hohot batjocoritor ca supliment. „Întinerește cînd vede în preajmă niște umeri roz și un teanc de fise. Îl relaxează. Capătă un surîs de școlar chiulangiu !" spune Lam-

burel. Ghica este surprins mai ales de sinceritatea domnitorului. „Vrea să șocheze dinadins ?“ Cu o inconștiență juvenilă, oarbă, dar cu nimic justificabilă. „Sfidarea ar merita să fie practicabilă la popoare exersate multă vreme cu eticheta sobră“, îi spune Ghica lui Dimitrie Sturdza exasperat de *ghidușiile* suveranului său. „La englezi, la francezi, de pildă, dar nu la națiuni tinere, abia scăpate de urgia păcatelor domnești.“.

Cuza întinerește văzînd cu ochii în preajma viciilor sale și farmecul sporește prin chiar contradicția situației...

Își batjocorește norocul ?

Astrele i-au hărăzit un destin de excepție, iar el se lasă în voia lor. A astrelor, a Parcelor ? Dacă m-au ales, pare a spune, înseamnă că le-am plăcut așa cum sînt.

Ghica nu-i poate nega inteligența, spontaneitatea reacțiilor și mai ales adaptabilitatea, ah, adaptabilitatea de mare finețe la putere. „Excelentă ! recunoaște. Dar de ce se arată atît de dornic să provoace ? Temperament de cartofor, cum crede simplist Lascăr Bogdan, sau să fie puterea slăbiciunilor atît de tiranică încît să eclipseze pe cea politică ?“ „Oricum, pare a avea psihologia unuia care deține cărți mici, dar mizează pe șansă“ sugerează Dimitrie Sturdza. „Dar nu e o cacialma, are ceva în mînă !“ replică Ghica.

Dintre cele două Catargiu, Maria, văduvă Obrenovici, are ceva de amantă regală : o extravaganță cochetă, aprigă, nesățioasă și imprevizibilă. „Bîrrr !“ face Kogălniceanu cînd i se pronunță numele. Este și el mare amator de femei însă dorințele îi sînt supravegheate : destrăbălarea are ceva bărbătesc, adică este savuros controlată, o destindere igienică și nimic mai mult, vulgaritatea poate constitui o simpatică odihnă a spiritului. Dar franchețea lui Cuza îi scoate pe toți din minți, le arată ipocrizia și le ironizează scrupulele.

— Trebuie ca noi, oamenii politici, oamenii cu stare, perorează Kogălniceanu în acest moment în fața unui grup de tineri ce se mutau de pe un picior pe altul, mîndri că sînt luați în serios, cei care avem averi și nume

să simţim cît de vinovaţi sîntem faţă de ţărani, cît de datori le-am rămas...

Lascăr Bogdan, îşi dă ochii peste cap :

— Iar a început !

— Moartea nu se mai străduie să ia pe unii deja aflaţi într-un stadiu avansat de descompunere... replică Mihalache cu nasul în perete, de parcă ar vorbi despre cine ştie ce lucruri abstracte.

Ghica se depărtează. Voise să asculte concertul, să se rupă o oră, două din infernul politic şi nu e chip. Apucă să facă doar doi paşi şi Nicolae Şutzu îl ia de braţ şi-l tîrăşte într-un colţ al salonului.

— Vreau să-ţi spun ceva, confidenţial...

Arcada ferestrei, cu draperie de atlas azuriu cu flori mari aurii, aproape că-i acoperă. O cortină pentru o şopocăială politică, desigur.

— În legătură cu alegerile de la Galaţi unde ţi-ai depus candidatura... Am informaţii precise de la cineva din judeţe că Tereachiu s-a dus acolo să-ţi împiedice succesul.

— Nu înţeleg !

— Se pare că însuşi Cuza l-a pus s-o facă.

— Cuza ? Bine, dar el m-a chemat să formez ministerul. De ce n-ar vrea să fiu şi deputat ? Se opreşte din nou cu privirea pe degetele albe ale lui Şutzu. E drept, nici eşarfa albă pe care o fluturase la intrarea lui Cuza în Bucureşti nu fusese ceva sincer, mai mult o pornire instinctivă. Îşi lasă pleoapele peste privirea întunecată şi-l întreabă pe Şutzu : Ce credeţi că vrea Prinţul de la propriul lui preşedinte de Consiliu ?

Celălalt zîmbeşte şi şopteşte cu vocea lui tandră de bariton :

— Un om supus, de care să nu se teamă. E omeneşte de înţeles.

— Vrea să conducă singur ? Nu e prea mult ?

Un anume orgoliu local acţionează totuşi şi asupra beizadelei fanariote :

— E un om modest, cinstit şi se cunoaşte bine pe sine, dar aici este vorba de un mers natural al istoriei, entuziasmul mulţimii şi lupta dintre facţiunile politice îl

vor determina la un regim de autoritate personală. Şutzu vorbeşte iar ca de la mari depărtări despre o realitate prea palpabilă şi, deodată, revine pe pămînt prea aproape, de parcă ar vrea s-o atingă cu vîrful degetelor sale delicate. Nu-ţi ascund că pe lîngă informaţiile căpătate de la oameni din judeţ, am confirmarea lui Pisoschi, care, fiind mîna dreaptă a Prinţului, are şi cea mai largă disponibilitate de a-l trăda. Prin imprudenţă.

Doamna Mavrogheni, ridicîndu-se de pe canapea, face semn că va începe în curînd concertul. Cînd trece prin uşa salonului este nevoită să-şi ridice lateral crinolina. A greşit-o îngrozitor de largă. Soţul ei îşi dă ochii peste cap de enervare.

— Lasă, dragă, mă protejează, nu se poate apropia nimeni ! îi aruncă ea peste umăr.

Se aud şoaptele celor ce se invită unii pe alţii în fotolii, scîrţîitul scaunelor, sunetele instrumentelor acordate cu dichis. Ghica dorea de mult să asculte un concert adevărat după atîtea valsuri, polci şi cadriluri, după atîtea marşuri şi hore naţionale. Însă nici o plăcere nu-şi mai păstra puritatea. Viaţa a fost infestată de politică ca o apă în care s-a vărsat ulei. Mozart ? Tandra conversaţie a instrumentelor, ascunzînd o tristeţe de fond... De ce-i face Cuza mizeria asta ? Dacă nu-l place, de ce îl chemase să formeze guvernul ? Doar pentru a-i folosi relaţiile la Constantinopol şi la Londra ? Doar pentru a le spune lui Alecsandri, Negri şi încă unor prieteni că l-a pus la încercare şi nu a ieşit nimic ? Doar pentru a-l compromite uzîndu-l în conflictele dintre el şi Cameră ? Vorba lui Bălăceanu : „Ce-o fi ? Choix strategique ou calcule tactique ?" Înainte de adagio lîngă el apare Dimitrie Sturdza, îl roagă din ochi să iasă, are ceva să-i spună. Ceva politic, desigur.

— Vin de la Doamna Elena. Era tocmai vorba despre propunerea de mîine a lui Kogălniceanu. Acum cîteva ore Manolache-Costache şi Beldiman, urmaţi de Savel Manu s-au dus la ea să-i anunţe o trădare...

— Trădare ?

— Da, Cuza ar fi trădat de Kogălniceanu înţeles cu dumneavoastră care sînteţi un vechi prieten al conspi-

ratorilor poloni, pe unul dintre ei l-ați și vizitat în închisoare... I-au mai spus că dumneavoastră dați dreptate țăranilor la toate reclamațiile lor de samavolnicie pentru a vă face popular. Biata femeie este atît de speriată încît l-a și trimis pe Beldiman la București pentru a-i spune Prințului toate și pentru a-l sfătui să vină la Iași.

— Să depeșăm chiar în noaptea asta, hotărăște. Să nu ne reproșeze pe urmă că am ținut secret...

— Da, dar mă ofer să plec eu însumi mîine dimineață.

— E foarte bine.

Nu mai putuse asculta concertul. „Și-mi plăcea atît de mult acest adagio..." Aplauzele, apoi lumea ieșind din salon.

Intră în camera luminată strălucitor a bufetului, unde Kogălniceanu perorează :

— Acum, cînd războiul nu mai este o părere, ci o realitate, este timpul ca românii să tragă și ei niște foloase din conjunctura europeană.

— Ce foloase ai în vedere, domnule ? întreabă Panait Donici cu ochii în farfuria oratorului.

— Unirea și principele străin, răspunde Kogălniceanu.

Smărăndița apare pe ușă, îi privește căutînd grăbită fericirea aceea ascunsă, se învîrte prin încăpere fără rost, tăcută, concentrată și iese fără să arate vreun interes pentru societatea întîlnită.

— Asta îți cam taie pofta de mîncare, spune cineva.

— Adevărul este că principele străin nu convine turcilor. Suzeranii noștri se simt amenințați de o atare eventualitate, căci orice prinț european, continuă Kogălniceanu, nu li s-ar supune ca unul autohton...

Toți îl privesc pe Ghica de parcă replica lui Kogălniceanu l-ar jigni. „Dar nu eu sînt prințul autohton, dragii mei !" Se așteaptă de la el hotărîrea de a participa la atacul împotriva lui Cuza. „Ce concert ! Mozart și neliniștile crizei comerciale, Mozart și ambițiile lui Mihalache ! Mîine, în Cameră, Kogălniceanu va fi din nou aplaudat, ovaționat, i se va strînge mîna cu entuziasm în virtutea mai vechilor sale fapte patriotice..." Zîmbește calm :

— S-ar putea ca, agitîndu-se ideea principelui străin în ţară, Negri să aibă cîştig de cauză la Constantinopol, turcii, speriaţi, să recunoască, în sfîrşit, dubla alegere a Prinţului...

Lascăr Bogdan, stupefiat, se opreşte din morfolirea unei curmale.

— Ha ! Ha ! Ar fi deci bine să-l jignim puţin pe Cuza doar pentru a-i întări poziţia ? rîde Mavrogheni. Trăim o epocă atît de contradictorie !

— Ceva trebuie să-i forţeze pe turci, spune în tăcerea care s-a lăsat. Au înţeles toţi că s-a decis în favoarea lui Kogălniceanu.

Dar de ce îi este milă ? De cine ?

Înaintează puţin spre fereastra grădinii şi adierea răcoroasă de afară, zumzetul vocilor dinăuntru, moliciunea propriei lui hotărîri îi dau conştiinţa unei palide victorii, una cu care nu te poţi lăuda nimănui. E tot atît de intimă ca o reuşită amoroasă după o lungă şi penibilă convalescenţă.

— Domnilor, concertul reîncepe ! exclamă doamna Mavrogheni apărînd lîngă soţul ei, în foşnet de mătase.

Pauza se terminase, jocurile fuseseră făcute.

România este în pragul progresului ei !

Spinarea zeului se clatină în hohote.

Pe lîngă Ghica, trece doamna cu nasul lung spunîndu-i lui Lamburel :

— Totul este atît de confuz, atît de emfatic !

Dimitrie Sturdza şopteşte aproape de urechea lui, lîngă umărul lui :

— E foarte drept ceea ce faceţi !

Dar lui îi este milă. De cine ? Rămîne în camera aceea îmbîcsită de mirosurile mîncărurilor şi parfumurile doamnelor. Devenise îngrozitor de cald.

A oferit gratis un argument ridicol pentru susţinerea impertinenţei de mîine a lui Kogălniceanu. Şi are un sentiment penibil de milă.

În uşă se iveşte Louis cu o faţă luminoasă de copil care a cîştigat un premiu.

„Ăsta ce caută aici ?"

— Madame la Princesse a născut o fată ! Felicitări, monsieur ! Acum am primit vestea de la telegraf.

În singurătatea și nesiguranța ei din Samos, Sașa îi adusese un nou prunc. Va fi fericit? Va fi generos? Ce șanse are în acest teatru aurit, plin de energii violente?

Smărăndița Moruzi îl atinge cu cotul în goana ei zurlie, se înclină cerîndu-și parcă scuze. Nu zîmbește, nu vorbește. Dar aude măcar?

— J'ai une fille, madame!

E aproape de el și-l surprinde chipul bătrîn, cu măruntele lui riduri din jurul ochilor și al gurii, părul albit care iese ordonat din boneta de dantelă, privirea ei obosită, ascunzînd vedenii obscure.

— Oh, șoptește. C'est marrant! La pauvre!

VII

Cuza intră cu pași mari, țepeni. Nu-i întinde mîna, nu-l salută, nu-l vede. O șuviță de păr care îi cade pe frunte vibrează nervos. Va fi o înfruntare și Ghica își propteşte bine trunchiul lat pe picioarele scurte cu vîrfurile ghetelor depărtate.

Protocolul furiei face din recentul Prinț un personaj sarcastic.

La ce este bun sarcasmul? La camuflarea unei nesiguranțe, a unei neliniști. Pe trupul gol îți așezi un scut pe care este gravat chipul meduzei!

„Nu-i bine, ar spune Tache Ghica, rînjetul Domnitorilor înseamnă dizgrația supușilor și mila prietenilor!".

Dar Cuza este un Domnitor tînăr, inexperimentat, el pipăie puterea, o alintă și de aceea nici frica supușilor nu este ostenitoare, nici bucuria favoriților temeinică, încă. Apoi Ghica este convins că, eliminat acum din avangarda politică, Prințul va mai apela la el, de aceea nu este îngrijorat nici măcar de mila prietenilor.

— Am nevoie de niște explicații, domnule ministru, spune Cuza cu spatele încă întors, privind curtea reședinței sale plină de lalele olandeze timpurii.

— Speram ca Mitiță Sturdza să vi le fi dat, Alteță ! S-a întors de la București asigurîndu-ne că atitudinea guvernului a fost socotită de chiar Alteța voastră corectă și chibzuită.

Pisoschi, rămas lîngă ușa anticamerei, își tot mușcă mustața. Surîde afabil către „domnul ministru" și acesta are fantezia de a simți plutind în aer un vag parfum feminin.

— Camera moldoveană a citit Convenția sau ar trebui să li se facă deputaților și membrilor cabinetului o lectură publică, o prelegere și, eventual, o ascultare ?

Între Domnitor și subalternul său se lasă o răceală metalică. Dacă o pasăre ar încerca să taie aerul dintre ei s-ar izbi ca de o tablă lucioasă. După felul cum se plimba țanțoș alde Beldiman sau Savel Manu bănuise că furtuna se va abate asupra pîlcului de miniștri.

— Alteță, deputații cunosc Convenția, dar știu tot atît de bine ca și domnia voastră că este greu aplicabilă.

— Și totuși sînt chemați s-o respecte, nu s-o încalce. Au un Domn ales din sînul lor, în unanimitate, de ambele țări surori ? Atunci, această doleanță, exprimată atît de violent, de a chema un principe străin nu este oare o rebeliune împotriva Puterilor garante și un fel de regret pentru propriul ei vot ? Este oare prudentă o asemenea agitație ?

Ghica își mută greutatea pe un picior. „Am ajuns să fac drepți în fața conului Alecu de la Barboși !". Hîrtiile din mînă foșnesc. Se gîndește dacă are datoria de a evita răspunsul. Aruncă o privire spre vasul de porțelan franțuzesc în care sînt aruncate de-a valma zambile roz și albe.

Este destul de vulgar.

Nu, nu are datoria asta.

— Prima încălcare a Convenției a fost un triumf național, Alteță !

De ce să nu-i amintească? Stătea pe două scaune domneşti tocmai pentru că textul acela absurd fusese dispreţuit.

Cuza îşi pocneşte palmele la spate şi face cîţiva paşi mari şi la fel de ţepeni pînă aproape de el, lîngă marginea covorului.

— Cît nu am investitura, acest triumf naţional nu este decît o utopie!

— „A Moldovei 'naltă faptă nu e vis amăgitor", ar spune prietenul Negri.

Şi numele aceluia aruncă o perdea de catifea peste aerul metalizat şi vocile lor încep să se audă înfundat, mai moi, mai vătuite. Prinţul clipeşte des şi şuviţa de păr nu mai vibrează:

— De ce nu aţi dezavuat amendamentul lui Kogălniceanu?

— A fost o iniţiativă intempestivă. Aş fi vrut, sincer, s-o evit. La numai zece zile de la instalarea ministerului nostru ne-am aflat în faţa unor probleme extrem de dificile ce ţin de o exaltare naţională pe care nu o putem nici ignora, nici calma. Ar fi plăcut să o putem folosi, dar, din păcate, este mai uşor manevrabilă de către oratori dibaci decît de către miniştri cu aşa-zis simţ practic.

— Kogălniceanu este nebun?

Cuza pune întrebarea aproape amical, dar păstrează înţepeneala ostilă a umerilor.

— Unii cred că are păreri diferite după starea atmosferică, alţii socotesc că dă dovadă de consecvenţă în problema Unirii. Inutil să vă spun că printre aceştia din urmă se numără chiar el. A fost intratabil şi a pus problema în termeni care mi-au paralizat orice influenţă. Este un orator desăvîrşit, Alteţă. Cucereşte!

— Astea sînt scuze, eu v-am cerut explicaţii... Efectul estetic al limbuţiei lui Mihalache la tribuna Adunării este o fantezie cu care nu cred că vreţi să mă amăgiţi! Sînteţi foarte mîndru de luciditatea dumneavoastră, dar trebuie s-o dovediţi cu fapte.

Asprimea ascunde de data aceasta sfiiciune. Ghica profită cu o oarecare părere de rău. Îşi începe „explicaţia" cu aceeaşi întorsătură de frază:

— Alteță, sînt acuzat în mod perfid că lucrez pentru turci, într-un sens foarte antinațional și în același timp foarte expresiv. Deși mulți îmi cunosc sentimentele, au avut delicatețea s-o spună atunci cînd am schițat gestul de a combate propunerea lui Kogălniceanu.

— Sînteți și prea sensibil ! Susceptibilitatea dumneavoastră a prevalat ?

— Nu, Alteță ! A prevalat teama că vom da un trist spectacol bătrînei Europe, fiind forțați să părăsim portofoliile noastre în fața unei probleme... naționale și să arătăm astfel că un guvern român nu se poate menține la putere nici o lună...

Timpul este, într-adevăr, o chestiune esențială atunci cînd rostești „portofoliile noastre". De la 5 ianuarie în Moldova se succedaseră două guverne, de la 24 ianuarie în Valahia apăruse deja o criză ministerială.

În improvizatele palate domnești nu prea era liniște, nu era însă vina lui. Se auzeau mereu voci iritate.

— Dumneavoastră ați înțeles de ce este foarte important să ne păstrăm, deocamdată, în limitele Convenției, domnule ministru ?

Cuza își așează mîna stîngă pe mînerul sabiei de parcă ar poza în fața posterității. Dar este doar un gest de oboseală. Clipește des din pleoapele palide și privirea albastră e încărcată de o ironie sîrguincioasă. Ghica trece, resemnat, peste aceste dovezi de prețuire :

— Kogălniceanu, spune, este un exaltat și vrea poate cu tot dinadinsul să se afirme în fața poporului și a deputaților, dar nu e mai puțin adevărat că a găsit calea cea mai lesnicioasă : exprimă o dorință națională — Unirea.

— Și principele străin, completează Cuza cu o indiferență leneșă. Ar vrea să abdic înainte de a fi primit investitura ?

— Nu s-a formulat o asemenea... aspirație !

Pisoschi își visează propriile amintiri și surîde. Ciuful moale i-a căzut pe nas. În încăpere plutește, ca vălătucii unei pipe pufăite acum o oră, parfumul acela vag feminin.

— Dar ce trebuie să cred cînd Camera moldoveană votează cu majoritate ca membrii Comisiei Centrale să

nu fie retribuiți decît după ce lucrările lor vor duce la împlinirea dorințelor celor două țări, iar guvernul meu de la Iași, numit de mine, de mine, aprobă o asemenea propunere ?

Cuza a ridicat vocea. Nu mai e obosit. Se plimbă cu mîinile la spate între fereastră și masa încărcată de hîrtii. Însă nu este atît de indignat pe cît se așteptase, mai mult își joacă enervarea, căci în miezul ei palpită o melancolie, o mîhnire ce-l îndepărtează de toate și care îi dă o oarecare inconsistență. Și de aceea ministrul nu consideră pierdută șansa unei depășiri a conflictului.

— Ministerul nu putea face altfel, insistă. N-am vrut să deschid un dialog riscant între noi și Cameră.

— Și ați preferat să vă trădați...

— ...trădați ! ! !

— ...să vă trădați Prințul care v-a chemat la putere ! Ei, frate Ghica, mi s-au spus lucruri grave pe care nu le cred : că ai da ajutor complotiștilor poloni, că vrei să mă discreditezi, să arăți că n-aș fi capabil să-mi împlinesc promisiunile, că l-ai instigat pe Kogălniceanu...

— Măria Ta știe prea bine cît de ușor se instigă Mihalache singur. Ajutorul meu ar fi fost superfluu.

— ...că vrei să creezi dezordine !

— Nu vă lăsați influențat de oameni care au provocat ei înșiși această situație prin incompetență, slugărnicie și intrigărie. Camerele, în actuala lor compoziție, vor fi în toate împrejurările recalcitrante.

Foarte aproape de el, aproape atingîndu-i umărul, Cuza revine cu o bruscă furie, de parcă abia în acel moment a înțeles jignirea care îi fusese adresată. Tonul lui relaxat îl scosese din sărite, aerul distant, îndepărtat cu care discuta despre lezarea prestigiului său ca despre o problemă derizorie.

— Se zice, apoi, că l-ați numit pe Negri în Comisia Centrală doar pentru a-l aduce în țară și pentru a submina prin asta agenția noastră de la Constantinopol. Dumneata știi mai bine ca oricine că e singurul apt să obțină recunoașterea dublei alegeri de la turcii suzerani.

— Este o interpretare răuvoitoare a dorinței mele de a avea în Comisia Centrală oameni cu clarviziune, onestitate și echilibru.

— Bine, este un fapt că v-ați unit cu Kogălniceanu în memorabila ședință și i-ați sprijinit propunerea?
— Am explicat Alteței Voastre care a fost conjunctura.
— Tocmai ideea de conjunctură ar fi trebuit să vă dicteze, domnilor, spune Cuza și, uitîndu-se la el pare a vedea întreaga Adunare moldoveană, o prudență necesară!
— Ar fi păcat să vedeți în toată această situație reaua mea voință în loc să judecați rece incapacitatea deputaților, imaturitatea lor. Am alcătuit un minister de care sînt ferm atașat...
— Dar care nu îmi este mie atașat...
Acum e rîndul lui să se enerveze, știe că e momentul să atace dacă vrea să-și arate orgoliul rănit și să ceară socoteală.
— Alteță, am preferat Moldova, Valahiei atunci cînd mi s-a pus problema unui minister, sperînd că aici oamenii sînt mai responsabili de actele lor. Miniștrii pe care i-am ales împreună sînt, fără dubii, cei mai inteligenți, cei mai dotați și cu o orientare convingător democratică, moderată, așa cum cred că trebuie să fie în acest moment cînd, cum spuneați, este nevoie întîi și întîi de prudență. Dar între Cameră și minister nu există un acord, căci Camera este conservatoare și liberală — jumătate la jumătate, coalizîndu-se numai atunci cînd se pun în discuție problemele naționale. Vă atrag atenția că, în luptele pe care facțiunile le vor purta, se va simți adesea necesitatea găsirii unui punct asupra căruia să existe unanimitatea și acesta va fi întotdeauna Unirea și principele străin. Știu, trăim o perioadă tulbure în care trebuie să îndreptăm oamenii de la exaltarea gesturilor mari de independență la căutarea fericirii cotidiene, dar asta cere răgaz, toleranță și răbdare. Ca să putem guverna este necesară o încredere perfectă între Alteța Voastră și minister și o poziție consolidată a acestuia nu numai în fața Adunării dar și în fața propriilor săi funcționari. Pentru că el nu va emana prea curînd dintr-o majoritate a Camerei va trebui să-l impuneți prin mijloace artificiale...
— Eventual lăsîndu-mă insultat...

— Dar cine v-a insultat ?
— Să lăsăm...
— Totul depinde de autoritatea ministerului în fața acestei Camere dezbinate, dar și de autoritatea miniștrilor în fața propriilor lor subalterni ! Iertați-mă, mă repet... am fost surprins de afirmația Alteței Voastre...
— C-am fost insultat...
Cuza, care se așezase pe scaun și-și rezemase brațul visător și din nou mîhnit pe marginea biroului înțesat de hîrtii, ridică privirea lui albastră, ironică :
— Vreți să-mi cereți ceva în privința autorității miniștrilor față de subalternii lor, nu ?
— Da, vreau să vă cer, Alteță, demiterea lui Beldiman și a lui Teriachiu.
— Pe ce motiv ?
— Și-au părăsit posturile fără a-mi cere voie.
— Cunosc cazurile. Nu sînt de acord. Au plecat cu încuviințarea prefectului de poliție...
— Sînt mai întîi subordonații mei... Nu pot lucra cu cineva care îmi subminează autoritatea.
— Și eu pot lucra cu cineva care mi-o subminează ?
Pisoschi zîmbește serafic. „Chiar așa, poate ?"
— Alteță, cer demiterea lui Teriachiu și a lui Beldiman și în caz de refuz îmi prezint demisia împreună cu întregul minister. Ceilalți sînt convinși de dreptatea principiului în virtutea căruia acționez. Nu încap nici un fel de tranzacții.
— Frate Ghica, acel trist spectacol pe care îl dăm Europei prin căderi de guverne nu te impresionează cînd este vorba de orgoliul dumitale ? întreabă Cuza moale, moale, apăsîndu-și rădăcina nasului ca un om pe care oboseala l-a ajuns, în sfîrșit. Apoi face un semn de lehamite și renunță să-l mai mustre, revine la tonul lui sarcastic : Am impresia că vă credeți un Palmerston !
— Nu sînt prezumțios, Măria Ta ! În mintea mea, dacă vă asemuiesc Reginei Victoria sînt nevoit să mă consider un Palmerston...
— Bine, bine, voi reflecta ! Sînteți liber !
Și se simte chiar liber. Dacă Prințul nu „tratase" problema însemna că vrea să se descotorosească de el. ⊙

iritare veche se alimenta cu jignirile recente și cu bănuiala că acest *abil* Ghica nu va acționa la Constantinopol, nici nu-și va plăti, însă, agenți defăimători la Paris, ci îl va arunca tiptil într-o gafă politică mai compromițătoare și mai eficace decît o urzeală de vorbe și bani.

— Vrea puterea nominală pentru mine și pe cea reală pentru el, răbufnește Prințul trezindu-l din reverii pe aghiotantul său, care dă repede din cap.

În anticameră sînt deja adunați Manolache-Costache Epureanu, beizadea Iancu Ghica și Lascăr Catargiu, așteptînd să-și aranjeze viitorul guvern.

VIII

Se aude zumzăitul insectelor, foșnetul ușor al frunzelor, iar departe, în spatele casei care a început să se ridice, bocănitul tîmplarilor...

Gradowicz lasă din mînă cartea și închide ochii. Aerul e călduț și umed, de o senzuală moliciune. Parcul de la Ghergani, sălbatic și bătrîn, are colțuri umbroase, amenințătoare, dar și poenițe în care lumina se culcă leneșă pe iarba deasă și înaltă. La marginea uneia din ele, lîngă o tufă de scoruș, și-a găsit el liniștea siestei.

„De unde o fi scos Ghica scaunul acesta primitiv, fără cuie? Din ce cotlon al casei vechi, prăfuite?“

Totuși e comod, deși scîrțîie la fiecare mișcare.

Gazda sa a rămas la masa de sub stejarul din spatele conacului. „Stejarul acesta e un personaj al familiei, mă gîndeam la el în exil ca la doică sau ca la un prieten din copilărie, un prieten mai mare“, i-a spus, mîngîind trunchiul gros.

La Ghergani, Ghica nu mai e Ghica de la oraș. Nu e mai puțin ironic, însă sinceritatea îi colorează palid gesturile cu o afecțiune care justifică acele prietenii lungi, bizare, cu oameni ca Negri, Bălcescu, Alecsandri, Golescu-Arăpilă, pentru care ambițiile personale nu sînt miezul vieții. Aici, prințul de Samos își uita vanitățile.

Pentru Gradowicz, Gherganii sînt o plăcută surpriză. Nu este nimic sfidător, arogant. Dimpotrivă, îl întîmpinase o tandră intimitate. Stivele de cărămizi arse, scheletul de bîrne al acoperișului, forfota zidarilor, tîmplarilor, dau atmosferei un plăcut miros de speranță. Casa este așezată în mijlocul unui parc vast, într-un spațiu înconjurat de platani, stejari, frasini care parcă se dăduseră înapoi pentru a lăsa loc familiei ce-și căuta refugiul. Aleea principală îi amintise de drumul, întotdeauna vesel, care îl ducea spre casa părintească. Fusese mai mult jignit decît recunoscător de această asemănare. O jignire care îl făcuse irascibil, sobru de parcă ar fi intrat într-o biserică de la al cărei cult a fost alungat.

Fuseseră serviți sub stejarul cel falnic, care îi protejase, într-adevăr, cuibărindu-i sub aripile lui largi, răcoroase și le crease senzația unei izolări de interior, nu mai lipseau decît draperiile unor ferestre imaginare, trase pentru a acoperi scena lumii înconjurătoare.

Inventase atunci subiecte care să-i absoarbă această emoție ca un burete. Și evident ultimele evenimente politice îi ofereau din plin asemenea bureți :

— O interesantă poftă de unire, de conciliere manifestă atît liberalii, cît și conservatorii cînd se ivește prilejul a reaminti Prințului că trebuie să facă loc unui principe străin. La București, Rosetti și Brătianu, dar și Catargiu au primit vestea obținerii dublei investituri cu o vizibilă lene. De parcă turcii, tot ezitînd atîtea luni, păreau acum a se fi grăbit s-o acorde.

Ghica avusese aerul unui om binedispus căruia i se spune brusc un adevăr prea serios pentru a-și păstra seninătatea. Oftase și, manevrînd abil furculița și cuțitul prin șuncile din farfurie, spusese :

— Domnii aceștia nu-și cunosc interesul, vor să-i întrețină lui Cuza o calitate din care trage multe foloase. Caracterele puternice, se zice, se sprijină pe o memorie bună. Da, categoric, Prințul nostru are memorie, ține bine minte că a fost de *două ori ales*, înainte de a fi de două ori investit. Am să te rog, cu toate acestea, să nu ocolești telemeaua de pe meleagurile mele natale, care în frustețea ei atinge cu oarecare geniu, adică instinctiv,

subtilitatea brînzeturilor franțuzești... Iar dacă o să-ți placă, îți voi putea răsplăti bunăvoința cu acest caș afumat care s-ar putea să-ți ridice admirația pentru Gherganii mei...

El își tăiase o felie din calupul alb de telemea și o mestecase făcînd gesturi de încîntare, apoi gustase din caș și ridicase ochii spre bolta foșnitoare a stejarului care, cînd și cînd, le arunca pe fața de masă mesajele lui vegetale. O ghindă verzuie se odihnea în castronul cu supă.

Apoi, pentru că nu-și sfîrșise porția de ironie și voia să ocolească în vîrful picioarelor senzația că e acasă, în copilărie, lîngă bătrîna lui Cracovie, reluase :

— Béclard, care era la Prinț cînd tocmai se desfășura criza nervoasă, l-a auzit plîngîndu-se : Domnii deputați nu mă mai socotesc nici măcar un locțiitor, ci un uzurpator !

— Și i-o fi trimis pe toți în distinsele lor mame...

Gradowicz îl privise cum mînca distrat și, totuși, temeinic, cu gesturi sigure, cu o respirație perfectă și cum uneori își îngusta ochii încercînd să vadă viitoarea casă. Ghica era foarte mulțumit de libertatea pe care o dăduse în această vacanță propriilor lui ambiții. Tamponîndu-și cu șervetul barba ca tăciunele, el îi șoptise, aplecîndu-se peste masă, ca pe un secret :

— Sub această *dublă* alteță nu voi mai accepta niciodată un minister. Încep să întrevăd viitorul miniștrilor săi, se vor transforma în curteni ! Întrevăd și viitorul distinselor lor mame, dar nu vreau să-l spun... Și apoi este atît de plăcut la țară !

Voia să-l facă să înțeleagă, într-un fel atît de vesel, că Prințul va fi nevoit să mai apeleze la el. Deja Golescu-Arăpilă refuzase să alcătuiască un guvern fără Ghica și majoritatea moderaților se vor comporta la fel, iar Ghica, într-un guvern, nu poate fi decît președintele lui. Eșecul din Moldova nu-i închisese șansele și, datorită paradoxalului comportament valah, chiar i le sporise. Cînd se întorsese de la Iași avea o mină destinsă : „Nu e rău să pierzi din cînd în cînd, lumea se simte datoare să-ți arate simpatie.“

Gazda făcuse o pauză urmărindu-i reacția. Într-adevăr, lui Gradowicz îi scăzuse sentimentul penibil de jignire,

lăsînd loc unei nedumeriri : Ghica, fără să fie prea sincer, arăta totuși că mai trăiește încă sub impresia acelui eșec care, deși nu-l scîrbise, îl adusese la exasperare.

— M-am pomenit cu Pisoschi, spusese de parcă îi anunța o întîlnire cu un vechi prieten. Purta pe o tavă plină de pahare otrăvite invitația de a prelua un minister... În ce Principat voi dori.

Gradowicz avusese inspirația de a nu se arăta surprins.

— Am refuzat. Pe mine nu mă iubesc nici *albii*, nici *roșii*, am argumentat !

Lăsase o pauză în care făcuse semne enigmatice spre Louis, apoi continuase :

— Nu e bine aici, la țară ? Am cumpărat pămînt, am recuperat niște terenuri, vreau să-mi exploatez singur pădurile, să-mi construiesc casa asta, o casă la Cucuruz, o moșie a Sașei, și să devin, da, oroare ! latifundiar... unul modern, desigur, care folosește mașini de ultimă oră. Am descoperit niște arendași foarte energici. Cînd ridici o casă ai senzația că îți iei viața de la capăt.

Din nou micșorase pleoapele încercînd să vadă conacul și poate întinsele spații posedate. Ridicase paharul cu un vin indigen de o uleioasă căldură :

— Pacea nu se face la Villafranca între doi monarhi agresivi, ci în liniștea lanurilor, a pădurilor, a familiei... Ha ! Cît de demonstrativ am devenit ! Și, știi, nu fac decît să împrumut pentru o vreme punctul de vedere al Sașei.

Rîsese. Se amuza copios de această imagine patriarhală. Ridicase ochii săi cu pleoape grele spre frunzișul majestuos al stejarului și recitase :

„Duminica și-n sărbători, nimic mai bun
Ca o discuție despre război și moarte,
Cînd neamurile-n Turcia, departe,
Se-ncaieră sub bubuit de tun.

Stai la fereastră, bei un țap spumos,
Privind o pînză-n vînt cum se desface ;
Apoi te-ntorci acasă bucuros
Slăvind aceste vremi de pace.

Versurile lui Goethe sunaseră straniu în peisajul parcului de la Ghergani și Gradowicz se întrebase dacă numai pentru simplul fapt că războiul nu mai era „în Turcia, departe", ci abia se terminase „în Italia, aproape", iar liniștea contemplativă le era îngăduită de paharul de vin ; avea o senzație de plutire în imaginar. Era ceva extrem de autohton în ingenuitatea cu care Ghica, sub stejarul lui familial, se credea posesorul unei utopii patriarhale. Abia acum se putea relaxa din crisparea înflăcărată a amintirilor și simți nevoia să se descalțe, să pună piciorul gol pe pămîntul atît de ireal al unei țări adoptive.

Trecuseră cu nonșalanță la subiectele frivole, combinațiile amoroase bucureștene, replicile pitorești, toată acea hrană suculentă și picantă a capitalei aristocrate cu care se săturau întîlnirile de provincie. Nunta consulului Béclard cu domnișoara Catargiu — nuntă sobră la care participaseră aducînd puțină sare de acasă.

— Béclard, spusese Ghica, este unul din acei diplomați care cu timpul se integrează perfect în țara unde au fost trimiși și își uită misiunea.

Apoi vorbiseră despre năvala Mariei Obrenovici în palat, despre obrăznicia cu care se afișa la brațul Prințului, despre îndrăzneala Doamnei Elena de a ajunge pînă la... Brăila și renunțarea de a mai intra într-un București avid de scandal domnesc...

Și, deodată, Ghica trîntise, în timp ce sfîrșea o felie de budincă pufoasă :

— Pe ruina aventurii franceze, italiene și austriece se va ridica o Prusie puternică, viguroasă, de fier ! Fii atent, domnule Gradowicz, de la treizeci și trei de ani am căpătat darul profeției. Să bem pentru îndoielnicii învingători de azi : pentru Franța lui Voltaire și pentru Italia lui Dante...

Îndrăznise cu timiditate :

— Pentru mătușa noastră Anglia nimic ?

— Ah, pentru Anglia, toată venerația ! toastase Ghica.

Și aproape în același timp apăruse trăsura somptuoasă a subprefectului : un echipaj fantasmagoric — droșca, patru cai negri, mari, cu părul lucios și coamele bine țesălate, surugiul în uniformă de paradă, cu panglici

tricolore la pălărie, trei dorobanţi călări purtîndu-şi carabinele la oblînc şi, în jurul lor, o vînzoleală care lăsase cu gurile căscate pe tîmplari şi dulgheri. Louis, prompt la datorie, greu impresionabil, după ce făcuse cercetări la scara trăsurii, se îndreptase spre ei cu aerul că a scos un ciorap murdar dintr-un coş cu fructe proaspete, şi rostise :

— Domnul subprefect !

În clipa aceea coborîse din atelaj un personaj rotofei şi încîntat de propria lui persoană :

— Vă rog să mă scuzaţi că vă deranjez, li se adresase şi tonul era al unuia care scuză în lehamite impoliteţea celorlalţi de a fi fost la masă cînd el îşi face apariţia. Era negricios, cu sprîncenele groase îmbinate deasupra unui nas mic şi drept. Avea ochii catifelaţi şi o nervozitate săltăreaţă în gesturi. Nu privea nici un obiect cu stăruinţă, nu, ci arunca scurte uitături, împărţindu-şi atenţia în mai multe locuri deodată. Lumea, scena pe care îşi juca moderna comedie nu merita mai multă insistenţă, dar trebuia să nu-i scape nimic pentru a preveni niscaiva primejdii.

— Am venit doar să vă exprim bucuria, domnule Ghica, că veţi fi din nou printre oamenii de seamă ai judeţului nostru şi să vă spun că puteţi conta pe sprijinul nostru...

Ghica rămăsese drept, avantajat în această împrejurare de faptul că vizitatorul nu era prea înalt. Îşi ridicase uşor sprîncenele : „Noi ? Care noi ? Noi, subprefectul ? Noi, judeţul ? Ah, noi, oamenii de seamă, poate !“ Zîmbise într-un tîrziu — un tîrziu arogant, care îl aruncase pe reprezentantul puterii locale într-o nelămurită teamă căci ochii îi alergau neîncetat în jur, şi rostise :

— Da, vreau să mă aşez aici, pe meleagurile dumneavoastră...

Subliniase acest „dumneavoastră“ cu atîta eleganţă senină şi batjocoritoare încît lui Gradowicz i se trezise mila pentru nefericitul amploiat cu ifose, care se credea mai „localnic“ decît boierul pribeag, întors la matcă. Rotofeiul însă rîsese încîntat şi mai-mai să-l bată pe umeri pe stăpînul Gherganilor :

— Splendid ! Splendid !

Își mai învîrtise ochii, mai săltase pe picioruşele lui scurte aşteptînd, probabil, să fie invitat să ia loc sau măcar să fie prezentat. Entuziasmul îi scădea vizibil, dar mai aruncase o nadă descoperind gurile căscate ale lucrătorilor care priveau scena cu uneltele în mînă, buimăciți de funcția vizitatorului. Se interesase :

— Sînteți mulțumit de ei ?

Ghica își vîrîse o mînă în buzunarul pantalonilor de alpaca și, jucînd rolul omului de afaceri care stă de vorbă cu alt om de afaceri, dăduse toate asigurările în șoaptă :

— Da, își dau toată silința. Mi i-a recomandat cumnatul meu, Ioan Ollănescu.

— Așa, așa, făcuse domnul subprefect parcă mai liniștit, parcă scăpînd de o grijă ce-l apăsa pe suflet, dar și cu puțin regret că este astfel frustrat de o scenă suculentă cu amenințări la adresa lucrătorilor. Pe picior de plecare, jonglîndu-și privirile de la serviciile de argint și de porțelan de pe masă la acoperișul doar schițat, de la Gradowicz, deodată atacat cu o uitătură suspicioasă, la Anica, de la frunzele stejarului la cîinele alsacian tolănit la picioarele lui Ghica, de la umerii acestuia la botinele lui ușor prăfuite de varul zidarilor, ținuse să reînnoiască promisiunile și să-și expună principiile : Oricînd aveți nevoie apelați la noi ! Personal, cred că numai un regim de autoritate poate aduce fericirea noastră. Sînt devotat guvernului, domnule Ghica, trup și suflet. Pînă nu dai cu biciul în românul nostru nu face treabă... Românul e leneș....

— Prea răbdător, i-o tăiase Ghica și se așezase pe scaun, gata-gata să-și reia friptura care se sleia în farfurie.

Rotofeiul întinsese o mînă micuță, albă și se repezise spre droșca împopoțonată. Dispăruse într-un nor de praf și în scîrțîitul pietrișului aleii împreună cu dorobanții și surugiul lui tricolor, lăsîndu-i la masă, dintr-odată fără gust, fără chef. Ghica își aprinsese țigara făcînd semn lui Louis să strîngă ce era de prisos și, răsturnat în scaunul lui ciudat, legat în chingi și cu brațele de lemn îmbucate, mormăise interogativ :

— Liberal sau conservator ? Ar fi liberal după comportament, după poziție socială, și conservator prin înal-

ta idee despre ordine pe care o are. Să fie oare un moderat de-al nostru? Urmase o tăcere intens batjocoritoare, amară, după care Ghica, în cunoscutul său stil autopersiflant, jumătate veselie, analiză lucidă a propriei slăbiciuni și jumătate dispreț, învățat poate de la sir Stratford, pe malul Bosforului, în acea epocă de distinsă diplomație europeană pe motive orientale, făcuse : Ei ! Ar fi o plăcută surpriză să ne vedem caricaturizați astfel ! Dar mai grav ar fi dacă aceasta s-ar dovedi a fi clasa nouă, aceea pentru care pledăm în numele progresului ! Rămăsese pufăind din țigară cîteva minute. E destul de jalnic să constați asta. Dar nu părea dezgustat. Enervarea îi crea un fel de aureolă feudală, mai ales că se afla sub coroana falnică a stejarului său familial și construia o casă pentru urmașii săi, un conac în care vor trăi copiii și copiii copiilor săi ca într-un spațiu al siguranței materiale depline, al liniștii și bunăstării. Promit să-mi pierd noaptea gîndindu-mă la puhoiul de rotofei ce-și vor revendica drepturile la autoritate mai mult decît la cele de egalitate ! Cine știe ce ne va mai fi dat să trăim. De unde dracului apar ăștia ?

Pufăise din nou din țigară, deloc mîhnit și încet, încet își revenise, se cocoțase iar în ironia lui „de Ghergani", lipsită de violență, contemplativă, nepătimașă :

— Pariez că se socotește un nedreptățit, are un văr fără merite deosebite, un nătărău, dar care „a avut noroc" și a ajuns consilier în vreun minister — în ziua de azi oricine se poate prezenta drept consilier în ceva, undeva... Apoi pariez că n-a stat cu mîinile în sîn în timpul multelor noastre ocupații și se laudă cu felul în care „s-a descurcat", rîvnește ni plus, ni moins postul de ministru. Vrea să-i știe toți de frică : „Dă-mi mie puterea în mînă și dacă nu ți-oi îndoi producțiunea țării să nu-mi zici pe nume ; ordine strașnice pe la toate comunele să are de două și de trei ori pe cît ara mai înainte, fără a căuta al cui este pămîntul, ai cui sînt boii, al cui este plugul, a cui este sămînța, ale cui sînt brațele...".

Lucrătorii asistau fermecați la batjocura boierească, își făceau semne de mulțumire și trăgeau cu spor la treabă. Ghica se ambalase, se ambalase și, brusc, împungînd țigara în scrumieră își revenise :

— Plevuşca aceasta de slujbaşi cu gustul puterii şi cu ignoranţa totală a legii fărîmă orice iluzie, orice speranţă...

Peste prînzul lor de vacanţă se lăsase un nor gros.

Gradowicz ieşise de sub falnicul acoperiş al stejarului şi o luase razna prin parc, cercetîndu-l, căutîndu-i cotloanele, tîrînd după el scaunul acela primitiv, de o arhaică frumuseţe şi... comoditate. Îi lipseau mestecenii lui dragi, trunchiurile albe, scorojite şi de o infinită tristeţe nordică, dar regăsea aceeaşi linişte „naturală", aproape copilăresc de expresivă a pădurilor natale. Lumea îşi arăta din cînd în cînd colţii şi tabloul situaţiei lui atît de volatile, atît de greoi aburoase atîrna de peretele unei camere tapetate cu platani, fagi şi castani. De acolo, din acel tablou luminos şi melancolic îi surîdea Ludwiga, pe sub pălăriile ei ofilite, bătrîneşti... acele solemne şi păcătoase pălării pline de panglici şi pene. Ludwiga înaintînd măsurat, energic, printre frunzele uscate, macerate ale anilor trecuţi... Era atît de sfîşietoare o asemenea apariţie încît se simţea dator să facă pentru ea orice, să-i ofere ceva esenţial, să i se devoteze pînă la capăt, aşa cum alţii o făceau pentru o idee. Însă Ludwiga nu era ideea lui, era complicea lui. Ea încerca să recucerească — ţesînd pînza subţire care din nefericire se destrăma cam repede — acel tărîm pierdut, acel aer miraculos, acea fină paloare a iubirii care era însăşi Polonia lor, a amîndurora ! Ea care nu crezuse în războiul italian, ea care îi reproşase într-un frumos stil suspicios că se lăsase manevrat de politica franceză („se crede că dubla alegere era hotărîtă dinainte prin instrucţiuni franceze pe care dumneata ai avut viclenia de a nu mi le dezvălui, mie şi lui Alléon"). Domnul acela cu faţa de pergament, cu mîinile scorojite se supărase pe el, era un agent pe care nu mai putea conta. Şi auzea vocea joasă, senzuală a Ludwigăi : „Nu e bine ca Principatele să se ţină în trena Franţei care nu crede în principiul integrităţii Imperiului otoman. Asta le va zvîrli nu în braţele lui Napoleon al III-lea, cum s-ar putea crede, ci în cele ale lui Alexandru al II-lea sau ale lui Franz-Josef. Pentru că Franţa nu va face, ca de obicei, nimic decît să agite

spiritele într-un sens foarte ideal al istoriei, așa cum au făcut și cu polonezii. Nu va fi război. S-a făcut tapaj în Italia pentru a acoperi jocul din Principate."

Se străduise cîteva luni s-o convingă de iminența mișcărilor din nordul Italiei, dar de la Constantinopol Ludwiga își balansase pălăriuțele ei fanate, într-o orgolioasă negare, bolnavă de o încăpățînare pe care i-o cunoștea, i-o admira și i-o adora, deși îl scotea din sărite. Dar în aprilie, Napoleon „vrînd să redea Italia ei însăși", trecuse Tricino, și el, un umil funcționar al consulatului francez din Valahia, avusese un imens sentiment de satisfacție. Nu pentru posibila recucerire a Lombardiei pentru Victor-Emmanuel, nu. Siguranța doamnei din balconașul de la Kaba-Taș fusese învinsă.

Ludwiga, Ludwiga ! În păienjenișul ei fin diplomatic refuzase evidența, deși el o condusese răbdător spre o realitate atît de puțin rigidă, atît de refractar necalculabilă, ca pe o soră oarbă, însă prudentă, pipăind cu talpa piciorului mic, încălțat în botina prinsă cu nasturi trandafirii, pămîntul gloduros al Europei... Luciditatea îi era acestei femei cea mai rezistentă slăbiciune. Trăia la Constantinopol între răceala lui Alléon și ardoarea, freamătul adesea teribil de ineficient ale lui Czajka. Printre reproșuri și sfaturi, mesaje și raționamente îi arunca o amabilitate ce-l făcea să salte scrisoarea spre soare și s-o privească în contra luminii ca pe acele hîrtii ce ascund discret în fibra lor un semn heraldic... „Ce mai face mărul din curtea consulatului ? Mă gîndesc la el uneori cu dragoste de soră..."

Și-o amintește, oprită cu trei trepte mai sus de el, pe scara casei din Ortakioi, cum mîngîia balustrada de mahon și-i vorbea moale, cu vocea ei joasă, profundă despre... interesele lor, despre rolul lui în Principate, despre ceea ce se aștepta de la el. Dorise să îngenuncheze acolo, pe treapta lui, ca un cavaler medieval ce îndrăznește într-o supremă evlavie să sărute poala rochiei doamnei căreia i-a închinat drumul în căutarea Graalului. Ludwiga își reținuse o clipă respirația, încetase să-și mai alunece mîna pe balustradă și-l privise cu spaimă de parcă înțelesese. Dar asta a fost totul, și binele și răul dintre ei, speranța

lui, surpriza ei, imensul spațiu care îi despărțea, cîteva trepte neînchipuit de vigilente, de necucerit.

Departe, în fața casei vechi, la pianul ușor dezacordat, scos afară, la soare, pe iarbă, alături de mobila salonului și cuferele cu cărți și obiectele învelite în ștergare, Ghica îi trimite un delicat semn de afecțiune cîntînd cu stîngăcia lui declarată, de „diletant zelos", preludiul în mi minor de Chopin. Nu poate răspunde acestui dar decît închizîndu-se în carapacea sa, în mijlocul acestui domeniu pașnic, pe scaunul bizar și gîndindu-se la Cracovia lui dragă. „If music be the food of love, play on" îi șoptește fraza lui Shakespeare.

Parcă ar locui într-o imensă mînăstire în ruină, tînjind după o mare de lapis-lazuri, flancată de munți de smarald și Polonia toată se întinde în spatele lui ca un decor de dramă romantică, patetică, iar el nu are voie să întoarcă fața spre ea.

Ah, singurătatea, singurătatea lui într-o lume atît de activă i se pare o nedreptate. De ce să rămînă în umbra pălăriilor ofilite ale Ludwigăi sau în aceea a orgoliului sfidător al lui Béclard, unde l-a plasat bătrîna Anglie, pentru a aștepta izbînda viitoare, strălucitoare, copleșitoare ?

Se strînge în scaun ca un melc în casa lui răsucită și, de acolo, privește o natură deschisă, generoasă, candidă care îi reproșează doar lipsa reciprocității. Dar de unde poate da el o simțire valahă unei păduri valahe ? Poate doar din nețărmurita lui dragoste pentru Polonia...

Aproape că nu mai respiră de emoție. Muzica vine dintr-o depărtare camuflată, dintr-un colț prea intim al vieții imediate pentru a putea prinde realitate. Doar suferința lui, izolarea lui destul de prăfuite, învechite, patinate de vreme mai oferă iluzia unei intimități reale. În înaltul frunzișurilor, păsările își vorbesc, iar Ghica îi face un gest de amabilă găzduire apăsînd pe suferințele lui. E felul acestui prinț temut pentru abilitatea lui de a-i atrage atenția că-l respectă. Îi arată o discretă prețuire pentru tainicele lui idealuri.

Ghica se voia uneori iubit nu numai pentru inteligența lui rece, ordonată, aproape cinică, dar și pentru

aceste fleacuri sentimentale care deschideau uşi neaşteptate spre un peisaj în care, dacă nu puteai intra, aveai totuși bucuria de a-l contempla, de departe, prin șirul de canaturi luminoase. La capătul acelui culoar de lumini calde se afla chiar prietenia prințului de Samos, ceva vizibil, dar intangibil.

Notele lui Chopin risipite prin pădurea Gherganilor capătă rezonanțe firești. Pianul are deodată accente dure, jucăușe, dure, ca într-un monolog intransigent.

Cît de fericit merita să fie ? Ce făcuse el pentru a merita clipa aceasta de disperată pace ?...

IX

Drumul fusese un calvar. De două luni și mai bine, părăsind Samosul, tot veneau. La Smirna, unul din copii făcuse febră, își găsiseră adăpost în casa consulului francez, amabil, amabil, dar excedat de cantitatea umană invadatoare ; la Constantinopol îi căzuseră Sașei pe cap nenumărate treburi ce se adunaseră de cînd plecase Ion în țară. Avusese noroc cu Negri care descurcase unele din ele în timpul rămas disponibil dintre alergăturile lui diplomatice, aproape coșmarești, și care ținuse casa din Hissar într-o ordine desăvîrșită. Cînd o luaseră din loc, avusese senzația că strînge un cort de campanie ! Îi purtase o mare liniștită, dar cei mici, neînvățați, o suportaseră greu, y compris la nourrice ! La Brăila, așteptaseră trăsurile într-o caniculă leșinată abuzînd de ospitalitatea interesată a Băbienilor. Sașa se rugase nopți la rînd să ajungă odată cu șatra ei undeva unde să spună *acasă*, unde să-și lăbărțeze familia prin camere luminoase și ea să aibă *colțul* ei.

Niciodată nu simțise că are o familie prea numeroasă decît în această călătorie în care fuseseră nevoiți să stea unul cu nasul în ceafa celuilalt, într-o perpetuă învălmășeală.

În prima trăsură — „trăsura noastră“, cum îi scrisese Ghica, intraseră, cu bunăvoință, miss Haycock cu Scarlat și doica purtînd în brațe ultima făptură pe care i-o dăruise Dumnezeu Sașei, Ana ; în cea împrumutată de Ollănescu, mai mare, mai înaltă, la care înhămaseră zece cai, luînd de la Polihroniade doi pe chezășie, se înghesuiseră ea și preceptorul cu Eliza, Maria și Dimitrie și multe, multe bagaje care nu mai încăpuseră nici deasupra, nici la spatele cupeului.

Vizitiul lui Ollănescu — spre deosebire de „al lor“, Andrei, încunoștiințat că poartă ființe prea fragile — avusese diverse fantezii, de o seninătate tulburătoare : scurtase drumul prin rîpi și vaduri absolut nemilos, încît Petrescu trebuise să iasă din rolul său și să dea porunci severe pentru a nu fi nevoiți să recupereze la tot pasul cîte un cufăr sau un sac de voiaj din mijlocul prăfos al drumului și să oblojească rănile copiilor care chirăiau că se răstoarnă „șariota“.

Din cînd în cînd se opreau „să se vadă“ cei din primul vehicul cu cei din al doilea, să-și ofere cîteva clipe de dezmorțire în fața vreunui han plin de muște sau a locuinței primitoare a unui cunoscut unde li se ofereau apă rece, dulcețuri și fructe scoase din pivnițe friguroase. Refuzase o escală la Buzău tocmai pentru a sfîrși odată calvarul acestui pelerinaj în care se tot călcau unii pe alții în picioare, iar cînd Mița voia să mănînce, ceilalți refuzau, cînd Eliza voia să meargă într-un tufiș, ceilalți făceau nazuri și hohoteau, pentru ca peste o jumătate de oră Totò să ceară „permisiunea“ spre hazul celor două fete... și mesele se întindeau la nesfîrșit, poftea Eliza, nu dorea Mița sau invers, coșul cu hrană trecea de pe un genunchi pe altul, nu putea urmări ce moșmondește fiecare acolo, ce obrăznicii puneau la cale mîinile cufundate în brînză, ouă, friptură, dulciuri și limonade — totul se petrecea cu aerul unei cumințenii jignite de suspiciunile materne, dar debandada asta, la care se adăugaseră nervii călătoriei, ai lipsei de spațiu, își dăduse roadele — toți aveau indigestii, iar în apropiere de București opriseră în toate lanurile, în toate păduricile.

Erau plini de praf și nădușeală, obosiți, surescitați și, cînd le vedea pe cele două femei coborînd din cealaltă

trăsură, una ținîndu-l pe Scarlat de mînă, cealaltă purtînd-o pe Ana cu nasul sfîrîind în horbotele scutecelor, Sașa își privea turma cu aerul că a deschis poarta unei grădini zoologice din care sînt gata să se repeadă asupra ei ori s-o sfîșie, ori să-i ceară ajutorul, tot felul de jivine.

Ajunseră în fața casei de la București — a „casei lor", unde o aștepta un *colț* al ei, un pian, un fotoliu în care să citească sau să-și brodeze minunatele ei jocuri de croșetă și gherghef, adîncită în ea însăși ca într-o apă liniștită, limpede — aproape isterizați. Se dăduse jos din trăsură, privise fațada casei cu ferestrele ei înalte, cu mica terasă, acoperită de marchiza de un verde pal întinsă deasupra treptelor într-un amplu evantai, și așteptase...

Dar în afară de Louis și de o țigăncușă nostimă, îmbrăcată în cameristă, de grăjdarul care se repezise să deshame caii, de bucătăreasa și lenjereasa angajate de curînd și dornice să sublinieze acest lucru, nu mai apăruse nimeni.

Nimeni !

Louis făcuse oficiile de gazdă, mereu spunînd că doamna Cantacuzino pregătise totul și cînd spunea *totul* avea aerul că vorbește de lumea înconjurătoare — casele, străzile, teatrele, hotelurile, cafenelele, piețele, bisericile, orașul și chiar Valahia în întregime.

Deci Maria se străduise să-i fie bine sorei ei !

Dar Domnul ?

Ah, Domnul, da, îi așteptase pînă acum o oră, o jumătate de oră, nu putea preciza, dar venise domnul Georges Cretzeanu care îi spusese că se întîmplă ceva, s-au tras focuri undeva și ieșiseră împreună undeva, pentru cîteva minute, asta i-o explicase, doar cîteva minute trebuia să lipsească. Bineînțeles, e vorba de ceva politic !

Apoi, ea și celelalte femei ale casei supravegheaseră spălatul copiilor, oblojirea rănilor și a bolnavilor, masa de seară, repartizarea bagajelor prin camere, culcarea tuturor și propria lor regăsire corporală, sufletească, în intimitatea paturilor cu așternuturi curate, apretate, brodate cu fluturi, flori și panglici, împietrite de surpriza unor noi cunoștințe, năvălind cu chiote, hohote și me-

lancolii — inexplicabile deocamdată. Sașa nu mîncase cu ceilalți, se așezase în camera ei — *a ei* — pe marginea patului, apoi se aruncase pe el așa cum era îmbrăcată, încălțată, trimițîndu-și camerista să întrebe pe Miss Haycock de ce plînge Mița. Dar nu putuse sta astfel, ieșise, trecuse prin camerele unde Mița și Liza erau forțate să intre în baie, unde doica hrănea pruncul, miss Haycock se căznea să-l țină pe Scarlat pentru a-i băga în gură mîncarea și pentru a-l spăla cum se cuvine, apoi în timp ce doica, miss Haycock și Petrescu luau masa ca în salonul unui vapor, unde pasagerii se reîntîlnesc după furtună și după ce valurile le-au zguduit stomacurile și nervii, își făcuse toaleta, își schimbase rochia, își așezase părul într-o bonetă cu marginile dantelate și, pîndind liniștea deplină a casei, încheierea pelerinajului pe scări spre odăile de la etaj, se strecurase în holul larg unde Louis se pregătea să stingă luminile. Îi făcuse semn să lase pe cele din jurul pianului și-l expediase.

De sus, parcă se aud respirațiile copiilor, somnul lor liniștit.

Strînge șalul subțire în jurul umerilor și se așează pe un fotoliu cu spatele la ușă. Așteaptă să se lase și în sufletul ei liniștea aceea ritmică, molcomă, care să-i înece furia, surpriza, enervarea, stupefacția pe care și le inhibase în aceste două ore în care nu făcuse decît să scurme locul pentru a-și cuibări puii sub aripile calde de cloșcă.

„Întîi a spus că ne întîmpină la Constantinopol, apoi a scurtat-o pînă la Brăila, apoi și Brăila a devenit imposibilă, căci afaceri de mii de ducați și procese trebuiau supravegheate la Ghergani, la Tîrgoviște ! Și iată că nici la București nu ne-a putut întîmpina.“

Aceasta era tema pe care mintea ei febrilă trebuia s-o dezvolte, analizînd-o, descompunînd-o, oferindu-i o desfășurare oarecum pașnică, suportabilă, din care să țîșnească un grăunte de înțelegere sau de toleranță. Aceasta era familia ei, viața ei, casa ei și toate se sprijineau pe umerii bărbatului ei, orice ar fi făcut el care să-i jignească amorul propriu.

Înțelesese că nu trebuie să-i ceară nimic. Trebuia să se mulțumească numai cu ceea ce-i oferea el. Era mult ?

Era suficient, în orice caz! Dar nu avea voie să-i ceară nici cel mai mic lucru, ar fi fost o ciudată impertinență din partea ei. Învățase să aștepte darurile lui, nu întotdeauna generoase, nu întotdeauna cele de care avea nevoie, nu întotdeauna măcar venite la timp, însă avînd în ele ceva care, vag, i se adresa. Știa că o prețuiește și, cu timpul, acesta ajunsese singurul sentiment manifestat fără echivoc. Uneori sensibilitatea ei îi căută semnele de afecțiune acolo unde nu era decît indiferență blîndă, oboseală, lene, uitare de sine. Ca un animal dîrz, sătul după o vînătoare izbutită, soțul ei somnola din cînd în cînd și somnolînd întindea mîna spre umărul ei și i-l mîngîia cu gîndul aiurea, lăsînd-o să spere astfel că în sentimentul acela de posesiune se ascunde o pasiune reală, incapabilă să se exprime așa cum rîvnea ea. Ea nu obținuse nimic din ceea ce avea, nu luptase adică pentru nimic și de aceea își dădea seama că nici n-ar putea menține dacă n-ar dori el asta.

Într-o seară de bal a anilor 1846, ochii lui cu pleoapele trase, de o întunecime sticloasă o priviseră ca pe un lucru al său, incontestabil, și, pentru a-și asigura avantajul descoperit din senin, n-o cucerise pe ea, ci pe tatăl ei. Atunci Sașa simțise cu uimire că reprezintă o valoare — o valoare negociabilă, desigur, dar excepțională. Și fusese meritul lui că-i dăruise acest vertij al vanității. La 15 ani cineva te ia în palmă ca pe o cupă de cristal, îți apreciază calitățile : culoarea, proporțiile, te așează în lumină să-ți judece strălucirea și, înainte de a se ivi alt prețuitor, poate mai bogat, mai extravagant în ofertele lui sau poate mai expert, se aruncă în tîrguială și, avînd de înfruntat vigilența și parcimonia proprietarului, te cumpără !

Cea mai fericită perioadă din viața ei fusese aceea cînd Ion, înșfăcîndu-și obiectul în care investise atîta entuziasm și de la care căpătă o substanțială dotă, o luase în casa lui cu toată pompa cuvenită fiicei generalului Mavros, care va figura în vitrina de lux a unei familii mărețe, alături de chipurile unor domnitori și domnițe.

O ținuse o vreme, s-ar spune, pe consola din salon, așa cum ții ultimul vas de Sèvres de la sfîrșitul secolului trecut pe care l-ai achiziționat mai întîi pentru a-l vedea și admira tu (Ion o contempla pe sub pleoapele lui lăsate, ca un armean mulțumit de ceea ce-i intrase deodată, printr-un miracol comercial, în dugheană) și apoi ceilalți, liota de prieteni și hoarda familiei princiare care, cu gelozia cuvenită, îi căutaseră defectele. Și defectul ei principal era chiar tatăl ei, vechiul proprietar de la care o luase cu atîta grabă.

Cu timpul o dăduse jos de acolo, îi găsise un loc mai adecvat. Ea era cea dintîi care să recunoască asta și chiar să-i mulțumească, nu era dornică să stea cocoțată pe consolă pentru nimic în lume — prezenta dezavantajul nu numai al exhibiționismului, al extravaganței pentru care nu avea nici o vocație, însă o împiedica să respire, să se miște. Tocmai intrarea printre obiectele firești, obișnuite ale casei, acele obiecte pe care uneori uiți să le mai vezi, să le mai remarci, îi convenise. Abia atunci simțise că intrase în casă, în vitrina familiei, în rînd cu ceilalți, fără ostentație, avînd locul ei asigurat, temeinic, la adăpost de curiozități snobe sau de cercetări prea amănunțite. Pe consolă o pîndeau mii de pericole : mîinile care răsuceau obiectul, îl cîntăreau și-l așezau uneori dinadins prea pe margine.

„Ei bine, suspină Sașa, îl iert. Da. Îl iert."

Începe să fie împăcată cu situația.

Ce altceva mai bun are de făcut ?

„Nu, nu-l iert, dar nu-i voi reproșa nimic."

În tonul interior cu care se hotărăște să procedeze astfel este destulă ironie și resemnare, dar și o încruntare pe care o socotește singura pedeapsă valabilă din cîte are la dispoziție. Dacă s-ar repezi puțin și i-ar cere socoteală, n-ar putea evita transformarea unei atît de intime cute dintre sprîncene în vulgaritate. Superioritatea gestului ei consta nu numai în evitarea discuției penibile, dar și în sentimentul de generozitate pe care îl putea gusta din plin, în ciuda faptului că Ion nici nu o va observa. E o formă de generozitate total ignorată „în zilele noastre", cum ar spune tatăl ei.

Nu se aude nici un zgomot afară. Sus, la etaj, toată lumea doarme sau se odihnește. Cu siguranță miss Haycock citește romanele ei englezești teribile, iar Petrescu cu palmele sub ceafă vede deja profilată pe tavan scena de mîine a reîntîlnirii cu părinții, cu surorile lui.

În liniștea profundă a casei, Sașa distinge deodată tic-tacul familiar. Tresare ca la vocea unui prieten vechi întîlnit pe meleaguri străine.

„Ce cauți aici, năzdrăvan bătrîn ?"

Lîngă ușa care dă spre sufragerie, impozant, purtîndu-și greutățile cu demnitate și arătînd sclipitoare sub cristalul curat al cadranului, pendula copilăriei !

„Ah, fiara, ah, vîndutul, sluga țarului și toate celelalte, generalul și intrigantul, tatăl meu cel adorat mi-a dăruit discret și surîzător bătrîna lui pendulă !"

Dar Sașa nu se ridică și nu se apropie de ea pentru a-i mîngîia lemnul fin, lucios și pentru a-i urmări gravurile subțiri de pe cadranul aurit. Se strînge în șalul inutil și așteaptă. Deocamdată trebuie să se pregătească pentru această întîlnire, nu pentru cealaltă, în care un părinte tandru și cuprins de beteșuguri îi va întinde brațele.

„Nu-i reproșez nimic, repetă simțind șalul lipindu-i-se de umeri și zăpușeala acestui sfîrșit de septembrie lăsîndu-se ca o pătură groasă peste fotoliul ei întors cu spatele la intrare, dar nici nu mă ridic de pe fotoliu să-l întîmpin. O să rămîn așa, înțepenită aici pînă se va apropia, mă va vedea și... Trebuie ca măcar eu să-mi respect generozitatea, noblețea, să-i confer valoarea reală. Nu mă voi ridica. Voi rămîne cu spatele spre ușă, îl voi lăsa să mă ocolească... Vai, vai, ce strategie !"

Îi și vine să rîdă.

Tot drumul străbătut, timpul incredibil de lung prelins între ei i se arată deodată ca un culoar întunecos. Și asta n-ar fi destul dacă la capătul lui nu ar fi această ezitare, această bîlbîială atît de naturală a relațiilor. În ciuda întunericului, a vieții pe care au trăit-o atît de diferit unul de celălalt, a diverselor amănunte intransmisibile chiar și în cea mai pătimașă confesiune o copleșește o emoție căreia îi caută îndelung adjectivul și în

cele din urmă recurge la... Da, în fața ingratitudinii lui dezinvolte, ea are o emoție... convulsivă, de om singur, disperat, resemnat și așteptînd o mare bucurie modestă, un miracol de toate zilele.

„Ca să-mi pun planul în acțiune trebuie să fac puțină ordine în ceea ce simt, se sfătuiește Sașa așezîndu-și cuminte mîinile în poală. Ordine ? !"

Închide ochii și o vălmășeală de imagini o înghesuie.

Cam greu !

E de părere după acest scurt examen că ar fi mai bine să lase casa vraiște, să bată vîntul în pragul ei, vîntul, grindina, soarele, ploaia, veselia, suferința, deznădejdea, speranța...

„Ca să mă stăpînesc trebuie să mă gîndesc la altceva. La ce ?"

Deschide ochii și și-i rotește asupra celui mai apropiat decor. Va schimba perdelele, sînt prea greoaie, prea sumbre, Ion s-a lăsat ghidat de Maria care are gusturi de austeritate absurde. Dar dacă schimbă...

„Parcă s-a auzit o trăsură ?"

Nu s-a oprit în fața casei.

Deci dacă schimbă perdelele va trebui să schimbe și tapiseria. N-o să mai rimeze deloc mătasea asta arămie cu... Cu nimic. Chiar cu nimic.

Îi vine să plîngă.

Pentru că sus, printre canelurile spiralate ale scării îl zărește pe Totò. Atît de emoționat era că-l va vedea pe taică-său încît tot drumul de la Brăila la București fusese un băiat-model : săritor, atent, politicos, sacrificîndu-se pentru surorile lui, ascultînd fără crîcnire sfaturile ei și ale lui Petrescu. Numai că trebuie să fie împins de lîngă balustrada scării ; se proțăpise sus, la etaj, pîndind mișcările din hol și din salon. Ea nu are curajul acestei violențe. Îi face un semn mărunt cu mîna :

— La culcare ! La culcare, Totò !

În acel moment Petrescu, în halat și papuci, își face benefica apariție. Aruncă o privire jenată Sașei, prin care își cere permisiunea de a face o brutalitate, o agresiune asupra fiului ei, și-l înșfacă de umăr bodogănindu-l.

Ion nu va înțelege niciodată cît de tare îl frustrează pe Totò absența lui și nici cît de tare îl va frustra prezența lui.

Au fost momente în care Sașa cu intuiția ei „primitivă“, cum și-o ironiza, simțise că băiatul are nevoie mai mult de lipsa tatălui său decît de prezența lui, pentru a se forma, pentru a căpăta libertate în gesturi și în reacții. În '56 fugise cu el la București pentru a-l salva de influența prea presantă a tatălui său. Îi mărturisise doar lui Mavros : „Uneori trebuie să-ți aperi progenitura chiar împotriva creatorului ei !“ Asta numai pentru că generalul, în creșterea propriilor sale fiice, manifestase o foarte subtilă pedagogie, le lăsase inițiativa afectivă, o aprobase, și-o însușise, o celebrau împreună ca un suprem omagiu adus paternității, nu le îngustase imaginația și nu le strînsese excesiv sensibilitatea morală. Sașa se trezise atunci complice cu tatăl ei la educația lui Totò.

Iar trece o trăsură prin dreptul casei.

„Trebuie să-mi păstrez calmul, calmul meu violent...“ își spune așezîndu-se temeinic pe marginea fotoliului. Privește șalul făcut mototol în poală și surîde la imaginea fadă a jocului ei de scenă.

Deci, va părea că nici n-a observat absența lui ? Nu se poate. Faptul că îl așteaptă va demonstra contrariul. Și apoi tocmai pe asta a mizat el cînd și-a permis să plece. Dumnezeule, ce surpriză ! O surpriză ar fi într-adevăr, dacă, intrînd în casă, Ion s-ar trezi cu un papuc în cap ! Urlete, invective, istericale ! Asta da, surpriză ! Dar de unde să învețe ea rolul acesta ?

„Ah, biata mea fidelitate ! Pînă la moarte ! Pînă la moarte ! Ce rost ar avea să merg atît de departe cu prefăcătoria ? E mai practică o ipocrizie tandră, mai adecvată, aș spune, o viclenie care să mă mulțumească pe mine.“

De sus, de la etaj, venea în valuri liniștea somnului general. Valuri vîscoase care coborau scara treaptă cu treaptă pentru a se izbi de picioarele ei și ale fotoliului în care se refugiase și pentru a se domoli acolo ca niște pisici uriașe, negre, cu ochii fosforescenți.

Timpul, răbdarea îi topiseră furia, indignarea. El o să vină cerînd iertare, plîngîndu-se de cine știe ce eve-

nimente imprevizibile și casa care îi pare acum, în ciuda holului de o sfruntată majestate, turtită, va căpăta brusc viață și verticalitate.

Se gîndește să-și caute o treabă, să lucreze ceva la gherghef, să citească, să studieze partiturile de pe pian — cu siguranță niște noi achiziții făcute de Ion pentru ea, pentru clipele lor de muzică ! Dar nu poate, îi tremură mîna de oboseală, o dor ochii. Trebuie că arată destul de prost, dar nu mai are tăria să se ridice, să-și pudreze puțin obrajii, să-și ascundă cearcănele...

„Ah, și lampa asta ar trebui schimbată. Are un abajur prea mare pentru un suport atît de fragil."

Atinge globul de sticlă.

Arde.

Arsură lină.

„Uite praf pe măsuța din colț ! Miroase a praf în toate încăperile, miroase a praf de cînd am coborît de pe vapor, la Brăila... Valahia încotoșmănată într-un nor de praf, pregătindu-se pentru o toamnă ploioasă, tînjind după răpăielile apei pe acoperișurile de șindrilă, stuf sau țiglă..."

A venit. Trece prin vestibul și...

„Ah, m-am ridicat în picioare...".

— Ma Niniche ! Ma Niniche ! exclamă el luînd-o în brațe. Je suis désolé ! Mon absence à votre retour n'est pas pardonnable ! Mais tu comprendrais, je suis sur... Se petrec evenimente îngrozitoare...

Sașa, strînsă în șalul ei inutil, își amintește : „Sigur că da, în Valahia, nu există eveniment care să nu fie îngrozitor !"

Dar, acolo, în reverul hainei lui, stă fericirea fidelității ei, care începe să se contureze ca o vocație, „o adevărată vocație" ! Aspiră praful din redingota de cașmir *souris*, ca pe un drog, e viciul ei ascuns această dragoste, nu trebuie să uite nici o clipă asta.

— Ce s-a întîmplat ? întreabă.

În timp ce el îi explică, îl privește. E spectacolul esențial al vieții ei, nu ?

— Draga mea, aici este o atmosferă incredibilă ! Îți spun pe scurt ca să nu te obosesc. Ministerul Cretzulescu a interzis *Românul* și fițuica aceea a lui Orășeanu, cu nume imposibil *Nichipercea*, unde a fost atacat mereu și în-

tr-o formă pe care nici nu ți-o poți imagina. *Roșii* au alcătuit o petiție, ca din partea *nației*, comme toujours, către domnitor împotriva închiderii gazetelor și au chemat poporul la sala Bossel, astăzi. Cuza a cerut intervenția pompierilor ca în fața năvalei turcești și pompierii au atacat, sub conducerea lui Cretzulescu însuși. Beizadea Mitică, aflat și el printre opozanți, s-a salvat pe scara de incendiu ! O deputăție a fost trimisă la palat, la Cotroceni unde a fost întîmpinată de armată și mulțimea s-a risipit urlînd „Jos guvernul !", „Jos Vodă !". Înțelegi ? „Jos Vodă" pe care ei l-au ales. N-au trecut nici nouă luni ! Se știe deja că sînt arestați Rosetti, Kinezu, Serurie, Orășeanu, Valentineanu... Uite unde am ajuns ! E o debandadă de nedescris !

— Și ce vor domnii aceștia ?

— Libertatea presei, ma Mie, libertatea opiniei și alte subtile libertăți de a ataca autoritatea, de a-și face de cap etc. Sînt nemulțumiți că Prințul nu i-a urcat la putere...

— Iar Prințul ?

Ghica se învîrte în jurul măsuței dominate de abajurul lămpii. O privește pe Sașa, care a rămas în picioare cu brațul rezemat de fotoliu. Îi zîmbește ca unui copil cu zulufi aurii care pune întrebări năzdrăvane.

— Cuza, ma Mie, s-a obișnuit cu puterea și-i e greu s-o abandoneze. Va trebui să ne resemnăm în ceea ce-l privește. Adio, principe străin ! În situația actuală ar fi nevoie, evident, de o mînă de fier în mănușă de catifea...

— Și mîna lui ?

— Zvîcnește, rîde soțul ei și, apropiindu-se, îi cuprinde umerii : Dar e caraghios să vorbim despre asta. Iartă-mă, Sașa, n-am apucat nici să te întreb cum ați călătorit, cum se simt copiii...

— Ah, all's well that ends well...

Și, deodată, nu mai miroase a praf. De afară, se aud picăturile mărunte ale unei ploi de început de toamnă. Stau amîndoi îmbrățișați, ascultînd cernerea fină a apei cerești și Sașa își începe povestea :

— Cînd am plecat din Samos... de mult, foarte demult...

X

E o zi de toamnă. Parcul trăiește prima lui mîhnire din anul acesta.

În ciuda reușitelor sale afaceri, Ghica este cuprins și el de o tristețe subțire ca o peliculă elastică, sub care palpită mulțumirea de sine (învățase atît de bine mulțumirea de sine !), împăcarea cu lumea.

În casă e cald, miroase a var proaspăt, a podele frecate de curînd cu ceară. S-a aprins întîia oară focul în sobă. Cărțile așezate pe masa de scris s-au aplecat somnolent unele spre altele.

A încercat să citească, dar rîndurile nu capătă sens. Stă în fotoliu și-și privește vîrful ghetelor. Sfera de singurătate în care pare închis, sechestrat este detestabilă. Îl înconjoară opacă și grea.

Tristețea lui își caută scăparea în imaginație, plănuind un roman modern și puțin romantic, cu figuri de pe aici și de dincolo, un șir de portrete „semnificative", ciugulind din realitatea trăită cîte ceva, din cea livrescă altceva, din amintiri și din închipuire, și pe măsură ce lumea narațiunii lui ironice, săltărețe, picante merge înainte triumfătoare, capătă încetul cu încetul, dar temeinic, senzația că azi i se va întîmpla ceva plăcut. Plăcută este desigur și melancolia dictată de cerul alb coclit, de frunzele care încep să moară, o voluptate însă pe care o refuză din pricina unei inexplicabile nervozități. Doar felul cum se încheagă povestirea din minte îi dă o lină satisfacție.

Se ridică din fotoliu și aruncă pe măsuță cartea necitită. Deschide secreterul într-o doară, poate pentru a contempla ordinea hîrtiilor, căci nu va scrie nimic, știe asta, „n-are elan !", cum ar spune Pantazi. Ficțiunea lui e atît de crudă, de proaspătă încît nu poate fi scrisă.

Traversează salonul de două ori în diagonală, gîndindu-se că ar trebui să vină cumva în întîmpinarea acelui lucru plăcut. Se învîrte în jurul mesei de ceai, înghite un saleu cam uscat și contemplă desenul covorului de Izmir.

I se pare deodată că pelicula subțire s-a spart brusc și se îndreaptă hotărît spre intrare. Dar nu atît de hotărît încît să nu se oprească în hol să întoarcă ceasul.

Afară e mai cald decît în casă. Bate un vînt leneș care ridică în mici vîrtejuri praful de pe scările de piatră. Stejarul fîșîie metalic din frunzele uscate de arșița verii.

Face cîțiva pași. Ușa se trîntește în urma lui cu un zgomot de geamuri ude.

La capătul aleii dinspre poartă vede o trăsură cotind spre atenanse. Să fi fugit Sașa de lîngă ceata ei de copii ? Să-și fi părăsit ea armata de șoc ?

Printre plopii și salcîmii cu vîrfurile roșcate de apusul tomnatec — silueta unui bărbat voinic, bărbos, care zgîndăre în mers pietrișul aleii cu vîrful bastonului.

„E posibil ?"

Din *Constantinopolul de argint și de azur* vine în Gherganii lui, într-o zi mohorîtă, pășind ca un pelerin senin și falnic, Costache Negri !

Iată miracolul pe care îl aștepta, îl presimțea — miracolul zilei lui de plictis !

Și ce miracol !

Sir Stratford îl privea pe Negri printre pleoapele mijite, în timp ce acesta făcea curte melancolic ladiei Rowela : „Îmi vorbești, dragă Ghica, despre el cu un entuziasm diletant. Moldoveanul dumitale vrea să fie un om perfect, nu un politician ! Mă uimește uneori naivitatea cu care judeci lucrurile. E, se pare, o boală națională dacă e să socotesc felul în care vă gîndiți la istoria voastră recentă !" „Sir Stratford, oare această naivitate, ca și această perfecțiune morală, nu pot fi eficiente politic pentru un popor atît de tînăr ?" „Cu condiția să fie speculate lucid, foarte lucid, aproape cinic. Ha, ha !"

Îi iese în întîmpinare cu sentimentul că va îmbrățișa o umbră, un personaj de parabolă. Cîinele, care a apărut de după colțul casei cînd l-a auzit ieșind, saltă pe picioarele lui lungi și fibroase, dă din coadă vesel de parcă l-ar cunoaște demult pe Negri și revederea îi face o imensă plăcere. Veselia lui aproape că se interpune între cei doi prieteni, îi detașează de propria lor emoție. S-au oprit

amîndoi să privească spectacolul, nu lipsit de oarecare grandilocvență.

— E fericit că nu mă mai plictisesc, e fericit că sînt fericit de venirea ta!

— Cum îl cheamă?

— Allegro!

Negri se apleacă spre alsacianul care își ridică labele din față pe pieptul lui.

— Allegro, Allegro, ma non troppo!

Reușesc cu greu să se apropie, să se îmbrățișeze. În jurul lor parcul vibrează.

„Fraternitatea, ce mai este pentru mine fraternitatea?" Sfera de singurătate opacă se reface, îi strînge, îi închide în ea cu violență pe amîndoi. Bine că sînt împreună!

Ținîndu-l pe după umeri pe vizitatorul său, înaintînd alături de el pe pietrișul aleii își simte inima cuprinsă de o sălbatecă amărăciune.

— E frumos la tine! spune Negri. E frumos, e pace!

Se rotește încet să privească parcul și casa, apoi îl fixează pe el, proprietarul, cu ochii aceia de o caldă sinceritate. Ghica are impresia că vechiul său prieten vede haloul tremurător al singurătății, dar îi oferă o valoare morală. Îl crede, în sfîrșit, pregătit pentru acest miracol al mediocrității patriarhale: casa, grădina, lăptucile, conopidele, piersicii pitici, familia și... patria ca o zeitate păgînă! „Dumnezeule! nu, nu acesta sînt, deși țin la toate sus-numitele fenomene!".

— Îți cer iertare pentru vizita aceasta.

— Iertare? Negri, ai înnebunit?

— Te previn că am venit să tulbur liniștea ta de gospodar.

Și Negri nu rîde cînd spune asta, e grav, vinovat, de parcă ar fi intrat cu armele în biserică, deși este chiar în această ipostază războinică un apărător al credinței.

— Ai un mesaj? întreabă Ghica încercînd să stăpînească salturile lui Allegro.

— Cam așa ceva...

O pasăre țipă ascuțit în vîrful stejarului și cîinele latră semeț.

— Bine, bine, vom discuta și despre asta, spune Ghica făcînd un gest larg cu mîna, arătînd că a înțeles despre ce este vorba („S-a recurs la Negri, ah, ah, cît de mîndru pot fi ! Sînt dorit, sînt așteptat de Alteța Sa"), dar deocamdată să ne bucurăm cum se cuvine de revedere.

Negri pare ușurat de o povară. Întinde bastonul cu măciulie de os și-i cere aproape copilărește :

— Îmi arăți vastul tău imperiu ?

„Și totuși nu este un naiv, cum credea Sir Stratford, nu este un idealist exaltat și moleșit. Nu, Moldova a născut un om care vrea să cîștige drept o cauză dreaptă ! Nu e o naivitate, este o ambiție uriașă !".

— El te aștepta demult, prietene ! Să-l lăsăm pe Allegro să ne călăuzească.

Acesta o luase deja înainte. În unghi drept cu aleea care vine dinspre poartă se deschide larg o alta spre casa personalului de serviciu, spre grajduri și hambare, iar din ea alte mici poteci, încă nepietruite, duc în miezul pădurii, printre frasini, goruni, castani, stejari și carpeni, o armată zveltă care își zăngăne armele subțiri, fragile, dîndu-le onorul.

Merg încet, în urma cîinelui, ca două adevărate majestăți detronate și impresia aceasta de solemnitate le sporește emoția. „Există o împlinire mai mare decît asta ?" se întreabă Ghica și, pentru că nu vrea să se despartă tocmai acum de Negri, spune tare :

— Există o împlinire mai mare decît asta ? Să te plimbi în liniște prin locurile tale cu un prieten atît de drag ? Ei, Negri, Negri ! Am multe vanități deșarte, dar am și unele teribil de inocente, nu ? Unele pe care întotdeauna prezența ta mi le stimulează. Zău, dacă ai sta mereu în preajma mea, aș fi altul ! Oare pe lumea cealaltă vor conta și aceste exaltări pure ?

Negri rîde :

— Pe lumea cealaltă ne va fi mult mai greu decît pe lumea asta. Ți-o spun ca să-ți arăt cît de mult prețuiesc paradisul tău local.

— Am ajuns, vezi, și eu la visul tău, Costache, spune Ghica știind că mesagerul va primi replica într-un sens mustrător. Mi-am sporit moșia... Vreau să mi-o administrez și să mi-o modernizez. Îmi ridic casa, după cum vezi... o să cresc poate și verze și lăptuci, o să contemplu lanurile de grîu și de porumb și voi fi foarte fericit.

Negri se lasă înșurubat de ironia lui cu atîta mîhnire încît Ghica se face doar a continua numai pentru a-și ascunde observația :

— Și ca să nu zici că sînt un trădător de la treburile publice, am să-ți arăt... am început să scriu un manual lejer de economie politică, un manual pe înțelesul tuturor, cred că și al guvernanților noștri. Am găsit o formulă accesibilă pentru ca mulți să afle ce este acela credit, capital, investiții etc. Am vrut mai întîi să scot o revistă cu Arăpilă, Hurmuzachi, Sturdza, dar e prea mare bătaie de cap și apoi unei reviste îi lipsește posibilitatea unui stil agreabil... Ce zici ?

Așteaptă laude ca un școlar silitor și Negri tace. Parcul începe să vorbească, păsările se agită prin ramuri, Allegro sperie veverițele, frunzele arse de soarele verii cad lin, planat. Și cinstitul prieten se întoarce spre Ghica :

— Am venit să te rog să preiei ministerul !

Sinceritatea — mîhnirea lui, ca și acel curaj al lui Negri de a fi onest și sfîșietor de demn cu sine însuși (nu în spectaculoase acolade sociale, cele care duc la scene vulgare și la dueluri scandaloase, ci în intimitatea conștiinței lui, în acea „casă a melcului"), îl fac pe Ghica teribil de mîndru. Parcă ar ține în mînă un mare premiu, o valoare inestimabilă. Nici unul din succesele lui din saloanele franceze, engleze și constantinopolitane, în încăperile acoperite cu covoare de Karaman și Ispahan ale pașalelor, nu l-au făcut atît de trufaș ca privirea admirativă și plină de încredere a lui Negri, căruia atît de simplu îi putea disprețui deseori „desăvîrșirea". Allegro se învîrte în jurul lor nerăbdător, cu aerul că ar vrea să-i ia de mînă, să-i tragă printre arbori, iar ei s-au oprit privindu-se tăcuți.

— O să vorbim și despre asta, zîmbește Ghica. Acum ne plimbăm, acum ne bucurăm că ne-am revăzut, nu?

Celălalt o pornește agale. Prin rămurișul bogat al fagilor, soarele plăpînd se strecoară leneș. În liniștea parcului se aud doar pașii lor și ai lui Allegro, împrăștiind frunzele uscate, și ciripitul obosit al păsărilor care se trag la culcare. Trunchiurile cenușii îi înconjoară din toate părțile ca niște coloane de catedrală gotică. Aerul rece și puțin putred din pricina frunzelor ce încep să se macereze îi înviorară și oboseala lui Negri se risipește ca prin farmec.

Merg fără țintă.

Ghica îi arată arborii lui preferați, cei pe care îi știe încă din copilărie sau pe care, cu uimire, i-a descoperit în ultimul timp.

Un mic pîlc de platani cu coaja scorojită stă firav în marginea bogatelor coroane sticloase ale fagilor ; mai departe, tufe de scoruș și măiastra ramificare a carpenului, cu frunzele dințate și aspre ! Ghica se laudă cu cei trei arini rătăciți spre marginea parcului, trei arini subțiri care au dat mulți lăstari și par, așa cum stau grupați, ca trei granzi de Spania cu gulerele lor înfoiate. Arțarii își păstrează cu modestie comorile și le deschid discret numai cînd trec pe lîngă ei, pentru a le ascunde iarăși. Negri le zîmbește ca unor vechi prieteni. Veverițele țîșnesc dintre ramuri, le taie nervoase calea spre indignarea lui Allegro și le aruncă în treacăt priviri agere și sperioase.

Dinspre cîmpie vin croncănituri sumbre de ciori.

— E destul de întins imperiul meu ? întreabă Ghica.

— O, îl colindăm de-o veșnicie și l-aș mai colinda tot pe atîta.

Se oprește, scurmă pămîntul negru acoperit de frunze galbene, roșietice. Lumina, căutîndu-și loc anevoie printre ramuri, atinge cu o strălucire lină ochii lui Negri.

— Constantinopolul, dragul meu, m-a stors de vlagă. Mai bine de nouă luni am purtat sarcina obținerii acestei sublime și nefericite duble investituri ca o femeie pregătită să nască gemeni. S-au născut, aș vrea și eu să mă trag pe o rînă, lehuză, și ce mi se întîmplă ?, sînt tri-

mis să nasc iarăși ! Mi-am educat ca un ascet răbdarea, meditația și așteptarea. O voi lua de la capăt pentru... Unirea deplină, pentru recuperarea averilor mânăstirești, pentru problema capitulațiilor... viitorii mei prunci ! Doamne ! Cît de obositoare este istoria ! De cîte ori simt nevoia să mă grăbesc, turcii ridică mîinile : „Răbdarea schimbă frunza dudului în mătase !“ Și degeaba le zic eu că proverbele sînt bune doar teoretic...

În jurul lor a început să plutească pîcla înserării și se grăbesc să ajungă acasă. Allegro saltă moale și privirile îi sînt languroase. Plimbarea i-a plăcut, compania i s-a părut interesantă și masa pe care o rîvnește îi trage picioarele subțiri înapoi. Cei doi prieteni au devenit veseli, își evocă amintirile comune, apropiații, cunoștințele : Italia, Stambul, Alecsandri, Bălăceanu, Nicu Bălcescu, Ahmet-Wefik-pașa, colonelul Laurent... reveionul din '56 la ambasada franceză, străzile Perei și ale Therapiei...

— Ah, recunosc, în noaptea anului nou, spune Ghica, am fost un sfert de oră, ei, ce zic, nu, o jumătate de oră, îndrăgostit de lady Rowela...

— Și tu, frate ?...

Cînd Anica le aduce păstrăvii afumați înveliți în cetină sînt amîndoi plecați acolo, lîngă englezoaica aceea slabă, delicată, blondă-cenușie ca o perlă.

— Sir Stratford spunea că e magnifică. „E pur și simplu magnifică, sărăcuța ! Acum un an Sir Arthur a amenințat-o că se sinucide dacă nu se căsătorește cu el și ea, magnifica, ce crezi că i-a răspuns : You are very kind !“

— De aceea lady Canning o înconjura cu atîta duioșie, știa că prostia avea asupra soțului ei efectul unei eczeme, oricît de magnifică era creatura *aceea !* I-am făcut și eu curte, cu modestele mele mijloace, i-am spus glume nevinovate, dar, zău, pline de haz, i-am dat și cîteva citate celebre și o priveam ca în transă atîta timp cît nu deschidea gura...

— Cam toți curtezanii ei erau cuprinși de o jenă dramatică atunci cînd perla Albionului rostea cîte o jalnică replică. Dar era de o frumusețe de dincolo de...

Rînd pe rînd lumea Constantinopolului iese din sufrageria de la Ghergani, încet, abia simțit, ușile se închid în urma strălucitoarei societăți lăsîndu-i singuri, față în față, la masa veche de stejar sculptat, pe care zac mîncărurile servite de Anica, înfofolită într-un șal de lînă.

Cîtăva vreme mîncară în tăcere. Se apropie momentul cel mai dificil al revederii, amintirile se risipesc, plimbarea se terminase, ziua apusese, veneau probleme care le ardeau mințile și pe care le ocoliseră cît putuseră, din respect pentru prietenia lor, frîntă mereu de despărțiri lungi și revederi scurte.

— Moș Costache, îți spun sincer, nu-mi place Cuza.

— Deci este adevărat ceea ce mi-a spus Bolintineanu, Prințul are mai mult decît o opoziție politică, are deja una personală !

— Se poartă de parcă ar fi moștenit tronul... de parcă am fi obligați să-l acceptăm așa cum este, spune Ghica alegînd oscioarele firave ale peștelui. Nu-mi place pentru că tocmai asta *nu* trebuie să uite.

— Are nevoie de timp ca să se adapteze situației...

— Ah, nu e vorba de adaptare. S-a adaptat perfect puterii. Victor Place îmi spunea, la Iași : Iată pe cineva care s-a obișnuit cu autoritatea sa neașteptat de repede și-i va fi greu s-o abandoneze.

— Are nevoie de sfetnici buni, de oameni fideli și inteligenți. Atîta tot.

Ghica lasă o pauză să curgă între replici. Ideea abdicării a trecut neobservată. Vinul din pahare are reflexe galbene-arămii. Soarbe încet și, așteptînd să i se schimbe farfuriile, aruncă o privire iute spre blidul lui Allegro, care pare mulțumit, și reia :

— Sfetnici buni ? Se poate. Se pare însă că nu eu pot fi acela.

Dar nu-i place să fie aspru cu Negri, parcă ar da cu piatra într-un nevinovat. O ia de la capăt mai confesiv, mai blînd, mai confortabil :

— Cuza m-a lucrat la Iași, m-a lucrat în foi de viță. Nu ne împăcăm.

Așa e mai rezonabil. Calmul amar sună firesc.

Negri tace, îl privește atent, concentrat cu o mijeală de miop. Și Ghica se avîntă :

— Îl cred, sincer, incapabil să facă operă de guvernare în acest moment.

Negri ridică sprîncenele.

— Nu înțeleg !

— Țara trebuie educată, răspunde. Miniștrii trebuie educați, deputații trebuie educați ! Schimbă tonul, se lasă cu cotul pe marginea mesei devenind conciliant : Educați blînd, răbdător, în sensul responsabilității lor. Sîntem niște copii în creștere și avem nevoie de un părinte destoinic. Or, Cuza este capricios și fără har pedagogic și se gîndește la o lovitură de stat.

Se întinde peste masă să ia solnița :

— E ca și cînd ți-ai pune copilul în lanțuri pentru a nu da foc casei...

Simte că discursul e bun, are audiență, este înțeles cum se cuvine și, în fața fripturii de vițel, rumenite, unse cu unt și crocante, se lansează :

— Știu, știu prea bine că e greu să conduci cu o Cameră încă neînvățată să aibă opinii temeinice, cu un guvern scos dintre cine se nimerește și care nu are o majoritate în Camera pe drept zisă „azil de trăncănitori". Ei, e greu să fii Domn constituțional. Cere tact, înțelepciune și Cuza nu le are. E leneș, spune Ghica înfigînd adînc furculița în mușchiul din farfurie, e pripit și superficial.

Înghite cu zel privindu-și oaspetele cum mănîncă mohorît, meditativ și revine :

— Face gesturi de o violentă lene !

Negri rîde cu barba lăsată în piept.

— Nu, nu rîde, știi bine că nu e o vorbă de clacă, insistă rîzînd el însuși, dar Cuza cască în plin consiliu de miniștri. Cască, dragă, își rupe fălcile ! Și îndemnat de somn, trîntește cîte o vorbă după care a doua zi ministerul ar trebui să demisioneze...

— Poate e și puțin vina consiliilor astea și apoi nici guvernanții noștri nu au har pedagogic și nici răbdare dacă se grăbesc să demisioneze...

Aluzia îi asprește lui Ghica plăcerile mesei. Devine grav și categoric :

— Măcar pentru atîta și ne trebuia un Prinț străin, unul care să ne aducă nu numai relațiile lui cu familiile domnitoare europene, dar care să stăpînească arta de a fi monarh.

Allegro s-a tras lîngă sobă, și-a pus botul pe labele din față și-i privește obosit, clipind des din pleoapele lui somnoroase. Ghica e atent la mîinile lui Negri — degete puternice, terminate cu unghii prelungi, subțiri, podul palmei brăzdat de vene viorii care umflă pielea pigmentată și netedă. Mișcările lor sînt simple, energice de parcă prietenul ar deține un adevăr față de care, cu o disciplină, înțeleasă ca o voluptate a ordinii și nu ca o constrîngere, vrea să fie pînă la capăt devotat.

„Negri este un fenomen romantic, eroul unui roman patetic lipsit însă de tenebre. Înspăimîntă prin sublimul moral ! Înspăimîntă ? Să fim serioși ! În spațiul nostru, carpato-dunărean, cel mai ușor este să iei în rîs asemenea virtuți ! Stînjenește, jenează... Ca acel portret ideal pe care ți-l faci la adolescență despre tine însuți și de care cînd și cînd te împiedici, îți stă în cale mustrător și tăcut. Bătrînul Conachi i-ar fi pus în brațe o avere uriașă dacă renunța la numele său ; a refuzat moșiile în onoarea tatălui mort demult. Patrioții din Moldova îi ofereau un tron, a refuzat pentru a nu încălca o Convenție pe care și cei vinovați de ea o disprețuiesc. Iată-l pe Negri — un martir al demnității !“

— Unuia căruia tronul i se cuvine, spune martirul, care a fost născut și crescut pentru el, nu i se pare necesar să-l onoreze cu înfocare, pe cînd unul care n-a visat la el va fi mai plin de rolul lui și-i va stimula înalte acțiuni. Uneori impostorul este mai desăvîrșit decît autenticul personaj. N-ai văzut actori bețivi, curvari și analfabeți care joacă pe scenă niște aristocrați curajoși, cultivați, eleganți mai bine decît își joacă în realitate adevărații nobili rolul lor social ? De ce nu am spera ca vechiul prieten Cuza să fie mai Domn decît Știrbey, Bibescu, Mihail Sturdza sau chiar decît atît de subtilul, patriotul, dar aerianul Grigore Ghica ?

Pentru că el tace răsucind șervetul alb de lîngă farfurie, vizitatorul își așează coatele pe marginea mesei și-și apropie vîrful degetelor încet, concentrat :

— Nu poți pune la îndoială bunele lui intenții.

— O, dacă de bune intenții e vorba !

Ghica își toarnă în pahar :

— Situația este catastrofală cînd politica încape pe mîna amatorilor, a diletanților !

Dar și Negri stă pe pozițiile lui. Neclintit :

— Îi reproșezi lui Cuza stilul său personal, faptul că nu vorbește ca un conducător, nu se poartă ca un conducător, nu se îmbracă — nici măcar atît — ca un conducător ?

— Știi de fapt ce-i reproșez ?

Din cealaltă parte a mesei se aude un mormăit :

— Nu trebuie să-ți bați mult capul pentru a-i găsi defecte !

— Îi reproșez totuși ceva ce nu ține de slăbiciunile lui, ci de ale mele : felul în care îmi pune la încercare imaginația. Ghica se lasă pe spate, se reazemă de tăblia înaltă a scaunului, își vîră mîna dreaptă pe sub haină. În vîrful degetelor simte bătăile inimii, sănătoase, ritmice, imperturbabile și un sentiment de siguranță și, absurd, de mîndrie îl stăpînește, mîndria unui organism liniștit, echilibrat. Continuă ceva mai relaxat, chiar cu un umor îngăduitor : Nu e un Prinț comod din pricina unei ambiguități, cum să spun... excesive, da, excesive, atingînd prostul gust, pe care o oferă publicului subtil — acelui public din loji sau de la galerie, foarte atent la gesturile și intonația vedetei și nu la acțiunea propriu-zisă de pe scenă și cu atît mai puțin la fastul toaletelor și la fîsîitul evantaielor din sală. Își lasă expus, cu alte cuvinte, un caracter echivoc.

Negri e amuzat. De cîteva ori și-a lăsat fruntea rezemată de palmele lipite, ascunzîndu-și zîmbetul :

— Să analizăm, îi propune Ghica bine dispus. Pare ambițios, dar și total lipsit de voință, pare curajos și totodată teribil de indiferent în fața marilor încercări, este abil, răbdător, tenace și, vai, de o lene uluitoare, este

„sublim“, vorba lui Rosetache și, brusc, iartă-mă, abject, arată o bărbăție admirabilă în fața primejdiilor și o virilitate afemeiată... Trebuie de aceea să calculezi în relațiile cu el prea multe posibilități de reacție. Asta mă solicită și pe mine excesiv, îmi încurcă treburile, îmi încetinește elanul... Programul de guvernare stă în loc din pricina ambiguităților de tot felul ale Prințului nostru. Revin asupra ideii dinainte : se vede astfel că este *ales*. N-are conduita unui Prinț autentic, austeritatea simplistă, rigidă care ascunde în interior ideea unui sacrificiu al ființei proprii. Vrea să fie Vodă și în același timp să nu renunțe la nici una din pornirile colonelului Cuza.

Face o pauză. Se ridică de pe scaun și se apropie de Negri :

— Am ales ceea ce ne reprezintă extrem de bine, dar nu aceasta, cred, era soluția salvatoare pentru noi. Da, da, acest Vodă ne reprezintă în tot ceea ce avem bun și rău, în aspirațiile și viciile noastre și mai ales în imaturitatea sistemului nostru de guvernare, în lipsa aptitudinilor administrative și în degajarea noastră morală. Or nu aceasta era soluția salvatoare de vindecare a societății noastre.

În picioare, alături de Negri, începe să ciocăne în colțul mesei cu degetul arătător încîrligat, ca un profesor care vrea să bage în cap elevului necesitatea de a fi treaz la lecții :

— Care este realitatea sălbatică în care trăim și pe care Cuza nu o poate ameliora ? întreabă el retoric un public consternat. La suprafață invectivele, polemicile, discursurile, aceste *empoignades* care transformă Adunarea într-un loc al afronturilor publice, aceste procese de intenție instruite de procurori zeloși și în care pledează avocați exaltați. Apoi sînt faptele diverse care, involuntar sau nu, sînt, dragul meu, semnificative, căci scot la lumină vechi temeri sau le justifică pe cele recente : debandada comercială, desele insurgențe ale țăranilor, mariajele de circumstanță. Dar dincolo de suprafață, de stratul acesta frivol este multiplicarea evenimentelor politice, sociale care îngreunează aerul : deficitele, bugetul amenințat, falimentele, lipsa de credit în străinătate și în interior — primele riduri adînci ale noului regim.

Şi-a terminat lecţia. Priveşte tavanul alb. A fost destul de elocvent ? Negri se ridică şi el de pe scaun. Îi face semn să treacă alături în salon. Louis aprinsese lumînările şi lămpile cu gaz. Mătasea verde a fotoliilor sticleşte metalic. Draperiile trase fac din cameră o cutie luxos capitonată de curînd. Podelele ceruite şi cristalele girandolelor dau decorului luciul unui obiect de preţ, foarte nou, fără patina binevoitoare care îl face mai accesibil, mai tandru.

— „Progresul nu înseamnă să înaintăm în întuneric, spunea Guizot, ci să stabilim ordinea"...

— Nu, el spunea : „să ne întoarcem la ordine". La care ordine ? întreabă Negri.

Aprinzîndu-şi fiecare ţigările, tac stînjeniţi, ocolindu-se. Negri îndrăzneşte să se aşeze pe marginea unui fotoliu, cu micul bol de aramă cizelată în mînă pentru a-şi arunca acolo scrumul gros al foilor de tutun. Ghica se plimbă printre mobile cu paşii lui semeţi, de bărbat mărunt, aşteptînd efectul acestui fals refuz al ministerului.

Dar Negri a învăţat la Constantinopol să fie tenace şi răbdător, chiar el i-o mărturisise. Cu o încăpăţînare eroică, aproape sfidătoare, spune :

— Eu am încredere în Cuza.

Pe Ghica aproape că-l pufneşte rîsul. Aşteaptă o clipă, ezită şi hohoteşte, parcă eliberat de o povară :

— Moş Costache, de cînd te-am văzut în capul aleii am ştiut că vii să-mi ceri să fiu preşedintele Consiliului de miniştri, am ştiut că nu mai am scăpare...

Fără îndoială zîmbetul lui Negri este trist. De ce ? Nu obţinuse ceea ce dorise ? Nu-i oferea ceea ce voia să-i ceară ?

— Bine, bine, face Ghica, aştept să mă convingi. Ai dreptate, e o porcărie din partea mea să te frustrez de o pledoarie la care ai muncit tot drumul, în trăsură, pe şoselele noastre deloc confortabile...

— Dragul meu, mărturisesc că pregătisem una straşnică, dar o să improvizez alta. A fost greşeala mea că te-am lăsat să vorbeşti întîi. Am defectul unei perma-

nente tactici defensive... Eu și pe Cuza îl sfătuiesc pentru o „politică a precauțiilor" !

Negri s-a destins, dar nu-și începe încă argumentația. Mai amînă privindu-l pe Ghica prin fumul țigărilor :

— Să înțeleg că ai face asta doar pentru mine ? întreabă.

— Nu, am eu justificări suficiente să accept printre care propria mea dorință de a lua treburile de felul acesta în mîini, însă prezența ta e o garanție...

Faptul că Alteța sa serenisimă vă are alături de el pe tine, pe Alecsandri și încă o seamă de oameni pe care îi prețuiesc îi mai dă speranțe. Și dacă n-aș ști că dumneata și Alecsandri l-ați convins să mă cheme și astă primăvară cînd am făcut prostia să accept și astă-vară, cînd am refuzat, și acum, cînd, iată, deja mi-am dat consimțămîntul numai pentru că te am în față ca pe un cavaler al demnității, al neprihănirii, al devotamentului și modestiei, aș crede că Domnitorul nostru a devenit un om politic abil ! Știe să-și aleagă bine mesagerii !

— Tu prețuiești prea tare această... calitate !

— Tocmai, acceptă Ghica ironia, aș începe să-l prețuiesc foarte mult și pe el !

— Îți place uneori să fi teribil de cinic. Și cînd reușești, în felul acesta ucizi propriile tale sentimente și idei, pari un învingător cu piciorul pe pieptul adversarului, gata să-l grațiezi după ce ți-ai dovedit puterea. În asemenea momente ne depărtăm, Iancule, preț de o vanitate !

Louis intră în salon la momentul oportun, împingînd măsuța de ceai. Un cozonac ca o crizantemă rumenă stă țanțoș printre paharele în suport de argint, lîngă samovarul cu o splendidă coroană imperială gravată pe capac. Camera se umple de un miros umed, taninos, afumat...

— Thé fumé ? întreabă Negri și-și așează palmele pe genunchi, cuminte, ascultător și pofticios.

— În onoarea oaspetelui care ne analizează cu atîta necruțare, oferindu-mi, totuși, locul de frunte într-un guvern „vremelnicesc".

Se trezesc deodată la Stambul, în dugheana lui Ibrahim, plină de cutii cu ceaiuri aromate, boabe de cafea arabă, de clondire cu licheururi tari și leșinoase și de pachete de tutun înțepător. Era desfătarea lor să-și aleagă, printre blănurile invoalte și ochii de un verde-mosc ai pisicilor lui Ibrahim, proviziile orientale. Patrupedele umblau năuce, bete, printre izurile puternice strînse în cămăruța întunecoasă și ei se desfătau deranjîndu-le de pe sacii de cafea, de pe cutiile metalice cu inscripții arăbești, scărpinîndu-le după ureche. Negustorul stătea nemișcat în dreptul ușii, privindu-le joaca, neînțelegîndu-le limba, dar cunoscîndu-le priceperea.

— Ce mai face Ibrahim ?

Negri clipește des :

— Pauvre Ibrahim ! Il est mort !

Lumea se scufundă de un deget în oceanul pe care plutește atît de leneș.

— Atunci nici Constantinopolul nu mai este Constantinopolul de altădată ! se plînge Ghica pentru care amintirile sînt un refugiu neprețuit.

— Într-adevăr, numai Bosforul mai e Bosfor, în rest pașalele au devenit și mai arțăgoase și mai leneșe, tot mai greu de urnit și mai avide de progres, ceea ce în peisajul Stambulului pare o schimbare. Atentatul din vară lăsînd impresia, o clipă, că l-a trezit pe sultan din mahmureală, n-a reușit decît să-i dea o nouă justificare tinerescului său viciu. Și apoi Constantinopolul nostru, fără francezii și englezii aduși acolo de războiul Crimeei, a rămas doar cu Ahmet-Wefik, cel mai subtil turc al vremurilor noastre, care și el se pregătește să-și ia zborul, pe covorul fermecat, spre Paris, ca reprezentant al Sublimei sale Porți. Nu, Constantinopolul nu mai are strălucirea din timpul războiului Crimeei. Lallemand e un om binevoitor, dar fără inteligența disperată a lui Thouvenel, Sir Henry Lytton ține mai mult la doamna Aristarchi decît la Anglia, Lobanov este, ca de obicei, pentru turci o pacoste, dar nu e pacostea aceea care îți marchează viața, ca Titov, ca Mencikov, ci una care îți lasă

o cicatrice pe brațul stîng sau care îți crestează ușor lobul urechii...

Negri soarbe încet din ceai :

— Îmî, face ridicînd ochii în tavan, încîntat, parcă ar fi zeamă de pește afumat !

Gazda se înviorează puțin :

— Ai observat, dragul meu, că tot ce este distins pute ?

— A parfum femeiesc sau a putreziciune...

— Dar pisicile lui Ibrahim ce fac ?

— Ah, ele se pregătesc desigur pentru o nouă reîncarnare, stau deocamdată la loc ferit, la loc de verdeață, unde nu e întristare, nici suspin !

— Negri, minunatul meu Negri ! Viața te-a creat numai pentru a ne da nouă, păcătoșilor, un exemplu !

— Nu știu de ce îți place ție să mă vezi astfel. Eu regret că, dincolo, unde somnolează acum pisicile lui Ibrahim, în infernul fără de speranță, nu vom sta alături, căci nu păcătuim de aceleași păcate...

Ghica rîde și așteaptă ca Louis să plece. Apoi, făcînd pași înăbușiți, își lipește urechea de ușă, ascultă și după o secundă, întorcîndu-se spre oaspetele său spune încet, șoptit :

— Mă tem că dincolo, va veni și ăsta după mine, suferă și el de cîteva păcate tare asemănătoare cu ale mele.

— De pildă ? sîsîie conspirativ Negri. Unul dintre ele ?

— Superbia !

Lingurițele se clatină vesele în pahare. Amîndurora le este greu să revină la subiectul principal. Ghica, răsturnat în fotoliu, cu glezna piciorului drept așezată confortabil pe genunchiul stîng, urmărește în lumină reflexele roșietice ale băuturii care a înmiresmat salonul cu un rafinat iz de frunze arse. Ține să facă el întoarcerea, el, cel mai interesat, acum, de a-și cunoaște mai bine „stăpînul".

— Spuneai că ai încredere în Cuza...

— Da, spuneam. Îl acuzi grăbit, de lipsa harului pedagogic etc., dar, iartă-mă, nici tu nu dovedești altceva față de acest Prinț „făcut" și nu „născut". Cuza e un om

drept, e un om cu patriotismul nefalsificat de vorbe goale, are intenții excelente, iar dacă nu arată simț administrativ deosebit, nu crezi că aici ar fi și rolul guvernanților noștri și al Camerelor ? Nu-i ceri prea mult ?

— El m-a împiedicat să lucrez la Iași în aceeași măsură în care m-au împiedicat radicalii... mîrîie, cu nasul în ceai, Ghica.

— Nu acorzi prea mare stimă moștenitorilor de drept ai tronurilor, continuă Negri, care s-au dovedit în atîtea rînduri, tocmai datorită legitimității lor, niște incapabili sau niște firi lacome de abuzuri ? Altceva te deranjează la Cuza. Faptul că reușește, în ciuda slăbiciunilor lui, să strălucească...

— Da, recunoaște ironic, cu brațul întins spre o icoană fictivă, e prea strălucitor pentru a face treaba cum trebuie. Este strălucitor în modestia față de curțile europene și în spectacolele publice... Pentru a întări democrația, pentru a cultiva simțul parlamentar și pentru a organiza țara ar fi nevoie de o alteță mai... opacă, sau, cine știe, mai transparentă... Stă pe gînduri cîteva clipe și apoi, îndreptîndu-și ținuta, întreabă : Oare democrația cere cu precădere oameni mediocri la conducere ?

— E greu să te obișnuiești cu ideea că un „mediocru“ poate să fie la înălțimea unei atît de „alese“ poziții, că această poziție îl inspiră, îi dă demnitate și curaj, îi dă chiar inteligență...

Prin fumul țigărilor și aburul ceaiului, ochii lui Negri sticlesc jucăuș.

— Asta ar însemna oarecum că omul nu este numai rezultatul nașterii și educației sale, dar și rezultatul funcției sale ! spune Ghica, trăgînd spre sine o farfurie în care aruncă o felie de cozonac.

— Dar Cuza n-a fost mediocru. Poate nu și-a întrebuințat calitățile...

— Și uite așa s-a umplut de demnitatea funcției sale ! Ah, la naiba, am avut întotdeauna ambiția să dau eu lumină unei funcții, nu să mă înnobileze ea.

— În ceea ce-l privește pe Cuza, dragul meu, judeci omul și nu faptele sale. Să facem bilanțul politic, nu ? S-a obținut Unirea formală, acum o punere în discuție a

legitimității Prințului ar fi fatală pentru însăși ideea de Unire. Nu mai există decît o cale : sprijinirea lui Cuza în realizarea Unirii depline. Și odată cu aceasta, eu pot garanta, cunoscînd bunele intenții ale Prințului, cîteva reforme esențiale pentru țară. Oare nu e suficient pentru început ? Te asigur că va renunța la tron cînd va fi momentul. Nu este un ambițios decît în măsura în care locul unde se află în acest moment îl obligă.

Negri se apleacă peste marginea fotoliului ținînd în mîna stîngă paharul de ceai și în cealaltă trabucul :

— Adevărul este că entuziasmul alegerii lui a fost urmat de o grabnică suspiciune. Cuza n-a fost și nu este ajutat să guverneze. Și nu mă avînt în acuzații pripite, știu că nu întotdeauna adversarii săi n-au avut dreptate, dar bunăvoința le-a lipsit. L-au privit imediat ca pe un impostor și nu i-au acordat respectul cuvenit. În ciuda părerilor tale, cred că Prințul are tact politic, este doar fără experiență. Trebuie să-ți mărturisesc că atît moțiunea lui Kogălniceanu de la Iași, cît și propunerile Comisiei centrale din vară în privința prințului străin au lăsat o proastă impresie la Constantinopol ! Străinii ne judecă aspru pentru felul în care nu ne sprijinim Domnitorul, iar austriecii și turcii s-au prevalat de aceste agitații pentru a amîna recunoașterea dublei alegeri și necesitatea Unirii. Convingerea mea sinceră, Ghica, este că Prințul s-a comportat cum nu se putea mai bine într-o conjunctură tare nefavorabilă ! A întărit unirea împotriva piedicilor care i s-au pus și din afară și din lăuntru.

Ghica oftează, își întinde picioarele pentru a vedea dincolo de paharele de ceai vîrfurile ghetelor :

— Unirea poate, spune, căci era o unire care îl avanta ja, dar țările unite astfel zac în cea mai grea criză financiară și comercială. Nu fac, iartă-mă, parte din cei ce cad în extaz văzînd discreția cu care Cuza organizează citirea firmanelor turcești, deși nu sînt lipsit de ceea ce Rosetti numește „iubirea de glie"... Îi plac gesturile patriotice vizibile, spectaculoase, lesne emoționante !

— Cei rău în această sfidătoare demnitate națională ? După veacuri de umilință...

— Negri, e anarhie, e sărăcie, e lipsă de credit, sînt falimente și iar falimente, administrația se umflă în detrimentul păturii lucrătoare, bugetul este grevat de cheltuieli nesocotite. De mult nu s-a mai produs atît de puțin în țările noastre... și nu s-a vorbit mai mult !

Vizitatorul lasă capul pe un umăr la enumerarea atîtor catastrofe, dar cu tenacitatea lui blîndă își reia pledoaria, frecîndu-și genunchii reumatici cu palmele lui late, vînoase, pigmentate :

— M-am străduit să-i înțeleg rațiunile politice și cred că a avut în mine un sfătuitor modest și devotat. Cuza a știut că orice forțare a istoriei ne poate fi fatală în vremea războiului italian și a așteptat răbdător ca Europa să-l accepte ca domn de două ori. Este gata să-și cedeze tronurile, te asigur, dar numai după ce-și va împlini misiunea. Oare nu se poate găsi posibilitatea unei colaborări înțelegătoare și în problemele din interior ?

Celălalt îl privește uimit : „Ah, nu trebuie să fii atît de elocvent, dragul meu“ și întreabă :

— Eu, de ce aș fi bun acum după ce l-am dezamăgit în primăvară ?

— Sincer ?

— Sincer.

— Crede că atîta timp cît puterile garante nu i-au aprobat în unanimitate dubla alegere n-ai fost alături de el.

— Sperînd ceva... domnesc ?

— Nu, e mai subtil decît crezi. Neavînd încredere în șansele lui n-ai vrut să fii omul unui regim caduc. Acum speră că ai înțeles cum stau lucrurile.

Ghica își rotește ochii prin încăpere :

— Și cum stau lucrurile ?

Negri se ridică, așează cu grijă ceașca de ceai pe măsuță, și face un gest repezit, își încheie haina :

— Eu plec la Constantinopol.

Și pare că a sosit momentul chiar s-o ia din loc, dar nu se îndreaptă spre ușă, ci spre rafturile bibliotecii.

— Aici e nevoie de un profesor abil care să educe miniștrii, deputații și chiar pe Domnitor...

Rîsul molcom al gazdei îl urmărește :

— Îmi oferi mie rolul acesta ?

— Sînt sigur că poţi să-l interpretezi ! De ce să nu faci tu ceea ce-i reproşezi lui Cuza că nu face ?

Cu vîrfurile degetelor scoate o carte, o deschide cu oarecare solemnitate, deşi se vede că toată atenţia îi este încordată asupra reacţiilor lui Ghica. Acesta s-a ridicat şi el din fotoliu şi se plimbă prin încăpere, tîrînd după el fumul gros al trabucului :

— Ah, ce vesel va fi ! Să-i educ pe liberali şi conservatori, să-i împiedic să mai facă demonstraţii publice de vodevil, ca aceea de la sala Bossel, să-i scot pe agitatori din puşcărie foarte cuminţiţi, să suprim ziare, să mă las împroşcat cu noroaie şi zoaie, să fiu batjocura tuturor, să mă las primit în audienţă cu dispreţ de Cuza în saloanele lui mirosind a parfum muieresc, pentru că mă atacă *Românul, Reforma* sau oroarea aceea de revistă, *Nichipercea !* La Iaşi, radicalii îmi reproşau că nu trec rapid la măsuri revoluţionare cu un neastîmpăr care vine, evident, dintr-o nemulţumire reală. Conservatorii l-au montat pe Cuza care, ataşat de putere, a putut fi convins lesne că-i lezez autoritatea întrucît îl reprezentam acolo cu oarecare fermitate...

Se opreşte. Începuse în glumă şi termina puţin iritat. Liniştea care se aşterne vîscoasă, ocrotită de foşnetul parcului de afară, de fîsîitul samovarului şi de troznetul lemnelor din sobă îi redă calmul politeţii :

— Îţi laşi moşia ta cu verze şi lăptuci, cu piersici orientali şi aluni pitici şi eu să stau aici, în imperiul meu de castani, platani şi stejari ? Aruncă o privire cărţii pe care Negri se preface a o răsfoi şi zîmbeşte trist : Bine, prietene, voi pleca şi eu în exil, la Bucureşti, în arena cu fiare sălbatice.

Pune mîna pe pagina deschisă, forţîndu-l pe celălalt să-l privească în ochi :

— Mi se reproşează mereu că sînt ambiţios. Spune-mi, ce-aş putea rîvni acum mai mult, acum cînd tronul este, ne place, nu ne place, ocupat temeinic, decît să fiu prim-ministru ?

Rîde, ridicîndu-se pe vîrfurile ghetelor :

— Patria ne va fi etern recunoscătoare !

XI

Despre ministerul alcătuit sub președinția lui Ion Ghica ziarele liberale spun că este un minister de *poeți* și *tribuni,* condus de un *Mare Diplomat.*

— Inamicul ne-a trădat, murmură *Marele Diplomat* către ministrul justiției (unul dintre *poeți),* citind ziarele și dînd peste lauda cu dinți a lui Aricescu. Ne-a trădat, repetă ridicînd sprîncenele lui stufoase, adică ne întinde mîna !

Și răsfoind, răsfoind paginile presei, așezînd piciorul drept peste cel stîng și apoi piciorul stîng peste cel drept, mai mult cu lene decît cu nervi, se întoarce către unul dintre *tribuni,* unul care fusese într-adevăr și pe baricadele Parisului și pe străzile răscolite ale Bucureștiului patruzecioptist, dar care privea spre aceste amintiri cu o dulce îngăduință, ca spre niște faimoase eșecuri :

— Alexandre, vrei să fim considerați unii din amicii cei mai devotați ai națiunii ?

Arăpilă are nasul vîrît în foile *Românului.* Ridică ochii lui întunecați și melancolici și, fără curiozitate, așteaptă :

— Uite ce trebuie să facem pentru asta, bagă de seamă, scrie în *Anunțătorul* nostru atît de guvernamental încît este de-a dreptul conservator : trebuie să unim partidele. Nimic mai mult. Ia aminte : „Ministerul care va reuși să ajungă la această adorabilă și celestă țintă va fi considerat ca amicul cel mai devotat al națiunii, ca întemeietorul ferice al unei ere noi ce ni s-a deschis..."

— Nu, categoric, nu noi vom fi amicii aceia !

În încăpere se aud cîteva minute numai foșnetele paginilor. Georges Cretzianu trage furios de *Reforma,* unde Aricescu îi publică pasaje din scrisorile lui din tinerețe :

— Abuzează, abuzează...

Prezidentul aruncă o privire întrebătoare peste pince-nez :

— Cine, inamicul ?

Își contemplă vesel „guvernul", strîns în vederea unei ședințe, dar tălălăind în așteptarea cafelelor. „Ce-i drept e drept, spusese, este un minister de prieteni. Dar Alec-

sandri, Bălăceanu, Arăpilă, Steriadi, Cornescu sînt prietenii mei pentru că sînt capabili și onești, nu invers.“ Pisoschi zîmbise vag, imitîndu-l pe Cuza și cabinetul princiar se luminase deodată, de parcă draperiile grele de atlas brodat cu fir se dăduseră în lături lăsînd aerul alb-roșcat al toamnei bucureștene să pătrundă înăuntru. Atunci, el adăugase vocii o nuanță oarecum autoironică pentru a îndulci și mai mult atmosfera : „În felul acesta vă puteți încredința că nu am amici jalnici ; poate din pricina excesivei stime ce-mi port mă înconjur numai de oameni excepționali.“ Aghiotantul domnesc își mîngîiase barba și replicase : „Splendidă este fidelitatea față de dumneavoastră a acestor oameni excepționali, cred că i-ați ales totuși și după această calitate.“ Era o aluzie la solidaritatea guvernului ieșean pe care îl alcătuise și care demisionase atît de frățește ? Ghica înțelesese mai mult decît voise Pisoschi să spună. Fidelitatea era principala calitate a acestuia, voise să și-o pună în valoare, voise ca Prințul, de față, să i-o recunoască. O sublinia la alții pentru a mări prețul propriei averi.

Ca atare domnul prezident al Consiliului de miniștri tăcuse, lăsînd să vorbească Domnitorul pentru ca aghiotantul să-și capete educativ răsplata, însă Alteța sa nu rostise ceea ce era necesar din punct de vedere literar, își privise vîrful degetelor cu mare încîntare.

„Pe onoarea mea, murmurase Bălăceanu ieșind de acolo, Pisoschi e mare meșter în zîmbete ironice, ai zice chiar că are simțul umorului dacă n-ar avea prea puternic pe cel al ierarhiei.“ Ghica dăduse din cap mustrător : „Ești nedrept, prietene !“ „Eh, s-ar putea, mi-o ia sarcasmul pe dinainte, ca de obicei !“ Totuși, devotamentul, subtil sau nu, al aghiotantului domnesc reușise să inspire oarecare respect. „E un devotament care se sprijină pe o iluzie... poetică. Pisoschi, un om mai mult sau mai puțin luat în seamă pînă la celebra întîlnire de la *Elefant*, are sentimentul că a creat un Vodă ! Ai tu pe tine culoarea asta ?“ îl întrebase Ghica pe îndărătnicul său Bălăceanu, amintindu-i de jocurile copilăriei. Dar nici ministrul de control nu se lăsase mai prejos : „Culoarea asta nu ! Regret ! O am pe aia cu care se detronează un vodă.

Întrebați-l pe Bibescu!“ „Ar fi bine să nu amintești de vișiniul tău coclit în fața lui Pisoschi!“

Ce-i lipsea lui Pisoschi? Nimic din ceea ce epoca modernă cere de la un cetățean onorabil: o copilărie modestă, o tinerețe zvăpăiată și idealistă, funcții corect urcate, treaptă cu treaptă, într-un regim de visător liberalism ca acela al lui Grigore Ghica, și, deodată, miracolul, acel miracol pe care nimeni nu e în stare să-l alunge din visele sale de taină: propusese și astfel urcase pe tron un prieten, cocoțîndu-se însuși în treburile publice acolo unde îi era locul, în spatele unei statui colosale. Pisoschi era obosit, pătruns de sălbăticia propriului său destin, voia o viață plăcută, lentă, tulburător de impersonală, dar plină de plăceri și satisfacții discrete, căci era prin vocație „prieten“, adică un însoțitor palid în toate aventurile mari, mici și mijlocii — politice, frivole și morale, „aghiotantul pur sînge“, cum îl bîrfeau gurile rele și amare ale oratorilor de la Caimata. Nu, mai mult de atît nu i se putea cere și nici el nu mai aștepta de la Soartă!

Cuza, care acceptase lista ministerului fără nici un protest, desigur sfătuit și de Negri, se păstra într-o tonică expectativă. Avea aerul că tot ceea ce se realizează merită o uimire binevoitoare.

A, domnul prezident vrea să dea o proclamație către administratori?

Ce idee pedagogică!

Bună idee!

Ce le cere el?

A, foarte interesant!

Probitate, activitate, legalitate, regularitate, sinceritate, dreptate, demnitate, competență, nepărtinire, respect față de instituțiile în ființă, rigoare în executarea ordinelor și sarcinilor, independență față de partide, capacitate, inteligență, spirit de concordie...

„Primiți, domnule, salutările mele și binevoiți a comunica această circulară tuturor dregătorilor ce se află sub autoritatea dumneavoastră“.

Început bun, promițător! Avem aerul că dădăcim hoții și borfașii. Pînă și *roșii* o să tacă la atîtea sfaturi bune. Deocamdată. Apoi, cu aerul că descoperă o muscă în

paharul de Bordeaux : „Discret, ușor, naționalii gîdilă la tălpi ministerul, ați observat?“ „Să nu ne facem iluzii, Alteță! spusese prezidentul. Opoziția are un avantaj prețios!“ „Mă tem că l-am observat, răspunsese Cuza. Confortul!“ „Exact, Alteță, onorabilii domni C. A. Rosetti și Ion Brătianu nu se aruncau în opoziție dacă ea nu prezenta acest avantaj.“ Ridicînd mîna, Prințul poruncise : „Să-i lăsăm să profite de el, cu condiția să nu mai facă inconfortabile manifestări, ca cele de la 28 septembrie...“ În privința acestei mișcări insurgente Ghica avea părerea lui : „Mai curînd sau mai tîrziu vor ajunge la putere, deși se simt bine de partea cealaltă a baricadei, criticînd și vociferînd, dar vor dincoace! Numai după ce o să li se pună ideile la proba faptelor, o parte a corpului electoral se va purifica de fantasme. În acest moment însă cred că-i putem reduce la tăcere nu menținînd procesul «întîlnirii de la Bossel», ci ridiculizîndu-le revolta!“ Cuza, evident, nu opusese rezistență, dimpotrivă : „Fă-o, domnule ministru! Ai mînă liberă! Batjocorește-le zavera comică...“ „Am o strategie simplă. Trebuie ținuți sub aripa acuzării pînă încep ei înșiși să spună că nu a fost nimic, și abia apoi suspendat procesul...“ „Excelent, o să-l suspend... de 24 ianuarie?!“ „Este o idee cu totul frumoasă și va da o notă luminoasă zilei Unirii!“ „Îmi place că apreciați cum ies din conflictul cu domnii liberali...“

Atunci, Ghica, puțin prea nervos și, totuși, nostalgic, prinsese momentul să evoce o scenă de tinerețe, el ținea mult la imaginile din trecut : Rosetti jucînd la Momolo în *Mahomet*, pe timpul „Societății filarmonice“ de duioasă aducere aminte.

„Convins că trebuie să joace cu suflet, fără răceală profesională, a înspăimîntat, Alteță, sala și mai ales delicatele doamne și domnișoare, cu patima sa, cu urletele sale, cu suferința sa dezlănțuită, cu ochii săi dați peste cap și zvîrcolirile epileptice!“

Cuza, apoi Pisoschi rîseseră închipuindu-și scena. Prin fumul țigării, Prințul fixase candelabrul de cristal. Ochii săi de un albastru obosit scînteiaseră de plăcere.

Ghica supralicitase : „Ce face Rosetti acum? Nimic altceva decît își joacă cu patimă rolul de publicist inspi-

rat, de judecător care are, vai, întotdeauna dreptate, e un făcut! aproape o damnație! El, cînd intră într-un rol, vrea să mulțumească publicul, să fie perfect, să nu i se poată reproșa drămuirea dăruirii artistice."

Ghica are senzația că Prințul, avînd în spate, în sfîrșit, dubla investitură, se pregătește pentru o amplă colaborare cu actualul minister. Îl ascultă, replică mărunt, măsurat, serios, practic, economic și chiar îi tolerează cu îngăduință unele încăpățînări. Curios, nu mai dă semne de oboseală decît la vorbăria unora, deși pare că-și întreține veghea cu exces de cafele și țigări, căci are aerul unei trezii artificiale. Se înțeleg. Ghica socotește că primul administrator care nu ține cont de sfaturile și circularele sale este chiar Domnitorul, iar Cuza crede că primul care nu respectă proclamațiile ministeriale este însuși prezidentul Consiliului, asta fără a împărtăși opinia adversarilor acestuia, cei de la *Reforma, Românul, Naționalul* sau celelalte.

E un fel de sănătoasă, virilă neîncredere în neîncrederea celuilalt.

Prezidentul păcătuiește inocent, adică în limitele acceptabile și nu în părțile esențiale. Seara, înainte de culcare, Ghica joacă soției sale o scenă firavă: o ia drept Negri și, ridicînd mîinile spre plafon, rostește solemn: „Da, are intenții bune!" Apoi somnul îi este mai liniștit. „Intențiile bune ale unui Domnitor, în Valahia, nu sînt o treabă obișnuită", replică Sașa fluturîndu-și cămașa de noapte brodată pe tot milimetrul pătrat.

La rîndul său, după plecarea ministrului din întru, Cuza se adresează aghiotantului: „Cînd îi citești circularele ai zice că e de o incoruptibilitate ascetică, dar cînd vorbești cu el pare normal..."

Cum, necum, Ghica simțise nevoia de a-și arăta și el devotamentul abstract, dar perceptibil, nu față de persoana Domnitorului, ci față de înalta sa demnitate. Era limpede că din umbră moș Costachi întreține cu tenacitate și tact aceste relații cordiale, și i se adăugase Alecsandri, oferind din belșug cuvinte de admirație pentru Ghica în fața Domnitorului și pentru Cuza în fața lui Ghica. Asta însemna la el diplomație și cei doi implicați în acest joc

se legau mai degrabă prin revelația stratagemelor acestor prieteni de a-i apropia, decît printr-o simpatie reală. Parcă tot făcîndu-și cu ochiul peste umărul acestor zeloși diplomați ajunseseră să se înțeleagă.

În cluburi, redacții și pe stradă (ah, strada bucureșteană, această tribună politică a secolului al XIX-lea, tribună împodobită cu tei, arțari și duzi, cu pavajul spart de trăsuri și năpădit de ierburi...) ministerul era socotit cu oarecare emfază și suspiciune „ieșit din mișcarea de la '48", în saloane era un semn de moderație, de guvernare fermă, nespectaculoasă, temeinică și foarte înceată în reformele ce vor trebui să vină. Moderația era pentru firile exaltate mediocritate. „Dar orice om mediocru, replica Ghica, păstrează în suflet dorul de eroic!"

Observa însă că ironiile unui ministru sînt mai puțin gustate decît cele ale unui out-sider.

Pentru unii faptul că se adresase tocmai prefecților la așezarea în scaunele ministeriale arătase latura utopică a guvernării (Beizadea Mitică moșmondea: „Asta e vocația pedagogică a beiului de Samos. Bate la cap hoții să nu mai fure... numai cînd are mînă liberă căsăpește pirații!"), pentru alții, latura pragmatică („Vă spun eu ce-o să facă Ghica și ai săi, explica dezinvolt Brătianu vîrîndu-și degetul mare în scobitura jiletcii, vor schimba prefecții, sub-prefecții și oamenii tribunalelor, și zău dacă nu e cazul, numai că îi vor schimba dintr-un loc în altul fără a numi oameni noi și, foarte curînd, vor dori să schimbe și deputații! Ascultați-mă pe mine!").

Peste București se abătuse o toamnă frumoasă, cu ploi puține și calde cît să împrospăteze aerul, un vînt molatec și senzual. Străzile se acoperiseră de frunzele galbene ale arțarilor, roșcate ale castanilor și arămii-roșii ale viței sălbatice cățărate pe zidurile caselor și pe garduri.

Dar ziarele tot vorbeau și vorbeau despre celebrul proces al „oamenilor de la 28 septembrie", se publicau actul de acuzare, mărturii ale participanților, anchetele, interogatoriile, orațiile funebre de la înmormîntarea copilei lui Rosetti, moartă la doi ani și înhumată chiar într-una din zilele de înfățișare...

Opoziția stătea la pîndă. Se plîngea că nu poate ieși de sub cenzura impusă de trecutul guvern.

„Dă-mi libertatea presei, pretindea Aricescu a fi spus un scriitor celebru, și voi schimba fața unei națiuni."

„Chiar dacă nu vrea ea, ripostau Brăiloiu și partidul retrograzilor care anunțau un jurnal propriu : *Conservatorul progresist*. Pînă la acea visată schimbare, *roșii* tropăiau pe loc și cereau să se ridice de pe străzile capitalei cîinii și pisicile moarte.

„Să se ridice !" ordona Ghica onorabilului Consiliu municipal, adică domnilor Brătianu, Dimitrie Ghica, A. Arion etc.

Într-adevăr, o toamnă atît de frumoasă nu se cade să pută atît de urît.

Apoi, în țară erau mulți lupi care amenințau viețile oamenilor și animalelor... Și în timp ce liberalii cer vot universal, se dă o publicație ministerială pentru stîrpirea fiarelor sălbatice.

S-a pornit un recensămînt al populației și al averilor mobile și imobile. Oamenii se ascund, își tăinuiesc bunurile la zvonul că impunerile viitoare se vor face pe aceste declarații. *Nichipercea* se plînge că în urma comisarilor statistici joacă purceii, găinile și curcanii vînduți pe degeaba de înspăimîntații săteni.

Guvernul nu iese mult timp din tactica lui, face mici concesii, dă vagi avansuri publiciștilor năbădăioși, dar nu cedează în părțile esențiale. La 20 noiembrie, Curțile unite absolvă pe cei 11 acuzați de la 28 septembrie de învinuirea de zavergii, complot etc. ; vor fi judecați separat pentru delicte individuale. Urmară vii mulțumiri și deșănțate laude. Zavergiii se transformară rapid sub pana măiastră a unui poet de ocazie în „martirii de la 28 septembrie" și înaltul for generos se alese cu multe ode.

„Dreptatea a triumfat !" scrise *Românul*.

„A ! Fură dureroase zilele ce trecură de la 8 ore ale serii de 28 septembrie pînă la 9 ore ale serii de la 20 noiembrie ! Națiunea română își învăli fața cu un văl negru înaintea Europei și în timpul acesta fiecare cetățean era

cu capul și cu ochii plecați, cu mîinile căzute în jos și cu inima zdrobită de durere, întocmai ca un om care stă lîngă patul unei ființe iubite pe care medicii au părăsit-o fără speranțe de vindecare. Cu cît însă fură mai dureroase aceste două luni trecute, cu atît fu mare fericirea ce vineri, la 9 ore ale serii, s-a răspîndit în cîteva minute în toată capitala : ar fi zis cineva că curtea dreptății era legată prin fire electrice cu inimile tuturor locuitorilor și că odată principiul vieții se răspîndi în toate inimile și-i făcu să reînvieze toți deodată strigînd... trăiască dreptatea ! Trăiască România !"

Ghica se înfățișase la Prinț, adus de spate, botos, și încruntat. Lui Vodă nu trebuia să-i prezinți dis de dimineață problemele Principatului său cu aerul că vrei imediat să treci la fapte :

— Ce-i ?

Arătase cu dosul palmei *Reforma* :

— Îmi cer să fiu Cavour ! „Fiți mare ca Cavour !" Alteță, mă depășește !

— Înțeleg că vă dați demisia, domnule Prezident ! jucase solemn Cuza, gustînd prima țigară.

— Nu Alteței voastre, Prințe, i-o dau ăstuia... care mă distribuie aiurea într-o piesă inventată de el, „în cămăruța lui solitară". Dumneavoastră ați avut bunăvoința de a nu-mi cere decît ceea ce pot...

— Altceva, ce zic ?

— Că e amorțire în interior, că nu se face nimic.

— Asta nu e rău.

Cuza se purta cu politețea exagerată care pune în încurcătură și creează complexe de culpabilitate. Fumînd țigară de la țigară — extrase toate din splendidele sale tabachere de ambră pe care Ghica le privea cu ochi admirativi și cu o înțelegere estetică deloc ipocrită — se arăta amabil și bine dispus, își primea cabinetul cu aerul că merge pe mîna lui. Avea pentru Ghica o simpatie mediocră, susținută din greu de Negri și Alecsandri, însă pe Ghica, toată lumea vedea, începea să-l avantajeze propriul său defect. Prințul era sensibil la ironia lui devoratoare. În schimb prezidentul începea să prețuiască cavalerismul leneș, semnele subtile de bătrînețe precoce ale Domnito-

rului. De la această poziție viața nu părea a fi decît o teribilă uzură...

Cîțiva valeți ai palatului aduceau la cunoștința prim-ministrului amănunte picante. Noaptea, după retragerea persoanelor oficiale fie că Maria Obrenovici, fratele ei și Lambrino apăreau în apartamentele princiare, fie că Prințul „en bourgeois“ se îndrepta spre casa văduvei.

„Doamna Elena nu va veni curînd în capitala Valahiei!“ se plîngea Alecsandri tainic, el care făcuse cîndva curte domnișoarei Costin Catargiu.

Dar acesta era un rău mai mic pe lîngă acela că văduva începea să aibă curtea ei, influența ei, nerușinarea ei cochetă. În saloane, venea tot mai des vorba de doamnele Dubary, la La Valière, sau Pompadour, Montespan și de celelalte favorite celebre, „veuves qui veulent amuser le roi“, istorioare cu tîlc de care se rîdea cu gura strîmbă și cu senzația unei îndrăzneli neînchipuite.

„Ce-i drept e oarecare plictiseală!“ decise Ghica în consiliul miniștrilor săi.

Cretzeanu nu mai scria versuri prăpăstioase, semna numiri și destituiri cu nemiluita. „Nu e greu să întocmești legi, zicea, problema este să le întocmești pe cele pe care cei mai mulți au cheful să le respecte...“ În vremea asta, *roșii* încă mai dădeau tîrcoale ministerului și pentru că nu prea aveau de unde să-l apuce, îl lăudau ironic : „Iată un minister norocos, spunea Carada. Vine după unul tare compromis și are totul de făcut, cum bine anunța Alteța sa. Ce poate fi mai înălțător?“

Steriadi număra banii visteriei de la cap la coadă și de la coadă la cap. „E momentul să stăm pe loc. Puțin. Pentru a da senzația de echilibru. Seneca spunea că primul semn că un suflet este echilibrat este putința lui de a se opri și de a sta cu sine însuși.“ „Exagerezi, răspundea Ghica, abia am mușcat dintr-o schimbare, abia i-am prins gustul...“ „Hm, dacă am putea sta puțin captivi în camera noastră, liniștiți...“ „De ce, de ce?“ „Ca să vedem cine sîntem. Să vedem exact ce vrem!“ „Ești un conservator?“ „Nu, nu m-a apucat niciodată!“

Cornescu, constatînd că are o armată cam fantomatică, cam de operetă, lăsase treburile ministerului lui Ioan

Florescu care nu se fîstîcea în fața unor companii anemice.

Arăpilă melancoliza la „culte și instrucție publică". Bălăceanu făcea nazuri la „control"... „N-am mister..." „Ce n-ai ?" „Mister. Costaforu zice că pentru a reuși în politică trebuie să ai puțin mister."

Astfel, văzînd că se apropie data convocării Adunării elective, Prințul și Prezidentul Consiliului de miniștri se gîndiră că e momentul să învioreze atmosfera.

XII

Înainte de a pleca la ședința de deschidere a Camerei, pe 6 decembrie 1859, Ion Ghica a trebuit, la îndemnul soției sale, să aplice o măsură corecțională fiului și fiicei sale mai mari, în vîrstă de 11 și respectiv 8 ani, adică să-i moralizeze timp de un sfert de oră și să le retragă desertul pe o săptămînă. Dimineața odraslele își găsiseră ghetele pline de acadele, ciocolate, fructe zaharisite învelite în staniol, figurine de ceară și soldați de plumb, bile de sticlă colorată, cărți și acuarele. Fuseseră foarte fericite pînă pe la zece cînd Sașa acceptase să le taie cheful sub presiunea lui Miss Haycock și a domnului Petrescu care fuseseră de părere că este o zi tocmai bună pentru a-i pîrî copilașii.

Ce făcuseră ?

Descoperiseră în București o distracție pe cinste : hoinăreala prin parcuri, prin jurul lacurilor, prin mahalale. Veneau încîntați de țiganii eliberați și statorniciți pe la Herăstrău, Colentina sau Dudești. Trimiși la plimbare cu trăsura, porunceau lui Ghiță s-o ia aiurea pe unde voiau ei, iar acela se preta cu entuziasm. Veneau înghețați, înnoroiați și veseli nevoie mare, vorbind pe nas : „Haoleo, mălhuliță, hîți hanișori hai matha ?"

Ion Ghica le ținuse un discurs plin de miez.

Se urcase apoi în trăsură, lăsînd în urmă imaginea trandafirie a insurgenților, cam botoși, însă deloc speriați. Dulciurile aduse de Moș Niculae le țineau loc de desert pe toată săptămîna.

Drumul prin zloată și vînt pînă pe Dealul Mitropoliei ducea spre o altă lecție pe care trebuia s-o dea altor minți nestăpînite printr-un discurs plin de miez.

Trebuia să retragă felul întîi, al doilea și al treilea domnilor deputați pe trei luni. Iar ei nu primiseră de Moș Niculae nimic care să le amăgească orgoliul. Nici măcar o acadea.

Îi era teamă să nu păstreze ceva din tonul părintelui dezamăgit și autoritar. De aceea tușea des, își dregea glasul ca un tenor ce-și încearcă vocea înainte de a intra în scenă : mi, mi !

Cînd ajunsese în fața bisericii se închinase cu sîrg și intrase solemn. Solemn însemna pentru el — un om mic de statură și adus de spate — un mers trufaș, țanțoș, cu capul dat pe spate, brațele mișcate sportiv pe lîngă trup și o privire care pare a ignora amănuntele.

Pronaosul și naosul erau pline de deputați.

Amănuntele săreau în ochi, iar el era departe de a fi un tip distrat, un spirit obsedat de idei generale... Amănuntele îi plăceau, constituiau voluptatea lui cea mai profundă. De la ciorapii răsuciți ai lui Rosetti, la gulerul de o impecabilă albeață al lui Dimitrie Brătianu, de la vinișoarele roșietice din obrajii de bețivan ai lui Plagino, la mănușile ponosite ale lui Constantin Filipescu...

Asemenea adunări prezentau avantajul pitorescului nestăvilit. „Le coffre aux fantasmes !" E o plăcere să te bălăcești în lumea aceasta și proastă, și deșteaptă, dar *per total,* cum ar spune Steriadi, „făcătoare de legi".

Îl strîng pantofii. O, asta nu era deloc plăcut !

Tot un amănunt !

Trecînd printre deputați, invitați, ziariști, consuli și preoțime, în vînzoleala pregătirilor ceremoniei religioase, aruncă grăbite priviri pe pereții afumați de vreme, unde o altă lume își trăiește fericirea și suferința. Cît de departe sînt de ei acele figuri palide, îndurerate sau în plin extaz !

Se oprește cîteva clipe alături de cei care îi par prieteni sau, din respect, alături de cei care îi par dușmani redutabili și-l bîrfesc prin tîrg în gura mare. Aici, sub cupola mustrătoare a Mitropoliei se șoptește.

E o foială umilă, jenată și o sîsîială șerpească!

În tot timpul slujbei, bărbații așezați în rîndurile lor nedisciplinate se hîțînă de pe un picior pe altul, se închină grăbiți, mormăie între ei și iar se închină.

În numele Tatălui, al Fiului, al Sfîntului Duh. Amin!

N-au auzit nimic din slujbă. Se gîndesc la ale lor. La a lor politichie, la ale lor interese. Chiar și cei care au avut cîndva idealuri nu mai au acum decît interese!

Își țin pălăriile, cilindrul, gibusul în dreptul burții, nu, în dreptul sexului, dintr-o involuntară pudoare.

Ghica auzise în spatele lui o voce necunoscută, foarte iritată sub pînza camuflată a evlaviei :

— Se zice că la primul prilej vor dizolva Adunarea...

Nu se întorsese să vadă cine era nervosul. Continuase să privească icoana Mîntuitorului de pe ușa altarului! Nu era nevoie de un „prilej". Asta era.

Icoana de argint încadra un chip mic, pictat energic, brăzdat de cute adînci de o suferință violentă. Dar tot acel veșmînt somptuos împingea mult în față o divinitate atît de tandră. „Ce n-au înțeles creștinii este că sfinții nu au nevoie de aur și de argint, ci de simplitatea lemnului și a pietrei..." îi spusese odată Bălcescu. „Da, prietene, îi răspunse, peste ani, ai dreptate!"

Nici corul seminariștilor, nici vocile preoților citind sfînta evanghelie nu potoliseră freamătul pasiunilor. Mitropolitul îi miruise pe toți la sfîrșitul slujbei.

Picătura rămăsese pe fruntea lui Barbu Catargiu, prinsă între cutele adînci ale pielii și sticlind ca un cristal transparent în luminile tremurînde ale lumînărilor!

Pășise grav pe covorul oriental încercînd să păstreze acel semn de purificare în fața adepților și a adversarilor săi. Dar nu se putuse abține să nu zîmbească ironic.

La ieșire, deputații, invitații și ziariștii se cam buluciseră...

Din pridvorul bisericii pînă la intrarea în incinta Adunării, Ghica e flancat de Steriadi și Cretzeanu care îi

tot explică ceva în legătură cu mutarea unui judecător din Vlașca în Olt. În fața lor, merg agale Ioan Cantacuzino și Grigore Filipescu. Se opresc des pentru a-și însoți vorbele de mici gesturi elocvente. Jeannot povestește un conflict cu un arendaș, cu siguranță, iar celălalt pune întrebări de expert.

Ghica se trezește deodată căscînd.

„Ce-a fost asta ?"

E odihnit, e binedispus, aerul rece e înviorător și benefic după mirosul acela de ceară arsă și tămîie... Oare scenariul atît de cunoscut, calculat în toate amănuntele îl face să caște atît de imens ? Își înțepenește fălcile și încearcă să-l asculte cu atenție pe Cretzeanu, dar vocea acestuia pare o molcomă cîntare...

Un escadron al jandarmeriei mărginește din toate părțile piața. Comandantul stă țeapăn lîngă clopotniță și-și rotește ochii focos de parcă ar avea de dat în curînd o mare bătălie despre care se va vorbi, se va vorbi veacuri de-a rîndul !

În holul Adunării, trec printre grupuri de „reprezentanți ai nației".

— Aristocrației noastre i-a lipsit simțul onoarei, pierdut sub atîtea ocupații străine, spune cu nasul vîrît în gură Nicolae Opran, deputat al Craiovei. Apoi, de parcă s-ar adresa unor duhuri aflate sub stăpînirea forței sale magice : Trebuie să-l recapete ! Și ochii i se opresc asupra lui Constantin Cantacuzino.

Alături de el cîțiva care dau din capete plini de întristare și mîndrie.

Ghica dă mîna cu vrăjitorul :

— E prea tîrziu, prietene !

— De ce, domnule prezident ?

— Nu mai avem aristocrație ! răspunde Ghica foarte deschis tratativelor, amabil, deosebit de amabil, ca un nobil adevărat căruia revoluția i-a smuls blazonul de la intrarea în castel.

Cei din jurul lui Opran rîd. Coeziunea democratică se sparge și liderul își descoperă bagheta ruptă, singur, fără auditoriu.

Ghica plutește ca o corabie cu pupa în vînt prielnic. Marea e molcomă, spumoasă, prin verdele ei intens se văd peștii sălbatic fugărindu-se.

— Frumoasă ispravă am făcut, îi spune lui Cretzeanu, l-am salvat pe bătrînul Cantacuzino de un dispreț binemeritat !

Fosta sa rubedenie, Ioan Oteteleșanu, are cercul lui de gură-cască, datornicii, eternii invitați la masă, la serate, la whist și belotă... Le vorbește de istorie.

— E revoltător, se adresează Ghica lui Arăpilă care vine în spatele lui și-i arată cu o mișcare a bărbiei pe orator. Se împăunează cu prea multe idei conservatoare. Chiar și pentru un admirator este indigest.

Se apropie de grup și, salutînd, își ia de braț ruda pierdută și, mimînd o naivitate copilărească, întreabă cu voce tare :

— Istoria ? Ce este istoria, domnilor ? A urcat pe tron Vlad I, a găsit țara în mizerie, fără drumuri, fără armată, prădată de turci de la sud, de tătari de la răsărit, de austrieci de la apus. S-a apucat, a ridicat biserici, a construit drumuri, a consolidat armata, a luptat cu turcii, a tratat cu austriecii, a respins pe tătari. S-a urcat pe tron urmașul său, Vlad al II-lea, a găsit țara în mizerie, fără drumuri, fără biserici, fără armată, prădată de tătari, atacată de austrieci, cotropită de turci ; s-a apucat și a ridicat lăcașe sfinte, a bătut drumuri, a educat o armată, a luptat cu turcii, a tratat cu austriecii, a respins pe tătari. A murit împăcat și mulțumit. A urcat pe tron urmașul său, Vlad al III-lea, a găsit țara în mizerie, fără biserici, fără drumuri, prădată de turci, atacată de austrieci, amenințată de tătari. S-a apucat și a...

Domnii în fracuri îmbătrînite din jurul lui Oteteleșanu au simțul umorului. Arsache ridică ochii spre plafon și îndrăznește :

— Vine pe tron Alexandru Ioan I... găsește țara în mizerie...

— Domnilor, îl întrerupe Ghica, „a Moldovei naltă faptă nu e vis amăgitor“. Eu cred pînă la fanatism în progres, chiar dacă el este adesea o zeitate oarbă.

În colțul dinspre fereastră, Grigore Filipescu care l-a abandonat pe Ioan Cantacuzino în discuțiile lui necruțătoare cu vechilii, stă de vorbă tolerant și chiar apt de concesii cu adversarul său Ștefan Golescu :

— Brătianu e un parlamentar, indiscutabil, dar în conversația cu doamnele, în salon, e lamentabil. I-a spus doamnei Cămărășescu : Am pentru dumneavoastră o mare admirație pentru că sînteți mai inteligentă decît doamna Voinescu !

Golescu ridică din umeri în semn de dispreț. Uite de ce-i arde ăstuia !

Lui puțin îi pasă, dar doamnei Cămărășescu nu i-a convenit să fie mai inteligentă decît „proasta aia..."

Zumzăiala bărbaților adunați în holul Camerei îi face lui Ghica plăcere. Se plimbă printre ei cu pasul lui solemn și măsurat, pîndind amănuntele, bată-le să le bată ! Un viespar din care se văd bine aripile transparente, acele prelungi și veninoase și se aude acest zbîrnîit de fond al ideilor politice. Strategii partidelor nu și-au așezat încă armiile în poziție de atac. E momentul de confuzie dinaintea alinierilor. Se poate alerga de colo-colo, fără rost, încă se mai poate da mîna cu dușmanul din zăpăceală, din aiureală, din nebăgare de seamă, se mai poate îmbrînci prietenul sau viitorul aliat — o violență ușoară, exuberantă, sentimentul de incertitudine și oarecare barbarie a virtualităților dau un vertij voluptuos, o beție ușoară parcă provocată de un vin vechi, cu buchet bogat.

Ah, uite-l pe Rosetti dînd din mîini ca un apucat. Ghica simte nevoia cînd îl vede să-și deschidă nasturii de la haină și într-o ținută lejeră să asculte o muzică de un dezlănțuit romantism. „Dragul de el ! Are atîtea cuvinte de spus ! Și-a vărsat Dumnezeu sacul în gîtlejul lui din greșeală, desigur !" Ar vrea să fie dur cu „martirul de la 28 septembrie" și chiar ar putea, și chiar ar avea motive. Nu e deloc greu să-i numeri defectele, să-i observi stupiditățile, să te lași învăluit de dulceața rîsului măcar. Dar Berlicocó este mereu înflăcărat, aprins pînă la incandescență de toate fleacurile — trăznaia a două sute de simpatizanți care ies în stradă și urlă două,

trei lozinci „principiale“ sau semnează o petiție către Domnitor este un „fapt istoric“, discursul lălăeț al prietenului Brătianu într-o Cameră adormită de căldură și oboseală este „un fapt istoric“, gestul idiot al unui jandarm care a bătut cu urzici doi amărîți de săteni din Bezdat este „o palmă pe fața omenirii“, împrăștierea unei adunări de cetățeni limbuți „un ultragiu al libertății“. Orice fleac atinge pentru el dimensiunile majore ale unui principiu și tocmai prin asta îl atrage pe Ghica — printr-un farmec copilăresc... nu, adolescentin ! E un fel de seducție pe care și-o menajează duios, ca pe un semn de superioritate evident. El are luciditatea nezdruncinată, simț al măsurii și, vai, instinct al oportunității ! Rosetti nu are decît o imensă poftă de patetism. Nu reușește nici de formă să-i întoarcă spatele *Românului,* însă de rîs rîde mult în fața lui, în spatele lui, de el și tiradele lui despre libertate, dreptate, legalitate. Arăpilă, morocănos și pornit împotriva lui Berlicocó spune : „Ăsta compromite revoluția noastră“. Observația nu e lipsită de sens, însă cine are chef să corecteze ceea ce este oricum inevitabil ? Revoluția va fi batjocorită prin exces de evlavie ! Și chiar de către noi, cei de la '48 ! Asta este soarta tuturor marilor evenimente solemne. Va veni o vreme cînd măsura lucrurilor va fi statornicită pînă la precizia de mecanism cu scripeți și rotițe dințate, dar pînă atunci... „Știi, Thiers spunea că a salva revoluția înseamnă a o apăra de excesele ei. Rosetti este un exces !“

De ce să nu trăiască el, acum, această cădere a iluziei prin extaz ? Nu, nu-l înțelege pe Arăpilă ! E prea serios. A devenit oare un sclav al adevărului din tinerețe ? Ce-i prostia asta ? Cine-l îndreptățește ? Nici unul dintre ei nu mai ține la acele idealuri rebeliste, idealurile lor s-au ciocnit în ultima vreme, adică în ultimul deceniu, de interesele lor... Poate că idealurile și le vor împlini încet, încet, fără răzvrătiri primejdioase...

Dimitrie Ghica tropăie pe picioarele lui subțiri, bălăbănindu-și pîntecul nu prea mare, dar flasc. Tropăiala asta din zona inferioară este dominată dincolo de brîu de pieptul bombat cu severitate, prestanță, aroganță...

Guvernul se retrage în camera ce-i este întotdeauna rezervată :

— A sosit clipa cea mare, domnilor ! spune Ghica vesel, săpînd un culoar în tăcerea din încăpere. Un eveniment istoric, domnilor !

Alexandru Golescu nu pare la fel de entuziast şi binedispus. Îşi ţine palmele la spate şi umerii căzuţi ca un părinte ce nu ştie cît de sever trebuie să fie cu ştrengarul băieţaş.

În colţul lui, întotdeauna cel mai modest, Steriadi are o uitătură febrilă.

În aer pluteşte neliniştea şi miroase a tutun turcesc.

Cretzeanu, şcolar prins cu tema nefăcută, îşi roade unghiile.

Pe geam se văd jandarmii din curtea Mitropoliei ocupînd în lene ieşirile. Comandantul lor dă ordine relaxat. Cît timp se discută în Cameră poate trage o pipă !

— Ce-i cu voi ? îşi întreabă prezidentul guvernul.

Dar se poate pune o asemenea întrebare fără să pufneşti în rîs !

„Asta e Valahia mea ! Cînd se face un lucru se ţine cont de interesele imperiilor vecine, de politica mondială, de elcii de la Constantinopol, şi asta n-ar fi nimic, dar se ţine cont şi de gura mare a lui Rosetti, de indignarea cu aplomb a lui Barbu Catargiu, de umoarea bătrînicioasă a lui Oteteleşanu şi de intransigenţa seacă a lui Brătianu... Ce vor zice liberalii, ce vor zice conservatorii ?“

— Vous êtez fous ? Vous avez des scrupules ? Allons, mes enfants ! L'attaque appartient, en politique, à l'ordre naturel des choses !

Ghica, înaintea unei încercări dificile, este cuprins de o frenezie a lucidităţii. Acum doar o mimează, căci nu consideră scenariul ce se va desfăşura o asemenea încercare. De aceea şi cască din nou în timp ce se căzneşte să ridice moralul miniştrilor săi. Numai pintenii lui Florescu îl sîcîie, afurisitul se tot fîţîie de parcă ar vrea să danseze.

— Eh, bien !

Ghica se încheie grăbit la haină, întinde mîna spre

Gănescu și, fără să privească spre acesta, spune încă rîzînd și înșfăcînd hîrtiile :

— Domnilor, e timpul să deschidem Camera pentru a o putea închide.

Ușierul pune mîna pe clanță, dar Ghica îi face semn să mai aștepte :

— „Unde este timpul cel de bărbăție / Cînd murea românul pentru-o datorie !"

Guvernul intră în sală zîmbind. Este relaxat, tonic, echilibrat, miniștrii privesc rîndurile de scaune cu oarecare indiferență. Prezidentul Consiliului își ciugulește o scamă de pe veston.

Grupul lui Rosetti este adunat compact în stînga, pe cealaltă parte Barbu Catargiu șoptește ceva la urechea lui Slătineanu. Acesta dă din cap somnoros. A înțeles că nu se pune deocamdată nimic la vot, o să adoarmă liniștit.

— La noi, țara reală este departe de a se confunda cu ța...

Vasile Boerescu a rămas cu fraza neterminată și, din respect pentru vicepreședintele Adunării care agită clopoțelul, o lasă așa. Va avea grijă s-o reia după citirea mesajului.

Se aud scaunele scîrțîind. Sînt scaune noi, miros a lac proaspăt. Dar scîrțîie. N-au apucat să ia forma celebrelor funduri ce se așează pe ele. În acest timp, capetele celebre din Valahia îl urmăresc pe Ghica urcînd cele cîteva trepte pînă la tribună. Hîrtiile mesajului stau lipite unele de altele, cu scrisul lor caligrafiat elegant, cu acolade subțiri, cu o impecabilă aplecare de 30° spre dreapta. Pupitrul este și el nou, lucios ca o chelie. „La legi noi, parafrazează Ghica, un om nou și scaune noi !"

Își drege pentru ultima oară glasul. Acum, acum e momentul să uite cu desăvîrșire tonul părintesc de dimineață.

E duminică, e Sfîntul Nicolae, e ziua deschiderii Adunării elective, are de citit mesajul princiar, care este totodată și programul guvernului său.

Sala o să aibă ce asculta.

Apoi o să-i dea afară pe deputați. Vor vocifera, dar ușierii vor închide în urma lor cu grijă. Aici va continua să miroasă a lac proaspăt încă multă vreme.

— Domnilor deputați, v-am adunat în conformitate cu glăsuirea articolului 17 din Convenție și pentru că a sosit momentul de a face cunoscut țării programul guvernului meu în ce privește reorganizarea Principatelor Unite. Mărire fie Domnului! Cu ajutorul binevoitor al Puterilor garante și al Curții suzerane epoca provizoratului și a tulburărilor politice s-a închis. Noi putem de acum înainte, întru deplinătatea Autonomiei noastre să ne apucăm de lucrările administrației din întru fără a avea altă preocupare decît aceea a înaintării și binelui scumpei noastre patrii.

Ghica ridică pentru prima dată ochii de pe hîrtii. Vede zeci de ochi care îl fixează, zeci de ochi cărora nu le poate ghici în ansamblu voința. El are vocația conflictelor de la om la om. Cînd Bălcescu spunea „poporul“, simțea că vorbește despre un lucru pentru el impalpabil. Nu poate stăpîni mulțimile și nici măcar nu este vorba de mulțimi, ci de o adunătură de indivizi cu personalități diferite, cu interese și idealuri diferite, cărora este incapabil să le descopere o măsură comună. El este un tip de cabinet. Îi spunea lui Nicu Bălcescu : „În lupta corp la corp aș fi teribil ! Ca să îngenunchez o cetate m-aș dovedi un neputincios !“ „Asta pentru că ai dori s-o îngenunchezi !“ „Nu mă refer la o cucerire armată, ci la una prin cuvînt !“ „Asta înseamnă că nu ai conștiința că ideile tale aparțin, sau ar trebui să aparțină unor mase de oameni. Ce fel de revoluționar ești ?“ Chiar, ce fel de revoluționar a fost și este ? Pînă și Bălcescu a considerat că e bine să-l folosească într-o diplomație „corp la corp“.

— România este ostenită de încercări zadarnice, fără țel, fără folos. Ea voiește să iasă din această stare de nedumerire ce-i nimicește puterile ; ea voiește să pășească înainte și să dea semne de viață. Totodată Europa, precum m-am încredințat, este gata de a ne da concursul capitalurilor și al specialităților sale îndată ce se vor cunoaște planurile noastre în privința viitorului. Este prin

urmare de datoria guvernului a se explica lămurit asupra proiectelor sale și a expune principiile ce va aplica la organizarea fiecărei ramure a administrației.

Cuza înțelesese poziția lui în această privință. Era un tactician abil în relațiile cu suveranii, ambasadorii și consulii străini, dar habar n-avea de acele trudnice proiecte care dau imaginea reală a unei țări în dezvoltare, de acele mici, infime uneori măsuri care aduc o prosperitate economică fără de care mîndria națională și dezinvoltura politică n-au nici un temei. Îi dăduse mînă liberă.

— Iată acea explicație.

Conștiincios, Brătianu notează în carnetele sale albastre. La primul capitol al programului, cel financiar, a subliniat atît de dîrz ceva încît a rupt foaia.

Slătineanu doarme.

Cînd Ghica își mai ridică ochii de pe filele caligrafiate, căutînd un „cineva“ cu care să colaboreze, întîlnește fața surîzătoare a unui bărbat gras, cu păr vîlvoi, plasat în primul rînd, în fața lui Costaforu, care pentru a-l vedea pe vorbitor, își strecoară capul pe după claia aceea de păr negru și cîrlionțat.

„Cine naiba mai e și ăsta ?“

Un reprezentant al nației fără trecut aristocratic, unul pe care revoluția l-a scos la iveală chiar fără să vrea. „Să fie acel domn Ciochinescu pentru care am plîns la Buzău ?“

Între capitolul dedicat justiției și cel dedicat cultului, Ghica face o pauză mai lungă. Își aude bine vocea. A scăpat de scîrțîielile pedagogice datorită trăncănelii cu miniștrii săi bosumflați, speriați de urletele viitoarei campanii electorale. Are, dimpotrivă, un ton tandru, înțelept, prietenos.

Individul, cu surîsul lui lipit pe față, e foarte interesat de „lucrările publice“. O fi un deputat de la marginea țării, vine prin hîrtoape, zdruncinat de drumurile rele, de glodurile cele mărețe... Vrea locomotivă ! Se vede că e de acord cu concesionările... Da, da ! Să vină concesionarii străini ! O să avem numai de profitat. O să mergem mai repede, o să ne transportăm grînele mai

iute, o să înflorească industriile private, sigur, sigur, pe seama statului. Dar statul cine este? Noi și ai noștri. Vom avea multe de învățat!

Costaforu își bîțîie și el capul după cel din față deși nu se știe dacă din simpatie pentru programul guvernului sau din pricina obstrucției vizuale. Nu înțelege nimic dacă nu-l vede pe vorbitor. Dezavantaj profesional! Cîrlionții deputatului Cutare alcătuiesc o aureolă sîrmoasă în jurul zîmbetului lui roz.

Ghica citește mai lăbărțat.

I-au înghețat picioarele. În sală sobele duduie, dar pe sub uși vîjîie vîntul.

Individul se bucură din toată inima că guvernul vrea să îndrepte tinerii spre profesiunile practice, fără, desigur, a le neglija pe cele liberale! Avem nevoie de ingineri, de tehnicieni, de financiari, de mecanici... El e de acord!

În ceea ce privește promisiunea ca agricultura și comerțul să fie puse sub regimul celei mai „absolute libertăți", pur și simplu îi sticlesc ochii de fericire. Așa da. Încurajarea inițiativei particulare, neamestecul guvernului în tranzacțiile particulare, așa da! Iată un program serios, bine gîndit, care te unge pe suflet, pe avere, pe pungă, pe ambițiile atît de firești de parvenire! El va vota *pentru!*

Ghica citește mecanic, habar n-are ce idei vin la rînd. E atent doar la mulțumirea atît de expresivă a deputatului Cutare.

Ah, dacă ar fi toți atît de înțelepți ca acest om simplu și mărginit! Ne-am procopsi, ne-am alege cu roade bogate, am avea o țară ca o grădină!

Individul a încremenit o clipă, e concentrat.

„Ce s-a întîmplat? Ce nu-i convine? A, e vorba de chestiunea raporturilor dintre țărani și proprietari. Are dreptate. E o problemă spinoasă. Se va relaxa însă cînd va auzi că vreau s-o rezolvăm luînd în considerație *drepturile reciproce,* nejertfind pentru asta interesele unora în favoarea altora, necerînd sacrificii nimănui..."

A avut dreptate, deputatul Cutare s-a liniștit, mica adîncitură dintre sprîncene a dispărut, lăsînd să reapară pe fața lui rotundă, bine hrănită, surîsul roz, aprobator,

Ghica a uitat că vorbește în numele Prințului. Readus la realitate de întorsătura unei fraze își îngroașe vocea, o tărăgănează suveran :

— Domnilor deputați, pentru mine, o declar în acest moment solemn, suvenirele mele nu mai datează decît din ziua suirii mele pe tron...

Zîmbetul senin devine ironic. „Păi, de unsprezece luni s-au îngrămădit amintiri cu duiumul ! Ce facem cu ele ?"

— Primiți dar mîna aceasta de român cu aceeași loialitate cu care v-o întind...

Deputatul Cutare este gata să întindă și el mîna sa loială. Cum să nu ?

— Domnilor deputați, v-am grăit în toată curățenia cugetului meu și adresîndu-mă către dumneavoastră m-am adresat către țara întreagă. Trebuia ca să afle țara care sînt proiectele guvernului ce a ales, care este viitorul ce-o așteaptă și prin care chipuri va ajunge la el. Rămîne acum ca țara să arate ce gîndește asupra acelor proiecte și să-și aleagă mandatarii pentru realizarea voinței sale. Nu trebuie dar să vedeți, domnilor, în decretul de dizolvare ce vi se va ceti decît rezultatul convingerii în care sînt că un apel către țară este un lucru neapărat.

Dincolo de rumoarea sălii se vede surîsul cel roz al sîrmosului.

„E bine și asta. Să se dizolve, spune el. Să fie alegeri noi. De ce nu ? Totul e minunat. Sigur că da. Adunarea aceasta este *electivă !* Și-a împlinit mandatul alegîndu-l pe Cuza !" Cum de nu s-a gîndit și el ? Ei l-au ales pe domnitor, atît ! Acum e nevoie de o Adunare *legislativă !* A înțeles ! E de acord ! Va veni cu un nou mandat, ce atîta zăpăceală și gălăgie ?

Și nu era nevoie de armată pentru asta.

El iese de bunăvoie din Adunarea electivă pentru a intra în cea legislativă !

— Halal recunoștință ! țipă Barbu Catargiu. Cuza își ia adio de la deputații care l-au ales în unanimitate.

— Asta este, își continuă Boerescu ideea, țara reală nu se confundă cu țara legală și Domnitorul va simți în

curînd legitimitatea sa, dispărîndu-i de sub picioare ca un covor tras brusc.

— Ne-am adunat ca să ne împrăştiem... mormăie bătrînul Cantacuzino şi iese cu greu din scaun.

— Motive de economie, spune sarcastic Arsache. S-ar fi ars prea multe lemne în sesiunea asta. La primăvară se crede că vor fi zile călduţe....

— E deştept Ghica, crede Brătianu. Vrea cu siguranţă ca printr-o campanie electorală bine manevrată să-şi formeze o majoritate în Cameră ! E deştept, dar nu-şi cunoaşte electoratul. O să ne revedem peste trei luni cam aceiaşi.

XIII

În fiecare duminică şi joi, după-masa sau spre seară, trăsura prezidentului de consiliu îşi face apariţia la Şosea printre echipajele elegante.

Lumea iese să ia aer.

Un aer rece, îngheţat care pişcă la nas.

Ion Ghica nu sfidează printr-un lux iresponsabil.

Este moderat în teorie, decent în relaţiile sociale şi aproape modest în apariţiile sale publice.

— Într-o societate atît de pestriţă, spune, discreţia devine o formă de gust, chiar de stil.

Mic şi adus de spate, ministrul din întru şi prezidentul consiliului vrea să cucerească doar prin sticlirea preţioasă a inteligenţei sale. Această avere nu i-o poate contesta nimeni. Nici duşmanii.

— O inteligenţă prea abuziv ironică, se plînge Filipescu-Curcanache — liberal nervos care nu stă pe scaun decît cu o bucă, tot timpul agitat, dornic să fie mereu în altă parte decît este.

Într-adevăr, se pare că în acest domeniu lui Ghica îi place să facă excese.

— Brici, frate, suspină Rosetti și-și rostogolește privirea spre ceruri. Afectuos e numai din interes, dar ironic e și cînd trebuie și cînd nu trebuie! Să ne repezim însă la Șosea, să vedem ce se întîmplă.

— Omul este o ființă neastîmpărată, Ghica este om, deci Ghica este o ființă neastîmpărată, exclamă Ion Ionescu, așezat cu brațele rezemate de ușa trăsurii.

I-a oprit lîngă Cișmeaua lui Mavrogheni cu un gest care l-a intimidat pe Ghiță, vizitiul. „Ca un tîlhar de codru, coane!"

— Uite cum o singură afirmație ne umple de confuzie!

— I-ai trimis la plimbare pe domnii deputați, prințe! Mă întreb dacă n-ai cojit prea din gros mărul...

— Poate l-am cojit prea tare, dar îți spun un secret: era viermănos...

Ion Ionescu rîde larg, din plămîni sănătoși, bine aerisiți. El e om al trudei inginerești. Detestă politicianul cu gură mare.

Retrasă în spatele bărbatului ei, Sașa e cuprinsă de o bună dispoziție infantilă, „o bucurie, pur și simplu o bucurie". Ori de cîte ori îl întîlnește pe Ion Ionescu se mută cu totul, cu arme și bagaje, într-o casă nouă. El aduce cu sine aer proaspăt, parcă ar deschide mereu ferestre spre o natură exuberantă, rodnică, solară. Și cîte nu i-a promis el? În Dobrogea, pe malul Dunării, un palat, un parc mirific, un costum de domniță împodobit cu paftale de argint filigranat și o parură înaltă orientală. „Acestui agronom practic, burghez, energic, activ îi place să viseze că te plimbă cu luntrea într-un basm. Cum l-ai cucerit?", spusese Ion citindu-i scrisorile.

Pe ministrul din întru îl apără mult selecția riguroasă a prieteniilor sale. Ca un bijutier rafinat pensează fără greș briantele din mormanul de strasuri. Și-a alcătuit astfel un frumos colier.

În șirul cupeurilor ce se fîțîie de la fîntîna lui Bibescu la cel de-al doilea rond al Șoselei, cel al lui Ion Ghica se pierde. Un cupeu înalt, vopsit într-un negru albăstrui, cu interiorul albastru de-a binelea. Fără aurării, fără argintării, fără steme, fără monograme. Dar

acum pare împins pe aleea mare, printre arborii bătrîni, de rîsul sănătos al acestui prieten pentru care o plimbare la Şosea este ca pentru un copil roata mare de la Moşi, ceva de rîs — un caraghioslîc. Cu această credinţă ucide în jur pretenţiile sofisticate.

Orgoliul lui Ghica, închis în cutia trăsurii, jubilează. Privirile caută conţinutul cupeului trecînd peste incolorul său ambalaj. Faptul că stîrneşte interesul unei lumi frivole nu-i scade din bucuria ascunsă. Îl poartă pe Ion Ionescu ca pe un trofeu, un vînat excepţional, exemplarul cel mai viguros al secolului al XIX-lea.

Uneori Ghica vine la Şosea călare. Atunci în jurul lui roiesc tinerii şi poate fi văzut aplecat spre fereastra unei caleşti sau spre bancheta din spate a unei sănii, zîmbind, aruncînd complimente doamnelor, risipind vorbe de duh care devin daruri preţioase pentru saloanele bucureştene. Pentru el, Şoseaua nu e un scrînciob copilăresc şi emfatic, este o scenă de teatru unde poate juca un rol subtil.

În duminica de după închiderea Adunării elective, doamna Bărcănescu, într-o splendidă zibelină cu glugă, întinzîndu-i o mînă pufoasă prin fereastra trăsurii, l-a întrebat :

— Aţi măturat Camera, domnule Ghica ?

— „Neputînd birui pe duşman prin virtute, l-am ucis prin viclenie.“

Doamna, care nu-l citise pe Plutarch, a repetat vorbele, socotindu-se eroina serii, cea asupra căreia coborîse, ca un har, cinismul „sincer“ al prezidentului.

Aflat în salonul cu pricina, N. Golescu a exclamat fără să-şi ascundă o uşoară enervare :

— Da, da, Ghica e sclipitor, la el trebuie să te uiţi numai protejîndu-ţi ochii !

Aluzia la urîţenia prinţului de Samos lasă însă cucoanele indiferente şi generalul se vede nevoit să spună ceva cu mai puţin haz :

— Mai bine îşi dizolva guvernul.

— Hă ! Hă ! face domnul Bărcănescu din colţul sobei. Ca să vezi, a ajuns să ne plictisească şi inteligenţa !

Un suedez în vizită prin București se plînge unei cuconițe gata să-l aprobe :

— „Vous n'êtes pas en Europe, vous êtes à l'Orient, à ses ruines, à ses désolantes solitudes... vous vivrez au milieu d'un christianisme à demi barbare et d'un islamisme dégradé."

— Oui, monsieur, oui, c'est désolante ! atît a reținut femeia.

La Hugues, Pantazi pîndise apariția miniștrilor și deputaților. Primul apăruse Georges Cretzeanu.

— Ce-ați făcut ?

— Am răsucit cheia în broască...

— Hm, frumoasă răsplată, spune marele avocat fără procese, apelînd la simpatia convivilor săi, pentru unanimitatea de la 24 ianuarie !

— Fără, fără duioșii dintr-astea de părinte dezamăgit de odraslă ! Scutește-mă, dragul meu ! se roagă Cretzeanu comandîndu-și cafeaua cu caimac.

Întorcîndu-se spre ai săi, Pantazi insistă !

— Prevăd că în viitoarea Cameră va exista un grup guvernamental puternic.

— Ar fi rău ? întreabă peste umăr ministrul de justiție. Eu mă tem însă că-ți faci iluzii pe care guvernul nu și le face. E mai realist !

— Atunci ce speră ?

Cretzeanu îi face semn să se apropie mai mult.

— Trei luni de guvernare serioasă. În timp ce opoziția de toate culorile va fi antrenată în bîlciul foarte patriotic al alegerilor ! Dar ține pentru dumneata acest secret.

— Numai trei luni ? !

— O bună guvernare este scurtă. Nu obosește pe nimeni.

În joia următoare, Gradowicz, rezemat și el de scara deschisă a cupeului lui Ghica, îl înștiințează :

— La Fialcowski se rîde de trei zile de deputații care au venit cu întîrziere la Cameră. Arată toți ca niște musafiri jigniți de impolitețea gazdelor !

Ninge ușor, cald, după un ger uscat de două zile. Gunoaiele Bucureștiului s-au acoperit cu un imaculat văl

nupțial. Toată lumea e veselă. Chiar și vizitiii, de obicei nervoși din pricina înghesuielii atelajelor, a greutății de a se strecura printre ele fără a tulbura liniștea prețioaselor persoane dornice de „aer“. Deasupra pădurii care se lasă tăiată în două cu fast și geometrie de săgeata drumului public, se apleacă un cer vinețiu-cenușiu, foarte moliu. Nălucile ce se zbenguiesc de obicei printre arbori s-au retras la o distanță cuviincioasă pentru a lăsa întunecatele gondole să plutească pe rîul pietruit, civilizat. Se aude tocănitul crengilor uscate, lovindu-se funebru, dar fără terorisme romantice, sub zvîcnirile unui vînt galeș. Se aud îndepărtate schelălăituri de cîini — mahalalele sînt la doi pași — puse însă în inferioritate de fornăielile cailor și zumzetul roților în osii neîngrijite și, mai ales, de țiuiturile vizitiilor.

Ghica își mîngîie barba. Stă cu un picior pe scara trăsurii și contemplă prin pince-nez peisajul alb pe care se decupează siluetele flamande ale elitei bucureștene.

— Vrei să spui, dragul meu, că jucăria noastră constituțională îmbogățește pe negustori, pe patronii de cafenele, cluburi și hoteluri ? Din ușă se apleacă spre interiorul cupeului unde Sașa, bine înfofolită în mantoul ei cu guler de vulpe argintie, clipește des la strălucirea zăpezii. Începe Progresul ! Ți-am spus eu ? O lume nouă se ridică !

Vocea i se subțiază ușor, ochii îi sticlesc. Îl prinde pe Gradowicz de braț și-și așează piciorul drept în fața celui stîng într-o studiată poziție declamativă.

— Prietene, ce vremuri frumoase trăim ! Ce fericit sînt că le aparțin cu trup și suflet ! Aș fi regretat nespus dacă m-aș fi născut cu o sută de ani mai tîrziu... Ce oameni minunați sînt în jurul nostru și cîți alții simt că se nasc zilnic, sub ochii noștri ! Mulțumesc cerului pentru darul imens pe care mi l-a făcut ! O pleașcă, realmente, o pleașcă pentru un om lucid ! Sînt copleșit de încîntare ! Sînt fericit !

Entuziasmul jucat energic, à la Berlicocó, îl face să-și înalțe capul, să vadă mai departe, la orizont, cît mai bine, viitorul sărbătoresc al națiunii. Polonezul și Sașa rîd de excepționala interpretare.

Aplaudă.

— Ah, ironia poate fi o destrăbălare, un viciu, spune Sașa și soțul ei dă să se bucure de această observație, dar este oprit : Nu cel mai inocent dintre toate, dar are avantajul că se poate exhiba oricînd !

Femei cochete, cu pălăriuțe minuscule, turtite pe frunte, cu jachete îndrăznețe, pline de panglici apretate și garnituri de blană ieftină, rîzînd zgomotos, cu poftă, trec pe lîngă ei în calești proaspăt vopsite, purtate cochet în trapul cailor de împrumut !

Și ele vorbesc politică :

— Opoziția s-a făcut a bate din palme... a fi *pentru* dizolvare !

— Se zicea că dreapta ar fi vrut să ceară darea în judecată a celor de la 28 septembrie...

— Dar nu sînt dați în judecată ?

— Sînt, dar se speră că nu vor mai fi multă vreme...

— Mi-a spus mie cineva...

— Am aflat că...

Pe zăpada moale, lumea alunecă veselă, cu un soi de seninătate copilărească. Acel văl virginal întins peste lucruri atinge ușor și sufletele hămesite de plăceri ale veacului, plăceri „justificate științific".

— Se zice că turcii vor accepta Unirea deplină...

Ochii galeși ai doamnei Steriadi rîd sub perii lungi ai blănii de maimuță care îi împodobește toca.

— A venit iarna, îi spune Ghica amabil, și țara se umple ca de obicei, de speranțe, doamnă. E o meteahnă autohtonă. Iarna se crede în minunile din primăvară. Se stă prea mult în casă, la gura sobei, se citesc excesiv ziarele și se vorbește enorm despre miracolele orientale...

Pînă duminica următoare zăpada s-a așternut de o jumătate de metru și Șoseaua e plină de sănii. Ioan Cantacuzino și Maria au venit să-i ia la plimbare. Femeile se strîng una în alta pe bancheta din față, vorbesc despre copii, mobile și infidelități conjugale, în timp ce domnii, în spatele lor, salută flușturatece mondene. În pauze, revin asupra problemelor la ordinei zilei :

— Aud că Aricescu te-a lăudat, te-a făcut „mare om de stat", rîde Jeannot.

— Vai, e adevărat, insulta asta e foarte greu de suportat. Invectivele lui Orășanu sînt mai tolerabile. Dar mă simt bine, mă simt acasă, printre ai mei, buni și răi, proști și deștepți. Michelet zice undeva că Valahia este „o ocară neîntreruptă“ ! Și unde mai pui că o zice din dragoste pentru Rosetti !

O tînără pudrată, cu o meșă blondă atîrnînd pe frunte, surîde languros, fără să salute, somptuosul atelaj. Privirea ei stă pe umerii ușor ridicați ai lui Cantacuzino. Ghica îl întreabă cu o mimică elocventă a feței :

— Cine e ?

Acestà răspunde însă dîndu-și ochii peste cap și înfundîndu-și mai mult umerii în pieptul uscat. Preferă să continue :

— Liberalii au început să deplîngă violent închiderea Camerei.

— Ohoho ! Din inconsecvență, desigur, chiar ei au cerut-o pînă acum cîteva luni.

— Ei, nu, Brătianu e nuanțat, deplînge *momentul* ales, moment de „frămîntări, de nesiguranță“ !

— Aș fi fericit dacă aș afla că a existat în scumpa noastră patrie un moment de liniște, de siguranță... de vreo trei sute de ani încoace... Și nici nu întrevăd posibilitatea în viitoarele două sute...

Peste o săptămînă, pe zăpada noroită nu se mai plimbă nimeni. Ghica traversează salonul casei sale sumbru, vehement, indignat. Despre ziare nu mai glumește, caricaturile sale nu le mai bagă în seamă, deși în fiecare număr din *Nichipercea* i se înalță cocoașa.

— S-au legat de lucruri sfinte, spune cu oarecare satisfacție și pince-nez-ul îi cade pe piept. O să li se usuce mîinile lor păroase și asudate... O infamie !

— De cine s-au legat ? întreabă în șoaptă doamna Mavros pe fiică-sa, învîrtind lingurița în ceai.

— *Reforma*, maman, a publicat o scrisoare detestabilă a lui Nicolae Rosetti împotriva domnului Negri.

— Aha ! À propos, am găsit șalul acela turcesc de care m-ai întrebat. Știi unde era ? Ghici ! Generalul... (privire semnificativă spre consort), generalul își învelise în el niște cioburi antice, de-ale lui.

— O infamie, repetă furios Ghica. Să-l batjocorești pe Negri e ca și cînd ți-ai scuipa mama, tatăl, icoana lui Crist la care ai făcut cruce și ai spus „Tatăl nostru“ în copilărie.

— Vai de mine ! se sperie doamna Mavros, învîrtind din nou lingurița în ceai.

Numai că a băut ceaiul.

— Ce poate fi mai avantajos pentru guvern, rostește Mavros, decît o greșeală grosolană a opoziției !

— Mă pregătesc să dau un nou avertisment acestei fițuici ! amenință triumfător ministrul din întru.

În același timp, la Bossel, directorul „fițuicii“ se pregătește să se desolidarizeze de „infamia“ publicată de „însuși“ :

— Cine dracu m-a pus ?

Dar totul se petrece într-o agitație mult prea mare. Se întocmesc listele electorale. Liberalii cer prelungirea termenului de înscriere, dreptul de întrunire...

— Acum un an, țara avea de luptat cu ciocoii vechi, perorează Valentineanu îndesîndu-se în propriii săi simpatizanți, acum are de luptat cu ciocoii cei noi, iezuiți politici moderni (pentru a sublinia aluzia la Ghica se cocoșează demonstrativ), care vor să omoare una cîte una libertățile noastre.

— La stadiul de ciocoi se poate ajunge, care-va-săzică, și de sus și de jos ! observă Năsturel Herescu amuzat de spectacol ca de Irozii Crăciunului.

— Închizînd Camera, dumnealor pot lucra prin decrete și ordonanțe, fără control, fără respectul legilor, fără discuții democratice !

Directorul *Reformei* face o pauză și, ridicînd brațul, profetizează :

— Se merge spre tiranie !

Asta le place multor tineri din jurul său. Ei sînt înflăcărați, sînt luptători, sînt gata oricînd să scoată pietrele din caldarîm.

— Pentru copii, întotdeauna ideea de stat a fost o idee opresivă ! spune Năsturel Herescu către prietenul său de la masă.

Acesta dă din cap.

— De ce numai generația dinainte să aibă un '48 al ei ?

Și tocmai despre această generație Barbu Catargiu are o părere care îi înseninează sufletul și de aceea o împărtășește lui Oteteleșanu cu mare grabă, deși boierul este buimac încă de partida de whist din noaptea trecută :

— Revoluționarii noștri de ieri au început să dezamăgească pe junii noștri de azi. Ce mai este revoluționar în Cuza, Alecsandri, și Ghica, în Golescu-Arăpilă sau în Ion Bălăceanu ? Moderație, prea multă moderație, spun ultimele eșaloane de progresiști.

— Dar și Rosetti, Brătianu... mormăie boierul care a mai cîștigat aseară o moșie, iar tipicul acesta, al bogatului care mai capătă, ca și acela al bogatului care mai pierde, tipic aproape deșănțat livresc, îl plictisește.

— Ha, ha, face Catargiu, aceștia crezi că mai vor revoluția ? Nu ! Vor puterea ! Spiritul de la '48 este pentru toți o amintire de tinerețe. Ca escapadele noastre prin bordelurile pariziene. Domnitorul cu trecut zbuciumat vrea reforme pașnice, ordine, înțelegere cu Napoleon, cu Alexandru al II-lea, cu Sublima Poartă pentru a cîștiga treptat, treptat cîte ceva... unirea deplină, autonomia, tronul ereditar poate... Important este să nu-l lăsăm să le cîștige prea repede. Ajunși la putere, Rosetti și Brătianu nu vor dori mai mult decît dorește acum Ghica, adică „un progres rațional"...

— Progresul acesta, oricît de rațional ar fi, înseamnă impozit pe venit și împroprietărirea țăranilor, mormăie Oteteleșanu mahmur, dar lucid.

— Vor să ridice o clasă nouă ? Sigur. Problema este să le arătăm ferm că nu vrem să ia nimic de la clasa veche.

— Aferim !

Joia dinaintea Crăciunului, caleștile se înghesuie exagerat de mult la Șosea. Vizitiii și arnăuții nu se mai descurcă, țipă unii la alții ; cucoanele vor brusc la Paris, în Bois de Boulogne ; domnii pîndesc momentul să converseze. Zăpada s-a topit, aerul rece este stătut și apare soarele alb al cîmpiei.

— Sînt dezbinați, își continuă Barbu Catargiu meditația, adresîndu-se de data asta Slătineanului cel bătrîn, strîns în șubă de nu i se mai văd decît ochii. Aceasta este salvarea noastră.

Conservatorii vorbesc despre liberali, liberalii despre conservatori. Patria trăiește prin ei în tot ce are ea mai public.

Lui Ghica, *roșii* încă i-au mai dat o vreme tîrcoale perfide : „marele om de stat“, „Cavour al nostru“, „speranțele noastre“, dar cercurile pe care se mișcau erau din ce în ce mai largi, mai îndepărtate. Laudele se sleiesc făcute cu ochi mijiți și gura strînsă. Din săptămînă în săptămînă relațiile se înăspresc. După două avertismente date *Reformei,* după suprimarea lui *Nichipercea,* după respingerea lui Orășanu de pe listele electorale, spatele lui adus ajunsese cocoașă veritabilă, i se amintea des și dîrz de Samos și de slujba lui turcească de acolo, de schimbările făcute în administrație și magistratură. Multe, prea multe ! Enorme !

— Vor reforme ? întreabă el privind cum trec caleștile spre Șosea de la fereastra cabinetului lui Béclard. Le vreau și eu, dar trebuie să am cu cine să le îndeplinesc. În privința primenirii funcționarilor, de la cei mai mici la cei mai mari, Prințul mi-a dat puteri depline, mînă liberă. Prea ne-am plîns ani de zile de „abuzuri“ !

Béclard stă picior peste picior în fotoliu. Are în spate soba de faianță albă cu ornamente aurii. Este îmbrăcat într-un costum gris-souris și o cămașă de mătase ce bate ușor în roz. Sînt numai ei doi și o pendulă care pulsează leneș timpul. Consulul francez a căpătat treptat obiceiuri orientale. Încăperea e plină de covoare de Kula, Kerman, Korasan, cu un colorit stins, dar pestriț. A fost corupt de fumatul narghilelei. Lîngă fotoliul vienez pe care este tolănit, cu ceva încă din maniera franțuzească de a-și alinia elegant membrele cu trunchiul, se află o măsuță hexagonală încrustată cu sidef — un fel de caracatiță cu solzi. Toate acestea îi vin de la proaspăta lui soție. Valahia l-a supt în vîrtejul ei frivol, în visătoria ei pitorească, a început să prețuiască anecdotica fără adîncime, scepticismul sănătos și resemnarea ilară. Ghi-

ca se întoarce spre această încăpere plină de moliciuni şi subtilităţi cromatice, zîmbeşte spre stăpînul ei puţin absent, puţin melancolic („Ar trebui rechemat", îi spusese lui Gradowicz pe cînd consulul înainta cu soţia sa spre altar) şi-şi continuă pledoaria :

— Societatea noastră se învîrte de mulţi ani într-un cerc vicios. Toţi spun : ne apasă un rău !

Ridică palmele deasupra pieptului ca un bolnav care nu mai poate respira şi se apropie de consul cu paşii lui viguroşi de om scund.

— Fiecare însă îl vede în altceva. Unii l-au văzut în Regulament, alţii îl văd acum în Convenţie, alţii, cu o tradiţie mai bogată, în poziţia noastră geografică.

— Ah, vestitele trei imperii nu sînt chiar neglijabile...

— Şi totuşi, cred că răul este mult mai aproape. Degetul mare de la mîna dreaptă pare că împinge în jos un trup rezistent dar inexistent : Ignoranţa, corupţia, dispreţul muncii ! Ele sînt răul care ne apasă mai mult decît Convenţia sau decît cei trei uriaşi care ne strîng, adevărat, în braţe. Îmi amintesc că în '40, cînd s-au agitat oarecum intelectualitatea şi boierimea progresistă, cei mai mulţi au sărit speriaţi : nu e bine ! spuneau, asta implică naţiunea în întregul ei ! este o aventură, un gest necugetat ! Şi mi-am permis să-mi întreb propriul tată : Ce este bine ? Să taci, să rabzi sau să urli ? Cînd e momentul ? Acum, ieri, sau mîine ? Dacă ceea ce urli nu implică naţiunea, ce rost are să urli ? Este o aventură, un gest necugetat să spui adevărul chiar cu acest penibil risc de a-l rosti în pustiu ? L-am văzut derutat, dar şi categoric împotriva oricărei răzvrătiri. Pentru a nu-şi pune odraslele în pericol ! Dar odraslele abia aşteptau !

Se aşează în faţa lui Béclard pe alt fotoliu care parcă îl înghite. De afară se aud ropotul trăsurilor şi zvîcnetul bicelor. Împreunîndu-şi buricele degetelor, făcînd un pod peste genunchii lipiţi, continuă cu acelaşi zîmbet care ambalează ideile cu o fină ţesătură mătăsoasă :

— Duşmanul nostru este, într-un anume sens, chiar ataşamentul nostru faţă de tradiţie, care de prea multă vreme a luat forma unei disperate încercări de a nu ne

vedea defectele. Dacă am reuşi să recunoaştem că în multe privinţe sîntem ignoranţi, am începe să ne educăm poporul, dar nu spunîndu-i ca unui copil isteţ, dar capricios, eşti teribil, eşti extraordinar, mai grozav decît oricare, ci învaţă să fii intratabil moral sau nu ceda pentru un principiu de care te-ai legat ! Trebuie să luminăm poporul, să-l învăţăm ceea ce trebuie să înţeleagă şi să fie. Vai, cît de retoric sînt ! Zău, nu-mi arde de teatralisme ! Sînt pur şi simplu sincer. Dacă am recunoaşte că bîntuie corupţia am întări morala, dacă am recunoaşte că a înşira cuvinte frumoase şi răsunătoare nu înseamnă a raţiona, am deveni mai atenţi la principiile pe care ne place să credem că le apărăm. Nu e de ajuns să strigi *Libertate, Egalitate, Dreptate* pentru ca aceste zeităţi să iasă deodată încoifate şi împavăzate !

Priveşte atent peste palmele împreunate vîrfurile ghetelor sale negre.

— Am nevoie de acest răgaz parlamentar pentru a schimba administraţia cu acei oameni care să fie apţi de a modifica structura morală şi mentală a ţării. Birocraţia noastră e coruptă, obişnuită să trăiască din abuz şi să se înconjoare de mister. Pe cît îmi este cu putinţă, vai, nu-mi asum o infailibilitate în alegere !, schimb oameni corupţi cu unii capabili. Dar e greu să te descurci, recomandările din provincie nu sînt întotdeauna dezinteresate şi cei cărora ne adresăm pentru aceste recomandări sînt corupţi. Există deja o tradiţie a venalităţii. Sarcina principală a unui funcţionar este de a trage repezi foloase de pe urma slujbei. Însă spaima că o reclamaţie i-ar putea fi fatală şi l-ar putea azvîrli din postul său proaspăt căpătat îi va stăvili noului funcţionar de provincie gustul prevaricaţiunii...

— Şi cînd veţi avea de luptat cu noua Cameră ?

— Nu-mi fac iluzii. Noua Cameră va fi vechea Cameră. Însă voi avea satisfacţia unei misiuni împlinite, chiar dacă, într-o frumoasă majoritate, deputaţii ne vor debarca de la putere.

— Cu dizolvarea asta aţi reuşit ca Domnitorul să-i aibă duşmani şi pe conservatori şi pe liberali.

— El se va descurca, vă asigur, mai bine decît noi.

Simțind agitația din camerele consulatului, se grăbește să încheie, se ridică în picioare în așteptarea doamnei Béclard, gata de plimbare. Consulul își părăsește și el fotoliul confortabil, căldura sobei și pufăiala narghilelei :

— Socotesc, sincer, că răcnetele din presă și din Cameră sînt semnele unei boli care va ține țara încă inactivă. Înainte de a fi matură este paralizată de un politicianism deșănțat.

— Democrația va sprijini însă însănătoșirea...

Francezul vorbea în numele democrației lui Louis Napoleon Bonaparte ? Îl privește ridicînd din umeri și lățindu-și mult zîmbetul.

— Așa cum egalitatea nu înseamnă o prețuire identică a prostului și a deșteptului, nici democrația nu înseamnă dreptul oricui de a vorbi despre orice și mai ales orice despre interesele nației ! Ea poate fi un rezultat al educației, dar nu o descătușare a intereselor nesăbuite.

Doamna Béclard duce după ea o trenă parfumată, își lasă mîna sărutată, se alintă agățîndu-se de brațul soțului ei. Ies împreună la Șosea pentru a lua aer. Ghica însoțește trăsura consulului, călare, pe vînjosul său armăsar hanovrez. De sus priveliștea e mai plăcută.

Minunat este Constantinopolul, dar mai minunat este Bucureștiul, fermecător este Parisul, dar mai fermecător este Bucureștiul, elegantă este Viena, dar mai elegant este Bucureștiuld, pitoresc este Samosul, dar mai pitorească este Valahia, frumoasă este Londra, dar mai frumos este Bucureștiul, pestriță este lumea, dar mai pestriț este Bucureștiul... El este carne din carnea lui, sînge din sîngele lui...

În acea după-amiază își face apariția la Șosea, stîrnind invidia, într-o splendidă trăsură de Viena, doamna Marmoroș, soția negustorului care, la hanul Șerban Vodă, oferă publicului *amator* trăsurile cele mai strălucitoare. Este o femeie suplă, de un blond alburiu, cu fața rotundă, cărnoasă, inocentă, ochii negri și speriați, de o romantică delicatețe !

Femeia îndrăznește enorm, pentru că nu vrea gloria mondenă și nici o modestie păguboasă. Vrea o parvenire discretă și sigură : intrarea unei negustorese printre aris-

tocrate, cu oarecare dezinvoltură. Traversează jumătate din traseu și nimeni nu-i dă diploma, deși trece printre clienți de vază și bărbați care o admiră. Un salut înseamnă o vizită posibilă.

Caleașca *à la d'Aumont* a lui Béclard înaintează în trap întins pe lîngă magnificul ei atelaj. Ghica ridică încet, solemn — o solemnitate care seamănă cu emoția — cilindrul lui cenușiu și-și apleacă fața negricioasă omagiind acea apariție grațioasă. Doamna Marmoroș tresare, se grăbește să răspundă salutului și se îndepărtează fîstîcită, cu un evident regret. Izbînda a fost prea mare, aproape copleșitoare. Prezidentul devine într-o secundă un zeu al lumii burgheze ! Iacob Marmoroș este un om practic, un negustor cu ambiții, o minte pusă în slujba averii sale. Doamnei, inevitabil, aventurile îi plac, dacă prezintă un interes social, iar Ghica este omul care nu consideră asta o scădere morală !

Trece în vîrtejul unei trăsuri luxoase, îmbrăcată după ultima modă pariziană, care imită fanteziile Împărătesei Eugenia, actrița Eufrosina Popescu — frumoasă, teatrală și hohotind gros, sfidător, cu un dramatism nejucat... „Ca Ion Ionescu", gîndește Sașa care de cîte ori o vede se face mică, se cuibărește într-un fotoliu pentru a o privi cu liniște și detașare.

Alături de ea, Aristia, frumos și bătrîn, un înțelept împătimit, melancolizează...

Boier Lahovary, îmbrăcat după moda veche și agitîndu-și privirea încruntată asupra tinerilor flușturatici grupați ciorchine în jurul unei trăsuri elegante, țipă spre consoarta cam tare de ureche :

— N-au rușine ! N-au rușine !

Din cealaltă parte vine cocoțat pe scara unei confortabile berline Niculae Bibescu, ținîndu-și cilindrul vinețiu cu panglică de catifea în mînă. Face curte unor persoane gingașe pe subiecte politice :

— Ne facem de rîs în fața străinătății ! A Europei !

— Ah, străinătatea ! Ah, Europa ! suspină la auzul acestor bîrfe Ghica, ea n-are altă treabă, ea stă, uitînd de ale sale, cu ochii ațintiți asupra noastră, cu ochii holbați... dacă îmi permiteți ! și ce vede ? un fel de ceață...

Ironia aceasta atinge susceptibilitatea lui Cantacuzino-Rîfoveanu, care biciuie patru cai dobrogeni de toată frumusețea și aruncă peste umăr :

— O nemulțumire generală !

Brătianu și Rosetti vin rar la Șosea. Își trimit antenele boierești : pe Golescu-Albu, pe Niculache Golescu, mereu „resplendissant“ în uniforma sa de general și pe Cantacuzino-Rîfoveanu, plin de idei mărețe pentru care n-are de dat decît banii !

În joia dinaintea Crăciunului, liberalii se hotărăsc să nu mai menajeze ministerul. „Dizolvarea“ este declarată o eroare politică.

— Domnul Ghica s-a obișnuit cu felul administrației sale din Samos, spune Brătianu în cercul său de admiratori. L-a implicat pe Domnitor în luptele politice, făcînd dintr-un mesaj domnesc un program al guvernului... sau mai degrabă dintr-un program, un mesaj, sperînd ca astfel să nu-l poată discuta nimeni. Mare șarlatan !

Dar nu trebuia ca Brătianu sau Rosetti să apară la promenadă, căci, ceea ce se spune prin cluburi, la Bossel, la Concordia și altele, se trîmbițează apoi prin saloane, la căldura focurilor și de acolo ajunge la Șosea în aerul rece, uneori înghețat, al iernii.

Doamnele rîd arătîndu-și una alteia *Românul.*

— Ce vă amuză, doamnă Steriadi ?

— Iată ce zice aici : „cerem de la Adunare ceea ce Cezar cerea de la soția lui“ !

— Biata soție sau biata Adunare ?

— Nu, nu știu ce-i cerea Cezar...

Era vesel la Șosea.

Consulul Meusebach își lua adio de la societatea bucureșteană și-și plătea cu greu datoriile. Consulul Koenig îi lua locul aducînd din Egipt, în uriașele sale cufere de piele pictată, amulete, brățări și cercei ieftini, dar „de efect“, pe care îi făcea cadou doamnelor stupefiate, jignite.

Ultimele spectacole bîrfite de cucoane se împletesc cu ultimele comentarii la articolele agresive ale stîngii și ale dreptei... Începe campania electorală !

Dezamăgit, Golescu-Albu se plînge :

— Începem să ne amintim cu nostalgie de luptele de acum un an, entuziasmul s-a stins, iluziile s-au risipit, situația s-a alterat, ministerele, dacă nu sînt ineficace, sînt abominabile !

Și Ghica are sentimentul că s-a comis o eroare :

— A picat prost dizolvarea asta, are aerul unei dizolvări simbolice, și asta îmi displace profund.

Cei din jur se întreabă dacă îi displace chiar atît de profund sau se pregătește pentru atmosfera noii Camere. Simbolismul acesta pare demagogic.

Anul Nou n-are solemnitatea de altădată deși vine cu „un viscol de prima calitate".

La Șosea, în ianuarie, este o zăpadă grea, înaltă, afînată. Săniile se preling în trapul cailor acoperiți cu pături. Din blănurile groase ies doar ochii și nasurile cuconițelor. Toată lumea se strînge după plimbare prin saloane, la Fialcowski, la Hugues, la Concordia, la Brofft. Se bea ceai cu arome, punch cald și alcooluri fine.

— Ce-ți mai face nepoțica ? îl întreabă corpolenta doamnă Băleanu.

Ghica ezită o clipă, apoi, aplecîndu-se adînc spre mîna dolofană care i-a fost întinsă :

— Iertați-mă, n-am onoarea de a avea o nepoțică, încă...

— Ah, te confundai, exclamă bătrîna și-și tremură gușile. Ochii i s-au tulburat. Meditează opac și, după o pauză, ridică din umeri... Curios e că nu știu cu cine te confund !

Activitatea electorală este în toi. Doamnele, la ceaiul de la ora cinci, își dau ochii peste cap :

— Ils ont déjà commencé leurs tripotages, presque tous font leurs paquets et improvisent leurs discours...

Maria Rosetti apare la Șosea după trei luni de doliu cu un manșon și o frumoasă palatină de hermină, în caleașca lui Cantacuzino-Rîfoveanu. „Le vrai" e tare posomorît. Nimic nu-i place.

— Dar zău ce i-ar putea place cînd a uitat să rîdă ? întreabă Ghica.

La colegiul 2 alegătorii se înscriu pe liste :

— Numele d-voastră ?

— Niculescu Ion, ah, nu, Tănase.
— Ion sau Tănase ?
— Amîndouă, cred.
— Domiciliul ?
— Ulița Cavafilor, ah, nu, a Spițerilor...
— Adică unde ?
— Pe Spițerilor,cred.

Într-un colț de la Hugues, Orășanu, cu ziarele pe masă, se plînge :

— Ce epocă trăim, dragilor ! Să fie biata Țară Românească sub mîna unui intrigant drac ghebos...

„Dracul ghebos" se plimbă în trăsură, înfofolit în mantii, pieduri și blănuri. Îl întîlnește pe Bolintineanu care își descoperă chelia în fața Sașei, se urcă alături de ei și contemplă peisajul noroios al iernii. Zăpada s-a topit treptat, a lăsat niște troiene murdare pe marginea drumului. Printre arborii parcului stau risipite ciorile.

Trec pe lîngă ei oamenii vechiului regim. Cred că au dreptate pentru că au moștenit o avere.

Trec pe lîngă ei oamenii noului regim. Sînt sfielnici și nehotărîți, guralivi, nesăbuiți.

Trec oamenii viitorului regim care cred că au dreptate pentru că și-au făcut o avere.

Prefectul Piersiceanu, înjurat de toate ziarele liberale, salută ceremonios pe miniștri, spre satisfacția opoziției.

Niculae Golescu, tolănit în trăsura lui de o eleganță cam vetustă, pozează în majestatea abdicată din proprie voință.

Domnul Păturică, după ce a înhățat moșiile unui fanariot decăzut, își aleargă triumfător telegarii. Și el face politică moderată. Nu-i plac scandalurile, străzile baricadate de revoluții adevărate sau mimate, vrea progres încet, temeinic.

— Cînd privești atent această lume îți dai seama că la noi moravurile contează mai mult decît legile, spune Ghica poetului care îi distrează cu vorbe colorate, cu priviri melancolice și catifelate, soția.

— Ah, da, aveți dreptate !

Şi a venit şi ziua sărbătoririi Unirii.

Iar a nins şi a geruit.

Domnul trimite de la Focşani ordonanţa de amnistiere a „zavergiilor" de la 28 septembrie.

La bal, Dimitrie Ghica îşi pune pe piept decoraţiile ruseşti şi austriece. În mijlocul sălii este amenajat un havuz, pe o estradă este ridicată statuia României cu cununa lui Mircea şi Ştefan, trei grote ornate cu cetini de brad, trandafiri, oleandri...

Nicolae Kretzulescu este foarte ferches spre disperarea lui Orăşanu.

La reprezentaţia teatrală de a doua zi apare însuşi domnitorul. Cucoanele din Valahia sînt nemulţumite. Cuza, obosit de drum, nu le remarcă, iar intrarea cu cîteva zile înainte a Mariei Obrenovici în Bucureşti alimentează bîrfele.

— Da, poete, cum îţi spuneam, la noi moravurile contează mai mult decît legile, reia Ghica.

„Pare, ciudat, mulţumit" remarcă Bolintineanu, dar n-are timp să aprofundeze observaţia :

— Ah, da, aveţi dreptate !

E grăbit. Ministrul din întru i-a înmînat circulara cu fixarea zilelor de alegeri. Dă fuga s-o publice.

— Liberalii par convinşi că nu veţi intra în Cameră, iar voi păreţi a pluti într-o încredere sfidătoare, spune Mavros lui Ghica şi Arăpilă din uşa trăsurii. A venit s-o vadă pe Alexandrina şi i-a prins în poarta casei cînd se întorceau de la minister.

— Cel mai bun criteriu al unui regim democratic, răspunde prezidentul strîngînd mîna socrului său, este incertitudinea scrutinurilor. Se întoarce spre Golescu şi rîde. Ar merita să spun asta lui Brătianu, nu ?

Lasă loc socrului său să treacă în hol, îl ajută să se dezbrace. Din salon se aud exerciţiile monotone ale Saşei : mi, do-re, si-sol-re, si-sol-re.

— Pe cine crezi că te sprijini ? întreabă Mavros mohorît, neîncrezător.

— Ah, pe o minoritate a majorităţii ! spune deschizînd încet uşa salonului.

Si-sol-re, si-sol-re !

— Or să te atace roșii! Deocamdată latră Orășanu, mîine Valentineanu, vine, la rînd, superior și teoretic, Brătianu și în cele din urmă, caustic și principial, Rosetti. Or să te atace *roșii,* domnule! Sînt foarte bătăioși!

Micul pasaj din sonata a treia de Beethoven s-a frînt. Sașa îi întîmpină cu o undă de oboseală pe față.

— Sînt bătăioși, dar nu sînt fermi! ține să-i mai spună lui Mavros în timp ce prinde mîinile Alexandrinei în palmele lui. Ea clipește des și-și îndreaptă repede părul care i-a căzut pe frunte.

În joia dinaintea alegerilor, la Șosea își face apariția printre caleștile elegante, nervoase, un cupeu hîrbuit de piață. Calul vinețiu, costeliv, murdar de noroaie își lovește ritmic hamurile peste pielea tremurătoare și subțire ca pergamentul. Înaintează totuși încet, strecurîndu-se agale, adulmecînd pavajul jilav de parcă, de foame, nu și-l mai poate ține sus, semeț. Pe capră, birjarul doarme bălăbănindu-și capul acoperit cu o căciulă țuguiată. Peste întregul atelaj plutesc în zbor depărtat, lin, un cîrd de ciori. Pătura maronie, flendurită, ce-i atîrnă pe umeri împrăștie în aer un iz de usturoi și blană de oaie. În urma lor zăpada, arborii, cuconițele cochete și armăsarii de lux trăiesc un moment de panică olfactivă. Mirosul acela persistent le intră în nări, în blănuri, în haine, se lipește de pălăriuțele cu penaje suave, de mănușile din piele fină, pătrunde prin paltoane și șube somptuoase pînă în lenjeria subtilă, vaporoasă, dantelată, urcă încet de pe vîrfurile botinelor cu zeci de nasturi sidefați, spre ciorapii de mătase, spre stofele scoțiene sau nemțești ale fustelor cu pasmanterii lyoneze. Arborii se chircesc, armăsarii își încrețesc pielea lucioasă și bine îngrijită, cerul se acoperă de un fel de ceață brună. Capul vizitiului se bălăngăne nepăsător cînd la dreapta, cînd la stînga, ca un pendul leneș. Un fir de spaimă leagă spectatorii aiuriți, încremeniți. Toți privesc spre acel cupeu sărman, rătăcit prin strălucitoarea lor plimbare, fără să-l vadă. El trece leneș ducîndu-și stăpînul adormit, absent din propriul său rol.

Ghica îl urmărește posomorît.

— Pînă cînd ?

Peste cîteva zile apare o circulară a ministerului din întru prin care birjarii sînt puși la uniformă, iar birjele notate cu număr. Ca în orice țară civilizată !

— Îl învăț eu minte.

Opoziția n-are timp să zîmbească la această măsură progresistă, ca și de cea a noului alfabet latin („Vezi, prințul de Samos a luat-o cu reformele de la începutul începutului, de la az, buche.") căci vin vertiginos zilele alegerilor.

Și trec zilele alegerilor...

XIV

Pentru dineul de la Palat, Sașa a pus rochia de ghermesit de culoarea vișinei putrede. Corsajul, acoperit de un filet în ton și de o broderie bruxeleză, îi subliniază statura mică, firavă, care se dovedise în cele din urmă o formă de prudență matrimonială, una din acele instinctive adaptări la mediu absolut necesare unei femei care se căsătorește la cincisprezece ani cu un bărbat mai degrabă scund decît „mijlociu".

— Cum trebuie să arăt ?

— Se înțelege, bine dispusă !

Dar tristețile, acele mici sîcîieli ale eleganței cerute de un asemenea eveniment — îl vedea pentru prima dată pe Prinț, căci de la întoarcerea ei în Valahia, ba acesta era la Iași, ba ea era bolnavă, cînd el se afla la București — acele delicate probleme ale decenței protocolare au început de la bijuterii.

Nu se potrivea deloc, dar deloc, minunatul ei colier de safire pentru care generalul Mavros își sacrificase cîteva din prețioasele lui monezi antice. Trebuise să-și agațe de gît șiragul de mărgăritare ale soacrei. „Fă-o și pe asta !", ar fi spus Maria văzînd-o, adică „cedează băr-

batului și în acest lamentabil lucru", în acest sărman spațiu al trufiei noastre de *parvenu*. Cînd nu numai că nu ai arbore genealogic, dar ești și un venetic într-o lume aristocratică, de provincie, da, asta e, de provincie, fiind, în schimb, bogat și puternic, în aceeași provincie, poți sfida prin tot felul de ornamente cumpărate pe un preț țeapăn pentru descendenții tăi. Ca un întemeietor de clan ! Iată un sentiment pe care „omul țarului" nu se sfiise să-l expună. Fiicele lui, trei la număr, trebuiau să transmită fiicelor lor niște safire, rubine, briante în monturi strălucitoare, din partea marelui *ipochimen*.

Sașa se privise în oglindă, se analizase suficient ca să-și dea seama că acest orgoliu moștenit are modestia lui și chiar grația lui... „istorică".

Mărgăritarele soacrei s-ar fi potrivit și ele mai bine cu o catifea. Dar frumoasa ei jupă albastră de serasir, din cauza căreia Sir Stratford spunea că, avînd culoarea liberalilor englezi, o suspectează de „viclene stratageme politice", începuse să se uzeze. Fire subțiri de praf se infiltraseră în țesătura poroasă și oricît erau periate refuzau să mai zboare prin aerul uscătoriei, ca niște îndărătnice bătrîne care nu vor să iasă din colțul lor de lîngă sobă. Prințul trebuia omagiat printr-o ținută demnă, iar lui Ion, care avea o atît de ciudată voluptate a hainelor feminine, trebuia să-i dea această satisfacție tardivă : mărgăritarele mamei lui !

„Fă-o și pe asta !"

El îi alege stofele, mătăsurile, culorile, fiongurile, îi place să le spună pe numele lor vechi, oriental : marțelin, pambriu, sangulie, berhat, kamha, sevai, vapelă, tulpan, urmuz... Îl amuză teribil savuroasele sonorități ca pe un muzicant prea sofisticat acordurile unor melodii naive. Cînd ea își dorește „o scurtă îmblănită", el șoptește cu delicii : „aha, o malotea, n-ar fi rău s-o căptușești cu singeap". Și rîde ca de o copilărie plină de tîlc.

Sașa are nasul prea lung, gura prea subțire, dar o privire mirată, caldă, și, bizar (una din bizareriile naturii adesea foarte generoase tocmai cu firile slabe, sentimentale), energică. De parcă dincolo de uimirea ei în fața unui atît de aberant spectacol ar exista o curiozi-

tate bine pregătită pentru deziluzie. O privire pe care îi place s-o plimbe peste suprafețele lucrurilor nu întotdeauna atît de puțin profunde pe cît se crede. Este poate un apanaj al inocenței încrederea în aparențe, dar, uneori, ele își revelă surprinzător de simplu conținutul închis în prudentul ambalaj.

Din această perspectivă, Sașa trăia revelații peste revelații de treisprezece ani încoace. Și nici pînă azi nu înțelesese motivele pentru care un „rebelist", dovedit periculos, putuse să ia de soție o timidă, sfioasă fiică a unui potentat, a unui reprezentant al ordinii străine împotriva căreia lupta. Cum ?

E trist pentru ea că nici după atîția ani nu a descoperit taina. Avea sfiiciunea însă de a nu socoti *iubirea* la rădăcina acestui mister. Tocmai asta îi mărea neliniștea.

Părul lăsat pe urechi, despărțit în creștet de o cărare rigidă, o dezavantajează. Mai bine și l-ar fi ridicat în două aripi pliate în dreptul tîmplelor, îngrămădind cîteva bucle spre ceafă. Camerista fusese încîntată, bătuse din palme veselă și se repezise să-i mai aducă ace și agrafe. Nu era rău, dar îi dădea un aer prea „imperial". Strîmbase din nas și ceruse dărîmarea întregii construcții.

— Oh, doamnă ! Ce-ar fi să sfidați puțin lumea, puțin, nu prea mult, cît să vă poată prețui cu adevărat.

— Lasă, Anette !

Pentru ea este preferabilă banalitatea sau, ca să-i spunem mai delicat, discreția — o protejează de priviri îndrăznețe, din păcate repede decepționate, lăsînd-o liberă să contemple peisajul.

Și, în sfîrșit, i se ceruse să fie „bine dispusă", nu subtilă ! Cu atît mai puțin sfidătoare !

„Toujours à la page, les formes sages !" zic mereu jurnalele de modă franțuzești.

— Dar unde este înțelepciunea lor ?

În pragul camerei, Ion o examinase cu un zîmbet părintesc :

— C'est jolie ! C'est très jolie !

Renunțarea ei la cochetărie se pare că-i făcuse plăcere. Sau poate nici nu observase decît șiragul de mărgăritare...

Cu timpul duioșia lui, care a ținut locul pasiunii, a ajuns s-o mîhnească pe Sașa. Însă asemenea lucruri nu se spun unui soț și așa prea perspicace!

— Ma Niniche, tu es charmante! spusese în timp ce ea își prindea nasturii de la mănuși, gata să iasă pe ușă. Din păcate, gusturile lui Cuza sînt ceva mai violente decît s-ar cuveni.

Cînd majordomul anunțase apariția Prințului, doamnele, strînse în evantai în dreptul sobei, s-au ridicat brusc, stîrnind o rapidă adiere, ca niște fluturi uriași treziți din amorțire de o pală de vînt.

Sașa, care așteptase să întîlnească un bărbat vioi, dezinvolt, de o simplitate imprudentă, incapabil de sobrietate, căruia funcția căpătată într-un mod atît de surprinzător nu-i slăbise nervul sincerității (în asemenea cazuri socotit un defect diplomatic), un bărbat căruia doar un defect fizic — un picior mai scurt, o gură strîmbă, niște urechi clăpăuge — nu-i accentuau incompatibilitatea cu rolul menit să-l joace, avusese o surpriză.

Prin ușa deschisă, intrase un bărbat de înălțime mijlocie, îmbrăcat în uniforma de colonel cu epoleții de un auriu stins, foarte plăcut ca înfățișare, fără a străluci însă prin nimic, poate chiar puțin șters — impresie declanșată desigur de culoarea banală a părului, de lipsa acelor trăsături puternic individualizatoare. O frunte proporționată, un nas fără accidente, pielea puțin prea galbenă, bolnăvicioasă, doar ochii de un albastru cenușiu, puțin mohorîți. Calcă leneș, fără precipitarea cu care înaltele fețe vor să dovedească cît de ocupate sînt. Mustața și barba și le poartă ca Napoleon al III-lea, ceea ce-l face să semene uimitor cu Împăratul francez nu numai prin caracterul său de Prinț „ales“ și nu „născut“, dar și prin linie fiziognomică, și-și mișcă degetele mîinilor cu un neastîmpăr distrat.

Pisoschi îl premerge, îl duce spre grupul doamnelor ca pe o operă de artă într-o sală intimă de muzeu, oferită privirilor indiscrete ale experților. Cu glasul lui somnoros, rostește numele fiecărei falnice crinoline, în timp ce soții și ceilalți miniștri becheri contemplă ironic — de ce? — scena. În afară de Alexandrina, celelalte îi

sînt cunoscute datorită altor întîlniri similare — nu cîte ar fi fost firesc să se desfășoare din pricina absenței Doamnei Elena, ținută departe de București din motive care au început să devină subiect de colportaj. Lumea casei „princiare“ și a miniștrilor se sudează, chiar și vremelnic, într-un fel de castă a păpușilor de ceară. Se întîlnesc, își zîmbesc, se detestă, se simpatizează, lăsînd impresia unei omogenități convenționale, temporar solidare.

Totuși, și într-o împrejurare atît de obișnuită, Catrina Florescu își pune la bătaie gropițele din obraji, privirea moale, șugubeață. De dragul artei ! Și ea primise, se pare, sfatul de a fi *bine dispusă,* deși nu era necesar. Această fiică a mult detestatului Bibescu, majestatea îmbrîncită de revoluție, avea o permanentă poftă de rîs care o făcea teribil de simpatică. Toată societatea feminină a Valahiei socotea aceasta un fel de performanță mondenă.

Cuza, înclinîndu-se cu călcîiele lipite și fața numai zîmbet i se adresase ca unui vechi combatant :

— Ați văzut că am avut dreptate, doamnă, cînd v-am spus, la balul de la teatru, că alegerile vor veșteji carnavalul ?

— A fost o naivitate a mea să cred că Bucureștiul este mai mult frivol decît politic ! Data viitoare voi fi mai precaută și voi ține seama de intuițiile alteței voastre !

Iată niște ochi plecați cu umilință prefăcută — excepțional executată, și niște umeri îndoiți foarte, foarte cochet !

— Ar trebui să fiți pedepsită, răspunde Cuza, îndoind un genunchi, rezemîndu-se pe garda spadei și exagerîndu-și victoria într-un mod burlesc, ați jignit Bucureștiul și pe bucureșteni ! Ei sînt niște oameni serioși, cu o gîndire matură, care muncesc zelos la ridicarea Babelului lor politic !

— Mărturisesc, și o fac în favoarea mea, că sînt tare vulnerabilă prin naivitate ! Eu am crezut că la un bal tot omul vine să danseze, să cocheteze, și cum toată iarna, în ciuda *crizei,* de care se tot vorbește pînă la țiuire de urechi, balurile s-au ținut lanț, nu m-a dus capul atît de

departe încît să presupun un interes politic în această zvăpăială...

Catrina e teribilă ! Spune cu atîta haz stupiditățile de rigoare, nu, nu acele stupidități care te lasă perplex, ar fi fost de prost gust, ci acelea zglobii, asemănătoare unui joc distractiv în care inteligența se relaxează, își întinde molatec brațele și cască, încît tot omul se simte dator să zîmbească.

— Ar fi fost plăcut, doamnă general, ca și la dineuri să se danseze, îi șoptește Prințul cu voce destul de tare, dar aproape de urechea mică, de o fermecătoare delicatețe.

Catrina clipește des.

— Alteța voastră vrea să reformeze și protocolul, nu numai soarta țăranilor ?

Generalul Florescu se încruntă și face un pas înainte pentru a stăvili îndrăznelile soției sale, datorate, se știe, răsfățului în care a fost crescută ca domniță. Dar Prințul nu se supără :

— S-ar putea ca Parlamentul nostru să-mi îngăduie asta pentru a-mi da o oarecare satisfacție, avînd în vedere refuzul celeilalte.

Pisoschi mormăie, a venit foarte aproape de marginile fustei de culoarea vișinei putrede :

— Doamna Alexandrina Ghica...

Înclinîndu-se cu aceeași eleganță firească, Prințul o privește cu cenușiul-albastru al ochilor ca pe o creatură dintr-un insectar. Sașa își amintește de vorbele lui Gradowicz : „Quand Couza a regardé les Principautés au fond des yeux, il a découvert leur gai désespoir. Il a été réveillé ainsi aux réalités malsains des choses". Cu emoție, Sașa simte că este depreciată. Ei bine, da, recunoaște cu umilință, dar fără regrete, ea nu are sex-appeal, nu scînteiază printr-o feminitate năvalnică, generoasă. Nu știe să flateze bărbații printr-un interes plin de clocot senzual.

Și, vai, nici bine dispusă nu este !

Face reverența de parcă ar încuviința judecata, ar accepta-o, ar înțelege-o, ar tolera-o, ca și cînd s-ar apleca peste balustrada propriei ei vieți examinînd cu uimire

prăpastia: „Ce-am făcut? Unde e bucuria mea de a trăi?"

O va ruga să-i cînte la pian așa cum ceri unui copil să-și spună poezia în prezența părinților, pentru a le face acestora plăcere. Iar plăcerile unui prim-ministru sînt ceva foarte convențional. În toate acestea flutură aripa unei tristeți maladive și Sașa are pentru Prinț o spontană compasiune, ca în fața unei vietăți captive.

— Am auzit că sînteți o extraordinară pianistă, aș dori să vă ascult. Adaugă grăbit: Atunci cînd treburile publice ne-ar îngădui.

Ar da orice ca în asemenea momente să fie înzestrată cu două gropițe în obraji.

— Pot să amintesc prea iscusitului meu Președinte de Consiliu faptul că ați acceptat? întreabă Cuza și pupilele, deodată mărite, fixate asupra ei, îi spun Sașei că Prințul a înțeles și, cu delicatețe, îi ocrotește amărăciunea. De aceea, luînd tonul compasiunii față de sine și mimînd o exasperare comică, adaugă: Dacă nu veți îngădui, mă condamnați să mă delectez numai cu teribilele gafe muzicale ale orchestrei domnului Newmann. Se întoarce spre ceilalți, spre miniștrii săi cei sobri și împovărați de sarcinile guvernării chiar și înainte de masă, luîndu-i de martori: Pe onoarea mea, cînd a cîntat uvertura la *Lucia di Lamermoor* am avut o clipă sentimentul că vrea să mă jignească. Și jignindu-mă pe mine, jignește, cum ar spune Dumitru Brătianu, pe „fiul răsfățat al națiunii și al Europei"!

Toată lumea rîde.

— Erau niște note atît de false încît păreau premeditate, continuă Cuza, adresîndu-se numai Sașei. N-am un gust artistic rafinat, dar pot să recunosc o scîrțîială de o notă curată. Mai ales cînd, sincer, mă plictisesc.

— Pentru dumneavoastră, Alteță, mă așez oricînd la pian, deși nu merit o prețuire atît de înaltă, spune ea începutul poeziei.

— Asta este o adevărată cochetărie, replică Prințul, plăcut surprins de vocea ei caldă, tandră, în care și-a ascuns cu grijă emoția. O cochetărie lansată, doamnă, nu-

mai din politețe, știu. Am aflat că la Constantinopol, sir Stratford și monsieur Thouvenel se împăcau numai în fața pianului dumneavoastră...

Zîmbetul ostenit, în ciuda vagului reproș subliniat cu o fină peniță, e un omagiu. Sașa își prinde cu vîrfurile degetelor marginea rochiei de ghermesit, gata să facă o reverență.

— Aș vrea să vă gîndiți la ce-mi veți cînta, spune Cuza. Să fie ceva accesibil... vesel, vă rog! De lucruri grave, dacă nu triste de-a dreptul, și eu și soțul dumneavoastră, președintele meu de Consiliu, sîntem sătui! Și muzica poate fi plină de umor fără să fie pentru asta vulgară, nu?

Prințul se îndepărtează și își pleacă umerii în fața doamnei Steriade care, din pricina miopiei și nepurtînd ochelari, îl privește cu ochii strînși, ca de o durere discret disimulată.

— Rugați-vă, doamnă, de soțul dumneavoastră să descopere mai repede o comoară, altfel finanțele noastre sînt la pămînt! spune și parcă oftează.

Femeia cu genunchii îndoiți sub vasta crinolină se clatină.

În urma lui Cuza, pășește cu un zîmbet de o umilitate prefăcută, atît de artificială că seamănă mai degrabă cu o impertinență, proaspătul sublocotenent Cezar Liebrecht. „Există ceva în obrăznicie, în parvenitismul victorios, spusese Ion Ghica unor prieteni, care ne impune dacă nu respect măcar o admirație sîcîitoare, ca și cînd am vedea un biet bețiv făcînd un act de eroism! Pe această perplexitate se bazează de altfel și ascensiunea unor indivizi altfel lamentabili, pe surpriza pe care ți-o creează un gîndac ce ți se urcă pe guler. Te agresează, îți calcă, vai, cu micile și multele lui piciorușe pieptul și umerii, deși este atît de jalnic și oribil încît un simplu bobîrnac l-ar îndepărta. Întrebarea este de ce, uneori, nu cutezi, da, domnilor, de ce nu cutezi să-l scuturi de pe tine?“

Ghica și Golescu, văzînd pe intrus, nu-și ascund indignarea. Îl salută mișcînd doar din pleoape și strîmbîn-

du-și gurile. Pisoschi e galben ca lămîia. Îl rod și pe el unele resentimente. Individul, cu o nonșalanță uimitoare, ocupă spații din ce în ce mai largi. Și, într-adevăr, toți au senzația că Liebrecht se revarsă peste ei.

Prezența acestui „favorit" la un dineu semioficial, cînd Prințul se desparte pentru un timp de miniștrii săi, plecînd la Iași, irită întreaga societate cu excepția lui Cuza și, bineînțeles, a intrusului. Chiar și Vasile Alecsandri, atît de senin de obicei, pare acum de o seninătate improvizată. Pentru a salva aparențele îl întîmpină pe Liebrecht cu gestul acela de plăcută surpriză : „Pe unde ai umblat, domnule ? ce-i cu dumneata ?" Ca și cînd l-au tot așteptat ei, miniștrii, la consiliile lor, la audiențele de la Palat... și el s-a dat la fund !

Sașa observă că directorul telegrafului este mai stînjenit de simpatia falsă a poetului decît de antipatia fățișă a celorlalți.

E voinic, lat în umeri, cu fața puțin plată și nasul turtit. Favoriții lungi gălbui încadrează un obraz mongoloid, cam spînatec și cu maxilarul inferior prognatic.

Un om care nu se teme de destinul său. Deși pare născut în zodia Racului, după sfidătoarea lui aroganță, care ține loc de înțelepciune, Liebrecht știe să-și aranjeze cărțile cîștigătoare fără a exclude însă posibilitatea unei pierderi considerabile. Aici, în această sensibilă și majestuoasă totuși posibilitate a pierderii, stă secretul prețuirii de care se bucură împotriva unei ostilități loiale. Ochii îi alunecă de la unii la alții cu o vioiciune ostentativă, de parcă el ar fi personajul principal al acestei întîlniri. Și într-un fel și este, sărmanul ! Un oarecare crescînd ca o bălărie într-un teren supravegheat atent, dar în care unor mîini meștere nu le vine să plivească, așteptînd ca plantele folositoare să-și facă singure dreptate...

Acest om, se zice, a gustat din plin romanțioasele binefaceri ale vieții : o copilărie tristă, orfană, apoi o precară condiție de militar, nesiguranța jalnică a unei funcții la Galați pe care a transformat-o, prin abilitate și capacitate, în șansa de a se împrieteni cu pîrcălabul Cuza, pe malurile unei Dunări tulburi, purtînd corăbii de tot

soiul, buștenii putrezi și trupurile unor înecați anonimi, într-o vreme tulbure cînd ascensiunile sînt tulburi și lesnicioase datorită vălmășagului general. Mai este de spus doar, ceea ce toată lumea deja a înțeles, că a devenit bogat și influent și că — pentru a-și întregi frumos biografia — nu-i mai lipsește decît o bătrînețe în mizerie.

Sașa este surprinsă de prezența virilă, comunicativă a lui Liebrecht care, din spatele amabilului Domnitor, acaparează terenul într-un fel atît de autoritar, eficient și satisfăcut încît dineul pare a se transforma într-un omagiu adus persoanei sale. Întreaga scenă se zgîlțîie sub pașii lui hotărîți. El e bine dispus, se vîră fără motiv în replicile celor îndreptățiți să se creadă destul de importanți pentru a-l disprețui și se preface a nu băga în seamă distanța care îi separă. Liebrecht ronțăie terenul, se așează în mijlocul arenei ca un leu care se cere domesticit, îmblînzit, de propriile sale victime, știind că va sfîrși prin a li se impune.

Și prima dintre ele este Catrina Florescu. În timp ce Prințul își începe conversația, cu domnii, ea chicotește :

— Politica face relațiile din societate foarte rigide !

— De ce vă plînheți, doamnă ? Este o epohă atît de comodă ! exclamă, în romána lui aproximativă, Liebrecht. Priviți numai scaunele și canapelele din zioa de azi ! Moi, late, larji ! Nu, zau ! Cei care vor scrie historia nostra ar trebui să fie atenți la aceste detalii. Sfaraiala politica ascunde un mare siguranța de sine.

— A cui ?

— A bunului burghez !

Rămase lîngă sobă, doamnele conversează ; Cretzeanu e cu ele.

— Liebrecht este un aventurier care se vîră în sufletul Prințului.

— Se zice că a fost cîndva chelner, valet sau așa ceva, într-o casă belgiană.

— Ba nu, a fost sergent în armata belgiană. Dar acum trei luni Domnitorul l-a avansat sublocotenent.

— Pe ce bază se fac înaintările astea ?

— Nu trebuie ținut cont numai de timpul serviciului, ci și de merit ! Așa a spus Prințul sărmanului Flores-

cu și acesta, evident, va trebui să înghită o avansare care-i va aduce, desigur, o interpelare în Cameră.

— Dacă Liebrecht are atîtea merite, de ce nu este făcut direct maior ?

— O să fie făcut.

— Domnul director general al telegrafului va ajunge orice vrea el ?

— Chiar și maior !

Este destul de nostim cum îl privește printre pleoapele strînse doamna Steriade. Îl examinează pe sublocotenent ca pe o gînganie prinsă în pensetă, adusă aproape de ochi pentru a nu pierde nimic din bizareria ei nerușinată. Fața i se boțește de uimire și de curiozitate și ținuta ei țeapănă, de femeie obișnuită mai mult să poruncească slugilor, la moșie, decît să converseze elegant, are o poticneală stîngace în fața unei atît de dezinvolte desfășurări „ciocoiești".

Nici Sașei nu-i place, dar îl observă cu coada ochiului. „Individul se ține în umbra Domnitorului și-l îngînă spre a stîrni scandal." Scandal ! Ce oribilă situație ! se sperie Sașa și are pentru Cuza o compasiune molcomă : „Sărmanul !"

Umbra se întinde ca o pată de ulei și nu este decît a unui demon de două parale !

Cretzeanu încuviințează :

— Domnul Liebrecht n-are calitățile unui măscărici autentic. Deși are inventivitate și forță, n-are gratuitate și amărăciune, elemente absolut necesare. Are doar un optimism sălbatic care nu se potrivește cu vai, iertat fie cuvîntul, *criza*.

Sublocotenentul a pus mîna pe secretele oamenilor. Acesta este careul de ași pe care îl ține în mînă plusînd și plusînd. Telegrafiștii săi au în vîrful degetelor firele nevăzute ale lumii valahe și moldave, deopotrivă.

Contribuie în acest fel, și el, neașteptat, la Unire !

Înnoadă pașnice și nepașnice informații și cu mintea lui isteață țese ușor un covor pestriț, demn de a-i tapeta cariera.

La masă, Sașa a fost așezată la dreapta Prințului. Alături de ea, Vasile Alecsandri își mărturisește nostalgiile unei retrageri la țară :

— Connaissez-vous, madame Ghica, le bonheur incommensurable de regarder la marche triomphale d'une troupe d'oies à travers les champs ?

Ea zîmbește și-l dojenește :

— Monsieur Alecsandri, vous êtes ministre de son Altesse serenissime, le Prince Couza ! Rațele acelea nu intră în cadru !

— Mais oui, de temps à autre, ces nobles descendantes des sauveurs du Capitole se livrent à des accès d'armonie qui rappellent les mouvements oratoires d'une Chambre patriothique.

— Ah, autres volatiles éloquents ?

Cuza se apleacă spre ei :

— Vous oubliez, madame, qu'ils sauvent régulièrement la patrie pendant trois mois de l'année... Nos pauvres Mirabeaus ! Ar trebui să-l lăsăm pe poet să se obișnuiască cu aceste armonii bizare pentru a-i fi mai ușor în Cameră.

Doamna Steriade, care stă de cealaltă parte a mesei, îndesîndu-și privirea pe sub pleoapele strînse, întreabă cu o notă de gingășie studiată :

— Cum este noua Cameră ?

— Noua Cameră este, cu mici excepții, cum declară domnul președinte de Consiliu, răspunde Cuza și cu o mișcare elegantă a mîinii pe deasupra tacîmului îl arată pe Ghica, dar pe el nu trebuie să-l credem căci este interesat în denigrarea zburătoarelor de care vorbeam, este vechea Cameră, doamnă. Cu toate splendidele ei podoabe oratorice !

Degetele îi sînt pătate de tutun. Cînd nu se avîntă în gesturi ironice mîinile îi stau ascunse, lipite cu palmele de fața de masă, aproape vîrîte sub șervet.

Catrina Florescu se distrează de minune. Cezar Liebrecht a spus, se pare, o anecdotă piperată căci doamna general, rîzînd, aruncă o privire vinovată soțului.

— În ce formă se găsește domnul Brătianu ? întreabă Sașa, știind că acesta este una din „podoabele" amintite.

— O strălucită formă antiguvernamentală, vă asigur ! spune Prințul. Atît de strălucită că pare ascuțită !

În timpul acesta, valetul, îmbrăcat într-o tunică de atlas galben, împodobită cu fireturi, îi oferă platoul cu cegă. Prințul își aruncă în farfurie o bucată mai mult în silă, împinge furculița de două ori în ea și apoi o uită, reluîndu-și acea sîcîitoare mîngîiere a feței de masă cu buricele degetelor.

Așteaptă ceva ce întîrzie să vină sau despre care știe sigur că nu va veni ? „Ei, da, bunadispoziție !"

— Domnul Brătianu, prinde din zbor problema Cezar Liebrecht pîndind înaintarea platoului, vrea să educe în mod liberhal pe cei faha drept de vot. Pentru a o face, continuă, și vocea i se îndulcește plină de miere zaharisită, spre deosebire de distinșii noshri moderați, și face un semn cu bărbia lui prognatică spre Ghica, Steriade și Golescu-Arăpilă, ca un avocat spre inculpații pe care îi apără, Firfirica al nostra coboară în cluburile mici de mahala, în berarii sau carciumoare pline de negustori de totă mîna și chiar de meseriași încropiți și, fara să se dedé vinului sau tuichii, ci consumînd auster o halba, afla pasurile lor și le vantură pe la urechi marile idealuri ale *roșilor,* așa cum înveți pe copii fransuseste : Vous voulez du pain, mon petit ? se scălămbăie sublocotenentul. Oui ! Très bien ! Très bien, le pain est la nourriture de l'homme qui travaille !

Doamnele rîd.

Domnii miniștri rămîn gînditori. Îl invidiază pe Brătianu că poate face *asta,* că i-a trecut prin minte *asta,* își recunosc lipsa de aderență la suprafața populară a electoratului de mîine. „Firfirica al nostra" este un agitator prin vocație.

Acest cabinet de „diplomați" vrea o politică a progresului, o politică pentru popor, pentru „ridicarea" lui, dar făcută din elegantele lor saloane. O halbă de bere nu le priește la stomac. Preferă cega prăjită și conversația cu miez. Unui discurs în fața plebei, plin de promisiuni, îi preferă un proiect de lege sau o afacere concretă...

— Noi toți așteptăm, spune Cuza Sașei, care la cuvintele lui Liebrecht a avut revelația nivelului politic al

partidelor din Cameră și clipește des, cu privirea luminoasă și fixă, noi toți așteptăm o formulă magică pentru a ieși din *criză*. Și ca să fiu mai explicit... il sera nécessaire de jeter de l'argent sur les problèmes !

Sașa, cu fața roșie care îi lungește nasul, șoptește, fără să privească spre Prinț, deși i se adresează :

— Dumneavoastră, Alteță, sînteți formula magică ! Contează prea puțin berăriile negustorești ale lui Brătianu pe lîngă imensa dumneavoastră popularitate !

— Popularitate am, doamnă, bani n-am !

În farfurie, bucățile de pește împrăștiate de o furculiță neglijentă se sleiesc și Cuza zîmbește Sașei, surprins. Felul în care ea se arată încrezătoare în forța lui i se pare o revanșă luată asupra ministrului Ghica, întotdeauna prea distant în relațiile cu el ca să nu înțeleagă disprețul pe care îl ascunde sub purtările politicoase, dar deloc prietenești. Se înviorează. Sub mustață buzele îi tremură într-un zîmbet plin de încredere. Sașa îi evită privirea : „Nu, un aliat nu vă pot fi !“

— Ce ne facem, doamnă Ghica, erorile sînt mai istețe decît noi ! încearcă totuși Prințul.

— Nu trebuie să vă feriți de ele. Au meritul de a descoji atît de spectaculos adevărul !

Alecsandri se lasă pe spatele scaunului și privește inspirat peretele sufrageriei :

— Rareori înveți din experiență și asta numai atunci cînd nu prea ai nevoie de ea...

Scepticismul acesta ușuratic este încurajat de zîmbetele comesenilor. Mirosul de pește face un fel de aureolă în jurul lor.

— Sper că nu te-au dezgustat aerele principiale ale valahilor care te-au respins în alegeri, spune Steriade fără haz.

Poetul își clatină ușurel capul și chelia îi lucește sub razele fine ale candelabrului :

— Beizadea Mitică și Brătianu, Georges Știrbey și Valentineanu, Oteteleșanu și Orășanu... enumeră el într-un crescendo zeflemitor, ei m-au respins, nu valahii... Ce... monstruoasă coaliție !

Cuza ridică sprîncenele. Cuvintele au un efect ciudat — întind peste masă, peste capetele lor o pîclă cenușie, alungînd mirosul de pește.

— Ești într-o formă profetică, poete ?

— Hm, se eschivează Alecsandri, nu sînt suficient de concentrat, nu vreau să mă aventurez...

— Trebuie să ne așteptăm la așa ceva. Brătianu și ceilalți nu vor altceva decît vrem noi, dar vor s-o facă ei și pentru a se așeza la putere orice colaborator este bun, chiar și Barbu Catargiu... care nu vrea deloc ceea ce vrem noi și, mai impetuos, domnul Brătianu, spune Ghica.

Doamna Steriade, care a înghițit destule oase de pește din pricină că era prea atentă la conversație și privea prea rar în farfurie, își așează calmă furculița pe suport :

— Istoria n-are pic de milă !

Din cealaltă parte a mesei, Liebrecht intervine :

— J'ai vu une fois une paysanne en train de distribuer la soupe aux valets. Elle n'arriva pas à remplir sa propre assiette.

Şi rîde ca în fața unei imagini de mare prospețime.

Sașa observă atenția surîzătoare și inocentă a lui Cuza la glumele sublocotenentului. E un fel de minusculă explozie luminoasă în cenușiul opac al unei dispute. Ion s-ar amuza dacă i-ar spune că a simțit în această generozitate excesivă a Prințului moliciunea unei oboseli firești pe care și-o stăpînește printr-o veselie violentă, silită. Şi nici nu-i va spune. Căci el este, iată, pe alte tărîmuri :

— Vom avea de luptat cu această Cameră, spune precaut, parcă numărîndu-și pașii pînă la o săritură vioaie, de panteră. Pleoapele i-au căzut peste privirea somnolentă, contrazicînd energia cuvintelor și mesenii se lasă brusc pe spetezele scaunelor, ferindu-se de o vagă agresivitate. Este o Cameră care va minți nu din rea credință, să zicem, sau din prostie, să concedem, ci pentru că minciuna este cea mai avantajoasă formă de comportament social... Prin alegerile cît mai libere pe care le-am putut face, recunosc, am dat oarecare șanse liberalilor.

Prințul nu clipește, privește concentrat asupra primului său ministru, care, detașat, a căpătat asentimentul general — omagiul discret adus minciunii relaxează pe toată lumea.

— Pînă unde merge democrația? se lansează principial Alexandru Golescu, alegînd cu grijă scheletul cegăi pe marginea farfuriei. Aceasta, cred, este problema noastră, acum. Împinge furculița în aer pentru a fixa pe „acum" chiar în acea clipă, cînd ei toți mănîncă. Mitul progresului, mitul democrației viitoare, toate sînt iluzii atît de necesare, dar și atît de nepracticabile azi, în condițiile unei majorități conservatoare, pe care nu ne-o dă populația reală, ci populația legală... Lasă ideea neelucidată și, după o pauză elocventă, continuă. Părerea mea este că prima reformă ce se cere de făcut este cea electorală. Numai lărgirea dreptului de vot ne poate răsturna această Cameră asemănătoare unei moriști de vînt...

Seriozitatea lui, avînd acea fisură unduioasă a nervozității, împinge conversația, autoritar, spre gravitate. Sub cuvintele rostite aproape inexpresiv, mimînd o ținută speculativă, Sașa percepe, cu urechea ei muzicală, acordurile fine ale iritării, ale pasiunii, ca pe un instrument de percuție ce întrerupe capricios suavitatea orchestrală a viorilor...

— Vorbiți de majoritate, domnule Golescu? silabisește cu sarcasm Prințul Cuza. Dar oare cu minoritatea putem lucra? Cu această minoritate atît de importantă pentru viitorul țării, dar și, vai, pentru prezentul ei? Această minoritate care boicotează totul? Care face din orgoliul diferenței ei față de majoritate, al distincției, al excentricității ei un program politic și căreia simt că nu trebuie, nu e bine să-i las în voie tocmai vanitatea pentru că ar socoti-o prea repede un avantaj...

Farfuriile de pește și tacîmurile lor dispar încet, pe nebăgate de seamă. Comesenii se găsesc în fața unor platouri uriașe cu fripturi de fazan și cu iepuri împănați.

— Minoritatea are dreptul de afirmare în cadrul unei democrații autentice, îl înfruntă Golescu, și acest lucru îl spune, îl cere, îl urlă, îl smulge *stînga* noastră printr-o oratorie sensibil avocățească.

— Ah, avocățimea, ea este scheletul parlamentului nostru ! exclamă Pisoschi.

— Un schelet intr-o pele putreda, ma refer la boierimea fara contact cu natura, cu propriile ei moșii... Cam atît, carnea lipsește, constată Liebrecht ca un profesor dezamăgit de elevii săi.

— Împotriva scheletului poate fi asmuțită pielea, spune Cretzeanu, vexat de aluziile la avocați. De cîte ori se solicită o libertate mai mare de acțiune boierii scot din buzunare Convenția ! Pentru a mai dovedi, a cîta oară ?, că problema cea mai acută a lumii liberale este conflictul dintre libertate și constituție !

— Despre ce majoritate și minoritate este vorba ? întreabă Ghica lăsîndu-și iar pleoapele grele peste privirea visătoare și izolîndu-se astfel pe un promontoriu inaccesibil. Ceilalți tac retrași și neliniștiți. Trebuie precizat, apasă primul ministru. Face o pauză, vorbind moale și sorbind din paharul de vin alb-gălbui. Parcă vorbește cu sine în solitudinea sa ocrotitoare și-și contemplă cuvintele ca un artist autoportretul. Ați amintit de raportul dintre real și legal. Mi se pare esențial, într-adevăr. După cum rostește cuvintele se vede că vrea să glumească dar punînd accentele problemei exact unde trebuie. Din perspectiva realului, nu întotdeauna prea amuzant, nu putem cere realului a avea spirit fantezist, nu !, minoritatea devine o majoritate, iar majoritatea, inevitabil, o minoritate ! Zîmbește grațios propriei mîini și paharului pe care îl poartă. Pentru ca raportul să fie corect în Cameră, trebuie să rezolvăm problema electoratului !

Peste vocea lui clară, lățită ironic și cuprinzînd întreaga masă, se suprapune replica lui Liebrecht :

— Domnul Brătianu v-a luat-o înainte. Și el preferă această ordine : legea electorală, apoi legea agrară...

— Trebuie să fac, domnule președinte de Consiliu, spune Cuza, un *nou* electorat cu asentimentul *vechiului* electorat. Scoate-mă din încurcătură ! Degetele alintă olanda albă și privirile merg posomorîte spre sublocotenentul cel vesel. Poate această minoritate reală sau majoritate legală, cum vrei să-i zici, să decidă un eve-

niment care va modifica substanțial cursul lucrurilor și anume în sensul opus aspirațiilor ei ? Palmele întoarse în sus de parcă ar ține pe ele o tavă invizibilă se ridică deasupra farfuriei. O să-mi dea voie Barbu Catargiu și alde Oteteleșanu și Constantin Cantacuzino să le trag scaunul de sub fund ? Palmele se reped înapoi lăsînd tava să se izbească de podea cu zgomot neauzit.

Doamnele își mestecă discret friptura.

— O vor accepta, răspunde Ghica, pentru că altfel se vor trezi cu mulțimea pe dealul Mitropoliei, cum s-a mai întîmplat...

Vocea lui Liebrecht, de negutător ce vrea să-și vîndă marfa cît mai bine, optimist, fără spaima *crizei* și fără frica de a-și pierde capitalul, senin și binedispus, rupe încordarea :

— Mă gandesc dacă aristocrația asta locală nu este mai chinuită de familiaritatea cu liberalii decît de teama unei revolte.

Alecsandri, cu ochii în farfuria aproape goală, zîmbește făcîndu-se că n-a remarcat ultima replică :

— Teoretic, conjunctura pare a fi ceva foarte simplu de judecat, ca aranjamentul pieselor pe o tablă de șah. Dar, uneori, nu numai piesele adversarului, dar și propriile tale piese sînt împotriva ta...

Toată lumea îl fixează demonstrativ pe Liebrecht și pentru a înfunda reproșul Ghica întreabă :

— Ce vrea, de fapt, opoziția liberală ? Dacă la '48 voia răsturnarea autorității printr-un gest oarecum sinucigaș, azi nu vrea decît recunoașterea ei ca majoritate reală, legitimarea ei ca forță politică. De aceea nici nu mai are aerul revoluționar de altădată.

— Adică, domnul Brătianu și ceilalți nu țin să-i suprime pe Barbu Catargiu și ceilalți, ci vor să fie socotiți la fel de legitimi candidați la putere ca și aceștia, conclude serioasă, școlăriță eminentă, doamna Steriade făcînd cute mici, dese în jurul ochilor miopi.

— Desigur, îi zîmbește Ghica, întorcîndu-se spre Prinț. Există o virtute a alternanței puterii, pe care o înțeleg. Liberalii singuri au capacitatea, fie prin manevrarea realului, fie prin eșecul ei, să-și dezintoxice propriul

electorat de otrăvurile cu care l-au dopat, dar există un risc...

— Uf, ce complicat este ! oftează Catrina Florescu și domnii se destind, se solidarizează în admirația duioasă a acestei inocențe feminine, atacate, agresate de inteligența lor.

Sublocotenentul cel jovial o încurajează cu un zîmbet larg.

Cuza revine la subiect autoritar :

— Am înțeles. Asta numiți dumneavoastră, domnule Ghica, o politică de „prudentă fermitate". Să smulg reformele printr-o abilă asmuțire a partidelor.

— Totul este să nu fie asmuțite amîndouă odată, comentează Pisoschi urmărind platourile care se schimbă.

— Cît timp electoratul va fi alcătuit din 2119 alegători și 658 eligibili, cifrele astea le pot rosti și în somn, adică de o mînă de oameni bogați care prin Convenție își păstrează astfel *privilegiul puterii* nu veți avea decît o dilemă : un guvern ieșit din majoritatea conservatoare a Camerei și o populație iritată văzîndu-se exclusă de la decizia politică sau un guvern fără bază în Cameră și pe care va trebui să-l salvați mereu din ghearele deputaților sau pe care să-l schimbați de la o sesiune la alta.

Ghica își rezemă brațele de marginea mesei și vorbește alb, ca și cînd ar oferi o informație prețioasă unui personaj puțin apt s-o înțeleagă dacă nu este însoțită de un ton adecvat, foarte pedagogic.

— Din toate astea, spune Cuza cu o lîncedă blîndețe, iertați-mă, calea democratică și constituțională se dovedește a fi cea mai incomodă și mai inoperantă.

— Pentru asta trebuie să mulțumim puterilor garante, Convenției atît de absurde, felului în care niște diplomați de elită au alcătuit o constituție stupidă, izbucnește Golescu.

— Vom avea o sesiune dură, Alteță, și nu cred că vom ieși din ea întregi, spune Ghica asumîndu-și un fel de franchețe umoristică, o franchețe care dezavantajează pe cei apropiați și pe el însuși, deci poate fi foarte dezinvoltă. Deja Alecsandri dă semne de oboseală și vrea la Mircești, la rațele lui sălbatice... la lișițele și porcușorii

din iazurile sale, iar Cretzeanu îmi amintește zilnic că este doar *ad-interim* la justiție. Prietenul Bălăceanu nici după cinci luni nu se arată dornic să-și ia în primire postul, tălălăind prin străinătate sub pretextul unei mîndrii rănite. Îi pîrăsc numai pentru a vă oferi o imagine reală a situației guvernului actual. Injuria, calomnia la care am fost supuși în acest timp de către o presă de scandal și de către niște politicieni care au, oricît ar părea de paradoxal acest lucru, avantajul de a *nu* fi fost la putere, de a *nu*-și fi uzat forțele într-o guvernare dificilă, anevoioasă, căci legea abia se creează și bîjbîim printre obiecte necunoscute îngrămădite într-un salon nou, încă nearanjat, cu mulțimea zidarilor și zugravilor mișunînd cu impertinență în spațiul intimității și răpindu-ne liniștea, injuria și calomnia, zic, ne-au tocit nervii. Iertare, Alteță ! Vă spun toate astea pentru că trebuie să vă gîndiți serios la viitoarea formație guvernamentală. Dacă, cum se șoptește, imaginați un guvern liberal, voi avea, personal, satisfacția să-l văd căzînd de la putere mai repede decît au făcut-o Cretzuleștii sau noi. Singura formulă de guvernare în actuala situație este moderația, acele spirite de *prudentă fermitate* care să țină mijlocul între necesitățile țării și Convenție.

— Ce ne facem, Alecsandri ? Domnul Ghica refuză să-și folosească legendara abilitate diplomatică pentru a se menține la putere. „Sînt împrejurări fatale, spune domnul Brătianu, cînd cineva se sinucide prin logică !“.

— Mi-am folosit *legendara* abilitate împreună cu colegii mei, ei o pot confirma, în alegerile care s-au încheiat. Am reușit să lărgim în Cameră baza moderată a guvernului. Recunosc că mă așteptam la mai mult. Propunerea de scăzămînt făcută arendașilor statului în preajma alegerilor a creat o simpatie față de minister oarecum păgubitoare ambelor partide.

— Ceea ce înseamnă că le-ați asmuțit pe amandouă, mormăie Liebrecht. Asta nu prea samănă a abilitate...

Ghica nu-și întoarce capul spre el, deși îl lasă să vorbească. Abia cînd sublocotenentul își încheie fraza, i se adresează Prințului :

— Pentru ceea ce am făcut vom fi forțați să ne dăm demisia și dumneavoastră ne-o veți aproba sau nu. Pledoaria mea merge în sensul alcătuirii după noi, cu noi sau fără noi, a unui guvern tot moderat, care va putea culege sărmanele noastre roade. Tace o clipă, își schimbă poziția mîinilor, se rezemă de spătarul scaunului și continuă : Îmi recunosc două păcate, Alteță. Nu sînt vulnerabil la naivitate, ca doamna Catrina Florescu, și-și înclină capul spre aceasta cu o admirație nedisimulată, și nu doresc popularitatea !

Cuza se apleacă spre Sașa numai zîmbet :

— Deosebirea dintre mine și domnul ministru este că eu am mai multe...

Doamnele surîd leneș.

— N-am dorit, lărgind simpatiile guvernului, să-mi cîștig eu o notorietate ieftină, ci să ofer unui viitor guvern moderat cîteva voturi în plus în Adunare, precizează Ghica.

— Ceea ce este grav, intervine Alexandru Golescu, încercînd să prevină o discuție neplăcută, este felul în care grupurile parlamentare, ambițioșii, oratorii și candidații ministeriali se hrănesc, în devălmășie, din nemulțumirea națională.

Ah, s-a spus, în sfîrșit, ceea ce era esențial !

Noroc că se trecuse la desert. Nimeni nu mai trebuia să refuze mîncarea cu gîndul la *criză*.

În timp ce baclavaua, înotînd în siropuri aromate, dispare lent din farfurioare, Sașa urmărește cum pe chipul Prințului se așterne plictiseala. Colțurile gurii i-au căzut în jos, privirea nu mai are vioiciune, pare că numără absent frunzele de acant cu care sînt împodobite sfeșnicele. Doar verva directorului telegrafului este inepuizabilă. El este într-o excelentă formă chiar și cînd ceilalți își pierd pînă și politețea. Abia așteaptă să înghită ultima îmbucătură pentru a acoperi tăcerea :

— Domnul Bratianu este, în felul sau, un fenomen, spune. Nu zau. M-a amhuzat să studiez cazul. Pent'u a înțelege frreamătul său revendicatif trrrebuie să-i hanalizezi psihologia lui de frustrat. Ea se datorează, spre binele sau spre rhăul Patriei, coanei Sica din neamul Tigveștilor.

Doamna Steriade se îneacă. Printre pleoapele strînse aruncă priviri speriate. „Ce face acest om ? Se leagă de mamele şi taţii noştri ?" Sublocotenentul dă din cap compătimitor şi după ce femeia şi-a revenit continuă :

— Oameni bogaţi Tigveştii, bogaţi dar „rai pană la nebunie". Mama aceasta olteanhă şi-a crescut copiii, cum să spun, cum să spun, ah, discriminatoriu : pe Dumitru îl adora, pe Ion îl perrrsecuta. Nemaiputînd suporrrta umilinţele, le dernier l-a pleshnit cu biciul pe fratele, cel protejat de caldura materna, şi a fujit de acasa opt zile. Cînd s-a înrrrolat în armata a vrut sa sarute pios mina de la coana Sica şi ea i-a tras una peste bot. Sunt fapte autentice, zau. Bărbia prognatică tremură de un rîs ascuns. În acest fel, tous s'explique. Ion va avea, şi dacă va fi prim ministru şi dacă îl veti lasa în avangard al opoziţiei, un ton de dizidentul. De pe scaunul ministerial va critica starea de lucruri din ţara ca şi de pe banca de deputat, uitînd ca e responsabil.

Cuza rîde din toată inima, ca un om tînăr, foarte tînăr şi, ridicîndu-se şi aruncînd şervetul pe marginea mesei, spune ca un copil care a învins la arşice :

— Nu, cher Liebrecht, ai dreptate, nu este încă nimic pierdut !

Îndreptîndu-se spre salon, directorul telegrafului se lipeşte de Ghica :

— Este mai bine să-l izolaţi de proprii săi susţinatori decît să-l combateţi.

Uitîndu-se la el ca prin sticlă, Ghica spune :

— Se pare, prietene, că nu mai este nevoie de *legendara* mea abilitate...

În încăperea cu tapet fumuriu în care sobele de faianţă duduie molcom, aşezaţi pe fotoliile cu spătar oval, nimeni nu mai discută politică.

Prinţul încearcă să afle de la doamne ultimele logodne, căsătorii, divorţuri. Liebrecht este interesat de toate amănuntele. Treptat pînă şi miniştrii se încălzesc la bîrfă. Spre surprinderea Saşei, nici Ghica nu se eschivează şi vorba lui nu iartă pe nimeni.

Catrina Florescu pune piper pe veştile mondene, îmbujorată şi înveselită de atenţia pe care i-o acordă Prin-

tul. Acesta, relaxat, amabil, vesel, își fumează țigară de la țigară și se plimbă de la fereastră la sobă și de la sobă la grupul însuflețit al doamnelor strînse ca niște flori de bumbac pe o tulpină uscată.

— Domnul Catargiu are supărări mari, se vaită comic Catrina, nu se aștepta ca monsieur Béclard să aibă datorii atît de consistente.

— Catargiu a crezut că Prințul Știrbey a fost mai generos cu domnul consul, se amuză Ghica. Se pare însă că acum, la plecarea acestuia, se vede că a fost chiar zgîrcit și că bietul francez l-a vrut Vodă de amorul artei...

Seara se termină cu bine, cu nervii înfășurați în pînze moi, cu sărmanele conflicte înăbușite sub pernă.

Dar în trăsură, Arăpilă care îi însoțește răbufnește :

— Cine-i ăsta, de unde a venit ? Belgian, olandez, dracu' să-l ia !

— Un venetic, o scorpie, un nimeni, niscaiva lături ale Occidentului democratic, un aventurier de trei parale, nu mai poți transmite nimic prin telegraf fără ca momîia asta gîdilicioasă să nu înregistreze, îl susține Ghica. Slugă veche, mascara bătrînă, cum ar zice Pann.

— Se vîră sub pielea lui Cuza, profită de slăbiciunile lui, de viciile lui. Spune anecdote picante, joacă whist cu el și Maria Obrenovici, și, vezi, face și analize psihologice...

Gavota se părea terminată. Se jucase pînă la capăt, dar prea sobru. Reverențele finale fuseseră încărcate de mînie, nervi, disprețuitoare icnete, priviri strecurate pe sub pleoape bănuitoare în sunetele unei alăute nevăzute. Acum toate ies la suprafață, ca strigoii din morminte.

— Sîntem în epoca falimentelor ! exclamă Ghica. Și nici nu știi cui să repartizezi responsabilitatea lor : circumstanțelor sau oamenilor.

Din colțul ei, înăbușită de aerul rece și de hurducăiala trăsurii, Sașa se simte deodată părtașă la o nedreptate :

— În cine să aibă încredere ? întreabă. Nu-l iubiți, nu-l stimați, nu-l sprijiniți. Nu poate fi sigur decît de

acest descurcăreț pentru că acesta are nevoie de el pe cînd voi vă puteți ușor detașa de toate. La tăcerea uimită a bărbaților, o tăcere înghețată, care scîrțîie ca zăpada sub pașii gîfîiți ai trecătorului, vocea ei sugrumată de emoție o ia înaintea propriei ei prudențe : Și-l face să rîdă, ceea ce nu este un lucru de lepădat cînd te strîng în gheară prea multe probleme. Îl disprețuiți înainte de a-l înțelege...

Ultimele cuvinte i se prăbușesc în poală peste mansonul de zibelină.

De afară, se aud strigătele gărzii de noapte, biciul vizitiului, tropotul copitelor și zdrăngăneala roților pe pietrele străzii.

— Ha ! Ma Niniche, rîde Ghica blînd, ca de soția unui copil, punîndu-i mîna pe braț, ma Niniche, politica nu se face cu sentimente.

— Se face oare *numai* cu interese ? întreabă Sașa pe Golescu. Dar deja recunoaște că îndrăzneala a obosit-o și continuă din inerție, fără forță.

— Numai cu rațiune, doamnă Ghica !

— Ți-e milă de Prinț, Sașa ?

— Nu, sînt mirată de lipsa voastră de rațiune...

— Am vrea să strălucească, pe onoarea noastră, dar el e ca o fundă necălcată pe o rochie de bal. Poți admira așa ceva ?

Ion își bate joc de ea, dar se simte în calmul lui tandru iritarea, în aroganța părintească, uimirea. Și Sașei îi place, pentru prima dată îi place, să-l sfideze :

— Nu admirație vi se cere, ci o acceptare binevoitoare a situației.

În timpul acesta, Alecsandri, rămas cîteva minute cu Prințul în cabinetul acestuia, spune, ținîndu-și un braț rezemat de marginea scaunului și pe celălalt întins, jucîndu-se cu presse-papier-ul de argint de pe masa de lucru :

— Prietenul meu Ghica, de cînd s-a întors de la Constantinopol, mi se pare ca un text cunoscut, aproape clasic, dar care, treptat, s-a umplut la subsol de comentarii...

XV

Cînd Cuza rostise de la tribuna Adunării, cu vocea lui puțin leneșă, dar avînd avantajul de a face solemnitatea momentului mai ușor suportabilă : „Camera este deschisă !“, cineva oftase în sală. Se tălmăcea astfel tăcerea ostilă a deputaților.

Prințul nu se ostenise să țină un discurs. Se mulțumise să amintească de programul de la 6 decembrie unde fuseseră expuse lucrurile importante și tocmai această evocare stîrnise zîmbete.

În zăpăceala aplauzelor, Bozianu, clipind îndesat din pleoapele vineții, comentase la urechea lui Costaforu :

— E în dialectica evenimentelor ca unui lung expozeu să-i urmeze o dizolvare a Parlamentului și unei cuvîntări telegrafice să-i urmeze o largă deschidere a cortinei !

Și pentru a fi mai elocvent depărtase mult palmele lateral pînă își lovise vecinii.

— Cam așa, dragii mei !

Barbu Catargiu se pregătise să somnoleze și fusese luat prin surprindere de cuvîntarea care sfîrșise înainte de a începe. De aceea, schițînd gesturile de derută — o privire în dreapta, una în stînga — apucase să-și ridice fundul de pe scaun exact în clipa cînd Alteța Sa părăsea incinta atîtor furtunoase dezbateri.

Prințul avea părul zburlit pe tîmple și o privire verzuie de o augustă melancolie îndreptată spre disprețul neîntemeiat al celorlalți. Cu care nu voia să lupte pentru că și el îi disprețuia.

— Ah, începe ! îi spusese lui Ghica, Georges Cretzeanu care purta un costum nou, grena, cu dungi fine albe, croit impecabil și asortat cu o cravată bois-de-rose. Era culoarea lui preferată și se pregătea să tragă obloanele pentru a nu auzi, a nu reacționa la insultele opoziției.

Stătea tot ministerul pe băncile lui, fremătînd ca o tufă de tamarisc în adierile unui vînt rece de primăvară.

— Bine că măcar nu bat clopotele Mitropoliei chiar acum ! S-ar fi spus : iată, deschizînd Camera, Prințul își

înmormîntează guvernul ! Alecsandri vrea să lase impresia că trăiește în afara scenei pe care se joacă spectacolul, într-o înaltă lojă aurită, în umbra ei ocultă de unde trage sfori invizibile, dar privirile aleargă de colo-colo, neliniștite, deși scenariul are previzibilitatea lui.

— Se găsesc în sală trei Brătieni — imens !, trei Marghilomani și trei Cantacuzini — fără sens !, trei Ghiculești, patru Filipești — foarte estetici !, doi Cretzulești, un Rosetti — suficient !, un Catargiu — prea mult !, la naiba, poți spune ca un crupier : jocurile sînt făcute, domnilor !

Miniștrii care au alungat pe deputați în decembrie nu se pot aștepta la simpatie din partea lor.

Cearta deputaților se leagă de la validarea mandatelor. Se leagă atît de strîns încît nu se mai poate dezlega vreodată.

Proiectele guvernului sînt trimise frumușel, în grabă, la secții sau la Comisia Centrală pentru că mai important este regulamentul Camerei.

— Sînt compatibili funcționarii statului cu scaunul de deputat ? se întreabă retoric Costaforu și argumentează îndelung împotriva acestui principiu, îndelung, îndelung, pînă își plictisește și proprii partizani.

— Din moment ce miniștrii candidează... replică Georges Cretzeanu de pe scaunul său ministerial „adinterim".

Este momentul ca I. C. Brătianu să țină un discurs.

— Se poate candida în alt județ decît cel în care ai proprietățile ? întreabă Dimitrie Ghica arătînd prin mimica feței că el este împotriva acestei libertăți.

Se pune în joc „cazul" Alecsandri. Moldoveanul acesta care acaparează, datorită încrederii Prințului, politica externă irită pe toată lumea. Ghica explică aprobarea candidaturii lui cu argumentul unirii.

— Unirea cu curtezanii ? aruncă în silă Rosetti.

Poetul aude pentru prima dată această jignire. Își pipăie lanțul ceasului, privește cadranul lui cenușiu de parcă s-ar ști așteptat undeva, unde n-ar vrea să întîrzie.

I. C. Brătianu ține un discurs: Ministerul susține idei potrivnice ideilor liberale ale țării sale. Ministerul a procedat mai rău decît Căimăcămia de trei! Alegerile au fost mai rele decît anul trecut. Ordonînd „statistica“, sigur, un lucru necesar, foarte necesar, dar nu în acest moment de... a speriat oamenii care și-au declarat venituri mai mici de frica viitoarelor impozite, excluzîndu-se astfel de la vot. Așa-i?

— Așa!

— S-au exclus singuri, constată rece Cretzeanu.

— Dacă de frica unor impozite unii renunță la drepturile lor politice înseamnă că nu le merită, comentează tare Magheru.

— Ministerul, continuă Brătianu, a propus scăzămîntul arendașilor statului pe anii din urmă pentru a cîștiga simpatia acestora în alegeri... Așa-i?

— Așa!

— Era necesar? întreabă Golescu-Arăpilă pe Rosetti care tronează în secretariatul Adunării.

— Era, dar nu în campanie electora...

Barbu Catargiu pretinde că nu iubește pe cei obedienți față de guvern, dar nici pe cei care lingușesc poporul... Și cînd spune asta își umflă pieptul ca un general plin de merite căruia de multă vreme i se refuză onorurile cuvenite. Aluzia la liberali nu trebuie tălmăcită nici măcar bătrînului Slătineanu, surd-bîtă.

— Cer cuvîntul, strigă Brătianu.

Și ține un lung discurs. Nu, nu face opoziție sistematică guvernului, dar crede că acesta are doar două moduri de a supraviețui: conducînd cum o face Cavour sau cum o face pașa din Ianina...

— Ah, iar! se miră Ghica și are brusc în fața ochilor palatul guvernamental din Samos. Ce căuta el acolo? Ce caută el aici?

„Un Rodin drăcos, jurat, arnăuto-grec spurcat!“

Ridicînd umerii și împungînd aerul cu brațul său acuzator, șeful liberalilor se năpustește cu o vehemență ce se vrea ironică:

— Domnul prezident al Consiliului de miniştri este expert în problemele orientale şi ştie cît poate ţine un guvern turc în Ţara Românească...

Stînga rîde cu plăcere de aluzia liderului său, dar Ion Ghica rîde mai tare decît stînga.

Se discută dreptul membrilor aleşi ai Comisiei Centrale de a participa la lucrările Adunării. Bozianu, avocăţeşte, crede că ei nu pot fi şi parte şi judecător...

Dar I. C. Brătianu ţine o „engominie patriotică", în timp ce deputaţii ies rînduri, rînduri din sală.

Libertatea, egalitatea, autonomia, dreptatea, inviolabilitatea, suveranitatea...

— Toaca de la Balamuc, mormăie Catargiu.

„Lupte serioase în Cameră pentru nimicuri copilăreşti", scrie dezamăgit şi înverşunat un *Nichipercea,* ziarist cu urechi ascuţite, nas mare, sprîncene îmbinate, cu aripi firave prinse de o uniformă cochetă de ofiţer ţarist şi bustul ţîşnind svelt dintr-un clondir în care un şarpe este încins la flacăra vrăjitoriei ! Un drac al secolului al XIX-lea ?

— Ce vreţi, scuză Ghica sterilitatea Adunării asprului consul Eder, sîntem la început şi încă nu ştim ce piatră de fundament să punem mai întîi. Se vede lipsa de experienţă parlamentară, dar şi setea de a avea un Parlament cît mai democratic...

— Reprezentanţii naţiunii dumneavoastră sînt ori boieri, ori avocaţi, replică Eder, vă lipsesc specialiştii în economie, finanţe, comerţ, învăţămînt... Ţara nu poate ieşi din criză.

— Vor veni şi aceştia, îl asigură Ghica, experienţa cere răbdare şi timp... Nu vrea să mărturisească bănuiala sa că măcelarii, arendaşii şi negustorii, micii fabricanţi şi dăscălimea vor fi aduşi la putere prin graţia unui Brătianu sau unui Rosetti... Eder îl ascultă placid. Nu-i plac nici Camera, nici ministerul şi nici Valahia asta greu guvernabilă, iar explicaţiile lui Ghica îi par mai degrabă silnice, decît binevoitoare.

Discuţiile, certurile, luptele nu contenesc. Nervii lui Golescu-Arăpilă cedează.

Cînd îl vede ridicîndu-se și-l aude făcînd observații sarcastice asupra stîngii și dreptei deopotrivă, Ion Ghica se refugiază în privirea sa somnolentă. Și-l imaginează pe Dimitrie Ghica protestînd și acesta protestează, și-l imaginează pe Georges Știrbey, tropotind de nerăbdare să protesteze și Georges Știrbey protestează, și-l imaginează pe însuși I. C. Brătianu ținînd un discurs în această problemă și iată-l la tribună :

— Ministerului nu-i plac regimul constituțional și controlul Camerei, vrea să compromită pe deputați spunînd că nu lucrează bătîndu-se unii cu alții și deci s-ar putea face treaba și fără ea.

Aplauze, aplauze, aplauze ! Triumf general ! Liberalii se salută cordial cu conservatorii.

Miniștrii zîmbesc ironic. Ghica încă somnolînd se ridică puțin din scaun și după ce rumoarea se liniștește, spune parcă unor ființe de pe alt tărîm :

— Domnilor, chiar astăzi vi s-a adus la cunoștință din partea secretariatului ales de dumneavoastră că absentați în număr mare la secții unde se discută proiectele de reforme pe care le-ați trimis acolo în loc să le analizați în plen.

Vociferări, urlete, Brătianu este eroul zilei.

Golescu are și el răspunsul lui plin de sarcasm, logic, prea logic, iritat, prea iritat, reușește cu excepționale rezultate să arunce paie peste foc.

Din locul lui, agitat, se ridică Cristian Tell cu fața numai proeminențe osoase și cu pielea ca pergamentul :

— Ministerul este ipocrit. Partizani ai lui murmură că vor să facă un 18 Brumar și de aceea ar avea mare nevoie să se spună că Adunarea e îndărătnică și nelucrătoare. Respiră greu, vîrîndu-și mîna stîngă sub redingota ponosită.

„E singurul lucru care aparent îl deosebește pe generalul Tell, spunea veselă Catinca Gauthier în salonul doamnei Vlădoianu, de modelul său bonapartist. Dînsul pune mîna stîngă sub pieptul drept al hainei pe cînd ilustrul Împărat punea invers, mîna dreaptă sub pieptul stîng al hainei !“ Felul cum vorbise atunci Catinca rece și răutăcioasă, dar zîmbitoare îl amuză pe Ghica. Totuși

îi luase apărarea lui Tell care se precipită acum să acuze guvernul :

— Dacă vrea să calce Convenția s-o calce în mod patriotic, eficace, accept, prin unirea Camerelor...

Aplauze !

— ...și al ministerelor...

Aplauze !

— ...dar nu s-o calce parțial și ineficient. Nu accept !

Rumoare, scandal în sală. Cretzeanu, pe marginea pupitrului, pe o hîrtie cu entête ministerial, scrie o poemă :

„Fie pîinea cît de rea, / Tot mai bine-n țara mea..."

Mai departe o rimă nu-i iese. Vagabondează cu privirea prin sală și, deodată, inspirat, notează versul buclucaș.

Pe măsură ce Camerele lucrează fără să lucreze, nația așteaptă fără să aștepte, căci își vede de treburile ei.

În timp ce Garibaldi cucerește Palermo, iar Napoleon al treilea anexează Savoia și Victor Emmanuel al II-lea anexează Toscana și Emiliana, Cabinetul valah devine culpabil de abuzuri mari, mai mari, foarte mari...

În cîrciumi și cluburi de mahala *Românul, Reforma* și *Naționalul* urmate îndeaproape de acel băgăreț *Nichipercea* trec din mînă în mînă. Lumea este încîntată de intervențiile lui Brătianu, „combate, dom'le !", îl socotește demn de dorințele sale, îl salută cu entuziasm și cu emfază. El nu uită să le promită la fiecare alegere că îi va aduce în Cameră. Va lupta pentru un electorat larg, larg, ei, nu chiar atît de larg, desigur, încît să intre orice coate goale, orice caraghios, deși Rosetti mai amintește din cînd în cînd de sufragiul universal, dar numai așa, ca de o dragoste din copilărie, ci unul care să-i cuprindă pe proprietari, pe cei demni de respectul secolului al XIX-lea.

În scepticismul lor, moderații îngaimă :

— Mai vrea Brătianu reforme radicale ! Unirea ! Nu mai vrea decît puterea !

— Ce vrea el ? face Alecsandri și începe să-l imite excepțional. „Vrea respectul Convențiunii cu condiția de a fi schimbată cu totul, ca una ce a fost elaborată de străini, fără concursul patriotic al liberalilor autohtoni..."

Ghica face un semn discret din pleoape și dă din cap :

— Greșiți ! E mai complicat ! Brătianu și ai lui doresc Unirea, doresc reformele radicale sau nu, dar țin morțiș să le facă ei. Nu, Brătianu nu este omul care să-și uite obsesiile, însă nu acceptă ideea că lucrurile la care ține el cel mai mult s-ar putea realiza fără el... Aceasta este o ambiție istorică, nu-i așa ? Brătianu, ca și Rosetti, socotesc Patria un bun exclusiv liberal și deci numai ei au dreptul s-o salveze...

În dimineața de 29 aprilie miniștrii intră în sală într-o ciudată stare de destindere. Alexandru Golescu-Arăpilă zîmbește tuturor deputaților care îi ies în cale, chiar și lui Rosetti, lucru care îl derutează pe acesta într-atît încît se uită în urma lui holbîndu-se ; Georges Cretzeanu merge pe vîrfuri de parcă l-ar strînge pantofii, dar durerea îl face, în mod paradoxal, vesel. Steriade vîntură celebra lui anvelopă de piele în care își ține hîrtiile, dintr-o mînă în alta. De data asta este goală, goală pușcă, indecent de goală, despuiată pînă și de nurii tot atît de celebrelor sale cifre. Steriade pare a prezenta prietenilor o bătrînă dezbrăcată, scofîlcită. Ion Ghica și I. Em. Florescu, pînă mai ieri despărțiți de atîtea interese, încheie plutonul povestindu-și întîmplări de la vînătoare :

— Pun arma la ochi și, ce crezi, vulpea cochetă, fantastică, îmi întoarce spatele și-și flutură coada, o coadă uite atîta ! Ce să fac ? M-am simțit pur și simplu dezarmat !

— Ha, ha, te înțeleg, te înțeleg, și eu am față de vulpi un complex de inferioritate ! Care vine desigur din faptul că nu le pot trata ca pe niște animale, ci, impunîndu-mi prin inteligență, ca pe niște oameni.

Ușierul îi zîmbește lui Ghica aplecîndu-se adînc ; fără să aștepte însă vreo remarcă, dar, surprinzător, ea vine și vine pînă îl copleșește :

— Va fi o ședință grea, domnule Macarie !

— Regret, excelență !

În ochii bietului om — admirație, curiozitate, uimire. Atîta veselie înaintea unei lupte a mai văzut el, dar brusca familiaritate a lui Ghica îi îndoaie umerii. Cu ani în

urmă fusese slugă în casa lui Tache Ghica și de atîtea luni fiul fostului său stăpîn trecea pe ușa Camerei și răspundea vag la plecăciunea lui încît avusese sentimentul că nu-l recunoaște. Însă, deodată, nu numai că-l recunoaște, ci îi spune „domnule Macarie", îi pune mîna pe umăr, i se adresează confidențial, dar destul de tare ca să audă și domnii Brătianu și Rosetti și încă niște domni care așteaptă ca primul-ministru să-și termine conversația democratică cu ușierul :

— Un prieten al meu actor, un mare actor, domnul Millo, îi povestește Ghica ridicînd un deget spre o ocultă scenă, mi-a spus că cel mai mult în cariera lui a repetat, ce crezi ?, *căderile*. Este un fel foarte artistic de a te prăbuși în fața rampei, ceva ce se învață foarte greu, dar cînd îți reușește, consecințele sînt colosale... Toată lumea plînge în sală, chiar și dușmanii !

Domnul Macarie, înaintea căruia s-a oprit tot șirul acela de deputați solemni, nici nu îndrăznește să rîdă de gluma prințului Ghica. Zîmbește șters, palid și „excelența" sa adaugă de data asta chiar în șoaptă, pentru ca ceilalți să nu audă :

— Ce-ți face tatăl, domnule Macarie ?

— A murit de șapte ani, excelență, șoptește ușierul acest mare și uluitor secret care îl dezamăgește pe Ghica.

— Oh, regret, regret, era un om admirabil !

După ce intră în sală, Rosetti zîmbește spre partizanii săi :

— Ce gafă a făcut și Macarie-tatăl, a murit înainte de a se interesa prezidentul nostru de dînsul !

Dumitru Brătianu se îndreaptă spre podium pentru a suna din clopoțel.

— E țanțoș ca un curcan, spune Golescu în revanșă și Cretzeanu rîde copilărește de cravata de un roșu aprins a lui Brătianu, apoi îi face semn colegului său de Cabinet spre bătrînul Slătineanu care se strecoară printre deputați fredonînd destul de distinct, căci este surd, aria ducelui din *Rigoletto :* La donna e mobile !

— Guvern de pașalîc ! pufnește Orășanu îndesîndu-se în culoarul care duce spre tribuna presei.

Ghica se uită la ceasul său și le spune domnilor miniștri înghesuiți în băncile lor :

— Este ora 11,30 ! Pe la șapte seara vom fi ca și demisionați. Cine se va bucura mai tare de acest lucru ? Noi ? Liberalii ? Conservatorii ? Prințul Cuza ? Țara ? Ah, uitam, Europa ?

Eroul zilei este „principele“ Știrbey.

Despre arestarea sa în timpul alegerilor va fi vorba.

Unul din secretarii ministerului dinlăuntru auzise ceea ce *roșii* vor să facă din această istorie, pusă de ei la cale de altfel, și poate Ghica ar fi reacționat prudent, salvînd lucrurile, dacă n-ar fi aflat de la un alt secretar al aceluiași minister, desigur, că diverși emisari discreți ai lui Cuza se întîlnesc în taină cu liberalii. Șușotesc prin colțuri, prin cluburi, prin foaierul teatrului, prin cafenele și mai ales prin saloanele diplomatice, atît de primitoare. Asta îl hotărîse, îl îndîrjise, îl enervase și apoi îl eliberase. Nu mai avea chef să țină piept injuriilor Camerei numai pentru a da sentimentul că regimul fostului pîrcălab de Galați este stabil. Popularizase intens știrea pentru ca tot bucureșteanul să afle că Prințul însuși lucra să-și lepede guvernele. Cluburile liberale priviseră această mîhnire ca pe un triumf. Brătianu îl sfătuise pe prefectul de Dolj, amic liberal foarte activ, să aranjeze scandalul cu arestarea lui Știrbey care ar fi antrenat forțele conservatoare împotriva lui Ghica ; acum putea culege roadele.

Ghica nu era mai supărat pe liberali decît era pe Cuza, care, leneș și insinuant, îi încurajase. Fusese un al doilea afront insuportabil.

— Vrea să ne schimbe ca pe cămăși, îi spusese lui Bolintineanu convocat deja la un dejun intim, în speranța că la cină ideea va fi difuzată presei. Se va petrece, în timp, un fapt remarcabil, continuase ridicînd pleoapele grele, va uza pe toți oamenii politici ai țării, toți vor ieși compromiși din această zăpăceală și apoi va cere puterilor europene dreptul de a conduce singur. Nu sîntem departe de o lovitură de stat ! Dacă Brătianu ar înțelege cu o oră înainte această manevră ar lăsa-o mai moale. N-am însă de gînd să-i deschid ochii, e mai bine

să se ardă personal ! Li se promite acum liberalilor un guvern, în locul nostru. După ei, și foarte curînd, va chema niște conservatori, după aceia, iar niște moderați și după ei, iar niște liberali. Politica de basculă va slăbi corpul politic al țării pînă îl va face inutilizabil.

Lăsase o nobilă tăcere, mestecînd marinata de căprior și din nou ridicase pleoapele :

— Acesta este planul unui domn constituțional...

După amiaza făcuse o vizită doamnei Oteteleșanu și-i mărturisise drama sa : Prințul vrea un guvern liberal.

— Liberal ? !

— Oricît de surprinzător ar fi, da, liberal ! Nu vedeți ce s-a întîmplat în Moldova ? L-a adus pe Kogălniceanu la putere, iar ceea ce este mai limpede pentru noi este că Nicolae Golescu și alții au fost des vizitați de colonelul Pisoschi atîta vreme cît Prințul a stat la București. Dar, sigur, astea sînt presupuneri, oricînd lucrurile pot lua o altă întorsătură, doream doar să vă explic nemulțumirea mea...

Avea certitudinea că, prin doamna Oteteleșanu și prin domnul Oteteleșanu, Barbu Catargiu și ceilalți conservatori vor fi la curent cu situația reală.

Seara își chemase miniștrii. Stătuseră în cerc și șopocăiseră.

— După ce l-au pus pe Opran să-l aresteze pe Știrbey, liberalii vor să facă din asta o problemă ministerială.

Nici nu apucase să-și termine fraza că Florescu, Cretzeanu și Steriade se repeziseră :

— Demisionăm, la dracu !

— Sînt foarte mulțumit, domnilor, rîsese Ghica, potrivindu-și pince-nez-ul. Am alcătuit, se vede, un minister foarte solidar în toate actele sale și mai ales în acela al retragerii de la putere. Sînt însă și mîhnit, adăugase scoțîndu-și pince-nez-ul, căci, trebuie să recunoaștem, orgoliul nostru nu vrea să fie sacrificat pe altarul datoriei..

Reproșul sunase ca o amabilitate, dar aruncase o undă de vagă tristețe. Într-adevăr, preferau să se retragă la

moșiile lor, în saloanele lor, să călătorească liniștiți la Paris sau la Londra, decît să-i mai audă pe *roșii* și pe *albi* țipînd în devălmășie la ei, niște oameni atît de respectabili. Și atunci, ce este Patria ? Domnilor, vă întreb, ce este Patria ?

Președintele Adunării agită clopoțelul.

— Are cuvîntul principele Știrbey.

— Ce *principe,* care *principe !* vociferează Marghiloman de la locul lui. Protestez ! De cînd are țara noastră *principi* pe fiii Domnitorilor ? E ridicol ! Ne facem de rîs în fața Europei cu asemenea îngîmfări aristocratice într-o epocă atît de democratică.

Georges Știrbey se îndreaptă spre tribună, calm, elegant. E „costumat" cu grijă, remarcă Ghica — redingotă cenușie, vestă de mătase gris închis cu trandafirași mov, cămașa albă bătînd în mov — își studiază gesturile pentru a demonstra o noblețe lezată, profund jignită. Barba neagră tăiată caligrafic strălucește de pomezi fine. Așteaptă să se liniștească rumoarea din sală și, dregîndu-și glasul, rezemîndu-și palmele de marginea tribunei, își începe „cumplita poveste" :

— Da, domnilor, încă înainte de a pleca la Craiova mi-au zis niște amici că s-au luat măsuri împotriva mea, a lui Brîncoveanu și a altor...

— Principi... îi taie vorba Marghiloman foarte supărat.

— ...N-am crezut. Aici vorbitorul face o pauză plină de amărăciune și continuă zîmbind în colțul gurii la amintirea propriei sale naivități. M-am dus cu inima deschisă. Fără bănuială ! Acolo, și vocea se ridică spre plafonul cu stucaturi geometrice, ușor deteriorate, oameni ai guvernului, promițînd posturi, apoi prefectul și prezidentul tribunalului agitau lumea să-l aleagă pe Atanase Panu. Bărbia lui Știrbey se retrage strategic în gulerul înalt al cămășii : N-am nimic personal cu domnul Panu, dar prefectul județului m-a acuzat pe mine că am vrut să corup alegătorii și m-a arestat la domiciliu. „Principe-

le“ face iar o pauză, ridică încet brațul drept, își răşchiră degetele („vai, cinci cu totul, ca la oricare“, mormăie Steriade), și continuă : Nouăsprezece alegători dintre proprietarii mari au fost ținuți cu dorobanți la ușă...

— Observați, spune Golescu-Arăpilă, el a fost *deținut*, iar ceilalți *ținuți*... C'est une grande différence !

— ...paisprezece, face Știrbey răşchirînd aceleaşi cinci, din păcate, degete de la o mînă, dintre delegații proprietarilor mici au fost duşi între puşti la interogatoriu ! S-a zvonit în oraș că am venit să fac o conspirație ! Mai mult, domnilor, o *revoluție !*

— Dumnezeule, cine a crezut asta este chiar idiot, spune Ghica încet. Încet, dar destul de tare pentru a stîrni rîsetele celor din jur.

Arăpilă este în extaz. Privește spre Brătianu, Rosetti și spre proprii săi veri Nicolae Golescu și Alexandru Golescu-Albul și murmură la fel de încet și perceptibil :

— Splendid lucrat ! Putem recunoaște că beneficiem de o tradiție bogată pe care o fructificăm excepțional !

E liniște în sală. Deputații ascultă discursul și micile lui comentarii, pregătindu-și ciorovăiala.

E liniște afară, în piața Mitropoliei, luminată de soarele unei amiezi blînde. Un călugăr nebun cîntă „Aleluia, aleluia“ și tunde cu o foarfecă mare tufele de lemn cîinesc de pe marginea aleii principale.

Președintele Adunării stă tolănit în fotoliul său și ascultă plictisit, cu sprîncenele ridicate și degetele gata să tragă de clopoțel. Întinde mîna spre micul obiect cînd vocea lui Știrbey pare că vrea să încheie larg fraza și și-o retrage cînd acesta, cu un nou suflu, își reia istoria „suferințelor“ sale electorale. Dar, vai, cam atîtea au fost ele. Atît s-a putut înscena cu ajutorul neprecupețit al lui Brătianu, Rosetti & Co. Principele încearcă să le lungească cu vorbe teatrale, însă începe să simtă că supralicitînd pierde efectul. Încheie arborînd o față mîhnită :

— Iată, unde s-a ajuns, domnilor !

Părăsește tribuna cu mersul lui drept, elegant, în timp ce președintele clopoțește încîntat, acoperind aplauzele dreptei.

Ghica ridică mîna, își împinge cu piciorul în spate scaunul și-i șoptește, ridicîndu-se, lui Golescu :

— Țineți-vă bine, fraților, măcar ironia să nu ne-o pierdem odată cu portofoliile.

Sala zumzăie ostil și subțire. Deputații care ieșiseră în timpul discursului lui Știrbey revin în vîrful picioarelor deranjînd pe toată lumea. Ghica așteaptă ca foșgăiala să se potolească.

— Domnul Știrbey a arătat foarte elocvent nenorocirile sale.

Începe calm de parcă ar analiza lista de la spălătoreasă. Nu vrea să pară uimit nici de răceala deputaților și nici de vehemența lui Știrbey. Aruncă leneș :

— Negreșit, n-a suferit prea mult ! A fost arestat două ore la domiciliu. Trei dorobanți l-au sculat dimineață pe la ora opt și i-au spus că au poruncă să nu-l lase a ieși, iar dumnealui s-a putut întoarce pe partea cealaltă.

Rîsetele plutesc molcom prin sală și Ghica, înainte, ca ele să se stingă, reia :

— Dar grave sînt, desigur, problemele libertății individuale și cea a inviolabilității domiciliului. Acestea, da, sînt probleme grave, la care aș vrea să mai adaug încă una, la fel de serioasă. Pentru ca oamenii să fie respectați de către guvern, trebuie ca și ei să respecte guvernul. Domnul Știrbey a spus că ministerul a voit să provoace tulburări. Și e nedrept. O resping. Pe banca guvernului sînt persoane oneste ca și princip... domnul Știrbey, vreau să le apăr de o acuzație pătimașă.

Ghica își așează palmele pe pupitrul din fața sa, după ce a aruncat o privire demonstrativă asupra băncilor ministeriale, unde colegii săi abia așteaptă să intre în viața privată. Pince-nez-ul îi atîrnă pe piept, sticlind din cînd în cînd în lumina aurie a amurgului. Cu mîna moale îndreptată spre partea dreaptă a adunării unde Știrbey stă încordat și țeapăn, fără să se uite însă într-acolo, Ghica își continuă apărarea :

— Dumnealui a plecat din București sub impresia lăsată de zvonul unor prieteni că noi am dat ordine ad-

ministrației locale să-l aresteze și s-a dus la Craiova să lupte cu vîntul, cu o putere nevăzută, nepipăibilă și pe care n-o găsea nicăieri. Nerăbdător, a început să spună alegătorilor ceea ce avea de spus, de fapt, că guvernul vrea să le ia proprietățile, moșiile...

— Nu, domnule ministru, sare Știrbey, nu e în caracterul meu să fac asta.

Ghica lasă o mică tăcere în care măsoară prin lamele fine ale pince-nez-ului, melancolic... caracterul preopinentului.

— Te rog să nu mă întrerupi, rostește galeș.

— Spui lucruri revoltătoare !

— Dumneata ai spus lucruri și mai revoltătoare ministerului, ridică vocea Ghica, și el te-a ascultat, a răbdat... Rabdă și dumneata acum ceea ce va zice el.

Pince-nez-ul sticlește din nou auriu-argintiu. Primul ministru zîmbește sălii ca un actor care își pregătește „căderea“ cu toate voluptățile estetice :

— Vin deci la chestiune, mimează el limbajul deputaților și încă nu știe de ce vrea să-i jignească *pe toți*. Așa are poftă. Simte că trebuie să-i sfideze și pace. Ministerul a primit din partea prefectului acest raport.

Ridică hîrtiile de pe masă și le citește ca un grefier, subliniind cuvintele incriminatorii cu o ridicare vioaie a privirii, despovărată brusc de pleoapele grele. Se adresează mai ales liberalilor, căci Opran l-a scris la dictarea lor. Citește cu o binevenită satisfacție. Apoi, revenind cu vocea lui detașat-veselă, comentează :

— Este un raport care poate fi dictat de patimă, dar poate fi și adevărat, iar un ministru, și arată spre sine cu arătătorul dreptei înfipt în piept, trebuie să-l creadă pe administratorul său. Prefectul era dator să facă acea comică arestare, a dat faptul în cunoștința procurorului și nu s-a mai amestecat, nu mai era treaba lui, ci a judecății. Se întoarce interogativ, către sală : Atunci cînd guvernului i se semnalează un asemenea caz, el trebuie să-l privească cu indiferență ? Un guvernant nu trebuie să se bazeze pe fidelitatea slujbașilor lui mai ales atunci cînd opoziția se bazează pe slăbiciunile lor ? Aceasta este învățătura pe care o tragem.

Se așează. Știrbey, Cîrjeu, Magheru, Nicolae Bibescu, Ion Oteteleșanu vorbesc toți deodată, iar clopoțelul îi acompaniază. Peste glasurile tuturor se ridică cel al lui Barbu Catargiu. El, vulpoiul, a aflat primejdia, a făcut legătura, pîlpîie încet din pleoape către ai săi. Își împinge burta înainte, își vîră degetele în scobitura vestei și-i dă drumul :

— Urăsc tulburările particularilor — privire semnificativă îndreptată spre stînga din Cameră, dar și abuzul de putere. Nu-l acuz pe domnul ministru că l-a crezut pe slujbașul său, ci că atunci cînd a văzut că raportul e plin de exagerațiuni nu a luat măsuri pentru a-l pedepsi.

Din rîndul al doilea, uscat și chel, Alexandru Florescu își ridică brațul :

— Menținîndu-l în post, ministerul a acoperit abuzul. După ce procurorul a respins acuzațiile din raport ca false, trebuia ca ministerul să-l dea în judecată pe prefect. Este vina lui că n-a făcut-o !

— Pe ce lege ? țipă Cristian Tell. E lung, slab, pomeții uscați și proeminenți, ochii înfundați în orbite.

Dar Catargiu intervine, conciliant, lăsîndu-l pe Al. Florescu descumpănit :

— Ministerul nu este acuzat de abuz, ci i se recomandă din partea Camerei suspendarea domnului Opran din funcția sa.

Dreapta a înțeles. Trebuia să tragă tare împotriva prefectului, căci asta irită cel mai tare stînga, cea care speră salvarea lui Opran și căderea ministerului.

Dar este prea tîrziu.

— Ah, aici să-i văd pe liberali, spune la urechea lui Cretzeanu, Arăpilă, aici, cînd trebuie să-și radă un partizan de dragul răsturnării unui minister ! Mă și văd răstignit !

Evident, I. C. Brătianu ține un discurs. Scaunele scîrțîie, deputații așteaptă. Toți au senzația că au ajuns la punctul de sosire. Gîfîie puțin, dar au plăcuta surpriză că n-au ratat cursa.

— Antevorbitorii mei n-au pus chestiunea la înălțimea care să intereseze Camera întreagă, își începe Brătianu ofensiva. Problema cea mai gravă este cea a liber-

tăților politice și individuale, a inviolabilității domiciliului, a abuzului de putere, domnilor !

Ghica ridică din umeri :

— Parcă eu ce ziceam ?

— Trebuie să acționăm în așa fel, continuă oratorul, încît să împiedicăm abuzul și arbitrariul. Mai bine dăm un blam ministerului decît să facem răul de a le încuraja. Nu persoana domnului Știrbey o apăr, Doamne ferește !, ci legalitatea !

Aceasta sălășluia undeva, dincolo de plafon, deasupra tuturor, dincolo de acoperișul Adunării. Plutea ca norii albi pufoși din acea după-amiază tandră bucureșteană, în care pe străzi și prin parcuri, melancolici solitari își întorceau fața spre ei înșiși în calda seninătate a orașului. Asistența privește pierdută spre cerul imaginar-ireal, încins de un soare cu țurțuri de cristal. Pleoapele cad grele peste ochii somnoroși. Dar vocea lui Brătianu ar trezi și spirite mai adormite decît cele ale deputaților :

— Antevorbitorii mei n-au văzut problema generală, au rămas la amănunte neînsemnate și ministerul a profitat spunînd că a făcut o greșeală din exces de zel pentru siguranța Statului, o greșeală limitată la un caz. Or, nu cazul este în discuție, ci abuzul !

— Ei, asta-i ! face Golescu. Există un abuz în afara cazului ?

Un deputat cu fața albă ca varul părăsește sala, deranjînd un șir întreg de scaune. Oratorul așteaptă să-și poată relua atacul, trage aer în piept, dar Ghica se ridică leneș :

— Îmi cer scuze de întrerupere, dar spuneți de atîta vreme aici că ministerul a încălcat legea. Aceste cuvinte rostite de gura dumneavoastră, ca și bila pe care o aruncați în urnă nu rămîn fără răspuns în țară, știți bine, ci dimpotrivă ! Consecința este însă slăbirea autorității guvernului. După votul pe care îl veți da azi, în privința arestării preventive și, vai, hilare, a domnului Georges Știrbey, cabinetul actual va ști să se retragă sau nu, pentru a face loc altuia mai capabil. Acest vot de încredere sau neîncredere îl cerem și noi, miniștrii, pentru a în-

ceta odată aceste acuze. Domnul Brătianu — continuă Ghica moale, aproape șoptit, pare a fi extrem de obosit — spune pe rînd toate acuzele opoziției fără a mai ține cont de responsabilitatea noastră în cazul unora dintre ele.

— Legalitatea face, domnilor miniștri, țipă Brătianu, pe dreapta să dea mîna cu stînga... Și-l arată semnificativ pe Al. Florescu, care se face mic, mic.

Președintele sună din clopoțel :

— Are cuvîntul „principele" Dimitrie Ghica... spune așteptînd cu delicii o replică vie care nu întîrzie să apară :

— Ce principe, care principe ! De cînd în România principi ?

Beizadea Mitică își proptește spinarea lată pe picioarele scurte. Vorbește de la locul lui :

— Avem probleme și lucrări pe care țara le așteaptă, da, le așteaptă cu nerăbdare. Domnul Brătianu face din orice împrejurare o chestiune ministerială. Azi, cînd nu se mai schimbă domnii, am ajuns să schimbăm ministerele și putem liniștiți aplica vechiul proverb în continuare, fără pagubă. Căderea ministerelor, bucuria nebunilor ! Domnul Brătianu atacă sistematic guvernul și nu-l lasă astfel să lucreze.

Ghica se aștepta ca cei din dreapta să-i apere mai coerent. Chiar dacă făceau caz de arestarea lui Știrbey voiau de fapt să forțeze guvernul să recunoască manevra liberală craioveană mai mult decît să-l vadă demisionat. Cu Opran — un prefect și un deputat liberal mai puțin !

— Am un principiu, strigă pentru a acoperi zăpăceala generală, Dimitrie Ghica, respirînd adînc și luînd-o apoi în *do-major,* a nu ataca și răsturna Cabinetul decît într-un caz de extremă necesitate ! Fac apel la patriotismul domnului ministru și-l rog să nu se solidarizeze cu prefectul de Dolj și a-l deferi justiției pentru că a încălcat legile, orbit de patimi personale.

Ghica își lasă pleoapele mai grele peste privirea visătoare. Se scoală din nou și cere precizarea votului. E calm și reușește astfel să agaseze pe toată lumea.

Liberalii țipă că, da, dezavuarea purtării prefectului înseamnă un vot de blam dat guvernului, deși le pare rău de prefect (dar au în față o miraculoasă speranță ministerială care merită orice sacrificii), Magheru și încă vreo zece refuză o asemenea interpretare, Barbu Catargiu și Dimitrie Ghica nu vor blamul guvernului, dar cer capul prefectului și răzbunarea „suferințelor“ lui Știrbey.

De pe banca lor, miniștrii privesc spectacolul ca pe ceva îndepărtat, cu un aer visător de parcă deja își degustă tihna vieții private.

Spre ora șapte sînt ca și demisionați.

Ieșind din clădirea Adunării îi întîmpină o ploaie caldă, primăvăratecă. Pe acoperișul Mitropoliei se prelinge apa în șuvoaie vesele. Se lasă întunericul și clopotele cîntă de vecernie. Piațeta e plină de trăsuri elegante. Spinările cailor lucesc.

În vale, Bucureștiul este acoperit de un nor burduhănos, tivit cu o lumină alb-roz, lichidă.

— Le premier ministre adoptera-t-il jusqu'au bout le langage du professeur ? întreabă Béclard pe Barbu Catargiu în șoaptă. Acesta dă din cap în silă, privind hașurile fine ale ploii.

— Ah, are de ce să fie dezamăgit ! Noi ăștia, bătrînii, ne-am comportat ca niște copii ! Ce n'est pas la gauche qui a gagné, c'est la droite qui a perdu.

Stau înghesuiți toți sub streașina Adunării, alții în holul întunecat și zumzăie ca un stup.

— Il finira par irriter les députés par son assurance, mormăie consulul. Il n'a leur dissimulé point la piètre opinion qu'il s'a fait de leur compétence.

— Quelle compétence ? Nous sommes au début de notre compétence, mormăie ironic Catargiu.

Ghica se strecoară printre prieteni și dușmani pentru a se urca în trăsură. Pe capră, Ghiță are un aer marțial și-și strînge fălcile. Ropotul cailor și zgomotul monoton al ploii îl relaxează pe fostul bei de Samos și, iată, fostul prim-ministru al Valahiei.

Este obosit, obosit, obosit. Se lasă pe speteaza canapelei, își întinde picioarele de-a curmezișul cupeului, își

trage cilindrul pe frunte, împunge cu bastonul vîrfurile pantofilor și spune către propriul său picior :

— Une bataille n'est pas la querre, mon frère ! Cu acest Prinț nu vom mai colabora nici tu, nici eu !

Cînd intră în casă, aruncîndu-și pardesiul, mănușile și cilindrul în brațele lui Louis, are un moment de regret. Cu coada ochiului își urmărește servitorul. Louis este un valet desăvîrșit pentru un prim-ministru. Îl va frustra imens pierderea acestui portofoliu. „N-ar fi rău să-l recomand discret lui Cuza pentru a-l oferi pe rînd tuturor președinților de minister ? Asta numai pentru a se împlini o vocație autentică !".

În vestibul este întuneric. Intră încet pentru a nu tulbura liniștea pașnică a obiectelor protejate de zgomotul ploii. Prin ușa salonului întredeschisă, are surpriza s-o vadă pe Sașa în fața ferestrei dinspre grădină. Privește melancolică peisajul ud și apa se prelinge pe geam, pe copacii înviorați de vîntul cald și, gînditoare, tristă, îndeasă o linguriță într-un borcan de dulceață. Își ține genunchiul drept pe marginea fotoliului. Rochia de muslină s-a agățat la poale de tocul pantofului.

„Ai crede că vede sufletele morților bîntuind aleea !"

Dar lingurița se ridică ritmic spre buzele pline de amărăciune, cuprinse de o adîncă mîhnire, aducînd de fiecare dată un transport substanțial de dulceață de fragi, care parfumează încăperea și o umple de o tandră uimire.

„Dumnezeule, Sașa e din nou însărcinată !"

XVI

În iulie, cînd căldura pîrjolește mocnit vegetația, cînd praful se vîră peste tot cu o violență perfidă, capitala Valahiei pare cuprinsă de exuberanța unei fete bătrîne. Apar rochiile cele mai vaporoase, umbrelușele cele mai gingașe, caii asudă, vizitiii adorm pe capră, cafenelele își

întind mesele în stradă sub prelată, cerșetorii uită să mai cerșească și-i bombăne pe trecători, casele își acopăr ferestrele cu draperii întunecate, bărbații au mereu hainele boțite și cravatele atîrnate anapoda, copiii se zbenguie în silă...

Cei care n-au plecat la Mehadia, Balta Albă sau mai departe la Baden-Baden, la Biaritz sau, mai departe, la Nice sau Aix-les-Bains, își trimit isterizați familiile la moșie „ca să stea la aer“, iar ei cad leșinați în fotoliile de la Hugues, Fialcowsky sau Rașca, sorbind cu lene din halbele de bere sau din înaltele pahare de limonadă.

Pretextul pentru a rămîne pe străzile încinse de soare ale Bucureștiului îl oferă, fără îndoială, politica.

Politica și iar politica...

— N-ați plecat la Ghergani, domnule Ghica ?

— Aștept să cadă guvernul liberal și pe urmă...

De o lună și mai bine dă acest răspuns.

Și iată, profeția lui nu întîrzie să se adeverească. Niculae Golescu, Brătianu, Rosetti, Boerescu și ceilalți sînt forțați să-și dea demisia : incident diplomatic !

— Știam că se va întîmpla astfel, lămurește Ghica. Aceste stimabile creaturi, nemaiavînd împotriva cui fi vehemenți, au găsit de cuviință să atace puterile garante, Austria... Singurul lucru de care mă tem este că experiența asta o să le prindă bine.

Răsturnat pe un fotoliu de rafie, mîngîindu-și bărbuța delicată un domn în costum de alpaca ridică sprîncenele indignat :

— Nicolae Golescu, domnilor ? Patriot ? N-a închinat el țara turcilor la '48 ?

Ținuta individului, ca și intonația lui disprețuitoare îl înfurie pe Ghica :

— Nicolae Golescu, domnilor, spune imitîndu-l, poate fi capabil de o nerozie, dar nu de o infamie !

Gradowicz rîde amuzat. Se apleacă la urechea lui Filipescu :

— S-a trezit boierul din Ghica ! Lui i se pot îngădui glume pe socoteala lui Golescu, dar nu unui oarecare.

Gustînd molcom din înghețata de fragi a domnului Fialcowsky, Barbu Catargiu își clatină capul ironic :

— Nici guvern de fuziune, că a mai fost, nici unul moderat, că a mai fost, nici unul liberal că tocmai căzu... acum, dragii mei, trebuie să avem răbdare. Se adresează lui Brăiloiu, Arsache, Oteteleșanu și altor celebrități conservatoare care știu să guste gluma.

La o masă alăturată, un funcționar de provincie, țanțoș, cu cravata de satin portocaliu își rotește ochii în toate părțile, năuc și interesat. Iată-l în lumea pe care o visa ! Iată lumea pe care o rîvnea sufletul său însetat de înălțimi !

În ciuda atîtor evenimente, unora, cum este Oteteleșanu sau Barbu Bellu-duelgiul, viața li se pare anostă. Ce păcat ! La Fialcowsky, ziua în amiaza mare nu se joacă „norocul"!

Plictiseală generală !

Numai Bolintineanu se agită prin oraș în trăsurile palatului.

— Lui Cuza îi place naivitatea lui patetică, îl bîrfește Gradowicz cu o voce atît de ceremonioasă, de caldă încît comesenii încep să-și facă vînt cu pălăriile. Poetul este pentru Prinț un maldăr de avatanje...

— Într-adevăr, cînd îl chemi pe Bolintineanu în cabinetul princiar pentru a te sfătui cu el, spune Ghica molcom, nimeni din oraș nu poate avea idee de culoarea viitoarei formații guvernamentale. Poate fi oricare. Apoi el cunoaște pe toată lumea, poate aborda pe oricine și poate da relații despre oricine, avînd într-adevăr sentimentul responsabilității, care vine din naivitatea lui, desigur ! Pe vremuri, regii Franței apelau în asemenea situații la cîte o damă cu largi cunoștințe mondene. Dar ele erau cinice ! Cuza a ghicit în Bolintineanu sensibilitatea lui feminină... Și apoi știe că reputația oamenilor mari spînzură de talentul scriitorilor care le-au transmis memoria în posteritate !

Tăcuse un moment, apoi zîmbise comic spre cei de față:

— Ia să vedem ce minister o să iasă ? Zău, sînt curios !

— Nici celui care a alergat, nici celui care s-a rugat, ci celui care a binevoit Dumnezeu, cîntă pe nas Catargiu de la o masă apropiată.

— Ce fel de minister? întreabă cu retorica lui teatrală Brăiloiu. Se uită în jur la fețele asudate ale lumii politice bucureștene și pufnește: De unde suplețe? De unde supunere? De unde idei? De quelle couleur, de quelle force serait la nouvelle combinaison, quelle en serait sa durée et quelle grâce trouverait-elle devant le pays?

Sub o pălărie de pai „zoulou" cu trandafiri roz și *lilas* o doamnă macină lent înghețata de alune. Se aude crontănitul mărunt al poamelor risipite în pasta rece. Toți bărbații întorc capetele spre delicatul șoricel. Apoi Barbu Catargiu rupe vraja:

— Se vînează prea grosolan popularitatea! Vă întreb, domnilor, măsurile cele mai necesare sînt și cele mai populare? Nu, domnilor, nu trebuie să ne lăsăm guvernați de judecătorii de județ, de dăscălimea satelor sau de demagogii de provincie...

Gradowicz își toarnă gheață în paharul gol:

— Și-a încălecat cel mai bun armăsar!

În colțul său, funcționarul de provincie deschide ostentativ *Românul*. A ajuns el aici, dar nu-și cedează principiile în fața unor tombatere ca Barbu Catargiu, chiar dacă acesta nu arată cum credea el, cu işlic și caftan, ci ca un „european" adevărat, cu nădragi de stofă englezească, dungată și veston cu lanț de argint la ceas. Ziarul îl învață că „ăsta" e mort de mult și el crede în ziar, e pîinea lui zilnică. Mai realitate decît realitatea este vorba scrisă.

— Cînd am aflat că Brătianu este în guvern m-am întrebat cine va mai fi liderul opoziției de stînga! Eram foarte îngrijorat, declară mucalit un ins cu favoriți bine tăiați. Dar cînd l-am auzit cum bodogăne fără șir, ca ministru, puterile garante, pe Austria vecină, pe Turcia suzerană, m-am liniștit. Aruncase guvernul în opoziție...

— Ce-o fi de ales între patriotismul cinic și cinismul patriotic? comentează la o altă masă o doamnă cu sprîncene negre, blondă, înfiptă, gata de harță.

Pe terasă intră Papiu Ilarian. Calcă drept, cu umerii încordați. Fața prelungă încadrată de o barbă stufoasă

și îngrijită, cu nasul drept, puțin sever păcătuiește printr-o privire galeșă.

Un senzual disciplinat!

Nădușit, năclăit, teatral și boem, Valentineanu, cum îl vede, aruncă o privire disperată propriilor lui pantofi. Iar sînt plini de zloată! Se ridică de la masă, încercînd în grabă să mai ordoneze paharele împrăștiate și ziarele aruncate halandala, pentru a-l întîmpina cum se cuvine — adică improvizînd la repezeală o politețe scorțoasă care îi vine ca o mănușă de damă.

— Prietene! Ce bine îmi pare că te văd!

Papiu Ilarian clipește din pleoapele vineții. Este însoțit de doi indivizi ciudați, îmbrăcați cu grijă, ca el, dar sărăcăcios — unul înalt, bine făcut, cu un păr negru sîrmos și fizionomie blîndă, timidă și altul mărunțel, uscat și nervos, cu o privire cruntă. Doi scutieri care se înclină solemn în fața directorului revistei liberale.

— Iulian Grozescu și Iosif Dunca, îi prezintă Papiu-Ilarian și face un gest de parcă și-ar da la o parte, cu mîneca dantelată a vestonului de mușchetar, o frumos garnisită pelerină. Doi buni români, adaugă ridicînd un deget al mîinii drept spre azurul aprins al cerului. Precizarea este făcută cu o ușoară trufie și Valentineanu se arată repede sensibil:

— Mă bucur, mă bucur! La noi în Valahia, bunii români sînt mai rari!

Ironia trece pe lîngă cei trei ca un lin vînticel de primăvară. Îndată ce se așează pe scaunele cam largi, prea comode pentru ei, încep istoriile sîngeroase de peste Carpați. Sînt evocați Horia, Cloșca și Crișan, apoi nefericitul Avram Iancu, apoi, cu vîrf și îndesat, persecuțiile personale — cu multe amănunte zguduitoare.

Valentineanu, nemaiavînd pe ce să se așeze, s-a cocoțat pe jardinieră și-și bălăbăne un picior plin de încîntare:

— Vremuri grele, vremuri grele, spune graseind.

— Dușmanul trebuie răpus... replică Dunca îndesîndu-și furia în plămînii înguști. Pentru ei nu sînt arme mai potrivite decît măcelul, extremitatea pe care ei au practicat-o violent!

La o masă fără umbrelă, așezată chiar în marginea străzii, un tinerel-boierel suportă greu agresiunea unui arendaș care i se bagă în suflet :

— Nu poți face nimic cu o țărănime care are pretenții nerealizate.

Ghica se răsucește spre el :

— Vous pouvez entendre la voix de la raison !

Arendașul se ridică, se înclină plin de venerație.

— Grigore Potîngă ! Respectele mele !

Fostul ministru îi surîse cu amabilitate. Era desigur unul din cei scăpați de arendele pe anii din urmă de legea dată sub scurta sa guvernare.

Doamna cu pălărie de pai și roze de tafta *lilas* ronțăie încet, dar perceptibil alunele din înghețată. Ochii nu i se văd de sub borurile lăsate, doar gura puțin țuguiată ținînd în față, între dinții împinși înainte, micile poame. Toți bărbații întorc capetele zîmbind. Șoricelul se avîntă și el într-un zîmbet fermecător. Doar Papiu-Ilarian, demn, sobru, se adresează fără să audă, fără să vadă delicata făptură, unuia dintre ardelenii săi :

— Vitalitatea rasei române este profundă, ea a supraviețuit în Ardeal presiunii maghiare și austriece, iar aici, și un deget lung de o stranie frumusețe se înfige în solul valah care ține în palma lui cofetăria veneticului Fialcowsky, presiunii grecilor din Fanar și a brutalității otomane.

— A supraviețuit, dar s-a molipsit, comentează cineva.

O clipă de liniște, apoi directorul *Reformei* împinge Valahia în mijlocul discuției :

— Noi, cei de aici, nu dorim decît dreptate și libertate pentru toți, fie amici, fie inamici, nu vrem exterminarea adversarilor.

— În sfîrșit, murmură Ghica lui Gradowicz, iată alt glas al rațiunii, al prudenței, al adevărului ! Cine spunea că Valentineanu e un zăpăcit ? Un socialist ? Un anarhist ?

— ...e doar un demagog ! replică polonezul.

— De-aia v-au răpit dușmanii chiar și Oltenia ! răcnește cel cu numele de Dunca, cel mic, îndesat și îndîrjit. N-aveți sînge în voi ! Cu asemenea arme și cu

ideile voastre de toleranță nu vom emancipa niciodată provinciile subjugate !

Noroc că prietenul de alături zîmbește blînd.

„El e cealaltă față a Ardealului, cea pașnică, cea visătoare.“

Papiu Ilarian scoate ceasul greu din buzunărașul vestei, îi apasă resortul capacului — clic-clac !, privește solemn cadranul și, ridicîndu-și pleoapele triste începe să-și ceară scuze.

— Dragilor ! Eu trebuie să merg spre casă. Iertați-mă, că vă las, dragilor !

— Domnule Papiu, toată considerația ! sare Valentineanu din jardiniera lui. Bietele petunii au fost asasinate. Ocupă repede fotoliul abandonat și discuția se înfierbîntă de parcă ar fi niște școlari lipsiți brusc de prezența profesorului prea vigilent. Dar se înfierbîntă în șoaptă, cu scurte răbufniri repede înfundate — absența profesorului le-a smuls din autoritate, din aplomb !

„Ah ! Ardelenii ăștia vin peste noi ca niște judecători aspri de moravuri, sacerdoți ai marilor idei naționale și ai incoruptibilității biblice ! Dar de ce aleargă la Împăratul ! ! ?“

În acel moment în fața cafenelei se oprise o elegantă trăsură lăcuită într-un grenat stins cu chenar auriu. Din ea coborîse proaspăt, vesel, bronzat, Grigore Eliad-Cîrciumărescu într-un splendid costum de cașa oliv cu cravată de un bej-castaniu și cu o pălărie moale de fetru bej cu panglică oliv. Odată coborît din cabrioletă își îndeasă în ochi un monoclu cu lanț de aur și se zgîiește prin el foarte bine-dispus la adunarea cea pestriță. Salută cu temenele adînci cele cîteva doamne împodobite cu suave capeline pastelate, pline de funde, văluri și flori de mătase, apoi se aruncă în mijlocul meselor și exclamă uimit :

— Aud că a căzut guvernul, copii ! Le gouvernement est mort, vive le gouvernement ! Ha ! Ha !

Toată lumea se înveselește brusc. Amurgul cade molatec peste oraș, miroase a tei, a fragi și a Bordeaux, a cafea și a ananas, a tutun de Havana și a alune... Domnul Cîrciumărescu se așează pe un scaun la prima masă care îi iese în cale. Nu se uită cine stă acolo, îi este perfect

indiferent, el iubeşte pe toată lumea! Se ştie agreat de toată lumea! Căci este de profesie „millionaire". Nu un milionar care se străduie să adune milioanele sau să le conserve, ci unul care se străduie să le risipească. Le moştenise şi era un om fericit, putînd fi generos fără socoteală. Boierii vechi îl numeau ciocoi, dar îl simpatizau pentru că ştia să piardă fără disperare şi dădea bani cu împrumut la dobîndă mică, burghezii îl numeau „nenea Cîrciumărescu" cu un fel de veneraţie plină de pizmă, era de-al lor, dar nu făcuse nici un efort pentru asta. „Nenea" subvenţiona orice. Şi mai ales pe liberali :

— Sînt slăbiciunea mea, ha, ha! Au papagal şi n-au bani! De cîte ori pierd la bacara, am mustrări de conştiinţă, mă gîndesc că puteam să-i sprijin cu sumele alea pe băieţi! Ei ţin cu noi, cu noi ăştia care n-am contat pînă acum, n-avem, şi „nenea" face un semn evaziv cu mîna de parcă ar înşuruba în plafonul celest un tirbuşon, n-avem... arbore genealogic, ha, ha! Drăguţă! Un şvarţ cu gheaţă! Noi ăştia care... Poate nu sîntem mulţi, dar sîntem, cum să spun... cheia, fierul acela răsucit care deschide cămara. Ha! Ha! Ha! Seiful!

Se reazămă cu braţul drept de spătarul scaunului şi picior peste picior se avîntă visător :

— Opoziţia, copii, este o trăsătură fundamentală a sufletului omenesc!

— Închinămu-ne patimilor tale, Popor român! exclamă, de la masa lui Valentineanu, ardeleanul cel mare şi blînd.

— Domnule, presa este a patra putere într-un regim constituţional, declară Dunca, negricios, aspru şi cu ochii injectaţi. Ce faceţi?

Ziaristul, care a schimbat între timp saluturi cu Eliad Cîrciumărescu, se apleacă spre el :

— Ce facem? Cum ce facem? Scriem în draci!

Sub pălăria de pai, pentru o secundă, se aude ronţăitul acela de şoricel. Toţi bărbaţii întorc capetele, bărbile lor pline de importanţă. Eliad-Cîrciumărescu se holbează prin monoclu la făptura rozătoare care îşi întinde boticul graţios spre cupa de îngheţată.

— Ha ! Ha ! face „le millionaire".

La o masă de sub prelata dungată a cofetăriei, bătrînul Cantacuzino mormăie în urechea unui foarte tînăr, dar deja celebru jucător de whist :

— Luxul interiorului și al vestimentației este pentru femei ceea ce este jocul de cărți pentru bărbați : un risc, o aventură, o plăcere, o voluptate ! Nu trebuie să-ți privezi soția de lux !

Ghica auzindu-l se apleacă spre Gradowicz :

— Are dreptate La Rochefoucauld, bătrînii care nu mai pot da exemple proaste dau sfaturi bune !

Băiatul aduce șvarțul cu bucăți de gheață plutind translucide în ceașca lată și-l așează pe masă, aplecat din mijloc, plin de venerație. Cîrciumărescu gustă cu vîrful limbii :

— Îhî ! Adu și frișcă !

Apoi se răsucește spre cei de la masă :

— Ha ! Ha ! Să vă zic noutatea ! De unde credeți că vin ?

Nu așteaptă frișca și soarbe zgomotos din ceașcă. De la toate mesele curiozitatea se înfige în ceafa lui „nenea".

— De la Deauville, copii ! De la Deauville ! strigă Cîrciumărescu. O să credeți că pe acolo mi-am tocat averile... Ha ! Ha ! Ei bine, nu ! Îi este dat lui Grigore Eliad să tot aibă ! Am cîștigat, copii, 7000 de galbeni la bacara ! Ha ! Ha !

Se vede că așteaptă aplauze, ovații și ele nu întîrzie să se manifeste. E ca și cînd unul dintr-ai noștri a cucerit o cetate bine întărită, cu fortărețe puternice.

— Se țin banii de dumneata, nene ! spune un individ voinic, care seamănă a negustor de blănuri.

— Banii n-au inimă, șoptește Ghica lui Gradowicz.

— Să mor eu dacă nu-i așa ! Am făcut tot ce-am putut să-i pierd, dar uite așa veneau, uite așa ! face veselul milionar dîmbovițean un semn cu două degete groase, boante care se fugăresc pe fața de masă. De mic am știut că nu trebuie să mișc, să dau din coate și-o să fiu bogat. Mă întreba bunica : ce vrei tu să te faci, maică, și eu răspundeam : milionar ! Ha ! Ha ! Ha !

— Şi mai vreţi egalitate, domnule Cîrciumărescu ? întreabă peste umăr Ioan Oteteleşanu plin de invidie, căci el pierde în fiecare seară cîte o mică sau mare bătălie, şi nu la Deauville, ci aici, în saloanele autohtone.

— Eu ? Da ! Mie, Chiosa vizitiul şi Mănciulică bucătarul îmi sînt simpatici. Ha ! Ha ! Lui Mănciulică i-am şi... nevasta !

Rozele de tafta de pe pălăria cloşată a doamnei ce ronţăie alune tremură violent. Gura rotundă, umflată, răcorită de îngheţata lui Fialcowsky emite plină de o indignare leneşă :

— C'est très désagréable, mon Pouff !

„Son Pouff" bate repede, dar fără energie în paharul din faţa sa în semn că protestează.

— Asta se crede la Cameră, pe scaunul vicepreşedintelui... se amuză Gradowicz.

Catargiu face cu ochiul lui Pouff peste mese ; adică „Ce, te pui cu nebunul ? Cu ciocoiul ?" Pouff se strîmbă de parcă ar fi vrut să-l provoace la duel pe intrus, dar îl reţin prietenii prea sentimentali.

— În rarele clipe cînd mă gîndesc, mă gîndesc şi mă gîndesc la politică, ha, ha, inevitabil ajung la concluzia că nimic nu se poate face în ţara asta pînă nu va rămîne văduvă de... ha, ha, oamenii de la '48 !

Catargiu rîde pe sub mustaţă şi mai face o dată cu ochiul încă indignatului Pouff, adică „vezi, pînă la urmă e plin de haz".

— Eu îi iubesc, continuă Cîrciumărescu, zău, îi iubesc. Dar cînd mă gîndesc şi mă gîndesc la politică, la istoria noastră, ce constat ? Că sînt plini de zel, dar exilul i-a dezbinat ! Pe cuvîntul meu de onoare dacă sărăcia şi suferinţa nu ne crispează mai mult decît hulita bogăţie ! Sînt pătimaşi ! Se ceartă între ei care să fie la putere !

Doamna îşi continuă ritmic ronţăitul. Alunele au devenit parcă mai sprintene în îngheţata ce nu se mai termină...

— Vin fanarioţii peste dvs., domnule Valentinene ! exclamă ardeleanul cel mic şi afurisit.

— Asta e sigur. Dar cînd or veni, va fi groasă ! Cotoioasă ! Masele se vor ridica...

— Masele? N-au o gîndire clară! Masele? Zăpăceală, covrigi, cîteva victime alese aiurea, coase și furci, soldații cu armele la ochi și gata!

Barbu Catargiu se întoarce spre masa lui Valentineanu. Își pune monoclul în ochi și-l fixează pe măruntel. I se pare comic, căci zîmbește. Da, îi zîmbește. Dar nu ironic, cum știe el, nu, defel, îi zîmbește frățește, de parcă soarele, căldura, aerul încins și înmiresmat i-ar fi tocit aroganța.

— Eu vreau să-i sprijin pe liberali, spune vesel Cîrciumărescu. Istoria e de partea lor! Și ce-am fi noi, cei bogați, dacă n-am avansa bani pentru viitor? Dar revoluția, copii, trebuie salvată, cum mi-a spus mie cineva că spunea Thiers, apărînd-o de propriile ei excese! Ha! Ha! V-am făcut praf! Vorbele astea le-am aflat la Deauville, pe plajă, cînd mă răcoream dimineața cu un mic franțuz care foarte subtil mă tapa de cîteva mii de franci... Ha! Ha!

Aerul s-a mai umezit, cerul se lasă mai jos protejînd grupul cafegiilor de la Fialcowsky. Ghica se retrage spre spătarul scaunului ca pentru a se depărta puțin de spectacol:

— Acest individ, șoptește, se comportă ca un cetățean excentric care din cînd în cînd își întrerupe plăcerea de a fi caraghios și începe să mediteze asupra a ceea ce ar fi el *fără* lumea în care trăiește. Și atunci descoperă că e un fleac și asta îl face deosebit de romantic și chiar înțelept!

Privește spre Cîrciumărescu galeș și „științific" ca la o insectă prinsă în ac spre atentă analiză.

— În excentricitatea lui, spune Gradowicz, are bun simț.

La masa lui Oteteleșanu, o voce se îndeasă:

— Nuri fără număr, în rochii de mătase sau de pănură, dar Infernul e aproape, foarte aproape, îl simți epidermic!

Lumea din jur rîde și privește fără ostentație spre pălăria cu roze *lilas*. Alunele cronțănite se macină nevăzut sub maxilarele delicate.

În timpul acesta într-o birjă mohorîtă trece Rosetti cu a lui nevastă. Par fericiți. Își surîd cu un fel de candoare copilărească, energică, ea, aplecată puțin în față, își reazemă brațul de ușița închisă, întoarce spre publicul cafenelei ceafa acoperită de o largă florentină, cam veche, dar grațioasă, iar el îi vorbește cu pupilele exoftalmice rătăcind pe sub borurile largi încărcate de panglici și fluturi de mătase.

— Iată un fost ministru...

— Deja umblă cu trăsură de piață...

— O face demonstrativ...

— Bietul băiat, exclamă Cîrciumărescu salutînd-o pe doamna Rosetti și pe consort. Noroc de el, are succes în amor !

— În amor conjugal, nene ?

— Ha ! Ha !

Ghica se îndoaie spre Gradowicz din nou :

— Rosetti a vrut să drapeze Valahia într-o purpură strălucitoare, zău, e adevărat ce spun, dar n-a avut niciodată la îndemînă destul material. A simțit totdeauna că rămîn pe dinafară membrele și organele neacoperite și din pricina asta a făcut mereu gesturile unuia care maschează o necuviință vociferînd, rîzînd silit, ținînd aiurea discursuri... Acesta e misterul grandilocvenței sale.

Întinzînd o mînă și măturînd aerul cu ea, Barbu Catargiu exclamă cu o veselie bine hrănită :

— S-au înmulțit foștii miniștri, unde te uiți găsești un fost ministru... Acesta e progresul.

Nu apucă să treacă bine fericita familie liberală, cum ar spune Bălăceanu, și într-o trăsură strălucitoare intră în scenă Maria Obrenovici. Este într-o rochie vaporoasă de muslină verde cu fusta cadrilată în aceleași nuanțe. Un șal de voal Marie-Antoinette bordat cu o panglică subțire de velur ca iarba de primăvară îi încadrează amplul decolteu. Fața angelică, de un roz pal și ochii migdalați, colțurile gurii îngropate în copilărescul și grațiosul obraz — totul surîde puțin indolent sub umbreluța de satin vernil cu arabescuri din fir aurit. Domnul Fialcowsky apare ca din pușcă, purtînd în brațe un uriaș paner împodobit cu flori și panglici gofrate. Cît rămîne acolo în

fața cafenelei, femeia pe care tot Bucureștiul începe s-o deteste plin de curiozitate, indignare și teamă, stă dreaptă, ușor agresiv înfiptă în pernele trăsurii, sfidînd lumea așezată la mese, bărbații care o examinau impudic, femeile care o cercetau nesățioase. Dacă ar fi rămas văduva princiară, dacă n-ar fi cedat „amorului“ sau „ambiției“ — nimeni nu putea însă socoti exact cauza excesivei ei nebunii — toți ar fi sărit s-o salute. Așa, nimeni nu se ridică de la mese, ea învîrte de cîteva ori umbreluța privind strada arsă de soare, apoi pe domnul Fialcowsky ce se împleticește de emoție în propriile sale picioare. Camerista preia panerul și cu el plecăciunile adînci ale restauratorului pe care frumoasa amantă a lui Cuza nu le vede. Trăsura pornește spre Șosea, spre casa somptuoasă în care Maria Obrenovici — mamă de prinți moștenitori ai unei țări vecine, iubita „alesului nației“ și fiica unui celebru conservator din Iași — își află cuibul fastuos și blestemat. Sub genele lungi mai aruncă în fugă o privire impertinentă spre adunarea consternată — o privire ca un chicot de rîs silit.

Lasă în urmă o stare generală de buimăceală. Doamna a terminat alunele și-și soarbe încet, ca o păsărică, siropul de fragi. Cîrciumărescu se dezmeticește deodată :

— E nostimă foc, copii !

— Vocea sincerității, domnule Ghica, murmură cu nasul în ceașca de cafea Gradowicz.

— Plictiseala ! Această suferință vizibilă, bătătoare la ochi, exclamă Ghica, de o inventivitate zănatecă !

— Uneori te plictisești la comandă, dragul meu, spune peste masă Catargiu. Și plictiseala poate ajunge un instrument de constrîngere socială...

— „Praecia era o femeie renumită în cetate pentru frumusețea și atracția ei. În celelalte privințe nu era întru nimic mai prejos de o hetairă“, spune Ghica și ține apoi să precizeze : L-am citat pe Plutarch.

— Multe se pot spune, apelînd la clasici, remarcă Gradowicz.

— N-ai impresia că seamănă cu Marițica Văcărescu ? întreabă Catargiu. Mă tem că preafericitul Mitropolitul nostru va trebui în curînd să îngăduie un divorț princiar.

Cîrciumărescu își continuă joviala perorație, ținînd în mînă, ca pe un trofeu, paharul în care n-a mai rămas decît frișca :

— Veacul de aur nu este înapoi, el este dinaintea noastră ! Ha ! Ha !

— Da, da, și seamănă cu o grotă, mormăie Gradowicz.

— Ce-i cu tine, prietene, intervine Ghica, parcă ți s-ar fi înecat toate corăbiile ! De unde acest pesimism tineresc ? Gata ! Plecăm la Ghergani !

Rîsul robust și nătîng al milionarului încinge și mai tare aerul. Bărbații își fac vînt cu pălăriile ușoare de pai de parcă zăduful i-ar fi lovit brusc, ca un viscol. Paharele zornăie la vorba lată cu un fel de disperare ilară. Pouff aruncă în gîtlej ultimele picături ale băuturii cu aromă înțepătoare. Cineva face semn cuiva, care face semn cuiva, care împinge cotul în cotul cuiva, care împunge cu degetul umărul cuiva, care se uită cu o leneșă încîntare la funcționarul de provincie adormit încet, suav în scaun, cu ziarul pe piept, așezat ca un drapel muiat în sudoarea luptelor peste cravata de satin.

— Pe mine, urlă Cîrciumărescu, absent la mișcarea celorlalți, nu mă interesează dacă *roșii* sînt sinceri. Eu trebuie să le cer ca totul să se desfășoare ca și cînd ar fi sinceri. E interesul meu !

Cu o față uimită și suferindă, Fialcowsky se apropie de masa lui Ghica, se apleacă spre „fostul ministru“ și-i spune cu o mîhnire neprotocolară :

— Ați auzit, domnule, poetul Grigore Alexandrescu va fi pus sub epitropie...

Gradowicz își împinge cu vîrful degetelor înghețata de fistic pe care a tot înmuiat-o în cupă :

— Ce tristețe !

Ghica bîțîie amar din cap :

— Cine ar fi crezut ? O minte atît de strălucită să se prăvălească în nebunie ! E aproape de necrezut !

Șopoteala de la masa lui Valentineanu a luat sfîrșit.

— Unde bem și noi o bere ? întreabă directorul *Reformei* pe cei doi campanioni proaspăt cunoscuți. Se vede că vor să iasă din atmosfera prea aristocrată a lui Fialcowsky.

— La Brăileanu, pe Colței ! îi răspund ardelenii.

Cînd se strecoară printre mese, trecînd pe lîngă Barbu Catargiu care stă cu urechea plecată la o anecdotă a lui Oteteleșanu, Iosif Dunca îi privește cu încordare ceafa. E atît de aproape de ea, prin statura lui scundă încît aproape că-i suflă „fanariotului" peste chica neagră ușor înspicată — o respirație încinsă care îl face pe acela să se întoarcă și, din nou, ca într-un vis, să-i zîmbească frățește, ca unei vechi cunoștințe.

— Domnule, spune arendașul către tinerel, cel mai straniu defect al celor ce exercită puterea este că-și pierd contactul cu realitatea. Executivul poate scăpa de asta printr-o cameră agresivă sau măcar prin consilieri severi. Dar dacă Parlamentul este neglijat, iar anturajul făcut din slugi puse pe căpătuială... Puterea se pune în marginea vieții...

De cînd a terminat înghețata și nu mai ronțăie alune, doamna cu trandafiri de tafta roz și *lilas* și-a pierdut orice farmec, a intrat violent în figurație. Pouff moțăie.

— Ca și Alecsandri, aș vrea să fac jurămînt de castitate politică. Și Arăpilă e gata să-l facă. Ce-o să iasă din asta ? Poezii, teatru ? Moșii înfloritoare ? Dar oricîtă tragere de inimă am avea, eu și Golescu, nu sîntem aceia care să profite de un instinct practic excepțional...

Gradowicz dă din cap...

— Dumnezeu să ne binecuvînteze *in saecula saeculorum*.

Prin piața teatrului trece o trăsură hîrbuită. Vizitiul e jalnic, calul slab, cu harfa coastelor plină de ulcerații galbene. Atelajul înaintează încet, foarte încet, moale ca în transă, parcă roțile lui ar sîsîi șerpește, se tîrăște molcom. Vizitiul doarme pe capra acoperită cu o zdreanță murdară și capul i se bălăngăne cînd pe un umăr, cînd pe altul, cînd în față, cînd în spate. Mersul trăsurii pare a se desfășura în visul vizitiului. Biciușca atîrnă scorojită, înnădită și împletită în mîna care ține căpăstrul vechi, peticit...

— La naiba, exclamă Ghica. Ce ne facem, prieteni, cu ăsta ?

— Cu cine ? întreabă Gradowicz.

Dar nimeni nu pare a vedea fantomatica arătare, iar Ghica e gata și el să adoarmă. Cerul deasupra orașului stă bombat, alburiu-azuriu, decolorat. Străzile, arse de soare protejează înaintarea lentă a calului flămînd.

Ca prin vis, Ghica îl mai aude pe arendaș :

— *Roșii* spun „înainte", conservatorii „înapoi", iată de unde iese imobilismul administrației noastre.

* * *

Pe la miezul nopții Ghica și Catargiu tăifăsuiesc, răcoriți, relaxați în fața ceștilor de ceai aburinde, în camera cu tapet măsliniu a prințului de Samos. Perdeaua ușoară care acoperă fereastra deschisă se învolbură ca o pînză de corabie. Prin grădină par a umbla miresmele reginei nopții și ale petuniilor într-un vîrtej zănatec.

E răcoare.

Doar din cînd în cînd se aud tropotelile cailor și fîșîitul roților unor trăsuri ce trec pe strada Luterană.

— Simt că se petrece cu mine ceva foarte important. Sînt asemenea momente în viață cînd evenimentele nu-ți par a fi decît niște pîlpîitoare semnale în ceață. Ai sentimentul că oricît ar fi ele de promițătoare sau nu, te vei izbi în curînd de un obstacol invizibil. Coliziunea este chiar și ea uneori imperceptibilă, de parcă te-ai lovi de o membrană elastică, transparentă, dar rezistentă, sau de un suflet, de un abur care te pătrunde și te stăpînește fără să-l vezi. Este poate „cel care vei fi", de care te încarci deodată fără să-i pătrunzi sensul.

Lampa de pe masa de scris sfîrîie stins.

— Te îngrijorează cel care vei fi ? întreabă Catargiu ridicînd lingurița din pahar și rîzînd puțin în barbă.

— O, da, face Ghica, renunțînd la sinceritate, dar fără a fi mefient de această deschidere neașteptată de uși spre sine. Le lăsase deschise cu oarecare gînd. Se apleacă spre fermul și tranșantul boier. E mai sărac în iluzii !

Catargiu a înțeles repede :

— Ce tristețe, face el dînd din cap ca la aflarea unei vești de mare valoare sentimentală.

Ghica își reazemă cotul de masă, are în mînă paharul gol și-l imită pe Cîrciumărescu :

— Ha ! Ha ! E timpul, copii, să-mi pierd orice naivitate...

— Vrei să mă faci să cred că ai mai avut naivități în ultimul sfert de secol ?

— Vreau să te fac să crezi că am crezut că am. Adică este momentul cînd vreau să recunosc că nu mai am. E la fel de greu.

— Devii un om extrem de periculos, rîde Catargiu. Un om care nici nu mai are și vrea să și recunoască că nu mai are naivități... e aproape un cinic.

— Așa, așa, colaborează și dumneata la legenda vicleniei mele.

Nu lui Catargiu trebuia el să-i facă astfel de mărturisiri, dar le făcea de data asta cu tragere de inimă, căci omul era sensibil la intimități. Povestea aceea cu membrana fragilă care apare în față îi barează drumul și-l prinde ca într-un năvod, era adevărată. Întindea mîinile parcă în somn și o atingea — subțire, elastică, la început opacă, dar treptat, treptat transparentă și cu cît mai transparentă cu atît mai rezistentă. O putea împinge ușor, se putea chiar rezema de ea, o putea pipăi neliniștit, dar nu putea trece dincolo.

Un biet coșmar. Revenea însă ostentativ.

Sentimentul lui era că în curînd membrana se va sparge, iar dincolo, dincolo, dincolo nu va găsi nimic care să-l bucure. Asta nu trebuia s-o spună. Îi venea să creadă că e un semn de bătrînețe această lipsă de încredere în viitor, acest scepticism puțin prea feminin pentru gustul lui. Și totuși trăia dincoace, dincoace, în lumea alianțelor posibile, utile...

Catargiu, înviorat de adierile grațioase ale vîntului, se lansase într-un pamflet antiliberal. Îi șfichiuia pe *roșii* cu verbul lui dur, lipsit de fantezie, plin însă de sarcasm, de o iritare detașată aparent, dar plină de dispreț.

— Sper că acum, fără naivități, te-ai lămurit !

— În privința *roșilor ?* întrebă uimit Ghica.

— În privința vieții noastre politice, în general...

Ghica ridică pleoapele grele. Da, se va alia cu Catargiu, se va alia, totuși, și cu Brătianu căci n-are de ce să refuze asemenea relații strategice. Nu vedea nicăieri mo-

tivul. El era omul secolului al XIX-lea, jumătate feudal, jumătate capitalist. Și toți deopotrivă erau loviți de „alesul nației", și *albii* și *roșii*. Va face în sfîrșit acel „noian de alianțe", acel „morman de alianțe", zău o să-l facă, acum avea șanse, iar furia nu-i lipsea.

— Brătienuș și extravaganțele lui, continuă Catargiu, au fost de folos pentru clarificarea situației. Ne îndreptăm vizibil spre un regim personal. Ce este de făcut?

La încheietura degetelor au mai rămas urmele nădușelilor de peste zi. Oboseala e mai degrabă un fel de năclăială. Costumul de dril s-a boțit. Ghica își contemplă ceașca de ceai cu o melancolie studiată.

E un moment de așteptare, de pîndă. Perdeaua fîlfîie lejeră, o trăsură se hurducă pe caldarîmul cu pietre de rîu din fața casei, greierii din grădină se insinuează perfid în tăcerea camerei.

Dar „la castel în poartă oare cine bate?"

Louis deschide solemn ușa anunțîndu-l pe Bolintineanu. Catargiu face semn că nu vrea să se arate și Ghica îl împinge spre salonul mic din dreapta biroului — salonul de lucru al Sașei cu gherghеful ei, cu vîrtelnițele și ragilele ei, caierele de lînă, papiotele și sculurile de fire de mătase și chelemurile ei, croșetele și ciocănașele ei de dantele.

Îl lasă acolo ca pe un intrigant de operetă.

— Ei? face îndreptîndu-se spre ușa pe care intră ostenit, cu hainele mototolite, cu firele de păr ce-i acoperă chelia răvășite, „poetul *Florilor Bosforului*", cum îl ironiza Cretzeanu. Are cearcăne lungi, pare că ar fi căzut cu umeri cu tot în propriile sale șolduri. Se lasă dărîmat pe un fotoliu, face un semn cu mîna să-l aștepte:

— Sînt epuizat.

Ghica amînă puțin știrile și-l întreabă:

— Ceai? Cafea? Bordeaux? Am o Mastică de Hios...

— Puțin Bordeaux, suspină Bolintineanu și-și îndreaptă spinarea prăbușită. Avem un guvern prezidat de Manolache-Costache!

Știe că a spus tot, esențialul și se retrage în fotoliu cu paharul prins între degete ca o lumînare de Înviere.

— Ne-am procopsit! exclamă Ghica așezîndu-se tacticos pe scaunul său de lîngă bibliotecă. Asta n-a putut să-și mențină în Moldova miniștrii sub steagul lui, au fugit toți mîncînd pămîntul... La un moment dat nu erau decît trei în guvern... Acum o fi bun pentru Valahia ce-a lepădat Moldova.

— A fost o zi de coșmar, ce zic o zi că, uite, e noapte de-a binelea! Ce țară, domnule Ghica, ce țară!

— Ce are a face țara? i-o taie gazda fără chef. Cuza nu vrea oameni politici, vrea în cabinet prieteni, oameni de casă...

Poetul cu oasele frînte de alergătură surîde timid. Își îndeasă între buzele senzuale marginea paharului și oftează.

— Il avait trop sur les bras...

Își urcă ochii în tavan cînd spune „Il" de parcă Prințul Cuza ar trona deasupra capetelor lor.

— Multe vanități, vrei să spui!

— Nu dorește decît stabilitate, stabilitate și iar stabilitate, spune Bolintineanu încercînd disperat să obțină o simpatie imposibilă.

— Dragul meu, Cuza nu are nici prostia, nici onestitatea, nici inteligența, nici cinismul, nici ideea trecutului searbăd, nici pe cea a viitorului strălucit care să-i îndreptățească voința de putere.

— Sînteți prea aspru, prea intransigent...

Ghica își așează picior peste picior și trăgîndu-se ușor de barbă, spune clar, tare:

— Nu, te înșeli, sînt conciliant ca orice... european. Vreau o împăcare între partide, vreau să fiu fidel idealului cuminte al acestui chinuit continent, înțelepciunii lui contractuale, negustorești... mai las eu, mai dai tu... Dar nu Cuza este cel care acceptă această reciprocă toleranță, dragul meu. Nu el! Acest lucru l-am constatat într-un an și jumătate de guvernare puțin, iartă-mă, isterică!

Bolintineanu clipește des din pleoapele obosite. Nu vrea să răspundă pentru că nu înțelege bolboroseala lui nervoasă. Se apleacă în scaun și mormăie:

— Știți, domnule Ghica, nimeni nu voia să preia conducerea guvernului !

Este un argument, pare-se, *forte !*

— Cîțiva din guvernul dumneavoastră și din guvernul lui Nicolae Golescu voiau să participe, dar nu să ia conducerea. Era o chestie de program politic, înțelegeți ?

— J'ai compris, j'ai compris, mon vieux !

— Am alergat la Boerescu, a venit, a acceptat, apoi la Bozianu, a venit, n-a acceptat, apoi l-a propus pe Costaforu, am alergat la Costaforu, a venit, a acceptat, cu oarecare orgoliu satisfăcut. În timpul acesta, Pisoschi alerga la Florescu pentru ministerul războiului și acesta accepta, și la I. I. Filipescu pentru externe și acesta accepta, cu o bună dispoziție care a fost foarte prețuită...

— Tradiția corupției la noi — mîntuirea responsabilității !

Ghica știe că intervine inutil, dar intervine pentru cel de după perdea. Are în această privință aproape o obligație.

— Ceilalți, cu greu au acceptat ! încearcă Bolintineanu să salveze guvernul care este la urma urmei făcut și de el, nu ?

— E firesc, e firesc, face Ghica mai mult ca să întrețină limbuția celuilalt.

— Știți, peste toată mizeria de aici, Camera care îi va boicota, foștii colegi de minister care vor fi jigniți și amicii de partid care o să-i bombăne, Cuza îl voia musai pe Manolache Costache !

Ghica rămîne visător, cu ochii în paharul aproape gol :

— Manolache-Costache Epureanu ! La naiba ! Acesta a fost gîndul lui Cuza încă din martie. Acum realizez exact manevra. Începe să tropotească cu degetele pe marginea măsuței care îi desparte. I-a zăpăcit pe liberali ca să ne dea pe noi la o parte și ca să-i compromită la putere, pentru ca apoi să-și aducă el un președinte de Consiliu — amic de casă.

Pe strada fierbinte trece o trăsură bine unsă. Tropoteala cailor este atît de ritmică încît, nu încape îndoială, este un atelaj elegant !

Asta impune prin vorbă moale, îl imită Ghica, și prin burticica bine ghiftuită. Frumos jucat! Vezi că am dreptate cînd îți spun că-și formează o camarilă!

— Camarilă?! face Bolintineanu surprins și nu prea. Dar rade paharul de Bordeaux dintr-un foc de parcă ar fi avut o revelație.

— Da, da, frumos jucat! Cine e toată ziua la Palat? Lambrino, neam, Zizin Cantacuzino, prieten, Constantin Rosetti, de, neam, Nicolae Docan, neam, Cezar Liebrecht, un aventurier *tare* simpatic, un aventurier sadea, care o sprijină pe Obrenovici în toate cele cochetării, Davila, prieten... Acuma vine, încercînd să cîștige un teren pierdut într-o competiție destul de violentă, Manolache-Costache, care se va instala solemn în scaunul ministerial de parcă acesta l-ar fi așteptat de mult. Ne-am procopsit! Știi și dumneata versurile care i s-au dedicat: „Pentru-un galben sau o sută nu comite nedreptăți, / Pentru mii și sute multe, ușor face strîmbătăți."

Bolintineanu încearcă să protesteze, dar e obosit, foarte obosit. Ghica îl măsoară printre pleoapele lăsate:

— Îl văd, îi văd, dragul meu, spune, și mai văd că-mi dai de fapt dreptate. Cum să judec această întorsătură politică? Cum? Sînt gata să accept argumentele potrivnice suspiciunii mele prea vigilente...

Ghica se ridică și traversează în diagonală încăperea:

— Cum?

Se apleacă peste ceașca de ceai care a rămas pe măsuța de lîngă fotoliul lui Catargiu, dar se redresează cu o oarecare răceală:

— O să-mi spui, ca Negri, că are bune intenții!

Face un semn către cer, de parcă acolo, printre norii trandafirii ar patrula însuși Cuza.

— Care intenții? întreabă. Eu nu văd decît compromiterea tuturor oamenilor politici... În ce fel? În guverne legate de mîini și de picioare...

Lui Bolintineanu brațele îi atîrnă moi și aproape că adoarme:

— Dar Camera... ea este de vină...

— Ah, da, uitam, face Ghica ironic, îndreptîndu-și ochii spre ușa salonașului de operetă, piruetînd și ridi-

cîndu-și pince-nez-ul foarte liniștit deodată, ah, uitam ! Camera ! Camera ! desigur ! Avem un guvern de toată frumusețea ! În sfîrșit ! Unul care va cîștiga sufragiile populare. Unul care, așa ai vrea să cred, va fi bine primit de Cameră...

Poetul se ridică să impună o altă imagine, dar Ghica îl oprește :

— Nu, nu, dragul meu ! Glumeam, cum să-ți spun, cum să-ți spun, din disperare...

Cu disperarea poetul este de acord. E gata să plece cu picioarele împleticite, dar mai aruncă :

— Va avea loc în curînd vizita la Constantinopol !

— Aha ! Iată o veste foarte, foarte importantă, o veste foarte bună ! Unirea se va face !

Bolintineanu, în fața ușii, mai apucă să spună, mohorît, enervat :

— Va fi o vizită cu o pompă specială, una pe care n-au avut-o domnitorii dinainte, o vizită de la șef de stat la șef de stat...

Din scaunul pe care s-a așezat din nou, cu oarecare nonșalanță, Ghica se repede :

— Negri duce tratativele ?

— Evident, spune poetul aproape adormit.

— E bine, e foarte bine, spune Ghica ducîndu-l spre ușa de la intrare, asta înseamnă că măcar la Constantinopol există o imagine adecvată a Principatelor... Trebuie să te odihnești, dragul meu, devine el tandru, zile grele vor mai fi, îți dai seama !

Bolintineanu înțelege gluma, zîmbește, se urcă în trăsura care îl așteptase. Ghica rămîne în pragul casei, luminat din spate de candelabrul holului, o siluetă măruntă, ghemuită, o mînă ridicată în semn de salut prietenesc...

— Cine este omul acesta ? se întreabă ca în vis Bolintineanu, urcîndu-se în caleașca princiară care este la dispoziția lui pînă mîine dimineața. Mai aude vag vorba fostului ministru :

— Negri este excepțional, el are simțul politic necesar, un foarte rezonabil simț politic...

— Va fi o vizită-revanșă, o vizită realmente istorică... șoptește poetul urcîndu-se în trăsură.

Ghica se întoarce, intră în cabinetul său de lucru, zărește ochii vioi ai „conservatorului de prestigiu", zîmbește și așezîndu-se pe scaun lansează :

— Nous sommes dans une situation où la fermeté est payante...

XVII

Toată după-amiaza, singur, închis în bibliotecă, se căznise să-l pună în mișcare pe Bob Dowley. Era un englez îndărătnic.

Deși imaginea acestuia despre România i se părea fără cusur, avea o consistență pe care nu i-o tăgăduiau decît de formă Dobson & Scrope, „unul din cei mai renumiți editori tipografi din Old Square W.E.", rămînea cu o înfățișare incertă. Persanul lui Montesquieu la Paris trebuia înlocuit cu un occidental la poarta Orientului. Uimirea lui urma să îmbrățișeze contradicțiile lumii valahe.

Bob Dowley însă refuza să se întrupeze.

Îl vedea intrînd pe ușă — apărea mai întîi vîrful bastonului, apoi o mînă cu degete lungi, de o albeață roză și, în sfîrșit, surprinzător, trupul înalt, deșirat al lui Corr, secretarul ambasadei franceze din Constantinopol, mort, sărmanul, de cîțiva ani buni.

Îl trimitea înapoi.

Hîrtiile se păstrau albe pe masa de scris.

Își întorcea privirea spre fotoliul de lîngă fereastră și-l așeza acolo pe Bob Dowley, picior peste picior — niște pantaloni din stofă moale, dungată și niște pantofi negri cu bumbi de argint și, deodată, iată-l pe Stanley, pe ironicul Stanley, cinicul și de Dumnezeu dăruitul Stanley, care după ce ardea cu acid atmosfera unei conversații zîmbea timid, dureros de parcă și-ar fi cerut scuze. Dar nu le cerea decît pentru a-și păstra și data viitoare șansa cruzimii. Căci numai ea îi dădea impresia lucidității, deși ajunsese o infirmitate. El îi sfida pe prietenii români exilați cu fraze leneșe de felul : „Singura virtute a unui re-

voluționar este nesinceritatea față de sine însuși! " și pentru a arăta cît de tare prețuiește această virtute trecea repede la alt subiect, desigur, frivol, domnișoara Winstler s-a agățat prea evident de fiul lordului Russel: „A te îndrăgosti de acest execrabil tînăr prezintă dezavantajul de a face prea evident avantajul!" Alecsandri îl înghesuia pe Ghica într-un colț și-i șoptea: „Mă sperie! Zău, acest englez mă sperie!" Dar o spunea amuzîndu-se, totuși!

Nu, acesta nu putea fi Bob Dowley. Nu voia un *occidental excentric,* chinuit de îndoieli care îl fac apt de a accepta orice imagine a lumii. Îi trebuia unul capabil de mirare, lucid, dar nu sceptic, puțin mărginit în trufia lui de a aparține unei lumi civilizate, dar nu obosit înainte de a cunoaște alte lumi.

Îl mutase repede de pe fotoliu pe „the moest honorable" lîngă rafturile bibliotecii, cu spatele la cărți, dar rezemîndu-și un cot de rama unuia din geamurile ei polizate.

Atunci se întîmplase un lucru extraordinar! Sir Henry Lytton împrumutase umerii și urechile puțin ascuțite ale însuși rivalului său, Sir Stratford, și puțina burticică discret camuflată a lui Arthur Russel și, ca într-un număr comic de carnaval, gestul nervos al lordului Raglan care își învîrtea la nesfîrșit lanțul monoclului pe degetul arătător al dreptei — un deget cu noduri proeminente. Această arătare începea să peroreze verzi și uscate despre un București care semăna teribil cu Brussa.

Plăcerea de a rîde și de a batjocori îi juca feste, căci începea să atingă propriile sale creaturi imaginare.

Îi alunga pe toți cu o firească indignare — hibridul îl făcea să se întoarcă vinovat la francezul răposat, care semăna atît de bine cu un englez. Era cel mai englez francez din cîți cunoscuse, „britul" fabricat de supușii bourbonilor pentru a-i reprezenta pe supușii Reginei Victoria! Corr avea voie să intre în cameră pe ușa larg deschisă, avea voie să-și arunce cilindrul în brațele cameristului, dar nu avea voie să deschidă gura. Căci vorbea o franceză superbă...

Impostura ieșea la iveală.

Sfîrșise prin a se enerva. Pretinsul corespondent din Valahia al pretinsului lord Winkle, personaj care „plă-

tește la Brofft locuința, mîncarea, încălzitul și luminatul mult mai scump decît la Clarendon-hotel“ din Londra (asta apucase să mîzgîlească pe hîrtie), nu vrea încă să-și revele personalitatea, migrează prin ființele reale ale altora cu o dezinvoltură căreia trebuia să-i pună capăt.

O să amîne *Convorbirile economice* pentru cînd Bob Dowley va binevoi să se întrupeze „onorabil“.

Se mulțumise să-și recitească notele privind reorganizarea comunei, apoi articolul despre drumurile de fier...

Trîntise apoi hîrtiile pe masă, se ridicase solemn, ca în fața unui veritabil eșec, și ieșise la plimbare prin parc.

Îi era clar, nu venise momentul!

Bob Dowley trebuia să mai aștepte mult și bine. Imaginația lui nu dorea să lucreze în favoarea unei opere economice literaturizate, vioaie, accesibile.

Călcînd pe aleea cu pietriș proaspăt, printre platanii înalți, sobri, revenise la Corr. Da, da, o să înceapă totul cu o discuție pe un vas *francez,* cu un secretar de ambasadă *franceză...* Un mic omagiu adus prietenului defunct. Îl ajutase suficient la Constantinopol pentru a-l răsplăti astfel post-mortem.

Dar după un sfert de oră îi venise un alt gînd.

Se va ocupa deocamdată de... Herodot. I-ar place cel mai mult să traducă a șasea carte a *Istoriilor...* Intelectualitatea valahă nu mai citește grecește, iar pe antici cu atît mai rar. Și tocmai acolo e marele miracol al înțelepciunii. „Țara asta a trecut pe lîngă o cultură grecească fără să atingă esența acestei culturi.“

Totò îl pîndea printre copaci. Îi făcuse semn să se apropie, îl luase de mînă.

Ca părinte are bucuria rară a unui băiat studios, disciplinat, dar puțin prea trist.

E vara în care, „în sfîrșit“, cum remarcase Sașa, își cunoaște copiii.

— Uite, acesta e *Thaïs Polyxena,* spusese arătîndu-i fluturele așezat o clipă, în zborul lui febril, pe o floare de geranium din marginea aleii.

Ochii sfioși ai Sașei, moșteniți cu o tainică sfidare de băiat, sticliseră umbrit:

— E foarte bizar! spusese.

Ce-o fi atît de bizar într-un fluture?

În ciuda mîndriei lui de a avea în Totò un urmaș admirabil, pentru care mulți părinți îl invidiază, simpatia lui aluneca spre Maria, spre zulufii ei negri, spre afurisita ei impertinență și spre șăgalnica ei lene. Cu seriozitatea lui speriată, băiatul îi pomeni de *Parnassius discobolus-insignis* din Turchestan pe care i-l dăruise Ahmet-Wefik la plecarea din Constantinopol. Era, se pare, un exemplar rar, cu care chiar și prin sud-estul Europei se putea lăuda că îl are în colecție...

— Dar tu ai o colecție?

— Încă din Samos!

— Vai mie! exclamase Ghica, înțelegînd ceea ce era „bizar" cu adevărat. Și eu care voiam să te fac praf cu acest amărît zburător autohton! Trebuie să-mi explici tu cum stăm cu fluturii...

Nici nu-i trebuise mai mult lui Totò, care după ce se amuzase de ignoranța recunoscută franc de tatăl său își începuse lecția cu un entuziasm frenetic. Ghica îl ascultase puțin absent, pînă cînd observase că *Thaïs. Polyxena* se ține după băiat, îi zboară vesel în jurul capului, se lasă în zbor moale pe umerii lui fără să-l atingă. Totò, serios, dar surîzînd spre micul prieten care făcea frumoase volute pentru a-i atrage atenția, vorbea despre un exemplar din Sikkim, pe care Ahmet-Wefik i l-a arătat, un fluture galben-roșcat cu aripile din spate prelungite în două cozi puțin răsucite, ca niște antene. I se păruse tot ce poate fi mai frumos pe lume, ceva aproape incredibil.

Parcul se deschisese în fața lor, copacii se dădeau în lături pentru a le înlesni plimbarea, iar vocea lui Totò și alunecarea blîndă, cochetă, coregrafică a fluturașului vrăjeau aerul cald și umed. „Dar eu ce-i dăruiesc?" se întrebase Ghica. Tăcuse tot timpul și-l ținuse de mînă. „Da, ce-i dăruiesc?" Apoi o teamă vagă i se lăsase pe suflet. „Va trebui să mă înțeleagă pentru a mă iubi! Sau e de ajuns să fiu vesel și să flecăresc cu el?" Trecuseră pe lîngă atenanse, pe lîngă zidul de piatră ce înconjoară domeniul. „Numai în Anglia va învăța să mă iubească. Din orgoliu!"

Istoria fabuloasă a fluturilor îl făcuse pe Totò aproape tiranic.

Ajunși însă lîngă poarta din spate se întîlniră cu Miss Haycock care ținea în mînă un frumos buchet de flori de cîmp. Englezoaica le surîsese romantic, alungase cu mîna mica insectă captivată de părul ordonat pieptănat al băiatului și poruncise :

— Dear Totò, you goes with me... Ne așteaptă dragul nostru Samuel Johnson...

Copilul nu păruse prea încîntat de „dragul lor Samuel", dar se desprinsese cuminte de tatăl său :

— Cînd vrei, am să-ți arăt colecția...

— Chiar în seara asta, bine-nțeles !

Își continuase plimbarea printre arborii ce-și întindeau umbrele pe covorul de iarbă moale. Dar nu la fluturi se mai gîndea fostul ministru, deși *Thaïs Polyxena* mai încercase o vreme să-l farmece, îi dăduse tîrcoale, așteptînd un semn de simpatie, se așezase cu o gingașă obrăznicie pe mîneca hainei, alergase înaintea lui, lăsîndu-se pe cîte o frunză și așteptîndu-l, și-și tot repetase jocul pînă cînd înțelesese că este inutil și dispăruse mîhnit printre tufele de scoruș.

Îl lăsase pe Ghica în plata politicii...

Deodată, parcul devenise un simplu labirint de poteci în care puteai umbla fără rost, fără să vezi, fără să auzi, dar inhalîndu-i aerul limpede, umed.

Ghica plecase din București purtînd la butonieră floarea puțin fanată a unei izbînzi și-și tot umplea sufletul de cîteva zile cu senzația aceea măruntă de satisfacție. Brătianu care făcuse totul pentru a-l răsturna, căzînd la rîndul său, înțelegînd „lucrătura" domnitorului, îi trimisese un vag mesaj de colaborare.

Și iată-l stînd în fața unei hotărîri, pendulînd lejer, cu oarecare voluptate, nu între a alege dreapta sau stînga, conservatori sau liberali, nu, ci pentru a concilia partidele, pentru a întinde ambele brațe și a rosti cuvintele de împăcare. „Djihad !" ar fi spus Sir Stratford, rîzînd; cu o pronunție turcă execrabilă. Este clipa în care se simte profund marcat de înțelepciunea acestui englez autoritar.

Dar are încă metehnele locale. Nu se grăbeşte. Lasă istoria să curgă liberă pentru a-i pipăi sensul...

În timp ce înaintase în fuga hurducată a roţilor spre Ghergani, îşi amintise de figura dramatică, sumbră a lui Arăpilă cînd îl întrebase, într-un salon parfumat şi vesel : „Ce-a mai rămas din idealurile noastre ?" Înainte de a o invita pe doamna Fălcoianu la dans (îi convenea : era măruntă şi foarte vioaie) i-a răspuns, citîndu-l pe prietenul Alecsandri : „Ce-a rămas ? Politichie. Şi un dram de nebunie !" El nu mai invocase decît la ananghie acele vremuri pentru că prea mulţi începuseră să se dea drept luptători ai revoluţiei şi drept victimele prigoanei ce-i urmase. Un terchea-berchea se lăudase chiar în faţa lui cu pătimirile sale şi un val de sînge, o indignare care îi răsucise stomacul îl îndemnaseră să exclame destul de tare, destul de patetic pentru a pune întreaga societate prezentă în alertă : „Se pare că am fost mai mulţi şi noi n-am observat !" Ipochimenul fusese definitiv eliminat. Mai erau însă alţii, numeroşi alţii pe care nu-i putea pune la punct cu o simplă replică.

Dar „a veni" la Ghergani este o *stare*.

Lumea începe să pară o piesă veche, bine cunoscută, un text învăţat demult pe care eşti chemat să-l uiţi din cînd în cînd pentru buna întreţinere a memoriei : „Să zacă acolo puţin, să nu se mai audă. Să văd dacă peste o lună, două l-am uitat."

De data aceasta *starea* cuprindea şi uşoara nelinişte dinaintea unei hotărîri şi acel amestec de libertate şi speranţă pe care îl ai cînd valul propriei tale ambiţii încă nu te-a luat, ci doar îţi promite totul. Eşecurile lui se agăţaseră de spate, îl cocoşaseră şi se simţea acum, brusc, despovărat. Nu pentru multă vreme. Un scurt interludiu.

Din toamnă, va începe să ţeasă pînza lui subţire ? O va lucra cu grijă, cu fineţe, va fi frumoasă, inginerească? Va prinde în ea pe cine trebuie ? Nu acest gen de întrebări îl preocupau, adică nu căuta încă acel capăt de drum spre care tindea, îşi făcea doar vagi planuri de construcţie. Şi nici măcar nu şi le făcea temeinic, le adulmeca, le dădea tîrcoale...

Dacă acum, la Ghergani, Bob Dowley nu prindea trup era, probabil, și din pricina acestor gînduri încîlcite pe care nici nu voia, deocamdată, să le descîlcească. Lui Barbu Catargiu îi spusese la despărțire : „Să-l lăsăm pe Cuza să mai facă niște prostii... E mare nevoie ! Pentru populație !“

Plimbarea îl liniștise. Se apropiase de casă aproape vesel. Ceaiul îl înviorase și el. Se simțea foarte, foarte bine. Dar n-are cui să spună asta.

În amurg, sub stejar, stă cu Sașa și cu Gradowicz, adus la moșie ca să se mai răcorească, și din casă se aude vocea patetică a lui Miss Haycock citind capitole întregi din Johnson, în timp ce Maria exersează la pian, fără tragere de inimă, și Eliza își bate păpușile, certîndu-le cu foc. „Fata asta e cam...“.

Umbra marelui arbore se întinde uriașă peste pajiștea de un verde stins, uscat, din spatele casei. Masa cu samovarul Sașei, cu paharele, cănile, carafele, cu chiselele de dulceață și jocul de șah deschis și abandonat încă de dimineață, după o partidă „tare“, masa cu toți cei care o înconjoară în tăcere stă ghemuită în această umbră protectoare, peste ea arcuindu-se frunzișul secularului stejar. Dincolo de el cerul purpuriu, violet, o lună cețoasă, sfioasă.

Bărbații au citit ziarele aduse de Ghiță, de la Tîrgoviște unde cumnatul Ollănescu *are grijă !*, au epuizat subiectele „casnice“ sau „frivole“, au analizat situația Europei, s-au indignat de corupția administrației valahe, de abuzurile prefecților și subprefecților, de limbajul liberalilor, de obtuzitatea conservatorilor.

Sașa trage cu urechea la minunatele fraze ale lui Sir Samuel și la notele false, îndărătnic exersate de Mița, la micile zgomote ce vin dinspre bucătărie unde a început să se pregătească însuflețit, prea însuflețit, cina. Apoi toate parcă au amuțit, pendula din hol și-a bătut rar clopotele profunde și numai greierii nu și-au încetat cîntecele trufașe. Prin grădină a trecut o adiere subțire și o becață s-a așezat pe una din treptele casei. Dar n-a durat decît foarte puțin această înfiorare și unii nici n-au sim-

ţit-o, nici n-au băgat-o în seamă. Gradowicz a înfăşurat pe deget ca pe un inel o scrisoare pînă cînd hîrtia s-a făcut sul şi i s-a rostogolit pe genunchi şi de acolo în iarba arsă de soare. A ridicat-o şi a băgat-o în buzunar foarte trist. Atunci Ghica spune :

— Mă bate gîndul să scriu o carte.

Gradowicz îl fixează cu privirea lui apoasă, „azur balt", cum remarca Ludwiga Sniadeska :

— Ar fi o frumoasă compensaţie...

— Compensaţie ? întreabă Saşa ridicînd mîna cu acul în dreptul frunţii şi încercînd să bage aţa cît mai atent.

— Ce monarh a stăpînit o populaţie mai mare decît cea pe care o stăpîneşte şi o va mai stăpîni Shakespeare ?

Ghica pare vexat şi-şi aruncă în discuţie modestia ca pe o biată pereche de aşi cu care, totuşi, ia tot potul :

— Oh, Shakespeare ! Shakespeare, de cîte ori cineva vrea să scrie, i se aminteşte de Shakespeare ! Eu nu vreau decît să conversez paşnic despre industrie, agricultură, comerţ...

— O lucrare ştiinţifică, deci ?

— Nici măcar, aş vrea să fac, mai degrabă, puţină pedagogie discretă, lăsînd noţiunile să intre domol, fără violenţă în capetele neiniţiaţilor, punînd în mişcare personaje, imaginînd diverse pilduitoare scenete... Să familiarizez pe cititor cu termenii abstracţi ai civilizaţiei prin exemple lămuritoare.

— V-a contaminat şi pe dumneavoastră, oare, ideea „popularităţii" ? întreabă polonezul cu un zîmbet plin de aluzii.

Dar Ghica îi opune rezistenţă. Înalţă braţul cu o solemnitate teatrală :

— Sînt un om al secolului al XIX-lea, domnule, un secol care face mare caz de „popularitate" şi asta mai ales de cînd oarecari suverani europeni nu mai au decît o legitimitate electorală.

Saşa rîde puţin abătută, fără să lase lucrul din mînă :

— Soţul meu se laudă foarte des cu această perfectă integrare în spiritul secolului ! Vă mărturisesc că pentru mine este total indiferent secolul în care trăiesc.

— Şi eşti la fel de mîndră de asta, aude din spatele carafei cu limonadă un soţ comic jignit.

Soarele se prăbuşeşte dincolo de parc. Lumina se risipeşte leneşă, cerul, din vioriu devine negru-albăstrui. Saşa mai soarbe din paharul înalt, prins în corsetul dantelat de argint şi-şi reia ghergheful.

— Ce lucraţi acolo? întreabă Gradowicz.

— O pernă pentru domnul Alecsandri.

— Şi ce va reprezenta?

— Un peisaj din Bosfor... „Dormia în linişte Bosforul fără valuri / Între-a Europei mîndre ş-a Asiei verzi maluri / Ca un balaur verde în lupte ostenit. / Din zori şi pînă-n noapte pe umeri el purtase / Corăbii cu trei poduri, nenumărate vase / Spre-apus şi răsărit." Cred că aţi înţeles că perna mea, pe care se va odihni poate capul...

— Pleşuv al poetului, întrerupe Ghica.

— ...va avea multe catarge şi multe minarete!

— Şi balaurul?

— Lui i se va vedea numai coada...

Miss Haycock traversează lunatecă poteca dinspre casă spre masa lor. O clipă ezită, de parcă ar fi surprins o intimitate ce nu se voia agresată, dar auzindu-i rîzînd înaintează hotărîtă. Îşi aranjează din mers părul prins strîns într-un coc, dar lăsînd o fină broderie de cîrlionţi la ceafă. Mătasea fustei largi fîşîie molcom la fiecare pas. Braţul alb, îndoit spre umăr, decupează în semiobscuritate o unduire nefiresc de calmă. În timp ce femeia se aşează pe scaunul ei şi Saşa, zîmbind, îşi apleacă trunchiul spre ea — arătînd prin această spontană simpatie că intimitatea lor se arcuia zadarnic, se încorda fără noimă, şi că, de ce nu?, o aşteptau, Ghica priveşte cerul înstelat, sticlirea umedă a boltei prin frunzişul ce acoperă micul salon în aer liber. Gradowicz se lasă leneş pe spate şi ascultă greierii. În jurul lămpii adusă de cameristă fluturaşi şi musculiţe de noapte încep să se adune cu gînduri sinucigaşe, aruncînd între ei un vag miros de suferinţă şi moarte.

— Nu mai lucra, îi spune Ghica Saşei şi ea îşi aşează cuminte ghergheful în poală şi-şi reia paharul de ceai.

Allegro s-a tolănit la picioarele ei cu botul pe marginea brodată a fustei de batist. Oftează și-și întinde labele în față, stăpîn pe spațiul odihnei sale. Sașa își strînge la piept șalul și simte brusc cum obiectele din jur devin curioase. Coroana stejarului deschide o pleoapă uriașă, somnolentă și-i privește ; fereastra dinspre salon ridică o pleoapă nevăzută și-i descoperă mirată, pătrunzătoare, încercînd zadarnic să se închidă moale, obosită ; scaunul uitat lîngă fîntînă cască ochiul lui alb-cenușiu, în vibrația lămpii aprinse pe masă. Tufa de liliac din dreptul camerei copiilor deschide privirea ei lentă, obtuză, și o trage înapoi de parcă ar fi observat atenția încordată a femeii ce-și soarbe viclean licoarea cu iz de iasmin. Cele trei tomuri de economie politică, pe care Ghica le-a abandonat, la auzul clopoțelului pentru ceai, pe marginea pervazului dinspre bibliotecă, își mișcă și ele pleoapele de pergament peste o privire verzuie, depărtată, în care curiozitatea și indiferența se întrepătrund într-o fină retortă. Statueta de piatră din holul care a rămas cu ușa dată de perete pîlpîie și ea în noapte un ochi vorace, odată cu vasul masiv de lut în care se înalță lămîiul și el somnolent, suspicios. Toate îndreaptă spre ei un interes greoi, tăcut. Gradowicz și Miss Haycock încetează clinchetul de cristal și argint, sorb lin din paharele de ceai și respiră ca două feline la pîndă.

„Și beau și mă las privită !“ își spune Sașa cu o bucurie amestecată cu spaimă. Are senzația că o herghelie de cai bătrîni își îndreaptă spre ei ochii pieziș, adormiți, greoi — ochii „din profil“, un singur ochi de fiecare animal, un profil curios, avid și totodată resemnat, liniștit.

Louis trece săltat peste treptele casei apropiindu-se de ei.

În jurul lămpii zumzăie vietăți minuscule, fluturi de noapte, țînțari, musculițe — delicată societate în dans alb. Lumina îi izolează din ce în ce mai tare de curiozitatea celorlalți, care rămîn să-i măsoare cu narcotica lor răceală, fără a fi văzuți. Herghelia se aliniază la marginea roții de lumină a lămpii, cu abajur de sticlă.

— În vara asta va fi o recoltă excepțională...

PARTEA A DOUA

I

În anul acela și în cel următor, Sașei i se dovedise cu vîrf și îndesat, putea spune, dreptatea soțului ei. Discuțiile de la micul dejun, prînz și seara, înainte de a ieși în lume și după, îi demonstrau că intuițiile, profețiile lui, analizele sagace pe care le aplicase ca nimeni altul (oh, ca nimeni altul !), conjuncturii politice, judecățile lui cele aspre aveau un miez de adevăr — un miez care dospea frumos și triumfător ajungînd să spargă coaja subțire și înșelătoare a realității. Conversațiile din saloane, bombăneala tatălui ei și chiar micile ei „aventuri“ cotidiene : dialogurile cu modista, croitoreasa, pantofăreasa, lenjereasa, etc. completaseră lecția. Pînă și bucătăreasa avea niște convingeri personale pe care ținea să i le împărtășească :

— La anu' nu vom mai avea ce mînca...

— Aș, spunea Louis, care se considera de acum expert în treburile Orientului, aici, în sud-estul Europei mai mare e panica decît foametea...

Nu se pomenea om în capitală sau provincie care să nu comenteze problemele politice mai abitir decît un deputat în Cameră și care să nu tăbare ca un uliu asupra celui ce se declara ignorant. Cu atît mai mult cu cît din ce în ce mai puțini se declarau astfel.

— Ce trăncăneală nesfîrșită... spunea Sașa după vreo vizită obositoare, scoțîndu-și pălăria și aruncînd-o plictisită pe consolă.

— E urmarea speranței noastre exasperate ! replica soțul ei.

Înainte de a se culca se așeza la pian și cînta, mai mult pentru a-și spăla auzul decît pentru a se izola. Pasaje risipite din mazurcile sau nocturnele lui Chopin alungau vocile nervoase ale bărbaților, iar fragmente din sonatele lui Beethoven aruncau în neant glasurile agitate ale cucoanelor. Alteori, improviza doar cîteva acorduri pentru a restabili echilibrul propriei vieți. Într-una din seri făcuse să răsune lung din pedală un ultim triplu acord și rămăsese cu mîinile în poală, visătoare : „Speranță exasperată a spus ?" Ei, așa îi plăcea lui să vadă lucrurile, dar ea avea impresia că lumea și-a aruncat hainele vechi și într-o grabă prea mare nu știe cu ce lucruri să-și acopere goliciunea. „De aceea se și îmbracă oamenii atît de prost în ultima vreme." Politica ține loc de cultură, de sensibilitate, de vanitate amoroasă, de competență profesională, de iubire, este surogatul care înlocuiește orice valoare și face din oricine un atoateștiutor. Fraze de o ridicolă superbie : „Eu în locul lui Cavour..." sau „Pe ruși trebuie să-i iei repede..." făceau deliciile Sașei.

Speranța exasperată era un fel de a arunca totul în spatele lui Cuza.

Ceea ce nu se făcuse nu făcuse Cuza, ceea ce se făcuse era isprava unui minister sau altul.

Sașa ofta, mai executa cîteva modulații și mergea la culcare plină de respect pentru fermitatea soțului ei.

Fermitatea disprețului lui.

Iată cum i se confirmau prezicerile :

Prințul făcuse o strălucitoare vizită la Constantinopol și se arătase acolo cu totul altfel decît Domnitorii de altădată, adică plin de *măreție, demnitate, curaj și celelalte,* stîrnind entuziasmul popular, uralele tîrgoveților, venerația țăranilor și mîndria națională a scriitorilor. Dar toată lumea Bucureștilor era de acord că nu obținuse nimic. („Cînd e vorba să fim sceptici nu sîntem zgîrciți și uite așa, chestia asta cu *demnitatea, măreția și celelalte* a ajuns să ne pară o bagatelă.") Sub masca politeții orientale, ascunzînd o bătrînețe ce avea nevoie de cîrje oricît de fragile, turcii nu-i dăduseră nimic.

— Ba nu, a obținut ordinul Medgidié, spunea Ghica, și a împărțit o puzderie de tabacheri de aur și argint dem-

nitarilor locali. Ah, într-un fel Cuza a plecat ducînd te miri ce și s-a întors cu te miri ce...

Mulțumind cerului, în acel moment, că *nu este* Doamna țării, Maria Cantacuzino începuse să socotească istoria extrem de plictisitoare :

— Să mergi din rău în mai rău, să știi dinainte că prostia de azi va fi o copilărie pe lîngă cea de mîine... Zău, îți vine să caști !

Acel *nimic* cu care se întorsese Prințul de la Constantinopol — vizită plină de fast otoman — însemna că nu căpătase firmanul *Unirii depline*.

Turcii, după vechea lor tactică, tergiversau, condiționau, pretindeau, așteptau leneși în mijlocul nerăbdării tuturor un miracol, apoi promiteau și renunțau și iar condiționau și porunceau legîndu-se ba de evenimentele din țară (schimbarea guvernelor, prea deasă, conflictele dintre ele și Adunare), ba de evenimentele europene (războiul italian, moartea lui Cavour, certurile prusaco-austriece, rupturile franco-ruse etc.), ba de evenimentele din propriul clătinat imperiu (răzvrătirea Muntenegrului, Bosniei și Herțegovinei, certurile ambasadorilor de la Constantinopol, moartea sultanului Abdul-Medgid și urcarea pe tron a lui Abdul-Aziz, fratele său).

Exista în altă parte un minister care să facă din orice un pretext de amînare a deciziilor mai consecvent decît cel din Constantinopol ? Nu, nicăieri nu se învață mai bine *răbdarea* decît pe malul Bosforului ! O răbdare care îți taie respirația !

Însuși Cuza avusese, după această călătorie grandioasă, gînduri de abdicare. La care moș Costache reacționase deosebit de prompt amintind că va fi un bun motiv „acesta“ pentru a se repune *totul* în discuție, „chiar și existența țării noastre, Alteță.“

Aflînd de la Baligot de Beyne dialogul dintre Cuza și Negri, Ghica pufnise nervos pe nas :

— Ia te uită ! Cochetează ! Ne amenință cu abdicarea ! Iar Negri îl ia în serios !

Ghica ieșea în lume din plăcerea de a colporta știri despre capriciile și moravurile Prințului. Și era servit.

Cu cît greutățile guvernării lui creșteau cu atît Cuza cerea mai impetuos dreptul la o libertate a intimității.

Era înzestrat cu o fire ușuratică?

Cei care fie prin exemplul personal, fie prin observații aduceau în fața lui ideea austerității Palatului erau pedepsiți. Se zvonea că ura neîmpăcată a lui Dimitrie Sturdza împotriva Domnitorului se născuse dintr-o „șotie" umilitoare. Cuza îl primise în cabinetul său cu o „aia" pe genunchi, cerîndu-i o apreciere estetică a formelor femininei creaturi — se pare deloc neglijabile sub acest aspect, și cum secretarul, pudibond, rece și chiar rigid, respinsese comentariul artistic, îi trimisese „făptura" în camera aceea din Palat unde domnea ordinea, sobrietatea și calmul unui fost student berlinez. Cu divine chicoteli, divina creatură ieșise pe culoarele Palatului și traversase, nudă, sala de recepții sub privirile înspăimîntate ale gărzii. Se rîsese de lipsa de umor a lui Sturdza și se indignaseră unii și alții de violențele libertine ale lui Cuza, cu egală plăcere. Bineînțeles, zvonurile *orgiilor* princiare ajunseseră departe, prin interpuși generoși, la Londra, unde domnea o regină, la Paris, unde domnea un împărat complexat de aristocratismul propriei sale soții.

De aceea, colonelul Cuza, „alesul nației", căpăta treptat imaginea unui impostor! „Un parvenu!" spuneau cei de la Paris, „un brigand" icnea lord Palmerston.

Se zvonea, se zvonea. Pentru că politica și femeile aduceau plăcere tinerilor și bătrînilor în acele vremi pe care în mod stupid le denigrăm.

Cuza însuși simțea că farmecul pe care îl avusese urcîndu-se pe două tronuri slăbise. Doar legea rurală îi mai putea salva legenda. Mîhnirea coborîse asupra tuturor: țăranii nu căpătaseră pămînt, conservatorii nu-și puteau menține puterea cu sprijinul extern, liberalii n-o obțineau cu tot sprijinul intern, moderații erau schimbați între ei fără alte criterii decît cele ale simpatiei personale a Prințului, iar orășenii în marea majoritate nu puteau încă vota (și să nu votezi în a doua jumătate a secolului al XIX-lea era o grea tristețe, aproape insuportabilă!).

Pînă și Sașa, cotropită de grijile copiilor, ale casei din București și ale celei din Ghergani, trebuia să recunoască o realitate stînjenitoare : Cuza nu înfăptuise reformele, mari sau mici, pe care toți le așteptau și mai ales *Unirea deplină*. Se arăta mai interesat de imaginea externă decît de cea internă a țării, așa cum spunea prevăzătorul său soț.

— Fără *unire*, autoritatea și prestigiul Prințului se uzează, remarcase ea în fața lui Baligot de Beyne, venit în vizită la ei să inspecteze „opoziția personală". Aplecîndu-se ușor pe umărul lui Baligot de Beyne simțise că are o voce conspirativă de parcă ar fi complotat împotriva propriului ei soț și se retrăsese repede.

— Alteța sa, începuse francezul tot șopocăind, crede că nefericita națiune română, nemaiștiind cui să reproșeze și pe cine să învinuiască de suferințele sale, a revenit la tradiție, doamnă. De Beyne avea în saloane stilul secolului al XVIII-lea, calm, perifrastic, înfășînd ideea ca pe un copil prea plăpînd în tifoane ironice. Ea și-a amintit emoționantul obicei de a lega totul, binele și răul de persoana celui ce o guvernează... În acest fel, nimeni altul nu este vinovat, nici lașitățile, nici interesele, nici slăbiciunea, nici incompetența atîtora...

Sașa dăduse din cap înțelegătoare, dar, într-o dupăamiază, la Șosea, caleașca în care Ghica și ea își făceau plimbarea printre echipajele elegante ale înaltei societăți bucureștene a trecut pe lîngă trilby-ul cochet al Mariei Obrenovici, alături de care, pe un murg nervos ce călca la trap, se afla însuși Prințul Cuza. Iar în față, semeț, călărea ca un stăpîn al orașului, ce precedează niște rude scăpătate, Cezar Liebrecht. Ghica a zîmbit uitîndu-se adînc în ochii Sașei : „Ei ? ce mai zici ?", ea a roșit și din acel moment n-a mai îndrăznit să-l apere pe „bietul Cuza". Femeia aceea era prea insolentă ; frumoasă, frumoasă și obraznică. Prințul dovedea apucături...

Nu se cuvenea !

Ea cedase în fața lucidității soțului fără plăcere, chiar cu ciudă, și se întorsese spre treburile familiale.

Acolo alte drame.

Cea a Paraschivei Tzakerolidi, soția unuia din arendașii lor.

Observase femeia că Leanța Burlamache face niște cozonaci pufoși, aurii, gustoși și fragezi și se înființase în joia mare, în bucătăria notăresei de la Ghergani cu tot ce trebuia: făină, ouă, unt, lapte, vanilie, stafide, nuci și celelalte.

— Rețeta, prințesă, n-avea nimic deosebit, am vrut să-i fur meșteșugul, atît.

— Și?

— E o scorpie, prințesă, o scorpie. (Paraschivei îi plăcea s-o numească mereu astfel din orgoliu, adică ea ședea de vorbă cu o prințesă, nu cu oricine!) A scos din cuptor niște cărămizi arse și turtite și înăuntru cleioase...

— Un eșec! Se întîmplă! Dar cozonacii ei cum au ieșit?

— Nu, suspinase în lacrimi Paraschiva, nu. Aici e totul! A preferat să-i rateze și pe ai ei numai să nu divulge secretul! O scorpie!

Anica, bucătăreasa de la Ghergani, decisese:

— Așa ceva nu se cade! În felul acesta nu progresăm!

Încă se mai aștepta firmanul *Unirii depline* cînd peste Sașa căzuseră alte evenimente.

Eliza făcuse pojar „rebel", cel mai sălbatic din cîte există, așa cum numai ea putea să-l facă. „E ceva ciudat cu fata asta!"

Se lepădase de trei ori de Satana în numele Tatălui, Fiului și al Sfîntului Duh, botezînd fetița lui Ioan Bălăceanu.

Supraveghease, primăvara, semănatul porumbului și al trifoiului, în absența soțului ei, ocupat de acuzarea guvernului Manolache-Costache Epureanu (chestie de ambiție!), cu darea lui în judecată și cu alte probleme de interes public (cum ar fi alegerea sa ca vicepreședinte al Camerei).

Toamna, doamna Oteteleșanu dăduse un concert Mozart la care o rugase să-i aleagă lucrările și să urmărească repetițiile. Ieșise ceva fermecător!

Prin noiembrie, o trupă de dansatoare italiene zăpăcise pe marii bărbați ai țării. Sașa și Maria Cantacuzino se urcaseră în trăsură și dăduseră buzna cu un ipocrit surîs pe buze în tare drăgălașa cîrciumioară de la Bordei — un fel de fagure de separeuri pentru a-și recupera bărbații din mijlocul unei societăți vesele, vesele cum nu se mai poate.

— Marie ! făcuse Cantacuzino apărînd cu spatele imaginea mesei îmbelșugate.

— Ma Mie ! Ghica avea în glas un fel de reproș. De parcă era mai scandaloasă ideea că ea a venit acolo, decît că el a fost găsit acolo !

— Și-l mai vorbiți de rău pe Cuza ! exclamase ea în trăsură, și aceea fusese ultima apărare pe care o mai luase Prințului.

— Sașa, nu sînt Domnitorul Principatelor Unite, sînt doar un ex-bey de Samos ! încercase să glumească soțul ei.

Cantacuzino tăcea umilit și Maria îi făcuse semn Sașei că nu mai are nici un rost să-i moralizeze. Dar ea se simțea pe caii cei mari și ținuse un frumos discurs despre onorabilitate ! Îl uimise pe Ghica într-atît încît ajunși acasă ridicase brațele în sus, se predase, cu alte cuvinte, fără condiții, și pentru a-i recîștiga simpatia nu ieșise patru zile din casă, rămăseseră în „bed-room“ de începuse servitorimea să se alarmeze spunînd vizitatorilor că stăpînii sînt bolnavi.

Totò și Mița dădeau înțelegători din cap, iar Eliza bătea pur și simplu cu pumnii în ușă !

După catastrofa provocată de madame Brieux, care îi stricase , „din zăpăceală“, spunea, două mătăsuri olandeze de toată frumusețea, venise la rînd spectaculoasa reabilitare a doamnei Șuțu.

Bătrîna, cu fața ei prelungă, puțin căloasă și cu tenul alb-transparent al englezoaicelor, suferea de un *bigotism monoton,* cum îl caracteriza Ghica. Întreaga familie își punea speranțe în ea pentru salvarea sufletelor în lumea cealaltă. Era o relație utilă. Dar urmărind-o atent în cele cîteva zile pe care soacra generalului Mavros le petrecuse la Ghergani cu doi ani în urmă, implorînd ajutorul

lui Dumnezeu în fața trupului zguduit de spasme al micuțului ei grifon sau pentru că își pierduse ochelarii prin grădină, Ghica lansase un avertisment punînd pe toți la mare îndoială : „Nu e bine, nu e bine... Îl plictisește ! Nu numai că se roagă la El pentru toate fleacurile, dar se roagă de mai multe ori. Din cîte am aflat despre El n-ar fi nici prost, nici surd, înțelege de prima dată..." Aceste vorbe fuseseră fatale doamnei care începuse să fie ocolită cu nepăsare. „Dincolo, s-ar putea să n-aibă nici un cuvînt de spus". Dar bătrîna reintrase în grațiile nepoților cînd cumnata ei, Eufrosina, devenise, sub influența nefastă a popii de la biserica Zlătari, și a căsătoriei fiului ei cu „o aia", o dansatoare de la opera italiană (iarăși !), o *bigotă vehementă*. Se văzu repede diferența și se aprecie, în sfîrșit, blîndețea doamnei Șuțu în credința ei. Își reluară chiar speranțele, iar vorbele lui Ghica fură date la o parte și uitate. Bătrîna căpătă cel mai confortabil fotoliu din saloanele familiei !

Și abia după aceea, în sfîrșit, apăruse *firmanul !*

Întîi s-a zvonit că a venit.

Apoi, a fost sărbătorită *Unirea deplină* în Camerele de la Iași și București, fără a se aminti insistent de el.

Abia mai tîrziu a fost publicat mărunt, într-un colț de pagină de ziar, pentru a nu se face mare caz de clauzele lui...

Oricum era, poporul se bucurase !

Și Sașa !

În sfîrșit, Prințul domnea peste *o* țară, avea *un* guvern, *o* singură Adunare.

— Ce viclenie, ce viclenie, șoptea soțul ei, a obținut totul *pe durata vieții lui,* deci trebuie să-l acceptăm dacă vrem Unirea. Ori el, ori separatismul !

Capitala, stabilită la București, aduna acum o puzderie de moldoveni.

Ceea ce era bine.

Saloanele se însuflețiseră brusc împrospătate.

„Domnii aceștia sînt foarte spirituali !"

Aduceau cu ei o nemulțumire înceată, plină de umor blînd („Ce înseamnă, scumpă doamnă, această *unire* decît

anexarea Moldovei la Valahia?, Da, da, ne-ați înghițit cu multă poftă! Ha! Ha!“), o discreție amabilă în idei și o generozitate sănătoasă. Erau plini de imaginație, inteligenți și deloc dispuși să salahorească.

Bucuria populară fusese gîtuită de vestea că Barbu Catargiu alcătuise primul guvern al *Unirii*. Tocmai el? „România este lovită de moarte; ne-am întors înapoi spre timpul Domnului Tudor. Fanarioții sînt la putere. Eu îmi sfărîm pana astăzi.“ Valentineanu strîngea în brațe pe toți prietenii, pe stradă, la clubul cetățenilor, în casele amicilor cu aerul că un mort stă întins pe masă în orice familie.

Vestea uimise pe mulți.

— Ce vrea să zică asta? întreba Ioan Cantacuzino aplecat în scaun, cu mîinile lungi, osoase, atîrnate între genunchi.

— Un guvern al majorității parlamentare, se repezise Mavros, și-și sorbea cu plescăieli satisfăcute ceaiul cu iz de iasmin. Ce vreți?

— Liniște, asta vrem, liniște, repeta Ghica. Țara are nevoie de liniște, iar el dă putere lui Catargiu doar pentru a agita poporul, pe liberali, pe moderați. Cu firmanul acesta și-a întărit puterea, în curînd conservatorii, aparent triumfători, vor ieși din joc. Va fi clar pentru lumea politică franceză și engleză și austriacă și turcă și, bineînțeles, rusă că Prințul nu poate guverna decît cu puteri absolute! Nemulțumirea orașelor și furia satelor îl îndreptățesc să le ceară sub pretextul ordinii.

De la masa de joc, Constantin Cantacuzino, dînd din cap, făcea:

— Țî, țî, țî! Mare pehlivan!

— Cum de a acceptat vulpea asta de Catargiu?

— Ei, puterea, puterea...

Și Ghica se gîndea cît de frumos se adună în jurul lui cei ce-l antipatizau pe Cuza, așa cum un parfum femeiesc ademenește odată cu bărbații și viespile. Își lăsa pleoapele grele peste ochii întunecați și rotunzi și nu scăpa o vorbă de spirit care să nu descrețească frunțile, făcîndu-l agreabil tuturor, și care să nu lase impresia unei desăvîrșite dezinteresări.

— Legenda creată în jurul unor impostori victorioși condamnă gustul epocii lor...

Apoi, simțind pofta de rîs și sălbăticia răutății bîntuind societatea, continua, conștient că ironia lui, dincolo de utilitatea ei imediată, a ajuns un viciu :

— Mă tem că ordinea, domnilor, este doar un fel de leșin prefăcut al dezordinii.

Vorbele lui prindeau aripi, zburătăceau încolo și încoace, ajungeau de la tineri la bătrîni și de la bătrîni la tineri...

Pentru că știa să exprime atît de clar deruta generală era vizitat de toată lumea, era invitat pretutindeni, socotindu-i-se claritatea o joacă diplomatică. Prietenii, mai ales ei, clipeau des unii la alții : „Știe ceva ! Prea e sincer !"

Cu sarcina încă mascată de crinolină, Sașa putuse o vreme să-l însoțească. Venea acasă tulburată, obosită, se culca pe canapea într-o lejeră rochie de casă și judeca, fixînd melancolic tavanul, situația. Nu avea trufia unui observator obiectiv, nu avea nici siguranța de sine a unuia subiectiv — stătea mîngîindu-și abdomenul rotunjit și se gîndea la ale țării evenimente ca o mamă ce-și leagănă pruncul bătrîn.

— Camera este reacționară, spusese Mihalache Kogălniceanu privind spre ceilalți comeseni, peste ochelarii lui cu ramă subțire de argint, et tout le pays nonreprésenté est presque révolutionnaire.

— Da de unde ! făcuse Ghica. În România nu mai există nici un spirit revoluționar. Ultima lui răbufnire, ca ultima horcăială a unui muribund, a fost în iarna lui '59. Obsesia politicului camuflează nevoia compromisurilor pentru bunăstarea personală. Ce mai lume se naște ! Din rapacitatea ei va ieși o țară nouă ! Victime vor fi pe toate drumurile, iar învingătorii vor avea colți puternici.

Mihalache Kogălniceanu rîsese manevrînd cu grijă cuțitul și furculița în farfuria plină ochi. Înghițea leneș pentru a nu pierde nimic din gustul mîncării, apoi își tamponase cu șervetul de olandă bărbuța ascuțită și se adresase Sașei :

— Vedeți, doamnă Ghica, la noi pătura de mijloc, burghezia, nu este încă formată, cu toate vociferările lui Brătianu și Rosetti care cred, chipurile, că o reprezintă. De aceea boierimea și țărănimea stau față în față, de multă vreme, ca două popoare diferite în sînul aceleiași națiuni. Și dacă ar fi numai diferite, n-ar fi nimic, dar sînt chiar vrăjmașe.

Pe drumul Tămădăului veneau opt sute de țărani. Guvernul trimitea o „expediție militară". Încăierări, Dumnezeule, încăierări, bătăi, incendii...

Și cine se zărea, cine că urca Dealul Mitropoliei în 24 ianuarie, îmbrăcat într-un suman ponosit, în fruntea unei cete răzlețe de clăcași, trecînd peste barierele de arme ?

Măi, cine se urca, cine se încrunta ?

Niță Mălăieru îl urca și se încrunta. Venise să ia capul „grangorilor care nu țin cu țara" !

Cele două popoare stau față în față.

Guvernul boierilor aresteazā pe „revoltanți".

La Plumbuita și Văcărești peste două sute de țărani își așteaptă osînda.

În cabinetul consulului Green, Barbu Catargiu își înfoaie mustățile :

— Niță Mălăieru ! Un agent electoral al liberalilor !

— Domnul Ion Ghica mi-a spus că țăranii înfrînți vor fi înlocuiți cu orășenii dornici de vot. Aceasta va fi manevra liberalilor ! Domnia-sa mai spunea că a și început să miroasă a tăbăcărie în București.

După ce sorbise din paharul de vin, închizînd o clipă ochii parcă încercînd să se izoleze pentru a simți în singurătate plăcerea licorii, Kogălniceanu continuase :

— Sînt un apărător al ideii împroprietăririi, doamnă, și asta enervează pe toată lumea. Chiar și pe Prinț, care îmi împărtășește opiniile, am reușit să-l irit pentru că i-am cerut să facă reforma agrară imediat, i-am bătut din picior, așa a zis. Kogălniceanu povestise asta ca pe o șotie a sa din trecut, apoi se lăsase pe speteaza scaunului, cuprinzîndu-și cu mîinile mici, agere, burticica bine strînsă în jiletcă. Sînt de părere că articolul 46 al Convenției este pur și simplu o frază neterminată. Puterile

europene au uitat-o la jumătate din pricina șampaniei și a icrelor moi.

Nu-i era greu Sașei să înțeleagă de ce omul acesta mărunt, inteligent, gurmand, tenace, abil era socotit în societate „leaderul nespălaților". Cu asemenea idei!

— Dacă vom da ceva țăranilor, vom crea pătura de mijloc. Vor avea și domnii Brătianu și Rosetti îndreptățirea să existe. Mîna mică, fină dansase puțin în aer. Fericirea țării ține de fericirea țăranului. 2000 de boieri nu fac o nație!

Lăsîndu-și ochelarii pe vîrful nasului și privindu-și comesenii cu o expresie jucăușă și oarecum cinică, hohotise:

— Regret, regret că trebuie să fiu atît de demonstrativ! Cînd eram student la Berlin, dădeam niște frumușele ospețe la crîșma lui Gasparini pe care prietenii mei nemți le numeau „Ko altnischanische Tanzübungen". He, he! Mă tem că veți avea ocazia să asistați chiar în Cameră la o asemenea Ko altnischanische Tanzübungen, dacă se va pune pe tapet chestia rurală.

Sașa începuse să-și simtă îngrijorarea pentru că simpaticul conu Mihalache, cum îi spuneau moldovenii, era prea expansiv, de parcă punea la cale o farsă sau de parcă voia să danseze, așa mic și rotunjor și cu privirea înfiptă în ochelari, chiar în propria ei casă, dînd la o parte mobile, covoare, lămpi. În mintea ei se iscase o învălmășeală. Ce trebuia să creadă din toate astea?

Strînseseră, strînseseră, moșteniseră și înmulțiseră averea lor, copiii veneau unul după altul, ea n-are decît treizeci de ani... era de neconceput ca pămîntul lor să-l cedeze țăranilor pentru o nimica toată. De ce? Era nedrept! Cumpăraseră Săbiești și Stănești cu banii agonisiți în Samos. Gherganii erau rămășițele moșiei lui Tache Ghica, Călinești și Cucuruz fuseseră cumpărați de tatăl ei cu bani grei, pentru dotă... Ce drepturi aveau țăranii asupra lor?

Vremuri nesigure, vremuri nesigure!

Ea nu vedea dreptatea în această „împroprietărire", fie ea și prin despăgubire. Totò trebuia trimis la școală, în

Anglia, fetele trebuiau pregătite pentru măritiș ! Și Eliza era atît de ciudată !

Conu Mihalache mirosea a tutun fin. Se mișca vioi cu toată burticica strînsă în redingotă și pufăia din țigară, cu mintea deodată în trei locuri. Îi plăceau femeile cu nuri pe care se repezea să le ciupească și să le pupe, celelalte îi păreau o specie aparte — niște lingurițe clevetitoare.

— Domnul Catargiu crede că orgoliul este o virtute și abuzează de el ca de un păcat.

Degetele cu pernițe moi ale „leaderului nespălaților" mîngîiau formele arcuite ale planturoasei zeițe Diana — o statuetă de bronz pe care o înșfăcase de pe consolă. Louis adusese cognacul și îi cam trîntise conului Mihalache paharul pe măsuță. Acesta însă, superior, nu observase nimic, privise licoarea arămie și cu un zîmbet o amînase :

— Tu zici că trebuie întîi să educăm țăranul, i se adresase, agitînd trupul divin și greu al Dianei, lui Ghica, rămas răbdător în umbra fotoliului de lîngă fereastră. Eu îți spun, educația adevărată o fac interesele personale. Zeița înălța brațele neputincioasă spre Ghica. Prelegeri frumoase despre libertate, egalitate, fraternitate, Unire, Independență și atîtea altele n-au nici un rost cînd nu ai de ce să le aperi.

— Marea latifundie este, totuși, singura șansă a unei agriculturi moderne.

— Cu cine s-o faci ? Muncitorul agricol n-are chef, boierul ține discursuri în Cameră sau chefuiește la Paris. Mașina stă pe loc sau mai bine zis o manevrează nemții angajați cu sezonul...

Cu șoldul ei de bronz Diana lovea ritmic măsuța făcînd să se clatine paharele. Kogălniceanu se însuflețise ; o exaltare ciudată îi sticlea în ochi.

— Eu am văzut, spusese sărind pe canapea ca un titirez, am văzut pămîntul Moldovei dînd roade neînchipuite și alegîndu-se praful de ele. Nu pot ierta asta lui Grigore Sturdza, lui Balș, Moruzi și ceilalți.

— Numai lor ?

— Da. Căci dacă îl vom alunga pe țăran de pe pămîntul pe care îl muncește el se va proletariza și vom

avea la oraş o populaţie pauperă, hrănindu-se cu ură şi necunoscînd sentimentul patriei.

Nimeni nu-l întrecea pe conu Mihalache în elocvenţă. Zeiţa suferea molestări la care nu se aşteptase.

— Cine a spus că-l alungă ? Oare moşierul nu are nevoie de munca ţăranului, de ce să-l alunge ? Cum vrei tu să faci reforma, ţăranul va înţelege că se poate lua de la unii şi da la alţii printr-o nedreptate legalizată pe care cîţiva oratori o pot impune unei Camere slabe. Ce morală e asta ? Societatea română în pragul refacerii trebuie să se cunoască pe ea însăşi.

După plecarea lui Kogălniceanu, Ghica îşi luase soţia de după umeri şi-o purtase uşurel spre pian. Spusese :

— Facultatea noastră de a uita ar trebui să inspire teamă celor ce deţin puterea şi cînd colo ea inspiră un maldăr de speranţe celor ce aspiră la putere...

— Domnul Kogăl...

— Gogó vrea ministerul. Şi, mai curînd sau mai tîrziu, Cuza i-l va da. Nu ştiu dacă şi cu mare plăcere, dar i-l va da. Îmi cînţi preludiul numărul şase ?

În primăvară, după Paşte, cînd se redeschisese Camera, soţul ei intrase în odaia în care ea şedea culcată, oftînd din greu, căci sarcina i se apropia de soroc şi picioarele umflate, pîntecul ca un cazan ţigănesc abia îi îngăduiau să se mişte prin casă, — şi, sărutîndu-i fruntea, aşa cum o faci unui copil bolnav, o anunţase :

— Prezidez, ma Mie, un turnir oratoric !

— Catargiu a depus proiectul ? întrebase ea cu năduf.

— Nu încă, dar Kogălniceanu i-o ia înainte. Iar bate din picior ! Va fi o nebunie. O să-mi dau demisia din preşedinţia Camerei ca să scap de toată această atmosferă.

Turnirul împărţise pînă şi servitorimea în două tabere. Louis ţinea cu Barbu Catargiu admirîndu-i aroganţa şi simpatizînd, ca întotdeauna, cu aristocratul emfatic, miss Haycock care avusese un unchi whig convins şi căruia îi împărtăşea liberalismul, îl plăcea pe conu Mihalache cu adoraţia linguriţelor clevetitoare pentru bărbaţii amatori de cărnuri pufoase. În jurul lor se grupaseră ceilalţi. Nu mai puteai cere un pahar de apă că ţi se amin-

tea de soarta clăcașilor. Pisoiul roșcat al Miței flămînzea pentru că stăpîna lui se ocupa de politică. Totò citea seara surorilor jurnalele șterpelite din biroul tatălui lor.

— Domnii Brătianu și Rosetti și-au dat demisia din Adunare !

— Tocmai acum ? se indigna miss Haycock care participa la liturghia politică.

— Zic că nu vor să discute legea rurală cînd 200 de țărani zac în pușcărie !

Guvernanta medita cîteva clipe, încrunta sprîncenele și se decidea să strîmbe din nas :

— Niște lași ! Niște liberali de carton !

Altădată Totò își adunase micul parlament în salon, în jurul unui coș mare cu cireșe :

— Domnul Kogălniceanu îi acuză pe boieri că socotesc țăranii niște „chiriași" pe moșiile lor...

— Chiar așa sînt, decretase Louis. Niște chiriași !

Copiii îl priviseră circumspecți. Prea mult zel ! Dar Louis e *drăguț*, el ține la averea lui „monsieur le prince et madame la princesse", le apără proprietatea din care însuși se înfruptă.

— Zice că nu se poate împroprietărirea țăranilor prin persuasiunea boierilor !

— Persua... ce ? făcuse Eliza cu gura înfundată de cireșe.

— O să faci indigestie ! țipase Mița și-și trăsese coșul spre ea. Se încinsese imediat o luptă în jurul „proprietății". Persuasiunea cu care încercase miss Haycock să se descurce nu dăduse roade. Palmele se abăteau din toate direcțiile : Plici ! Plici !

Le adusese la ordine Louis :

— Citiți mai departe, monsieur !

— I-au răspuns trei prinți și trei miniștri, rezumase Totò. Au zis că este un „hrăpitor de moșii"...

— Hrabitor ? Trés, trés bien ! își frecase mîinile valetul.

— ...că e plin de „sentimentalism socialistic".

— Fort bien ! exultase Louis băgînd distrat mîna în coșul cu cireșe pietroase și ducînd la gură un strașnic transport, spre indignarea Elizei.

— Domnul Catargiu a calificat discursul domnului Kogălniceanu „o chimeră ciudată, paradoxală, o chimeră cu capul de porumbiță...

— Ia auzi ! făcuseră fetele potolite ca prin farmec.

— ...făgăduind blîndețe, cu trunchiul de aspidă plin de venin...

— De aspidă, dragă ?

— Da, de aspidă !

— ...și cu coada de șopîrlă manglisitoare...".

Fetele au țopăit toată ziua repetînd o asemenea vorbă ciudată :

— Manglisitoare ! Manglisitoare !

— Qu'est que c'est que ça ?

— Habar n-avem, dar e tare nostim, nu ?

Louis era dezamăgit. Domnul Catargiu nu-i dezvăluia secretele sale. Se dusese să scuipe cu sîrg pe pantofii prințului Ghica și să-i facă lună. Era activitatea care îi permitea cel mai liber zbor al rațiunii și imaginațiunii.

Culcată în pat, abia respirînd, Sașa voia să iasă din lumea politică, citea *Code du savoir-vivre :*

„Les femmes qui ne s'occupent pas d'amuser leurs maris ne peuvent pas prétendre à les conserver."

— Oh, mon Dieu ! Je doit l'amuser ! Je suis complétément sotte ! J'ai oublié de l'amuser !

Pe străzi, micii vînzători de ziare urlau cît îi ținea gura :

— Procesul dintre proprietate și țărani ! Domnul Kogălniceanu atacă proiectul guvernului. Țăranul izgonit de pe bucățica lui de pămînt !

— *Conservatorul progresist ! Conservatorul progresist !* Libertatea proprietății, libertatea muncii ! Liber proprietarul, liber țăranul ! Legalitatea înainte de toate ! Țăranul să fie moralizat temeinic ! Să fie virtuos !

Alții acopereau vocile celor dinainte :

— Țăranii nu vor milă ! Țăranii să aibă și drepturi nu numai îndatoriri ! Luați *Românul !* Luați *Reforma !*

Sașa îl văzuse de pe terasa cu oleandri a casei lor, pe Catargiu trecînd spre Cameră. Părea ultimul bastion care

mai luptă într-o cetate asediată. Avea orgoliul și disperarea unei nesăbuințe.

— Da, confirmase Ghica, este uneori atît de ferm în aroganța lui încît devine chiar măreț. În schimb, Kogălniceanu arată de parcă ar ridica un stindard nou, cînd de fapt nu poate decît să dărîme unul vechi. Mă tem că Brătianu, retras strategic, ține sub haină, împăturit, drapelul lumii de mîine. Azi-noapte am avut un coșmar.

— L-ai visat pe Cezar Liebrecht !

— N-ai ghicit, spusese soțul ei care stătea cu privirea lipită de stucaturile tavanului. Perdeaua de tul alb trasă peste fereastra deschisă pentru a nu intra seara escadroanele de țînțari, fluturi de noapte sau musculițe obraznice, adia ușor.

— Pe Catargiu ?

— Degeaba te pisicești, Barbu Catargiu este toujours, chiar și în vis, un orator riguros, chiar dacă logica îi este dărăpănată rău !

— Pe Rosetti ?

— Nu, pe beizadea Mitică. Zicea : „eu, știe oricine, nu trebuie să mai insist, nu cunosc rațiuni de partid și patimi personale cînd sînt în joc interesele țării !"

Sașa se pornise pe rîs. Vedea bărbile albăstrii care se agitau nu în Cameră, ci pe pereții bisericilor de sat în așteptarea judecății de apoi. Era înghesuiala păcătoșilor, pierzîndu-și identitatea, așa cum adunătura sfinților aureolați rămîne fără diferențieri notabile. O grămadă de o parte, o grămadă de alta. În acel moment-i se părea că bărbile păcătoșilor sînt luminate de priviri trufașe de parcă haita ar plănui să uzurpe dreptul judecătorilor și înaintează pe furiș, cîte un pas mic, dar eficace. Ceea ce face ca eroii adevărați de pe scenă să-și bîlbîie rolul. Acuzatorii sînt fîstîciți, o parte din ei fraternizează cu dușmanul. Și dă-i și rîzi. Un hohot plin, cald, isteric. Și pe Sașa o apucă durerile facerii în această dezlănțuire de hohote în timp ce liberalii cheamă populația Bucureștiului pe Cîmpia Libertății pentru a sărbători amintirea revoluției...

— Ahahaha ! făcuse miss Haycock. Nu sînt chiar lași ! Agită poporul !

Şi soţia lui Ghica aducea pe lume un băiat roz cînd guvernul Catargiu interzicea manifestaţia de 11 iulie.

— Lua-i-ar dracu ! spusese englezoaica într-o elegantă limbă română.

II

Vocea lui Barbu Catargiu se decupează clar, teatral ca o pelerină de smarald pe fondul de lapte al unei case orientale. Ironia lui s-a refugiat în ton :

— Ni se zice că va fi numai o serbare de înveselire, o serbare cu buchete de flori...

Mîna cu degete subţiri şi păroase desenează în aer o splendidă acoladă. Bărbuţa ascuţită a primului ministru împunge fascicolul de lumină, revărsat prin fereastră între tribună şi asistenţă.

— Jurnalul *Românul* ne vorbeşte şi el, de vreo cîteva luni încoace, necontenit, de nişte buchete (vocea se înmoaie, se răsfaţă, se joacă plină de sarcasm) tot din trandafiri de soiul acesta — aduse încoace, spre capitală, pentru serbarea de 24 ianuarie...

Rîsete, surîsuri, mormăieli.

În tribuna publicului cineva strănută.

— ...teamă-mi este să nu fie şi aceste buchete de astăzi tot de felul acelora, teamă, domnilor, nu pentru mine, puteţi fi încredinţaţi de aceasta, ci pentru drepturile, (vocea urcă) pentru libertăţile, (vocea escaladează plafonul) pentru viitorul acestei ţări îndestul de nenorocită pînă acum !

Aplauze. Viitorul ţării merită vigilenţă.

Kogălniceanu trimite un bilet discret lui Ghica :

„Je n'entends que la musique et je ne distingue pas bien les paroles. Quand j'aurai distingué les paroles, je me ferai une idée plus précise.“

— Voiţi să vedeţi şi dumneavoastră florile, trandafirii din acele buchete cu care se găteau să serbeze ziua

de 24 ianuarie ? (vocea lui Catargiu amabilă, joasă, tandră). N-aveți decît să mergeți la Văcărești și veți vedea că ele se compuneau din (și cu un crescendo plin de efect) topoare, cuțite, sulițe, ciomege și chiar puști și îndată veți înțelege ce scopuri inocente avea acea serbare.

— Dacă, din motive varii, Catargiu nu este simpatic, și mai ales nu este agreat de popor, șoptește Ghica lui Golescu-Arăpilă, nu se poate spune că vina o poartă croitorul său.

Are un costum splendid turnat pe trup, de o eleganță rafinată, neostentativă. Se vede că se simte bine în el, căci își îndreaptă spinarea, se prinde cu o mînă de marginea tribunei și-și înmoaie umerii cu o leneșă îngăduință.

— Dar, domnilor, să sperăm că vor înceta de a mai crește pe pămîntul României asemenea trandafiri, asemenea buchete, al căror parfum este otrava cea mai ucigătoare ce se revarsă peste societatea noastră...

Aplauze. Societatea e tare mulțumită de această speranță.

Răspuns pe aceeași hîrtie împăturită în patru :

„Indivizii devin prizonierii grupurilor de care se servesc..."

Catargiu își răsfoiește hîrtiile întinse pe pupitru, fără a se uita prin ele. Ceea ce are de spus nu trebuise a fi notat. Se îndepărtează puțin de pupitru, ca un tenor ce-și ia avînt pentru un pasaj greu și-și continuă discursul cu o fermitate gravă, aproape prudentă :

— Pacea, domnilor, pacea și odihna e scăparea țării și voi prefera a fi zdrobit decît a îngădui slăbirea liniștei ; voi prefera, spune el aproape cîntînd, moartea, (șoptește lins) da, moartea, mai înainte de a călca sau a lăsa să se calce vreuna din instituțiile țării !

Acel crescendo subtil care este o caracteristică a cuvîntărilor sale, de data aceasta pare finalul unei arii celebre. Deputații, mai exact acea majoritate hulită și supra-hulită, se ridică în picioare și aplaudă frenetic. Nimeni nu mai aude ceea ce spune președintele Adunării și nici ceea ce stînga, mult diminuată, urlă.

Cineva din loja publicului strănută, acoperind totuși vacarmul entuziasmului conservator !

Serbarea de 11 iunie, acea serbare care amintește populației de „Sfînta Revoluție“, nu va mai avea loc anul acesta.

Ședința se ridică.

— Așa îmi place, un guvern de fier, spune Barbu Slătineanu holbîndu-se la ceasul atîrnat de butonieră. Are timp să se odihnească pînă pe la 10 cînd se încinge o partidă la Costache Cantacuzino. De fier, da.

E ora șase seara. Tahigrafii își adună hîrtiile, fac semne de plecăciune vicepreședinților și secretarilor Adunării și spectacolul se încheie fără o grea cortină, dar cu o replică memorabilă.

— Pacea, domnilor, pacea...

În holul cam îngust se bulucesc cei din dreapta, cei din stînga, cei din mijloc, șopocăind, zîmbind și sîcîindu-se reciproc. Valul se îngustează spre ușă, ca nisipul într-o pîlnie.

Apar subiectele vagi.

— Cică Împăratul Napoleon suferă de vezică ! spune cineva. Fără să se știe de ce știrea pare pentru unii foarte comică. Se rîde mult de „augusta beșică“.

— E posibil, toată vremea e la băi ! replică mohorît și fără umor Marghiloman.

Ion Ghica pune ochii pe un individ mărunțel, tuciuriu, care se strecoară pe ușă grăbit.

„Unde naiba l-am văzut ?“

Dar nu apucă să se dumirească din pricina lui Grigore Sturdza care fredonează chiar în urechea lui primele măsuri din *Ciaccona* lui Bach.

„Ca să vezi de ce-i arde acestuia !“

Din băncile ministeriale s-au scurs, cu o modestie bine jucată, Barbu Catargiu și frații săi de guvern : Arsache, moțăind cu perfidie, Brăiloiu, cu pîntecul său ascuțit și sprîncenele lui îmbinate și Iancu Ghica într-o prea frumoasă uniformă militară.

Cineva, ieșind din loja publicului, rîde gros — un rîs de o poftă insolentă. Ghica își așteaptă rîndul la gura pîlniei.

Treptele de lemn, cele patru, pe care orice vicepreședinte de Cameră trebuie să le coboare după ce încheie lucrările sînt curbate spre mijloc ca niște scoici.

Lahovary îl ține de braț pe Filipescu-Vadavos și-i comunică, împăienjenindu-și ochii, cine știe ce zvon. Acela chicotește parcă gîdilat.

În hol, întîlnirile sînt imprevizibile și de aceea au hazul lor.

— Ce faci, tinere Carada? întreabă vesel beizadea Mitică pe jurnalistul de la *Românul*, care iese printre cei din loja publicului cu o mască scîrbită. Și, mai tare, pentru a arăta partizanilor, prietenilor, simpatizanților că n-au fost trădați, proțăpindu-se pe bastonul cu măciulie de argint și pe piciorușele sale răscrăcărate : Va trebui să decomandați taraful...

— Mă gîndesc prin ce se justifică absolutismul majorității parlamentare, răspunde „zurbagiul liberal“, dacă nu prin același principiu ca absolutismul monarhic !

— Ehehe ! O fi mai justificat absolutismul liberal, absolutismul minorității ?

Beizadeaua, arborînd aerul lui de brutală cumsecădenie, se răsucește în dreapta și în stînga, parcă în căutare de martori, și exclamă :

— Nu vă place constituționalismul ?

E rîndul lui Carada, în hăinuța lui primăvăratecă, modernă, mototolită la spate și la mîneci, să șuiere :

— Ba ne place, ba ne place, dar legea electorală este oare ea democratică ? Aruncă în Adunare toată oligarhia, coane, trebuie să recunoașteți ! În Carada, Dimitrie Ghica nu și-a găsit omul. Știe să sfideze, știe să mimeze, să-l imite pe cel care îl ironizează distrugîndu-i scenariul. Se dă un pas înapoi, își privește adversarul jovial și continuă : Asta-i majoritate, coane Mitică ? Nu, zău, uneori îmi vine să mă frec la ochi, nu-mi pot imagina ce văd : eu sînt contemporan cu stimabilul nostru prim-ministru, Barbu Catargiu ? Păi, ne despart secole, coane ! Zău ! Secole !

Ghica trecînd pe lîngă ei, ușor somnolent, fiind martor ultimei replici, intervine :

— Vă încredințez, domnule Carada, că n-ați fi putut trăi fără Barbu Catargiu. Se spune : vrăjmașul înțelept e mai bun decît prietenul fără minte ! Zîmbete, hohote, adeziuni nesemnate. Destinul ne rezervă nu numai duioși amici, dar, mai ales, ireconciliabili adversari, care au meritul uneori de a ne pune în lumină principiile mai bine decît o facem noi înșine.

— Ai dreptate, dragul meu, convine beizadea Mitică, ce s-ar face conservatorii fără liberali și liberalii fără conservatori ? Și își ridică pălăria de pai în fața lui Barbu Catargiu însuși.

Acesta traversează holul înconjurat de o mică suită, foarte agitată de succesul ultimului său discurs.

— Felicitări, coane Barbule ! răsare Slătineanu dintr-un grup. Asta vreau : un guvern de fier !

— Un guvern condus de un aristocrat împielițat ! comentează Carada.

Nimic din ținuta primului ministru nu arată că este sensibil la elogii. Calcă pe picioarele sale elastice avînd aerul unei altețe abia întronate. Costumul sobru în dungi și cravata de un albastru închis, cenușiu taie în două încăperea cu pereți mohorîți, ca o pasăre cerul dinaintea ploii. Se mulțumește să murmure destul de distinct, parcă deprimat, în ciuda marelui succes :

— Les meilleurs soupes vont sortir des vieilles recettes !

Partizanii săi se simt datori să rîdă. Ah, se așteptau la mai mult. C. Cantacuzino își bălăbăne brațele moi pe lîngă trupul rotofei și dă din cap mulțumit. Însă ceilalți mai așteaptă, parcă mai așteaptă o replică dură, crîncenă, tăioasă, care nu mai vine, nu vine și-i melancolizează.

— Uite la el, îl arată destul de violent pentru a atrage privirile, deputatul Văsescu unui prieten din public, a cheltuit zeci de mii de galbeni în '48 pentru întreținerea armatelor rusești, e firesc să nu dorească aniversarea acelei revoluții ! A jefuit apoi statul cu amîndouă mîinile !

— Ne întoarcem la feudalism, frate, mormăie Anton Arion, la barbarie. Ce constituționalism ! Ce democrație !

Iată ce înseamnă să n-ai replică. Vin adversarii cu tupeul lor, cu lipsa lor de umor...

— Ultima formă de teroare, șoptește Ghica la urechea sensibilă a lui Dimitrie Ghica, este cea a ironiei... Ce se întîmplă cu Barbu Catargiu ? Pare leșuit.

— Dumnezeule, chiar cască ! „Fanariotul", „apărătorul drepturilor moștenite" abia își ține fălcile ! Relaxare după un imens efort.

Efortul de a fi elocvent și arogant, oarecum în familie. Cînd plutește un duh al neliniștii, al nesiguranței, e bine să simți că pînă și adversarul îți este rudă. Te obișnuiești mai ușor cu jertfa patriotică.

Hainele umede de sudoare atîrnă greu pe umeri și parcă nimeni nu mai are răbdare. Se înghesuie în fața ușii ca la ieșirea din teatru, cu un fel de grabă amabilă : acolo găsești sentimentalism și flecăreală, aici încordare și trăncăneală, acolo extaz și mondenitate, aici luciditate și nervi...

— Ce orator admirabil este Catargiu ! exclamă Oteteleșanu.

— Un om admirabil ! îl corectează Cantacuzino.

— V-ați pierdut mințile, domnilor ! face Dimitrie Ghica, răsucindu-și bastonul. E foarte încîntat de ceea ce are de spus și se întoarce spre Carada : Ăștia ar fi în stare să-l sanctifice ! Bre, bre ! Și cînd te gîndești că taică-meu l-a pedepsit cu o falangă zdravănă pentru că-l prinsese Palama, noaptea, la nevastă-sa. Zăpăcitul, s-a apucat să tragă în ce a nimerit. Ei bine, a nimerit chiar în soț ! A rămas biata cucoană văduvă pînă în ziua de azi !

În mica piață a Mitropoliei trăsurile se împiedică unele pe altele ca de obicei. E cald, zăpușeală de seară înceată, lingavă. Din ușa Adunării, Ghica vede casa mitropolitană scăldată într-o lumină roz-portocalie. Bucureștiul e jos, la poalele dealului acoperit de mătasea verde a copacilor. Un vînt moale, lin mișcă tufele de tamarisc de pe marginea aleii.

— „Pacea, domnilor, pacea..." îl citează Ghica pe Catargiu.

Beizadea Mitică și Carada se îndeasă în spatele lui, împinși la rîndul lor de ceilalți deputați, miniștri, onor public. Cei din față își așteaptă trăsurile. Valeții se agită.

Barbu Catargiu se desparte cu saluturi fierbinți de C. Cantacuzino care l-a secondat încercînd să-i rupă puțin din aureolă — din acel covrig auriu și rumen. Ministrul are un surîs tandru, neobișnuit, fratern. Și-a vîrît monoclul în ochiul drept și zîmbește senin spre nimeni, urcînd împreună cu Nicolae Bibescu în frumoasa trăsură a prefectului de poliție. În grabă, cu o ciudată precipitare, îi salută pe Arsache și pe Brăiloiu. Acesta îi spune ceva ce se pierde în nechezat de cal, ropot de roți și voci răsucite.

De ce o fi atît de grăbit primul ministru ?

Plagino și-a pierdut pălăria în învălmășeală, dar un servitor al Adunării i-o aduce ținînd-o pe brațe ca pe un tort cu frișcă. Și, în sfîrșit, primele atelaje o pornesc la vale.

— Miroase a fîn cosit, remarcă Ghica lăsîndu-și pleoapele grele peste ochi. Ah, și a cămăși ude !

Atunci se aude o împușcătură și porumbeii din clopotnița Mitropoliei își fîlfîie aripile argintii cu un sunet metalic.

— Care-i nebunul ăla care trage în columbe ziua în amiaza mare ?! se miră beizadea Mitică.

Din stînga lui, Carada, cu ochii pe bolta de un albastru roșietic, scoate un hohot gîjîit :

— Vrugn excentrig...

După ce au trecut pe sub umbra porții, Nicolae Bibescu se apleacă spre Barbu Catargiu, să-i dea și el felicitările cuvenite. Dar ceea ce vede nu-i place, zău, nu-i place. Primul ministru stă cu ochii holbați la scăunelul din fața lor și cu bărbia în piept, cu o expresie atît de uluită încît prefectul se îndoaie peste genunchii ministrului și-l întreabă :

— Coane Barbule, ești supărat ?

Auzi ce prostie să-l întrebe pe un om împușcat în ceafă.

Bietul conu Barbu, ca răspuns, se prăvale pe genunchii lui Bibescu, fără veste, și acesta, în calitatea sa de prefect al Poliției, poate contempla cu groază ceafa lui plină de sînge, gaura aceea oribilă din care gîlgîie nemiloasă și

exuberantă viața omului de nădejde al partidului conservator.

Doamne, cine poate privi așa ceva ?

Nicolae Bibescu vrea întîi să-l împingă cu oroare pe cel care i-a scăldat frumoșii lui pantaloni în lichidul acela cald, îngrozitor de cald. Apoi urlă spre vizitiu să oprească. Armăsarii nechează la violența cu care li se strîng hamurile, trăsurile din spate scîrțîie pe pietrișul aleii și în uruiala generală se distinge vocea lui Plagino venit în goană lîngă trăsură.

— Să nu miște nimeni !

Nu mișcă nimeni.

Caii, porumbeii, foșnetele moi ale grădinii Mitropoliei își continuă frămîntarea, numai oamenii au încremenit, au amuțit cîteva secunde în mirare, neîncredere, consternare, încordați. Sîngele gîlgîie ca un izvor purpuriu.

— În Catargiu au tras, spune solemn beizadea Mitică.

— Nu se poate, urlă cineva și rumoarea începe să crească disperată.

Arsache aleargă spre trăsura prefectului :

— Măsuri, luați măsuri !

Jandarmii din ușa Adunării și cei de la poalele dealului sînt strigați cu goarna de vizitiu. Bibescu îl așează domol pe Catargiu cu spatele rezemat de canapeaua trăsurii. Soarele bate în ochii deschiși, uimiți, care își recapătă treptat acea ciudată expresie fraternă, și mîna tandră și cam reticentă a prefectului îi apasă cu oarecare stîngăcie pe pleoape și, pentru totdeauna privirea deosebit de trufașă, de o inteligență atît de suficientă sieși, privirea unui om ce avea vina enormă de a-și reprezenta prea bine, prea elocvent clasa, dar oricît de tarat de prejudecăți și convingeri retrograde, iubise și se bucurase de viață, privirea aceasta este retezată pentru totdeauna.

Totul este acum prea trist pentru conu Barbu Catargiu care își lasă sîngele să i se reverse pe haine, pe cămașa albă, scrobită, pe plușul verde smarald al trăsurii cu un început de zîmbet relaxat. „Nu mai am nevoie de voi. Nu mai am nevoie de nimic. Mi-e bine ! Eu am scăpat, domnilor ! Vedeți ce faceți cu legea agrară !“ Are, în fe-

lul cum zace în propriul lui sînge, o lehamite boierească de altădată.

În timpul acesta bătrînul Cantacuzino începe să răcnească :

— L-au omorît, l-au omorît !

Aleargă de colo colo, printre deputați și miniștri, ținîndu-și brațele încrucișate pe piept, așteptînd de undeva, din lume, un glonț și pentru el.

Bibescu se dă jos din trăsură, ferindu-se de trupul însîngerat pe care însă îl dezechilibrează :

— Ah, pardon ! face dintr-o politețe reflexă. Apoi poruncește vizitiului să-l ducă pe „conu Barbu", acasă. Cum doctorul Arsache privește de jos, de lîngă portieră, cu o uimire tîmpă și parcă descoperind un lucru nou, o expresivitate nouă în trupul voinic al prietenului său, prefectul îi face semn să urce, să urce, să însoțească „victima" spre casă.

Capul lui Catargiu atîrnă acum moale pe un umăr, adormit, mulțumit, iar sîngele se prelinge din canapeaua plușată pe podeaua cu șipci galbene ca mierea a trăsurii și acolo se face o mică baltă în care fostul ministru își scaldă pantofii de lac.

Dacă pe Cantacuzino, fiul său l-a potolit, Slătineanu i-a preluat cursa. Se agită printre trăsuri, deputați, cai, jandarmi și popi, ieșiți acum toți în mica piață să vadă fapta diavolească :

— Eu i-am spus ! L-am prevenit ! I se pregătea asta... Dar el nu, nu și nu ! Ce nenorocire ! Ce nenorocire !

Luîndu-l de umeri, Plagino îl împinge ușurel spre ușa Adunării. Este atît de șocat încît a rămas cu gura puțin strîmbă, iar buza de jos îi tremură. Nu poate scoate nici un cuvînt și vrea să-i facă și pe alții să tacă. Încearcă să-i vîre pe toți în sală, de parcă acolo timpul s-ar întoarce înapoi și Barbu Catargiu le-ar acoperi vocile :

— Pacea, domnilor, pacea...

Proptit în baston, în mijlocul pieței, Dimitrie Ghica turuie :

— Au știut în cine să lovească ! Să vezi ce iese de aici. Au retezat capul conservatorilor !

Cine sînt *ei* ? Pe cine cuprinde acest plural ?

Jandarmii mînați spre clopotniță fac semne disperate de sus că n-au găsit nimic. Micul foișor e pustiu. Doar găinaț de porumbei și paiele căzute din cuiburile de rîndunică. Alții foșgăie prin tufișurile dimprejur, iar cîțiva, apăruți fără veste, îndeasă pe deputați înlăuntrul Camerei.

— Vă rugăm să intrați ! Înțelegeți ! Vă rugăm să intrați !

Din balconul casei mitropolitane însuși prea-fericitul, aflînd cele întîmplate, ridică brațul și face semnul crucii asupra norodului care se vînzolește. Un călugăr se repede să tragă clopotele. Bang ! Bang !

— Opriți-l, poruncește Bibescu.

Și în liniștea scurtă care se prăvale din clopotniță :

— Ne-am făcut de rîs în fața Europei, rostește Carada.

— Ce Europa ! Ce Europa ! strigă la el indignat beizadea Mitică. Lasă-mă, dom'le, cu Europa ! E plină de atentate !

Din ușa Adunării, Ghica mai privește o dată piațeta.

— Asta ne mai lipsea !

Cine trăsese ?

Barbu Catargiu murea de moarte năprasnică...

Deasupra vînzolelii generale se rotesc, se rotesc porumbeii argintii.

Moartea cealaltă, obișnuită, vine dintr-o armă divină, se insinuează molcom, ostenit, în silă ca și cînd însuși Dumnezeu se plictisește de vînătoarea aceasta și uneori, din nerăbdare, enervare, capriciu, trage aiurea în cine se nimerește și cad sub rafală copii, bătrîni, tineri, femei abia scăpate de sarcină, prunci abia născuți... Dar moartea astalaltă nu este deloc plictisită, are ceva frenetic și vital în ea.

Cine trăsese ?

Piața Mitropoliei arată ca o liotă de muște rupînd dintr-un cadavru. Dar în Valahia lucrurile se petrec în așa fel încît tocmai cadavrul este sustras acestei zumzăieli agonice.

Cine este Barbu Catargiu ?

Cine a fost Barbu Catargiu ?

— Se zice, îi spune Ghica lui Grigore Sturdza lîngă care nimerise pe una din băncile Camerei, se zice că

prin anii '30, doi fii de boieri valahi s-ar fi dus la vestita mlle Lenormand — o ghicitoare extraordinară, una cu buze subțiri, subțiri, parcă îi intraseră în gură și le mestecase odată cu vorbele ei profetice ! Ea ar fi prezis lui Barbu Știrbey că va purta coroană, iar celuilalt, lui Barbu Catargiu, că, ajungînd în vîrful scării sociale, va muri de moarte violentă. Deși Barbu Știrbey a ajuns, într-adevăr, Domn, Barbu Catargiu nu a crezut că va muri de moarte violentă...

În incinta Adunării, după busculada intrării, după țipetele și agitația de afară, toată lumea discută aproape în șoaptă.

Ghica ar vrea să mai spună ceva despre surîsul acela straniu al primului ministru, surîsul acela deodată lipsit de vanitate, aproape umil. De ce ? De ce ? Tocmai el care avusese, iată, chiar azi, chiar acum o oră — dar ce este o oră ? parcă e un veac de atunci ! — un mare succes ? Apoi fusese în colțul casei mitropolitului tipul cel mic și negricios. „De unde naiba îl cunosc ?"

Încep să circule știri confuze. Sînt cîțiva care se plimbă mereu între sala de ședințe și intrarea la care este postat un jandarm mustăcios.

Procurorul Deșliu, trăgîndu-și discret vesta încheiată anapoda, cu fața cam buhăită și o barbă stufoasă își face apariția pentru a-i asigura că în curînd vor fi liberi să plece. Cînd să iasă din sală, un jandarm cam amărît, cu chipiul pe o ureche, năclăit de sudoare îi aduce un pistol vechi cu cremene.

— Îhî ! face procurorul și-l bagă atent în geanta de piele bej pe care o tîrăște cu vădită nemulțumire.

De la tribună deputații par a asculta încă o dată cuvintele profetice ale primului ministru :

— „...voi prefera moartea mai înainte de a călca sau a lăsa să se calce vreuna din instituțiile țării..."

Aplauzele ! Unde mai sînt aplauzele acelea pline de încîntare ?

Apariția armei în mîna procurorului stîrnește deodată indignarea. E ultima jignire adusă „fanariotului". Deputații încep să se certe, toți au bănuieli, toți țin să acuze.

Dar afară ? Afară, în orașul cu grădini pline de crăițe și garofițe, de zorele și glicine ? În orașul cu cireșii plini de rod din care copiii fură pe rupte... ?

Vestea umblă cu picioroangele ei semețe.

Bucureșteanul e o fire epică, vrea evenimente, fuge la fața locului și chiar dacă nu ajunge acolo, tot zice că „am văzut cu ochii mei". Evenimentele sînt pîinea comentariilor lui zilnice. Că doar nu vreo problemă abstractă ! Cînd cineva aduce vorba despre așa ceva i-o taie : „Iar discuți despre nemurirea sufletului !" Deci trei sferturi din București a fost lîngă primul ministru cînd acesta își dădea duhul.

Cuvîntul *asasinat* coborîse Dealul Mitropoliei și intrase grăbit în cîrciumioare, rătăcise o vreme printre tarabele zavergiilor întîrziați, se repezise prin redacțiile pline de poeți romantici (întîrziați și ei), intrase prin cuhniile caselor mari, prin prăvălioarele cu firme strîmbe. Avea un surtuc răpciugos, dar o față radiind de fericire. *Asasinat !* Toți îl primeau cu brațele deschise.

Numai Prințul Alexandru Ioan I stă împreună cu secretarul său, francezul Baligot de Beyne, în camera de lucru, în fața unui teanc de hîrtii. Hîrtii îngrămădite, caligrafiate cu grijă, dar răvășite.

Nu par prost dispuși. În încăpere este un fum gros, în ciuda ferestrelor deschise, peste care văluresc alburiu-spumos perdelele de tul. Și prin ele se vede „nemărginitul sat al Bucureștilor", iar în plan apropiat săraca piațetă ce seamănă mai degrabă cu un maidan. Dar înăuntru atmosfera aduce vag a salon imperial, un Tuileries sud-est european !

Valetul nu apucă să anunțe pe prefectul de poliție că acesta își calcă numele, și ce nume ! Trăsura de împrumut a lui C. Cantacuzino l-a purtat vitejește pe străzile arse de soare, pline de plozi și animale vagabonde, deja întesate de țațe și bețivi care văzuseră totul.

Prințul, ridicînd privirea lui binevoitoare din maldărul de acte, îi arată lui Bibescu o față destinsă, surîzătoare.

— Ce-i cu dumneata ?

— A fost împușcat Barbu Catargiu, Alteță !

— Asta ne mai lipsea ! spune Cuza aruncind pana din mînă (și cum o aruncă ! oh, acest colonel Cuza, de cînd este Domn, a căpătat gesturile unor adevărate capete încoronate !), se ridică și pocnește energic din palmele nefiresc de îmbătrînite, brăzdate de vinișoare albăstrui. Se înfige în fața prefectului cu greaua lui respirație de astmatic și furia îi îneacă vocea :

— Unde erai, domnule ?

— Lîngă el, Alteță !

— Din ce în ce mai interesant ! Ai o poliție care te iubește, te lasă lîngă victimă cu multă căldură !

Domnitorul se plimbă între biroul cu hîrtiile răvășite, fereastră și țeapănul soldat de plumb care este prefectul de poliție cu nume ilustru.

— Asasinul ! Vreau asasinul, domnule Prefect !

Are umerii ridicați — umeri viguroși și totuși fără vlagă, revine lîngă Bibescu și împunge cu degetul în fina uniformă a acestuia așa cum un negustor de postav arată fabricantului sortimentul cel mai căutat :

— Asasinul, domnule Prefect !

Trecînd cu trăsura înapoi, spre deputații care au început să se certe între ei, Bibescu vede bucureștenii urcînd timid Dealul Mitropoliei, parcă în așteptarea altui *asasinat*. Ar merita să se mai petreacă o dată, acum e toată lumea de față, nu lipsesc decît ageamiii, amorezații ! La teatru se vede mereu chestia asta, mereu și mereu se ucid aceiași nefericiți eroi ai lumii !

Populația se plimbă trăncănind pe Podul Mogoșoaiei, se agită în fața casei Catargiului unde, spre seară, însuși Prințul coboară din trăsură, precedat de doi lachei cu fireturi purtînd o somptuoasă coroană de flori.

E un Prinț tînăr, elegant, de o noblețe simplă, nearogantă. Are un mers firesc, puțin leneș. Un mers de Prinț, să fim bine înțeleși. Au trecut trei ani și jumătate de cînd, aclamat de popor, „alesul nației" a umplut de bucurie inimile entuziast epice ale bucureștenilor. Poporul nu vede deocamdată nimic din ceea ce a promis, nimic din străduințele sale n-a ajuns la el, dar îl iubește și are încredere în el. Mulțimea îi rămîne fidelă, fără avantaje ! Așa este în Orient ! Așteptarea, răbdarea sînt virtuți

aproape necontrolate ! Nu ca în Occident unde, după o lună, leaderul aclamat este aruncat peste zid. Nu, nu, aici e ca în Orient. Aici este ca în Orient, adică leaderul mulțimii este boicotat în timp numai de indiferența mulțimii. Căci ce este așteptarea aceasta amorfă și cîrîitoare dacă nu indiferență ?

La marginea Bucureștiului, bivolii își rumegă pașnic iarba mutîndu-și alene trupurile greoaie, negre pe maidanurile pline de gorgane. Apa Dîmboviței, cristalină și zglobie pe la Ciurel iese dincolo de Văcărești, groasă, murdară, duhnind a de toate. S-ar grăbi, dar nu mai poate, se tîrăște năucă, plînsă, ca o femeie violată.

La fereastra unei case din Piața Sfîntului Anton, o fată citește, cu fruntea aplecată mult peste coperțile cerate, un roman : *Misterele Bucureștilor*.

În pavilionul de la Șosea un derbedeu muncește din greu să sape o inscripție rușinoasă. Limba scoasă în colțul gurii urmărește cu satisfacție mersul custurii.

Doar în Cișmigiu, un bătrîn frumos, foarte frumos, cu părul de un alb imaculat se plimbă pe alei împungînd cu bastonul pietrișul mărunt.

Un asasinat ?

Ah, trebuia să se ajungă aici ! Tinerii din ziua de azi ! Oamenii politici s-au aprins rău. Disperarea studiată a revoluției a ajuns buluceală pentru putere.

Barbu Catargiu a fost înmormîntat cu pompă. În biserica Sărindar sclipeau pe pernițe de catifea albastră decorațiile rusești, austriece, turcești... Multora le-a lăsat gura apă. Discursuri pline de simțire.

Și arestările încep în cascadă.

Conservatorii dau vina pe liberali și aceștia se trezesc la zdup. Sînt frații Golescu acolo, sînt frații Brătianu și C.A. Rosetti, Orășanu, Serurie, Valentineanu, Vlăsceanu și alții. Iată-i pe *amicii poporului, inamicii tiraniei* aruncați în camere murdare, fără paturi...

Procurorul nu mai pridideşte.

N-are probe, n-are probe !

Și odată cu arestările încep să se înmulțească zvonurile.

Asasinul este liberal sau năimit de liberali.

— Ăștia nu mai au nici un Dumnezeu, spune C. Cantacuzino făcînd cărțile. Aduc la noi comunismul, anarhismul...

— Păi ce-au învățat ei de la Mazzini? se întreabă sarcastic Barbu Slătineanu, ce-au învățat dînșii la Paris? Vorba lui Catargiu, săracul, „au supt veninul, nu laptele civilizației".

— Brătianu prepara bombe și punea la cale atentate, ehe-he, are experiență... are școală...

Cărțile sînt răsfirate încet, încet, colț cu colț, fîsîie mătăsos.

— Pas!

— Trei cărți!

— Servit!

Scarlat Bărcănescu își numără fisele.

— Bine, domnilor! Nu mă împotrivesc, zice, aruncă banii și filînd pachetul din mînă: Dacă au văzut că Prințul nu le pune în brațe țara, vor măcar să-și radă adversarii. Dacă au văzut că în Cameră nu au suficiente voturi, vor să ridice pe țărani în capul proprietarilor.

— Pas!

— Ce faci, dom'le, te retragi? Nu mai ai nici un haz!

— De data asta! Îmi rezerv hazul pentru cînd mi-o surîde șansa!

Varianta celor din arestul Poliției:

— Ministerul profită de acest nenorocit eveniment pentru a se răzbuna pe liberali, spune Dumitru Brătianu procurorului. Vor să ne pună pe frunte stigmatul asasinatului politic!

Parchetul îi eliberează pe suspecți pentru lipsă de probe.

Și ei cer, desigur, reparații morale.

— Să fie reparat Catargiu, replică Arsache care a preluat conducerea guvernului.

În ziua de 11 iunie, batjocorind memoria Revoluției și onorînd memoria lui Catargiu, Camera votează legea agrară. Țăranii nu numai că nu capătă nimic, dar sînt dați afară de pe pămînturile pe care le lucraseră.

Grigore Sturdza, cu vînjosul lui cinism, îndrăznește :
— Tot răul spre bine ! Dumnezeu să-l ierte pe mort, trăiască supraviețuitorii !
De la tribuna la care „mortul“ își ținuse ultimul discurs, generalul I. Em. Florescu spune patetic :
— Nu, domnilor ! Nu poate fi moarte mai ambițioasă decît a ilustrului nostru coleg ! El a murit la moment, ca să-i rămîie numele nemuritor !
Cine este Barbu Catargiu ?
Cine a fost Barbu Catargiu ?
Era cel ce făcuse suprema jertfă pentru binele proprietății ? Guvernul cere Adunării puteri discreționare pentru șase luni. I se dau. Chiar și Ion Ghica are bila albă în mînă :
— La naiba, nu-mi plac aceste căsăpeli...
Noroc că Prințul Cuza nu acceptă dictatura.
Atunci, alt zvon.
Asasinul este chiar un om al lui Cuza.
— Ascultă-mă pe mine, domnule Rosetti, spune Carada în redacția *Românului*. Prințul a lucrat la chestia asta, iar nebunul de Valentineanu e băgat pînă în gît în afacere. O știu de la el. Un bănățean a făcut-o și o să scape pentru că e acoperit bine. Cuza a vrut să-i decapiteze pe conservatori, cum zice beizadea Mitică, să-i compromită și pe liberali cu această ocazie pentru a-și aduce oamenii lui și pentru a cere puteri discreționare nu Camerei, ci Puterilor garante, și nu pentru guvern, ci pentru sine. Aici e lucrătură subțire cu ață groasă !
Prăpăstios și dramatic, Rosetti își plimbă ochii exolftalmici deasupra poporului său de colaboratori strînși în panica evenimentelor în cămăruța modestă unde se concep marile campanii ale *roșilor* și rostește grav :
— Ne îndreptăm cu pași grăbiți spre prăbușirea constituționalismului... Nici nu ne-am obișnuit bine cu democrația și Prințul vrea puterea absolută, regim personal !
— Asta va arunca țara în tiranie ! îl continuă Carada, abia scăpat din anchetă. Filipescu-Vadavos declarase a-l fi văzut în clopotniță. „Ce să caut acolo ? Doar ca să trag clopotele marilor noastre idealuri !“ Dar cum afir-

mația n-a părut destul de convingătoare, l-a chemat ca martor pe Dimitrie Ghica: „Era lîngă mine, dom'le!".

Lui Valentineanu i s-a arătat pistolul cu cremene.

— Îl cunoști?

— De unde să-l cunosc, domnule procuror?

— Cu el l-au omorît pe Barbu Catargiu.

E seară. Prin ferestrele deschise ale camerei de instrucție pătrund razele portocalii ale apusului. O perdea de salcîmi le filtrează jucăuș. Directorul *Reformei* rîde, urmărind pana tahigrafului care asistă la discuție.

— Glumești, domnule procuror! Cu o rugină ca asta nu poate nimeni omorî un om.

Procurorul Deșliu îl trimite la toți dracii.

— Să intre Dunca Iosif.

Ardeleanul mic, îndesat, negricios se așează pe scaun.

— Cunoști pistolul acesta?

— De unde să-l cunosc?

Pe la miezul nopții, la Brofft se știe că procurorul a fost destituit. Lăcătușul și calfa, care repararseră hîrbul acela de pistol, nu recunoscuseră pe nici unul dintre anchetați:

— Ist niht der!

La Rașca, în timp ce fetițele cu pene de struț și paiete dansează cu zel pe scenă, Carada insistă:

— Păi nici nu-l puteau recunoaște pe ardelean acești nenorociți lăcătuși, dacă la ei a fost un bănățean, omul lui Cuza...

— Nici pomeneală! Nici pomeneală! se lansează un negustor de făină. Astea sînt bazaconii! Altul e adevărul!

— Ai dumneata un alt zvon la îndemînă?

— Ce zvon? E limpede ca lumina zilei... Prefectul, Nicolae Bibescu, a tras. A profitat de umbra din poarta Mitropoliei, de neatenția dorobanților, a tras de aproape, cum s-a spus, și a aruncat pistolul... Compromite guvernarea Prințului ca să vină tată-său la tron.

— E posibil! Zău, e posibil, remarcă expert un amic.

— Risca prea mult! respinge un altul.

— Nu risca nimic. Era singur cu el în trăsură?

— Era.

— Putea să tragă și să arunce arma ?
— Putea.
— Deci ?
Cînd toate zvonurile s-au răspîndit, cînd toate versiunile au fost comentate, cînd societatea bucureșteană s-a împărțit în tabere, a șușotit, a depănat fir cu fir, a optat, a analizat totul — totul a părut... posibil.
Iar asasinul real nu a mai prezentat nici un interes. A fost uitat.
Ghica privindu-și vîrfurile pantofilor subțiri de vară i-a spus socrului său, care, de cînd își donase statului colecția de antichități și monezile, căpătase un aer dezorientat :
— Dar, zău, cine a fost Barbu Catargiu ?

III

Încet, încet, Ana Théodory o împingea pe Ludwiga Sniadeska în trecut. Și cel mai ciudat lucru era felul inocent și parcă melancolic cu care o făcea. Dacă Gradowicz, la cei patruzeci și cinci de ani ai săi se lăsa încercuit cu o ușoară duioșie paternă, nu putea să nu recunoască în tactica instinctivă a fetei de a-și îndepărta bănuita rivală prin analiză, curiozitate și molcomă strategie, un regret bizar.
Tinerețea ei nu era trufașă, nu avea aerul triumfător al animalelor crude, stăpîne pe o avere în plină prosperitate, inconștiente de friabilitatea lor. Văzîndu-și mama frumoasă, plină de viață și cu o strălucire matură luptîndu-se cu singurătatea și neliniștile vîrstei, Ana Théodory se temea de puterea ei. Înțelesese prea repede că este temporară. De aceea privea relațiile dintre ea și Gradowicz ca pe un joc vinovat din care excludeau, pe nedrept, o ființă fără apărare și față de care ea avea un nemeritat avantaj. Naivitatea o împiedica să vadă forța Ludwigăi, nu-și putea imagina cît de liberă și cît de trufașă

era cea pe care, cu milă, o alunga în trecutul bărbatului... Gradowicz îi întreținea născocirile povestindu-i tot felul de lucruri delicate din viața lui, suferințele iubirii, mai ales (fără să o numească pe scrupuloasa lui corespondentă) și fata construia, generoasă, o istorie : ceea ce fusese, ceea ce ar fi putut fi și ceea ce numai fantezia își îngăduia să spere a fi, se amestecau deosebit de amuzant.

— Dacă atunci cînd ați cunoscut-o pe *ea,* spunea Ana lăsînd brațul moale pe marginea fotoliului și rostea acel *ea* cu atîta căldură încît lui Gradowicz i se înmuiau genunchii de emoție, pasiunea dumneavoastră a fost stimulată de admirația pe care o purtați soțului ei (și în mintea lui Gradowicz se rula rapid scena „primei întîlniri" cu Ludwiga atîrnată de brațul lui Czayka, semănînd cu o pasăre zburlită, agățată de tolba unui vînător nebun), mai tîrziu admirația aceasta a înăbușit-o. Dacă el ar fi fost un om obișnuit ați fi cutezat să i-o răpiți sau v-ați fi îndrăgostit de ea...

Ar fi cutezat să i-o răpească ?

Ah, iată cum pasiunea lui își dezvăluia latura *comodă !* N-a vrut niciodată *să cuteze* asta. Dar dacă nu s-ar fi îndrăgostit de Ludwiga Sniadeska și de pălăriile ei ofilite, viața i-ar mai fi fost suportabilă ?

Czayka, pe care îl descrisese în grabă ca pe „un revoluționar" — putea pune mîna pe inimă declarînd asta oricui, nu numai fetei pe care destinul i-o adusese înainte exact la limita decentă a unui capriciu sentimental — nu mai putea fi dat jos din mintea Anei, de pe baricadele pariziene cuprinse de flăcări. Ochii ei sclipeau plini de venerație și Gradowicz se simțea frustrat a doua oară de prietenul său. Numai că, bîjbîind în căutarea femeii aceleia, Ana o urca și pe ea pe baricade, ceea ce îi stîrnea o ușoară ilaritate.

Zău îi stătea bine cu pălăriile ei flendurite, acolo, peste pietrele smulse ale caldarîmului, peste butoaie și mobile sfărîmate, fluturînd un tricolor cîrpit la repezeală.

Ah, Ludwiga, Ludwiga !

Nu, serios, ideea de a se îndrăgosti de o femeie închisă în cabinete diplomatice fusese absolut neserioasă ! De

una ca aceasta, cum o inventa Ana, trebuia să se îndrăgostească !

Fata era gata oricînd să-l ia sub protecția ei, încercînd să-i înțeleagă slăbiciunile, să i le înveșmînte în romantice mătăsuri. Exaltarea ei firească, temperamentală își găsise spațiul unde să se impună. Curiozitatea se hrănea la ea din bucuria dureroasă a primei gelozii. Iar el era pentru prima dată mulțumit de nefericita lui pasiune, căci cineva, în loc s-o disprețuiască, o respecta și, uneori, avea chiar senzația că are asupra lui Czayka și a Ludwigăi o superioritate : cel învins, „szczery przyjaciet", era mai nobil !

Gradowicz se vedea cu plăcere disputat. Nu într-o realitate vulgară, ci într-una creată de imaginația febrilă a Anei.

Ce stare nespus de dulce !

Orgoliul lui sălta din obstacol în obstacol, făcea piruete gingașe ! Ana îl întreba despre „marea lui dragoste", cu aerul că atinge în treacăt o rană mereu deschisă, dar pe care el nici nu dorea s-o închidă, și aici părea a-și plasa ea însăși suferința.

Menuetul acestor ipocrizii, sau nici măcar ipocrizii, doar amabile polițeturi sentimentale, se desfășura sub cerul de toamnă încă timpurie al Bucureștiului, orașul care îngăduia iubirea cu atîta generozitate și lipsă de prejudecăți. Plecînd din casa doamnei Théodory, pe străzile blînde ale acestui decor de operetă, Gradowicz era cuprins de un fel de fericire hilară. Îi venea să țopăie pe pietrele caldarîmului cu o exuberanță tinerească. Începea să-și explice de ce bărbați cu părul alb făceau în acest peisaj pasiuni dezmățate, ruinîndu-și averile considerabile pentru cîte o sărmană cîntăreață franțuzoaică, venită în amurgul unei cariere periferice prin sud-estul Europei, de ce fetișcane de neam se lăsau răpite de foștii robi și de ce oamenii politici aveau reputația unei senzualități cam triviale — se apărau de boarea umedă a orașului sau căutau ultima salvare, din plictiseală, într-o aventură frivolă, exuberantă, perdantă !

Ajuns acasă printre obiectele lui familiare, se gîndea dacă tocmai această senzorialitate toropitoare, dar care

irita fantezia nu era plasa întinsă, cu ochii plecați, de prea tînăra sa prietenă... Apoi, întins în pat, sub plapuma de lînă mirosind a lavandă și protejîndu-l de adierile lîncede ale începutului de toamnă, căuta, apelînd disperat la bătrîna lui rațiune, să analizeze situația pe toate fețele, pe cele bune și pe cele rele, pe cele întunecoase și pe cele luminoase și descoperea că rana Ludwigăi, provocată de indiferență și depărtare, se acoperea de un strat fin, tămăduitor... Îl privea cu uimire : „Deci orice este posibil ! Orice fantasmă se prăbușește sub neliniștea unui nou început !“ Încă nu pricepea cum ar putea folosi darul Anei, atît de neașteptat ? I-l pusese în brațe, cu toată grația ei caligrafică și perfidă, iar el rămăsese să-l contemple, tîmp, „ca un adevărat bărbat la patruzeci și cinci de ani !“ Și, totuși, era foarte plăcut să o iei de la capăt, să iubești altfel, să suferi altfel, mai ales la patruzeci și cinci de ani. Uneori sufletul i se umplea de o asemenea bucurie încît scrisorile către Ludwiga și Alléon se încărcau de vești prețioase cum ar fi : „la București bate un vînt subțire, călduț“ sau „ieri a plouat cu bășici“ sau „aleile Cișmigiului sînt pline de castane“, fraze pe care se grăbea apoi să le șteargă, pentru a nu-și nedumeri interlocutorii.

Se ducea în vizită și conversa cu doamna Théodory, ca și cînd doi prieteni, sau mai grav, doi frați și-ar comenta afacerile zilnice (văduva îl consulta, de altfel, în problemele bancare sau administrative), societatea, evenimentele în curs... Și, deodată, apărea făptura firavă, care pășind mic-mic pe covoarele scumpe ale salonului, îl sfida cu idealitatea ei romantică. Atunci Gradowicz se gîndea că nu este cuviincios pentru el să se prăbușească într-o asemenea povestioară sentimentală. Avea vîrsta tulbure a mamei ei, era un om care purta în spate un exil, o patrie chinuită, sfîrtecată, o dublă existență, o muncă de cîrtiță care înăbușea truda lejeră a consulatului francez cu intenții obscure, relații sociale interesante, dar și interesate, tristețea lui conspirativă și absurda lui venerație pentru Ludwiga Sniadeska și pentru pălăriile ei ofilite.

Cum îi putea arunca Anei Théodory o asemenea povară în poală ?

Ce-ar fi înțeles ea din aceste istorii complicate? Tot ceea ce ar fi sperat în legătură cu Ana și el avea ceva iresponsabil și dramatic. Trăda ceva.

Dar pe de altă parte fata îl chema, îi era foarte limpede că exercita asupra ei o influență neobișnuită.

Pentru ea Gradowicz mergea mai drept, se îmbrăca mai elegant, își studia gesturile pentru a-și rafina la maximum politețea și avea, pentru prima oară în viață, un chef nebun să aibă o stabilitate prosperă.

Ei, ajunsese și aici!

Începuse să se gîndească la cumpărarea unei moșii din banii agonisiți, poate a unor case în București, iar ideea că Ana avea o zestre substanțială nu-i displăcea deloc. Viitorul i se deschidea plin de promisiuni.

Cu brațe subtile Valahia îl acapara. Se simțea captiv și înnodînd speranțe disperate la care deocamdată nici nu mai ținea cine știe cît!

Captivitatea era dulce, aromitoare!

Își făcea toate socotelile cu ochii în tavanul întunecat. Teama vîrstei și durerea despărțirii de Ludwiga îi mai păstrau o lină mîhnire care contribuia la ațîțarea pasiunii lui pentru Ana mai mult decît o sănătoasă tristețe sau o indiferență insolentă.

Dar Polonia, unde era în aceste momente Polonia? Trupul ei sfîșiat, hăcuit nemilos?

În scrisorile lui către Ludwiga pîlpîia o candelă mică, foarte mică, aprinsă pentru mîhnirea unei țări care dispăruse de pe hartă.

Se ridica din pat și punea repede pe hîrtie ultimele informații din Valahia — ea, cu ispitele ei cele noi, cu promisiunile ei de tihnă și prosperitate, îi sporea vinovăția. Încerca să se dezlege de Ludwiga, dar nu de Polonia, nu. Și nici măcar de Ludwiga. Îi legase prea tare o emoție comună, o emoție ce-i încărunțise. Dar parcă ieșea dintr-un năvod, dintr-o plasă ce-l prinsese strîns și putea, iată, să-și miște brațele mai liber.

Instinctiv, Ana Théodory cultiva imaginea femeii aceleia cu vorba aspră și cu gîndirea inflexibilă, simțind poate fidelitatea de care el avea nevoie față de o idee mare, copleșitoare, fidelitatea care îi dădea chiar sensul vieții.

„De cincisprezece ani stau în Valahia tînjind!“ Prea mult a rezistat tentațiilor de tot felul. Întîlnirea aceasta se petrecuse cînd se vădea foarte puternic că *obosise*.

Pe Ana Théodory o cunoscuse într-o noapte de toamnă blîndă în fața teatrului. Însoțise pe domnul și doamna Ghica la spectacol și așteptau trăsura încurcată printre atîtea altele. Reprezentația fusese deosebit de tragică, oamenii ieșeau tîrînd după ei o trenă patetică : aerul umed al pieței, zburătăceala despărțirilor, vorbele învăluite într-o grăbită nervozitate, tropotul cailor și al roților, bicele exasperate ale vizitiilor, țiuitul lor energic, un cer negru, negru și luminile strălucitoare ale foyerului și privirea Alexandrinei Ghica — mereu, mereu, îl uimea privirea ei, parcă se trezise dintr-un vis și lumea din jur, printr-o ciudată răsturnare de realități, îi apărea, surprinzător, nefirească — toate astea se învălmășeau cu ciudatele replici ale ucigașului plătit — tocmai el personajul cu teama de Dumnezeu : „Conștiința e treabă primejdioasă, rostea actorul schimonosindu-se fără rost. Te face prea slab ; nu poți fura, fără să te pîrască ; nu poți sudui, fără să te mustre ; nu poți dormi cu nevasta altuia, fără să te dezvelească... Usucă pe cine o adăpostește...“.

Gradowicz era apăsat de acest amestec de profunzime și flecăreală, de viața lumii care înghițea viața teatrului, ca un pește mare pe cel mic (chiar mirosea a mîl, aerul avea ceva lichid).

— Pe sufletele noastre s-a depus un fin praf cosmic, de sorginte shakespeariană... spusese Ghica.

Cei mai mulți își împlineau îndatoririle politeții cu gesturi prea grăbite, aproape jignitoare.

Lîngă ei, la cîțiva pași, un cîine privea scena cu o seriozitate veselă, inocentă. Gradowicz nici nu auzise cînd îl chemase prințul Ghica din pricina acelei javre melancolice care îl fixase deodată și pe el, printre atîția alții, numai că ochii lor se întîlniseră și singurătățile lor se recunoscuseră ca vechii cavaleri pe cîmpul de luptă, cînd își zăreau pe scuturi semnele heraldice.

— Și iată-l pe prietenul nostru, domnul Jan Gradowicz, dragoman al consulatului francez ; dragul meu,

doamna consilier Théodory și fiica sa Ana, spunea prințul repezit, căutîndu-și trăsura.

Doamna care îi întinsese mîna era o femeie de vreo patruzeci și ceva de ani, brună, cu o carnație luminoasă și cu ochii trași spre tîmple ca la orientale. Purta o rochie de tafta brodată, cu un corsaj format din încrucișări fine de panglici violete, care se vedeau, cu o suavă îndrăzneală, în despicătura scurtei pelerine de mătase ce strălucea în ape tulburi sub felinarul teatrului. Se simțise fixat, pironit în decorul acela de o puternică voință. Doamna, arătînd impunător, dar purtînd și dînsa pe umeri violența tragediei, neliniștea acvatică și rapace a celorlalți. Fuseseră de față și ochii speriați ai cîinelui și ținuta atît de amabil-ironică a prințului, de aceea nu-i dăduse prea multă atenție. Peste întreaga societate țipase în acel moment un formidabil pocnet de bici care amuțise pe toată lumea. Îi salvase doamna Ghica, în felul ei calm-afectuos. O trăsese pe doamna Théodory într-o conversație ceremonioasă, depărtînd-o și lăsîndu-l deodată cu tînăra Ana, o fetișcană visătoare, însă dîrză, în care puteai fără greutate să întrevezi crizele de isterie de mîine, cele pe care anii le aduc, dintr-o nefericită îmbinare între fantezie și realitate. Fata se plecase politicos și-i întorsese spatele, ascunzîndu-și timiditatea sub tinereasca sfidare. Gestul îl amuzase și imediat îl rătăcise printre multe altele, reîntorcîndu-se la javra proptită pe labele din față. Aceasta continua să-l fixeze cu un început de bucurie și de speranță agitîndu-și coada. Privirea lui mirată, curioasă, plină de milă în cele din urmă și îngăduitoare, se liniștise. Acum, după cîteva luni de la scena aceasta se gîndește dacă nu transferase senzația de brutală izbire cu propriul destin, cu Ana, asupra comunicării stranii cu micul „maidanez“.

Doamna Théodory se dovedise a fi văduva unuia din directorii băncii Hafong din Atena care făcuse multe investiții în Valahia din pricina naționalității române a soției sale.

Ea nu-l lăsase să plutească în aburii tragediei shakespeariene și nici în cei ai sentimentului de afecțiune pentru bietul animal vagabond.

Lărgind cercul conversației — cu o simplă mişcare se dăduse brusc înapoi doi paşi, îi făcuse loc cu oarecare ceremonie lui Ion Ghica. Acesta, între timp, îşi salutase toţi cunoscuţii, făcuse plecăciuni doamnelor şi aruncase cîteva replici lucioase ca lamele unor săbii scurte, turceşti prietenilor, deşi sub pleoapele lui grele mai stăruiau imaginile dramei abia terminate. Gradowicz avusese impresia că prinţul Ghica îi arunca ocheade cu înţeles. De fapt, cu aceşti doi paşi înapoi doamna nu-l împinsese pe Ghica în faţă, ci îl recuperase pe Gradowicz din periferie şi-l adusese alături de ea, totodată stîrnind-o pe prinţesă să comenteze spectacolul.

— Prea multe cadavre rămîn pe scenă, spusese doamna şi vocea pierdută, cerşind replica, linsese aerul umed.

— Probabil că spectatorii lui Shakespeare erau mai încîntaţi cînd ştiau istoria nemiloasă ; noi, cei de azi, am vrea-o moralistă, spusese Alexandrina Ghica şi parcă îi ceruse lui aprobarea, înţelegînd interesul fetei pentru el. Aceia voiau mulţi morţi într-o tragedie, noi vrem doar ca tot ucigaşul să fie pedepsit şi toate victimele recuperate ! Ceea ce înseamnă melodramă.

Ghica o contempla cu ochii lui somnoroşi pe tînăra Théodory, care în rochia ei simplă de muslină de mătase „petale de rose", începuse, cu toată jacheta de velur îmbumbată peste sînii mici, să tremure :

— Noroc că istoria mai are haz, replicase el jucîndu-şi cinismul ca pe un rol lejer, recompensează pe ucigaşi şi pedepseşte pe virtuoşi ! Ceea ce scoate melodrama din siropul conservant.

Doamnele rîseseră, Gradowicz făcuse semn lui Ghiţă, care, în sfîrşit, îşi făcuse loc spre peron, dar nu-i vedea. Atunci Saşa Ghica le invitase pe cele două femei la ei pentru un ceai. Ele acceptaseră încîntate, dar Gradowicz mărturisise că, într-un neaşteptat, stupid (poate) imbold, ar dori să nu părăsească „jalnicul animal de lîngă vasul de lemn, în care se ridică frumosul leandru". Ar vrea să-l ia cu el şi deci va trebui să le părăsească. Prinţesa, observîndu-l parcă pentru prima dată, nu stătuse să şo-

văie, ea, întotdeauna spontană în asemenea situații — Gradowicz o prețuia mult pentru naturalețea dialogurilor ei cu tot ceea ce era viu și fără grai, se aplecase și-i făcuse un semn cald. Plebeul, dînd fericit din coadă, plin de încredere, avînd în ochi o bucurie intensă, ridicolă, puțin idioată, se repezise spre ea, aruncîndu-i totuși o privire lui Gradowicz, în același timp recunoscătoare și mîhnită. Ghica ridicase brațele spre cer :

— Doamne, Sașa, încă unul ?

— Nu pentru mine, nu pentru noi, spusese prințesa și, îndemnînd javra să urce la ea în trăsură, îi făcuse semn soțului ei că e pentru Gradowicz. Nu vreau să renunț la prezența domnului Gradowicz la ceai, în seara asta, iar cîinele îi aparține deja.

Toată lumea se amuzase de felul cum se instalase animalul în trăsură, între scaune, cu ochii holbați de fericire și îi așteptase, agitîndu-și coada stufoasă și îmbîrligată.

Ghica rămăsese să le însoțească pe cele două femei, cu trăsura lor, iar Sașa și Gradowicz își purtaseră încrezătorul cîine spre casă. Pe drum, și apoi pînă să vină ceilalți, doamna Ghica îi făcuse „istoricul" familiei Théodory, așa cum știa ea s-o facă : evenimentele nu păruseră a fi fost decît unul și esențial — moartea domnului consilier Théodory care lăsase soției și fiicei sale o avere destul de frumoasă în străinătate, dar și în țară. În schimb portretele erau somptuoase : consilierul descris cu fin umor, fusese posesorul unei respectabile chelii, „lucioasă și pigmentată ca o mobilă cu intarsii", a unei voci „de bariton sîcîit", doamna, o româncă dintr-o familie de negustori bogați de la Brăila, își purtase doliul cu demnitate, de parcă cinstea memoria unui adevărat nobil spaniol... Polonezul simțise în vocea Sașei un fin resentiment. Prințul, probabil, dăruia multă atenție văduvei.

— Iar Ana Théodory este cea mai gingașă fată pe care am văzut-o vreodată. Ai observat ce ochi sticloși și dramatici are ?

Nu, el nu prea observase.

— Mă tem că o să-i treacă romantismul și va fi și ea o soție de nădejde, adică va împărtăși cu totul speranțele

şi mai ales interesele soţului ei, oftase Alexandrina Ghica zîmbind cu discreta ei melancolie dar, nu fără temei. Gradowicz simţise că asupra lui se aruncă alt năvod. Poruncise apoi ceaiul în salon şi hrana micului invitat care se arătase foarte încîntat de situaţie şi leorpăise cu mult interes supa în care pluteau sidefii bucăţi de carne. Apoi, îndreptînd două, trei perne de pe canapeaua franţuzească, Saşa Ghica îi şoptise :

— Acest biet suflet canin nu este o soluţie, domnule Gradowicz ! Altceva îi trebuie singurătăţii dumitale... Dar nu împinsese discuţia mai departe şi nu aşteptase din partea lui vreo confesiune. Am să-ţi cînt ceva, spusese aşezîndu-se la pian, ceva repede şi năvalnic, sper să-ţi placă, ah, aş vrea eu mult să-ţi placă !

Şi în timp ce afară se auzeau trăsura trăgînd în faţa peronului şi vocile celorlalţi, prinţesa se avîntase în micul studiu de Chopin în care o dispoziţie jucăuşă, forţată, crispată la început reuşeşte să înăbuşe, prin perseverenţă, tristeţea, senzaţia de vertij a nefericirii.

Cînd doamna Théodory şi fiica ei, însoţite de prinţul Ghica, intraseră în salon, prinţesa se întrerupsese, lăsînd jocul la jumătatea izbînzii sale şi tristeţea încă neînvinsă. Rîsese cu un aer vinovat, vinovat :

— N-am putut rezista. Shakespeare este o povară...

— O povară a umanităţii, continuase rîzînd Ghica. El îşi revenise primul din transa spectacolului şi, ca un om de lume, îşi începuse conversaţia. Categoric, umanitatea ar fi fost mai săracă, dar şi mai uşuratecă dacă acest englez afurisit nu i-ar fi deschis ochii. Femeie, i-a spus el, bucură-te, dar nu uita că ai săvîrşit şi nenumărate crime !

Saşa Ghica, ajutată de ţeposul Louis, aprindea samovarul şi-l chemase pe Gradowicz lîngă ea, şopotind :

— S-a întors în Bucureşti de o lună, însă, vezi, fata mai păstrează aerul acela de pension vienez, de cuminţenie muzicală, gingaşă, fără adîncime.

Atunci privirile lui Gradowicz s-au oprit asupra fetei. Ea îl fixa cu o curiozitate îndrăzneaţă. Pentru că în sufletul lui nu se putea citi decît tristeţe şi energică dispe-

rare, el încercase să acopere totul printr-o politețe sobră. A preluat rolul lui Louis, a oferit doamnelor ceaiul, a comentat discret piesa :

— Mie mi-a plăcut al doilea ucigaș, spusese adresîndu-se doamnei Théodory. Acela avea simț moral, se gîndea la judecata de apoi în timp ce făptuia omorul. Ați observat ? Celălalt îl întreabă dacă se teme de cineva și el răspunde că nu, pentru că are „însărcinarea" s-o facă, el se teme de propria lui conștiință...

Doamna Théodory, luîndu-și paharul de ceai în mînă, protestase :

— E neverosimil ! Un ucigaș cu conștiință !

Și fiica ei răsărise dintre pernele canapelei :

— Ce fel de conștiință ?

— Religioasă, zîmbise prințesa Ghica de pe scăunelul ei, de lîngă pian.

— Ah, făcuse micuța Ana Théodory, aceea e credință, nu conștiință...

Toți o priviseră atenți, iar Gradowicz o „văzuse" și de atunci, el, cel care ignorase atîtea înalte idei morale, filozofice, religioase începuse, datorită ucigașului al doilea și al Anei Théodory, să fie preocupat de ele și, după ce seducția tinerei persoane își desăvîrșise opera, de acele idei practice, necesare unei familii : avere, moșii, case, servitorime, conturi la bancă, proprietăți de tot felul...

Un vertij !

Cum puteau concilia toate astea ?

Trebuia întrebată Ana Théodory, nu el.

Plecase în seara aceea buimac, ducînd într-o lesă, dăruită de Sașa Ghica, un cîine jegos, dărîmat de emoție, bolnav de devoțiune. Acasă, ceruse valetului să-l spele, apoi, nemulțumit de zelul acestuia, își suflecase mînecile halatului și făcuse însuși treaba. *Just*, căci în timpul acestei operații cîinele fusese botezat cu un nume pe care stăpînul i-l tot repetase, cu o răbdare drăgăstoasă, pentru a se obișnui cu el, se hotărîse să aleagă între teamă și recunoștință pe ultima. Ochii lui mari, cu pupilele dilatate îl îmbrățișau pe Gradowicz cu imensă tandrețe, o tandrețe, totuși, jucăușă, cu o aparență de frivolitate din pricină că totul se rezuma, la acest nivel, la *speranță*. Avea

ceva între un setter englez și un danez, de aceea aerul lui plebeu, singuratic și uimit îl îndemnase să-l numească *Just*.

Urmase o perioadă ciudată în care el însuși devenise de rasă incertă. Ceva între un înflăcărat vînător și un naiv vînat. Intrase în acea pendulare bizară — la un capăt primele probleme abstracte : viață, moarte, bine, rău, Dumnezeu, Diavol, la celălalt o instinctivă bucurie pentru bunurile vieții cotidiene. Cumpărase o pădure și-l citise pe Sfîntul Augustin, investise ceva într-o fabrică de postav și analizase cu creionul în mînă pe Toma d'Aquino, avea în vedere o moșioară pe lîngă Giurgiu...

Cum se puteau concilia toate astea ?

Trebuia întrebată Ana Théodory, nu el !

El care îi dăduse tîrcoale luni de zile, beneficiind de solidaritatea de vîrstă cu doamna Théodory, ca și de bunăvoința lui *Just* în această privință, era fermecat de patetismul suplu, ar fi putut spune, într-adevăr, suplu, al tinerei sale prietene.

— La vîrsta ei, comenta mama, femeia de la care moștenise cu siguranță aerul pasional (cel care explica și „doliul spaniol", de care vorbise Sașa Ghica, și febrilitatea gesturilor și chiar înfățișarea ei „strălucitoare"), la vîrsta ei și suferința e plăcută. De asta, cred, este și atît de ușor să zăpăcești mintea unei copile, durerile nu o înspăimîntă, neliniștile nu o trag înapoi din fața primejdiilor, toate sînt prilejuri de desfătare, chiar și o mare pierdere, chiar o nefericire are partea ei de voluptate !

— Mademoiselle Anne, intervenea Gradowicz, are o înzestrare naturală care o va menține întotdeauna deasupra semenelor sale : are imaginație.

Nu scăpa ocazia să o viziteze, să-i vorbească, s-o privească. Trăia chinurile unui colecționar împătimit care, în fața posibilității unei achiziții de preț, pentru care ar trebui să-și pună la bătaie întreaga avere, ezită și iar revine, face un pas înainte, face un pas înapoi, se teme și nu poate rezista ispitei.

Ușoara tensiune care se ivise la un moment dat între Sașa și doamna Théodory se datorase faptului, aflat fără dificultate de Gradowicz, foarte mare amator de șoapte

ironice, că văduva nu-l privea pe prinț ca pe un prieten. Relațiile lor aveau o tainică tandrețe. Alexandrina Ghica avea motive să se neliniștească și, dintr-un fel de compensație, îl împinsese pe Gradowicz spre Ana cu o vie căldură, dar și cu luciditate. Mica ranchiună se îndulcise, totuși, la ideea unui matrimoniu posibil al fetei.

Numai Gradowicz trebuia să se decidă.

Ana devenise brusc cea mai fermecătoare ființă din tînăra societate bucureșteană, eclipsîndu-și mama, dar cei de-o vîrstă cu ea se fereau. Avea *prea multă imaginație*, era, cu o expresie la modă, „romanțioasă".

Gradowicz, descusut de fată, întrebat, răsîntrebat, cercetat cu atenție și analizat cu fină exaltare, rămăsese nedumerit încă asupra imaginii pe care Ludwiga o căpătase în mintea ei. Destul de repede, însă, Ludwiga își pierduse concretețea. Începuse s-o uite, da, *obosise, ostenise* tot gîndindu-se la ea și, iată, o folosea acum ca pe o nadă vicleană pentru a profita de romantismul fetei și a o cuceri.

Dar oare cum arăta *el* în imaginația Anei?

Într-o zi se apropiase de oglinda din salonul doamnei Théodory, în timp ce le aștepta să apară, și se uitase la el foarte atent. Stătea în fața lui un bărbat cu tîmplele puțin albite, cu ochii triști și cu gura puțin crispată de amărăciune, îmbrăcat elegant (era pînă atunci unicul său lux), un bărbat care știa multe, care săvîrșise micile lui fapte bune și micile lui fapte rele, plictisit de un exil în care își descoperise un rost secret și o speranță chinuitoare, hîrșîit de o pasiune secretă și amestecată cu idealurile sale, tînjind după Polonia lui, „care nici nu mai era pe hartă".

Avea dreptul să se așeze în fața Anei?

Examenul îl neliniștise și o săptămînă nu se mai dusese în casa doamnei Théodory. Își văzuse de treburi, mohorît, încruntat, se abătuse de două ori pe la domnișoara Mina, nostima dansatoare de la Teatrul italian unde își răzbuna, atît de voluptuos, nostalgiile lui ascunse. Însă toate, și afacerile lui și plăcerile lui, păreau a scoate la iveală în mod ostentativ partea lor vulgară pentru a-l sufoca și nemulțumi.

Întorcîndu-se odată acasă, după o plimbare în jurul Cișmigiului, găsise pe măsuța de la intrare o invitație a doamnei Théodory, dar scrisul era al Anei, fără îndoială. Și o văzuse din nou, venind spre el, într-o rochie de mătase albă, dulce vaporoasă, în care nu se îmbrăcase niciodată, ținînd cu mîna dreaptă o pălărie de pai vernil, împodobită cu pene ușoare, uzate. O fericire violentă îl copleșise și rămăsese cu peticul acela mic de hîrtie pe genunchi, ca un adolescent care primește prima scrisoare de dragoste. Cîinele scheuna vesel, se gudura la picioarele lui, își lipea botul de genunchii lui... Nu, nu dansase ca un adolescent, dar se apropiase de fereastră, trăsese în lături draperiile, deschisese larg geamurile și, respirînd aerul dulceag al grădinii, privind strada înghesuită între salcîmi și tei, acoperișurile caselor vecine, luminile care pîlpîiau molcom în felinare, se întrebase simplu : „Ce să fac ?“ Apoi se aplecase spre Just și-l întrebase : „Ce să fac ?“ Acesta se bucurase, își agitase coada, îi linsese mîna întinsă spre el și scheunase subțirel, timid. Teama de altădată că Valahia îl va înghiți cu o voioșie parșivă, de amantă publică, se transformase în fericire disperată. „Ia-mă, ucide-mă !“ murmurase rușinîndu-se de propriul lui patetism. Însă acea seară se încăpățînase să fie de o frumusețe limpede, cuceritoare, parfumuri dulci se amestecau în lumina portocalie cu care soarele, în apus, pensula acel colț de lume unde el trebuia să-și găsească, în sfîrșit, liniștea. Seara aceea refuzase să fie întunecoasă, răzvrătită, ostilă, sumbră. Și Just aștepta de la el ceva extraordinar, ca un îndrăgostit care și-ar vrea idolul cinstit de toată lumea.

Atunci se hotărîse, cu un cert sentiment al iresponsabilității. „Dar ce este mai semnificativ în ceea ce facem decît acele lucruri care țin de sentimentul iresponsabilității ?“ îl întrebase apoi pe prințul Ghica.

Înainte de a se duce la serata doamnei Théodory trecuse pe la acesta. În timp ce-l ascultase, îl privise ca printr-o pînză cerată. Părea pregătit pentru sfatul care trebuia să-i fie cerut. Îl bătuse pe umăr împingîndu-și barba neagră înainte și spusese, mai mult șoptit, ca pe un fel de comică răzbunare :

— Dragul meu, asemenea pasiuni sînt fermecătoare doar dacă nu se termină cu pirostriile în cap... Ce faci? Îţi ratezi o frumoasă amintire de bătrîneţe? Ce faci? Unde este luciditatea dumitale? Apoi mai tare, jucînd degajat: Zău, fă-o! E triumful Valahiei mele că te-a absorbit! Abia aştept să te văd cu o liotă de copii şi cu o nevastă arţăgoasă, te asigur că din fetele astea „romanţioase" ies cele mai îndărătnice soţii...

— Ion! îl strigase din cadrul uşii Saşa Ghica.

— Da, da, draga mea, dădeam sfaturi bune, dar tu ştii bine că sfaturile bune sînt menite să nu inspire pe nimeni...

Gradowicz rîsese cu o veselie proaspătă pe care prinţesa o preţuise:

— Cînd un om, spusese el, face o nebunie în viaţa lui, de ce să nu i se îngăduie după aceea nebunii în lanţ?

Ajuns în casa doamnei Théodory, fusese întîmpinat de Ana, în hol, de parcă ar fi aşteptat acolo de o veşnicie, neclintită, solemnă, îngrijorată, cu o faţă trasă, cu pupilele dilatate. Văzîndu-l, a exclamat, fără să se sfiască de valetul care îi lua pălăria şi bastonul:

— Ce-a fost cu dumneata? Ce s-a întîmplat? De ce? De ce n-ai mai venit?

El îi sărutase degetele reci şi o rugase în şoaptă să-i acorde mai tîrziu o scurtă întrevedere. Deşi fericirea lui pufnea ca sîngele într-o congestie, inecînd întregul organism, se stăpînise pentru ca nimic din ceea ce era absurd în hotărîrea lui să nu fie frustrat de frumuseţe şi exaltare. Timp de o oră făcuse conversaţie cu gazda şi cu invitaţii ei, se amuzase, fusese spiritual şi deosebit de vesel. Doamna Théodory, cu mintea ei abilă, simţise crisparea din acea jovialitate dezlănţuită. De fapt, ea înţelesese mai mult, chiar şi acele scrupule pe care şi le făcuse. Era româncă, dar fusese soţia unui grec care, cînd vorbea de patria sa, punea mîna pe inimă. Da, da, era foarte obişnuită, cum spunea ea, cu „patriotismul exilatului, plin de interese". Pentru ea conta altceva: Gradowicz avea relaţii mari aici şi în străinătate şi-i putea fi de mare

ajutor unei văduve care luptase, printr-un „doliu spaniol“ să se impună unor oameni fără scrupule. Acest om îi putea fi un complice în sporirea averii lor și în lansarea lor socială. Ghica era excelent pentru crearea unor relații, dar parcă erau prea indirecte.

— Mademoiselle Anne, spusese el, cînd fata îi făcuse semn că îl așteaptă în salonașul alăturat, conversația fiind foarte aprinsă (și lui parcă îi părea rău că atît de repede se va limpezi totul), mademoiselle Anne, mi-am îngăduit un timp de reflecție, de aceea n-am mai trecut pe la dumneavoastră. Trebuia să chibzuiesc, spusese surprins de româna prea stranie în care vorbea. Am înțeles că vă port sentimente care, la vîrsta mea, sînt puțin tîrzii...

— Am să fac totul pentru dumneata, totul, îl întrerupsese Ana Théodory punîndu-și mîinile pe piept. Se vedea că nu mai are răbdare. Știu ce este în sufletul dumitale, știu ! Nu trebuie să te gîndești la tinerețea mea ca la o calitate, ci ca la o slăbiciune. Ajută-mă să scap de ea...

— Mademoiselle Anne, ne despart nu numai douăzeci și cinci de ani, mormăise el surprins de frenezia fetei.

— Eu sînt îndrăgostită de dumneata, declamase Ana cu un efort care o făcuse să roșească puternic, trecînd peste prejudecăți și etichetă.

— Vezi, îi răspunsese Gradowicz moale, blînd, rămînînd drept în scaunul pe care ea îl așezase, nu numai vîrsta și experiența ne despart, eu n-am avut curajul să-ți spun cu atîta sinceritate riscantă ceea ce simt, iar eu nu sînt îndrăgostit de dumneata, eu am făcut o pasiune pentru dumneata.

În clipa aceea a știut că orice s-ar întîmpla cu ei mai tîrziu, peste ani, acum și-au făcut un dar de neuitat. Fata ridicase mîna și-i cuprinsese brațul cu un gest atît de teatral încît Gradowicz se speriase : „Ce să fac ? Ce fac ?“, dar nu mai putea da înapoi.

— Mademoiselle Anne, vrei să fii soția mea ?

Ea se aplecase peste speteaza scaunului pînă îi atinsese umărul :

— Eu vreau, eu doresc...

— Spune-mi Jan...

Îmbrățișarea aceea stîngace, timidă o socotise răsplata anilor lui de singurătate — devenise neînchipuit de sentimental din pricina lor și trebuiau să-i ofere o recompensă !

Doamna Théodory îi binecuvîntase imediat, chemată de Ana prin semne de un suav răsfăț. Își cîștiga o binemeritată libertate. Pentru care i-a expus imediat, după plecarea musafirilor, splendida dotă a fiicei ei, bănuind cît de mult el o va prețui. Gradowicz, acest venetic polonez plin de relații, a știut să-i onoreze orgoliul, i l-a proslăvit ca un slav ce era și viitoarea lui soacră fusese în cele din urmă mulțumită, căci nici el nu era sărac. Agonisise fără să știe, în timp, și camăta îl îmbogățise aproape, iar proprietățile, ieftine după Unire, îi tot fîlfîiseră pe la nas și nu le refuzase. Cumpărase pe numele unor prieteni români de încredere...

Văzîndu-l după cîteva zile abătut, Ghica se revoltase :

— Ce faci, dragul meu ? Sper să nu regreți deja pasul săvîrșit...

— Sentimentele sînt un capitol greu digerabil pentru un...

— Dumneata crezi că în exil eu am trăit alte sentimente decît dumneata ? Te gîndești : dacă prind rădăcini aici, voi mai auzi trîmbița izbăvirii, goarna revoluției ? Vezi ? Vezi ? Am trăit și eu toate astea, altfel, dar le-am trăit. Aveam putere, aveam șanse de putere și mai mare, dar ? Dorința mea este să fac politică măruntă în Valahia, am rămas aici ca să o fac... Nu sînt fericit, domnule Gradowicz, deși sînt la mine acasă, alături de o soție minunată... Iubește-mă, domnule Gradowicz, căci nu numai exilul este nenorocit, și întoarcerea este catastrofală...

Prin Ion Ghica, aflase de logodna lui, înainte ca el să aibă curajul de a-i scrie, și Ludwiga. Se lăsase o tăcere grea, sumbră după care veniseră felicitările, urările protocolare. Iar el transmisese lui Alléon că informațiile sale sînt, de acum înainte, de vînzare.

IV

În mijlocul drumului, între atenanse și grajduri, de unde încep să se vadă cotețele înalte de păsări, cu scărițele lor liliputane și cocinele cu ușile proaspăt vopsite într-un verde vegetal, se lăbărțează un porc imens — un maldăr de grăsime, care grohăie greu, cu pauze lungi, din gîtul ca o pungă de cocă dospită.

E cald, sub rămurișul arborilor e o umezeală încinsă, mirosind a pămînt lăuz și animalul luptă cu propriul lui trup pentru a supraviețui.

„Se mai întîmplă ca pofta să se transforme în suferință !".

Pe pielea cu părul scurt și țepos, furnicile urcă agitate, surprinse. Este un munte de carne care s-a prăbușit, deodată, chiar în drumul lor spre mușuroi, în drumul lor paradisiac, pe pietrișul alb, mărunt, unde singurele accidente sînt frunzele vechi, uscate și fărîmițate, iarba proaspătă, însă des smulsă de mîinile grijulii ale grădinarului. O catastrofă în lumea lor măruntă, acest monstru gemînd cu o disperare lascivă ! Porcul tăvălit în țărînă, purtînd pe epiderma roz urmele unor noroaie și murdării vechi, pare a privi lumea din afară scîrbit, păstrînd pentru sine un mister, relevat în clipe de meditație demult apuse. Un ochi somnolent, dar inițiat, atras de un centru lăuntric.

Ghica întinde bastonul și împunge cu grijă trupul galben-auriu, luminat de un soare cernut printre frunzele paltinilor. Picioarele înghesuite în pîntecul enorm tresar. Se zvîrcolesc cu o forță moale.

„Doamne, se miră, făptura aceasta este o creatură a ta cum sînt și eu, sau Sașa, sau copiii ! Cum putem uita că lumea cuprinde atît de diferite creaturi ? Nu reușim să ne uimim destul în fața fantasticei tale imaginații ! Și Ghica se reazemă în baston nesătul de ceea ce vede. O-dată cu silueta mică, plăpîndă a Sașei, odată cu splendida mea spinare cocîrjată, mult speculată de ziarele opoziției

liberale, drăguța de ea, ai gîndit și forma acestui patruped nefericit! Și, zău, ai gîndit-o cu un fel de inspirație poetică."

Grămada de slănină revărsată de-a latul aleii își oferă cleioasa îngăduință așa cum un bătrîn își lasă strănepotul să-l tragă de barbă. Ochii ca mărgelele bucătăresei — niște sticle mărunte, maronii-gălbui, parcă lichide — doi ochi care nu mai văd nimic din pricina ghiftuielii pîlpîie îndepărtat, în timp ce pîntecul flasc tresare ca o gelatină murdară.

„Dumnezeu-Tatăl a imaginat o asemenea făptură?" se întreabă Ghica împungînd cu bastonul trupul moale, prăvălit în drum. Simte că-i face o imensă plăcere această violență și insistă, vîrful bastonului de bambus, un vîrf de metal lustruit, se îneacă aproape în pufoasa grăsime ca în vată.

Dar e o plăcere menită să camufleze oroarea nu față de animal, ci față de sine însuși. Sub hainele albe, ușoare, curate, sub cămașa fină, își imaginează anatomia propriului său organism: sîngele curgînd prin artere și vene, inima mustind și palpitînd, esofagul pe care saliva nu încetează să se prelingă, ghemul stomacului unde macerează hrana de la micul dejun și viscerele, viscerele în viermuiala lor albicioasă... Fibrele mușchilor întinzîndu-se, contractîndu-se... O durere se îndeasă pretutindeni și sus, sus de tot, acolo unde însăși uimirea lui se zămislește, o masă moale cu circumvoluțiuni prin care aleargă vinișoare subțiri nervoase... „Dumnezeu-Tatăl care a pus într-un asemenea recipient grotesc puterea gîndului, nu se poate să nu fi pus și în acesta o scînteie de puritate. Cine sînt eu? Cine sînt eu să pot judeca trupul în care trăiesc, ca și lumea în care trăiesc?".

În liniștea suavă a parcului ciripitul păsărilor se împrăștie cu o delicată vioiciune. Porcul clipește încet din pleoapele grele și-și unduie pîntecul. Un roi de muște i se rotește în jurul rîtului, al urechilor și al cozii. Dorința unei colaborări, dorința de a-l atrage de partea sa sau, chiar mai mult, de a se lăsa tras de partea celuilalt, îl îndeamnă pe Ghica să comenteze, cu aerul că se adresează

unei persoane suficient de inteligente pentru a-i înțelege intențiile :

„Aici aș vrea să ridic o capelă, spune indicînd cu vîrful bastonului un luminiș și parcă i-ar cere părerea. În cripta ei vom odihni noi, eu, Sașa, copiii, copiii copiilor noștri după toate cele ale vieții noastre, vor odihni necunoscutele noastre trupuri : plămîni, oase, rinichi, maxilare puternice, ochi. Eh, prietene, mă gîndesc că sîntem făcuți de aceeași mînă... ce mînă jucăușă, atît de liberă încît uneori pare cinică ! Dar nu, nu vreau să ating pragul care nu-ți mai impune respectul ! Retro Satana ! Eu cred în ființa de dincolo care ne judecă ! În capela aceea, și iar ridică bastonul și arată poiana pictată dulceag, ne vom ruga noi și urmașii noștri la generosul Dumnezeu din al cărui coșmar facem parte...".

Porcul grohăie adînc din gușa-meduză, dar nu se mișcă din loc. Nu mai poate. Numai rîtul umed se împinge înainte, se retrage cu o vagă neliniște. Un palpit umed, senzual, care umple peisajul de bale.

Ghica împunge încă o dată animalul, mai violent, simțind în vîrful bastonului o rezistență moale și cumva duioasă.

Razele soarelui, strecurate printre frunzele salcîmilor, se joacă pe burta și spinarea imensului patruped.

O mierlă își răsucește vocea printre ramuri, limpede și colorat.

Ghica nu se mai satură privind animalul și, din cînd în cînd, apăsîndu-l cu vîrful bastonului, pare a încerca substanța însăși a lumii : clară și hidoasă.

Astfel peisajul capătă pentru el un sens.

Își ține o mînă la spate, este drept, dar cu preavinovata cocoașă fin desenată. Porcul pătrunde atît de armonic în frumusețea parcului, în lina adiere a ierbii înalte, în verdele ei exploziv, în puritatea azurie a cerului de iunie, în ciripitul vesel al păsărilor ! Sentimentul de respect pentru ființa indecentă întinsă în fața sa capătă dimensiuni sacerdotale. Ar vrea să-l binecuvînteze, dar știe că n-are acest drept.

Cînd se hotărăște să părăsească locul și se întoarce pe alee spre casă, doar după cîțiva pași, este cuprins de

o teamă confuză. Porcul îl pîndește, îl urmărește, blînd, fără ură.

Cu tristețea tuturor făpturilor frumoase ale lumii.

Un grohăit surd, un zgomot de pietriș frecat și, apoi, iar, liniștea care înăbușă cîntecul mierlei și fîșîiala ierbii și a frunzelor.

Stăpînul, în hainele lui ușoare și albe, se îndepărtează încet, răsucindu-și bastonul :

— „From fairest creatures we desire increase / That thereby beauty's rose might never die...".

Da. Trebuia să se pregătească puțin pentru călătoria în Anglia și în acest fel.

La capătul aleii vede masa de sub falnicul stejar și, pe ea, volumul de sonete ale lui Shakespeare cu paginile răvășite de vînt.

— „Thou that art now world's fresh ornament..."

În spatele lui, creatura aceea continuă să-l privească. Și Ghica ar vrea să se întoarcă, se oprește, stă o clipă încordat și pufnește apoi în rîs — un rîs sănătos, brutal, de bărbat care își ignoră din nou sălbăticia propriului organism : „Dar bine, seamănă uluitor cu Văcărescu-Furtună !" Însă își dă seama că și rîsul, și forțarea asemănării sînt un reflex al fricii.

— Rîzi singur, papa ? îi iese în întîmpinare Maria, foarte amuzată de întîmplare.

— Oui, ma petite, am descoperit că porcul nostru, celui-là, și-l arată fetiței cu degajarea cu care i-ar explica prezența unui tablou într-un muzeu, ressemble fortement à mon très vieux oncle Văcărescu-Furtună !

Maria rîde învîrtind brațele, cu gesturile acelea energice și inutile ale copiilor, care simt nevoia să se miște și cînd reflectează :

— Am auzit că vor să-l taie, spune.

— Vai de mine ! exclamă Ghica punîndu-și mîna pe umărul fetiței. De ce oare ?

— Ghiță spune că a început să refuze mîncarea.

— Oh ! Le pauvre ! Asta înseamnă că e tocmai bun de tăiat ! Nu mai are scăpare.

— E păcat ! Tocmai acum, cînd i-a venit mintea la cap și nu mai mănîncă fără măsură, ar trebui cruțat.

— De obicei se întîmplă așa, Marie, cînd îi vine mintea la cap cuiva atunci nu mai are scăpare. Dar, vezi, tu, mai e ceva, cînd este atît de gras și hotărăște să nu mai mănînce, nu ți se pare că și-a cîștigat un fel de demnitate ? Notre cochon est plein de dignité ! Voilá, la suprême sagesse s'avère à la fin de la vie !

Maria îl ține de mînă și continuă să țopăie alături de el. Zulufii negri care îi atîrnă pe frunte sînt foarte cocheți, „hm, prea cocheți". Și i-a aranjat în fața oglinzii, cu siguranță. Ghica e mîndru de această fiică a lui. „Sașa mi-a dat tandrețe, multă tandrețe ! Dar mi-a plăcut întotdeauna femeia *dolce piccante*, relațiile pline de o bucurie senzuală, ispititoare și riscantă, nu de gravitate. Deși Sașa e un refugiu sigur, deși mă relaxez în ceea ce are ea mai sincer și mai personal — tandrețea, prefer totuși feminitatea aiurită, energică, provocatoare. Sașa e sarea pămîntului, viața în desfășurare egală, oriunde, consecventă, așezată, cumpătată... în timp ce de partea cealaltă a baricadei este frivola, zîmbitoarea, nestăpînita, nesupusa, senzuala..."

— Papa, aș vrea să mă iei cu tine la Paris și la Londra, spune Maria fixîndu-l cu ochii ei de cărbune. Și cînd spune „Londra" are aerul că face o concesie. Adică ea n-ar vrea decît la Paris, unde a auzit că se vînd tot felul de lucruri minunate, dar dacă este necesar... A încetat să mai salte de pe un picior pe altul și așteaptă răspunsul cu prefăcută liniște.

— Mi-ar fi foarte greu, răspunde și lasă o pauză foarte lungă, de o ipocrită amărăciune. Aș fi mereu îngrijorat, ca și tine, de faptul că mama a rămas aici, slăbită, fără nici un sprijin.

Maria tace, face cîțiva pași încordați, apoi se smulge din mîna lui, fuge și, de la capătul aleii, îi strigă bătînd cu piciorul în pietrișul alb, furioasă :

— Ești viclean, foarte viclean ! N-ai suflet...

De la o fereastră a etajului se aude un rîs gros, larg, care o enervează și mai tare pe micuța solicitantă. Pantazi scoate capul și-l salută :

— Auzi ! Vocea inocenței, dragul meu frate ! Copiii spun adevărul ! Și mîna păroasă, puțin prea fragil prinsă

în încheietură, o arată pe Maria. Dar observînd încruntarea fetei, deloc satisfăcută de această colaborare, adaugă : Cînd nu mint de-a binelea !

Maria a și dispărut după colțul casei.

„Se duce să mă pîrască lui Totò. Aici e dramă curată, dramă autentică. Marie la Paris ? ! Ce vis pentru o elevă capricioasă a lui miss Haycock ! La întoarcere, i-ar fi dat ea peste nas englezoaicei, preamărind Parisul și veștejind Londra !"

Dar nu apucă să se așeze la masa de sub stejar, să-și deschidă ediția aceea elegantă din sonetele lui Shakespeare, răvășită de vînt, acolo unde ar vrea să citească, și fratele său, coborînd scările cu un tropăit care a scos din amorțeală pînă și porcul lăbărțat pe alee, se arată proaspăt, bine dispus, plin de încredere în sine.

Îl adusese pe Pantazi la Ghergani, la Cucuruz, la Stoicești mai mult pentru a lăsa impresia arendașilor, administratorilor, argaților, țăranilor că, în absența lui din țară și în timpul convalescenței, de data asta mai lungă, a Sașei, rămasă la București, există un ochi vigilent îndreptat asupra lor, asupra afacerilor sale. Un avocat inspiră teamă, deși Pantazi arătase, în timp, o matură inaptitudine pentru afaceri de soiul acesta. El putea, eventual, uimi un complet de judecată, prin limbariția lui umflată, dar avea puține șanse să moralizeze niște angajați puși pe lene sau pe jaf. Și cu atît mai puțin să le verifice socotelile. Ar fi fost absurd altfel. Ca avocat își înghesuie pledoaria în punctul cel mai eficace, apăsînd, apăsînd, apăsînd, insistînd, fără să se mai ocupe de detalii. Ca îndrăgostit își sufocă iubita cu generozități tulburătoare. Ca scriitor își asasinează cititorii cu patetice clișee, nu lasă nici unul nefolosit, se înnămolește în ele. Iar ca politician vrea un radicalism dîrz și deșănțat. Retorica lui e o adevărată broderie pe canavaua unei logici precare, dar nu lipsite de miez. Adversarii se tem pentru că, adesea, țesătura aceea dură, rezistentă se vede printre florile de mătase cusute cu atîta hărnicie și zăpăceală.

Pantazi, luîndu-și în primire rolul încredințat, ca de obicei, și-l exagera. Nu era o surpriză. Îl repezise imediat și fără rost pe Rigani pentru niște fleacuri, se ară-

tase foarte vigilent cu Tzakerolidi că trebuiseră să-l împace pe acesta mai multe forțe diplomatice decît fuseseră necesare pentru aplanarea conflictului ruso-turc. Însă, în totul, tot dezavantajele se dovedeau mai mici decît avantajele, iar capriciile, vociferările inutile, aerele de stăpîn improvizat ale lui Pantazi puteau ajuta mersul lucrurilor pînă în noiembrie, cînd Ghica se întorcea de la Londra. Îi spusese Sașei : „Împotriva anarhiei pe care ei ar stîrni-o, prefer anarhia care îi sperie, cea a unei ființe capabile de cele mai arbitrare măsuri !“ Ordinea, relațiile clare, bazate pe echilibru și rațiune vor părea o binecuvîntare, după experiența unui dezlănțuit răsfăț al imaginației. Vorba așezată, economică, directă și autoritar politicoasă va părea o adiere umedă de ploaie pe lîngă arșița poruncilor „clarvăzătoare“, excesiv de severe, de o fragilă aroganță și a amabilităților prea democratice și nesigure.

Ghica răsfoiește cartea :

„Sin of self-love possesseth all mine eye
And all my soul and all my every part.“

O viespe se așează *în zbor nervos, febril* pe marginea ceșcuței de cafea. Tatonează terenul, tatonează, tatonează și pleacă. Nu i-au plăcut acești domni turci...

Între timp Pantazi se învîrte *în zbor nervos, febril* în jurul mesei de sub stejar. Clopoțește ca un vicepreședinte al Camerei pentru a-și comanda o cafea, apoi se așează, își aruncă picioarele în față, își bagă mîinile în buzunare și privindu-l, așa cum se încăpățînează să rămînă, cu nasul în sonetele acelea perverse, exclamă :

— Deci părăsești într-o săptămînă Orientul...

— Da, răspunde continuînd să răsfoiască volumul, mă duc să mă dezorientez în Occident.

— Ahaaa ! face Pantazi cu un rîs larg, condescendent. Apoi, amintindu-și brusc scena dinainte se repede : Ai văzut cum te-a prins aia mică ? Ha ! Ha !

Frații se privesc cu o reciprocă îngăduință. Nimeni nu se apără și nu se atacă așa cum o fac frații de sînge. „De parcă fiecare ar descoperi în celălalt o imagine degradată a iubirii, de parcă fiecare ar fi dezamăgit de idea-

lurile imaginate în ființa celuilalt. Și de înrăit nu-i înrăiesc decît iubirea și deziluzia ei aferentă."

Ghica a găsit acum prilejul să-și înainteze pedagogia. Să fie momentul cel mai bun? Oricum, trebuie să riposteze.

— Fii atent, dragul meu, lui Rigani să nu-i mai vorbești ca un ministru secretar de stat și cu atît mai puțin ca un ministru președinte de Consiliu! Oameni de felul lui, după o îndelungă conviețuire cu familia, încep să aibă aerul familiei. Într-un anume sens, el se simte mai Ghica decît noi. Ne servește din '45...

Pantazi zîmbește distant, perfect lămurit asupra problemei (las' pe el!) dar și asupra atitudinii pe care trebuie s-o adopte (le freacă el ridichea la toți!).

— Dă-mi sfaturi și poți fi convins că nu le voi urma, aruncă, stăpîn pe situație. Și își arată un romantic profil, contemplînd natura.

E vară, gîzele zumzăie în jurul rondului de trandafiri, în jurul consolelor de clematite cățărate pe zidul micului vestibul... Ehei, ce viață! Însă umbra aceea de femeie dărăpănată și totuși rezistentă, umbra aceea rătăcitoare stă personajului nostru pe suflet. Vrea s-o evite.

— Am și eu o rugăminte, mormăie. La Paris, cînd o vei vedea pe Camille, zău, n-o grăbi să se întoarcă acasă! Spre binele ei!

— O să am grijă să ocolesc ideea: „soțului tău îi este tare dor..."

— Ho! Ho! face Pantazi amuzat, fals, bine dispus. Eu am un principiu... exclamă și-și aruncă brațele în lături ca și cînd ar spune: „am o glugă fermecată"...

— Știu, lupți contra tiraniei!

— Nu mă lua peste picior, s-ar putea să te împiedici. Vorbeam de viața sufletească, nu de asta, și-și arată pantofii murdari de glod, asta, politică...

— Cu totul altceva! Spune-mi-l și mie!

— Ei, bine, să nu lași nici un amor să ți se stingă în jalnica rutină! Jignești și Amorul și Femeia care ți l-a inspirat. Camille, din păcate, preferă această jignire și mă uimește, zău, pentru că am crezut-o capabilă de finețe...

— Ce se întîmplă cu Paulina ? întreabă Ghica nedînd prețuirea așteptată înaltei principialități a fratelui său.

Înșfăcînd ceașca de cafea, Pantazi soarbe cu patos. Louis a rămas o clipă descumpănit cu farfurioara în mînă și „plein de dignité“ o așează pe masă. Are binecunoscuta lui expresie „omul acesta mă scoate din sărite“.

— Deh, m-a dezamăgit !

Domnul avocat și publicist și-a turnat toată apa de colonie în barbă. Parcul s-a umplut de un strașnic miros de lavandă care pare a înfiora crengile chircite ale stejarului.

Amintiri senzuale !

Albinele, musculițele și viespile cele agresive îi dau tîrcoale zăpăcite de subtilitatea pariziană a acestei averi capilare.

— Cum se poate ? N-aș fi crezut ! face Ghica zîmbind spre Louis pentru a repara brutalitatea celuilalt. Am înțeles că se desparte de soțul ei...

— Pentru altul, nu pentru mine, răspunde Pantazi cu ochii aproape în lacrimi. Ar fi mai bine să nu atingem acest subiect. Vocea i s-a pițigăiat brusc și se îneacă înghițind cuvintele.

„Dumnezeule, dar chiar plînge ! Bietul băiat !“

— Ei, dacă e așa, sigur, sigur, dragul meu, regret nespus, se fîstîcește Ghica și după un moment de chibzuială sfioasă începe să aibă o bănuială. O lansează cu prudență, cu voce moale : Parcă ar fi un episod din romanul tău !

— Chiar așa, își revine fratele și, trîntind ceașca în farfurie, se lasă pe speteaza scaunului, picior peste picior, cu brațele sub cap, contemplînd verdele spectacol al frunzișului. Am constatat cu uimire că uneori literatura pe care o scrii conține o profeție, nu, nu o profeție, o premoniție ! Aproape că-ți vine să crezi că ceea ce ai imaginat simte nevoia să se petreacă într-un mod real. Nu exagerez, pe onoarea mea, nu exagerez nimic.

Marele scriitor se scarpină apoi pe piept, prin deschizătura cămășii deja mototolite și cu un deget cocîrjat mai face o prețioasă mărturisire:

— Aseară am scris cîteva pagini la o comedie...

Iată un subiect demn de admirație și încă de una hohotitoare. Dar n-are cine. Fratele marelui dramaturg face un efort considerabil și-i oferă o admirație rezervată, politicoasă.

— Îmi pare rău, dragul meu, că tocmai acum îți las niște treburi pe cap, dar, te asigur, problema este ca oamenii să se simtă observați și să aibă la cine să apeleze în cazul unor situații neprevăzute. Sînt pricepuți și onești, dar...

Acest „dar“ pare a-l scoate din sărite pe Pantazi. Îl oprește cu un gest al mîinii care taie aerul pe orizontală la nivelul grumazului său cam gros :

— Nu-i nevoie să-mi spui asta. Știu că-ți alegi oamenii cu o afurisită grijă. Eu sînt oricînd gata să mă sacrific pentru familie...

— De altfel Ollănescu mi-a promis...

S-a oprit pentru că a milioana oară gafează în fața propriului său frate, el, „eminentul“ diplomat și „vicleanul“ psiholog. De aceea e îndreptățit să remarce : „Este ceva foarte ciudat această energie recidivistă a prostiei.“ Pantazi fornăie ca un armăsar enervat :

— Încep să am impresia că eu voi fi cel supravegheat de oamenii dumitale, de cumnatul Ollănescu, de administratori, de arendași, de vechili, de bucătărese și de Ghiță vizitiul și de cine știe alții ! N-ar fi prima oară. Din fragedă tinerețe am avut parte de o vigilentă tutelă. La Paris, ai pus pe urmele mele și pe Bălcescu, și pe Rosetti, și pe Arăpilă. Nu făceam un pas fără să ți se trimită discrete rapoarte. Și parcă apoi, la București, Bălăceanu ce treabă avea decît aceea de însărcinat al beiului de Samos cu misiunea de agent secret pe lîngă umila mea casă ?

— De ce o iei astfel ? Mi-ai spus că scrii, ai început o comedie și eu m-am gîndit chiar la sacrificiul pe care îl faci.

Pantazi este astăzi, totuși, într-o bună dispoziție clementă, probabil cele cîteva pagini la care a trudit îl așează atît de sus în ierarhia umană încît poate face gestul acela care spune : „bine, treacă de la mine !“

— Bine, bine, mormăie, se ridică, își îndreaptă spinarea și cască.

În parc se aud trilurile de amiază ale păsărilor. Soarele arde iarba subțire, cosită proaspăt din fața casei.

Un dramaturg, care va avea o glorie națională binemeritată, se întoarce cu fața spre casă. E atîta lipsă de romantism în lume ! Şi nici nu merită prin exemplul propriu să faci operă didactică, cine ar putea învăța ceva ? Toți stau cu nasul în farfuria proprie ! Şi el trebuie să se resemneze. Clopoțește, deci, solemn și, la apariția mohorîtă, jignită a lui Louis, săltînd de pe vîrfuri pe călcîie și de pe călcîie pe vîrfuri, rostește, ezitînd visător :

— Un Bordeaux, ă, ă, nu, nu, un Cotnar din cel de aseară, decide. Apropò, de unde îl ai ? îl întreabă pe Ghica și acesta arată undeva peste umăr, de parcă darul ar veni de dincolo de atenanse :

— Grigore Sturdza.

— Aha, vinul unei coaliții ?

— Ce vrei să spui ?

— Că te împaci bine, prea bine, foarte bine de la o vreme și cu conservatorii și cu liberalii !

Ce frumos crescendo ! Pantazi e încîntat și face doi pași înainte fără să avertizeze :

— Nu, domnule, cu fundul în două luntri riști să-ți crească a treia bucă !

Ghica rîde, se lasă pe speteaza scaunului și-i oferă fratelui său un giumbușluc, o mascara :

— Dacă e nevoie, tu mă știi, fac pact și cu diavolul, adică cu Brătianu !

Scălămbăiala în care se vede imitat nu-l mulțumește pe marele dramaturg. Schimbă tonul :

— Ce zici de porcăria asta de lege agrară ?

— Cuza n-o va sancționa, fii liniștit !

În mod ciudat are aceeași privire peste umăr la adresa lui Cuza ca și la acea a lui Grigore Sturdza — candidați, rivali, opozanți ! Da, peste umărul lui sînt toți, mai ales cînd se află la Ghergani, înaintea unei plecări la Londra. Cine știe ce-i mai rezervă viitorul. Cuza face greșeli, Cuza nemulțumește pe toți oamenii politici cu influență. Partida nu e pierdută.

Pantazi se reașează și-și reazemă gînditor capul în palma brațului drept, cel proptit elegant, în cot, pe masă,

întîmplător doar chiar în ceaşca de cafea, care, deşi băută, își mai poate prelinge zaţul, un zaţ batjocoritor pe haina lui de velur cenuşiu, adusă de la Paris acum doi ani, de biata Camille...

Lui Ghica nu-i rămîne decît să bănuiască că urmează una din suavele răutăţi ale fratelui său. E pregătit. Închide ochii. Simte în vîrful degetelor coperţile fine ale cărţii — pielea cu incrustaţii aurite şi filele groase, tăind perfid ca nişte lame. Vocea fratelui traversează spaţiul de întuneric de sub pleoape :

— Eu înclin să cred în proiectul lui Kogălniceanu ! declară ritos şi-şi încrucişează braţele pe piept.

— Bine-nţeles, răspunde celălalt ca prin somn. N-ai moşii din care să se taie hălcile pentru săteni, ai avut grijă să ţi le papi la timp. Eu, personal, înclin să nu cred în proiectul lui Kogălniceanu, deşi nici cel al conservatorilor nu mi se pare, pe mari porţiuni, rezonabil. Ghica încrucişează şi el braţele pe piept, oarecum agresiv.

— Îi trebuie ţăranului pămînt ? întreabă Pantazi — şcolar îndărătnic. Îi trebuie. Asta e sigur, nu ?

— Problema este cît şi de unde. Oare nu-i trebuie orbului vederea ? Beteagului sănătatea ? Prostului înţelepciunea ?

Enervarea îi este destul de expresivă pentru a-l mulţumi pe deplin pe celălalt. Mici răfuieli frăţeşti ! Nu e deloc degajat, distant şi nici umor nu mai are.

Pantazi este un vulpoi neruşinat :

— Ce frumos a luptat el cu trei prinţi şi trei miniştri.

În acea clipă „el", Kogălniceanu, parcă s-a instalat la masă, între fraţii care se iubesc şi se zgîndăresc reciproc. E omul căruia nu-i displac asemenea scene, chiar le degustă cu delicii. Cîte familii n-a dezbinat el, conu Mihalache, fiii împotriva părinţilor, nepoţii împotriva taţilor şi de partea bunicilor, femeile de partea progresului, bărbaţii de partea jocului de cărţi, iubitele acumulînd bijuterii şi galbeni, soţiile ţocănindu-şi soţii pentru nechibzuinţă şi aceştia dînd vina pe „criză", fetişcanele cerînd supiranţilor lor cadouri exorbitante sau gesturi romantice, de nu ştii cum să te mai porţi, toate, toate le-au făcut oameni ca Mihalache Kogălniceanu, răzvrătit perpetuu îm-

potriva vechii ordini. El vrea mereu prea mult, prea total, prea nesăbuit, iar gîndirea lui sare peste etape ca un purice vesel și nesătul.

— Zău dacă n-a fost ca Făt-Frumos din poveste, facem excepție de ochelarii, chelia și statura lui nu prea satisfăcătoare din acest punct de vedere, spune amuzat Ghica, s-a luptat cu un balaur cu șase capete și dacă sîntem atenți și generoși mai găsim unul printre oratorii adversari care să constituie ultimul și cel mai jalnic cap.

— Ăsta este omul viitorului ! insistă Pantazi și are un zîmbet ușurel, rătăcitor, leneș.

— S-ar zice că omul viitorului este foarte intempestiv. Se domolește și aprobă. Ai dreptate, niciodată n-a fost imaginat ca un ponderat !

— Hă ! Cînd nu te cucerește cu argumente, Kogălniceanu o face prin farmec personal, e spiritual, e nostim, e oricînd bine dispus !

— Mai ales cînd irită ! Are, e adevărat, o știință oratorică excepțională. Orice discurs al său are cele 5 părți obligatorii după Quintillian : exordium, expositio, probatio, refutatio și peroratio.

— „Nu faptele noastre, ci opiniile noastre sînt crimele noastre !“ Are expresie, domnule, are ton, este patetic, este tenace ! Mie îmi place !

Și pentru că îi place Kogălniceanu, Pantazi înșfacă paharul de Cotnar adus ceremonios, foarte ceremonios de Louis („Louis este în felul său un pedagog îndărătnic, vrea să educe împotriva evidenței, vrea să cucerească, precum un visător navigator, noi terenuri pentru civilizație !“), care este din nou nevoit să așeze solemn tava pe marginea mesei. Carafa aburită, plină cu vin își pendulează o clipă — clipa de indignare a pedagogului — lichidul gălbui, uleios în lumina verzuie a boltei stejarului. „Ceea ce nu înțelege Louis este că Pantazi, la Paris, poate fi cel mai delicat nobil, de o etichetă impecabilă. În Valahia, e acasă, în papuci și cu fes pe cap, sforăie, rîgîie și înjură. Educația ar fi necesară aici, în această atitudine față de propriul tău mediu“.

În acest moment sublim, Pantazi plescăie din limbă :

— Divin ! Cine ar putea crede în Europa că aici, în țărișoarele noastre barbare se poate naște asemenea licoare rafinată ? Cred că Thouvenel sau Lord Stradford...

Răfuiala continuă pe tema deja cunoscută. Pe Ghica îl apucă năbădăile exact la acest tip de argumente „în favoarea noastră". „Descoperim mereu o superioritate a civilizației noastre pornind de la baremuri evident occidentale pentru a dovedi că acea civilizație pe care o adorăm, o rîvnim ar trebui să ne invidieze. Gîndire infantilă ! Nu soiurile de vin sau filozofia noastră a morții ne îndepărtează de occidentalii pe care îi invidiem, ci nivelul de viață. Dacă soiurile noastre de vin și filosofia noastră asupra morții ne-ar fi ajutat să trăim mai bine, oh, nu, greșeală, asta ne-ar fi asemănat lor, să trăim *mai moral* le-am fi fost superiori".

— Louis, nu l-ai văzut pe Allegro ? întreabă Ghica lăsîndu-l pe fratele său să zîmbească încîntat de propriile lui violențe ironice și de suavitățile vinului moldovenesc.

— Monsieur Démetre se joue avec lui tout près de la porte !

— Merçi, cher Louis ! Je suis maintenant tranquille !

— Am auzit că iar te-au căutat, schimbă poteca discuției Pantazi și-și scutură batjocoritor scamele de pe haină.

— Da. Baligot, cu rafinata lui diplomație a tatonat terenul. S-ar părea că după Barbu Catargiu aș fi cea mai simpatică victimă. Prințul ar veni și la catafalcul meu cu o superbă coroană, ar oferi familiei mele cele mai mari onoruri, s-ar lăsa îndurerat de o atît de neașteptată pierdere !

— Și ?

— J'ai lui ri simplement au nez ! I-am explicat că n-am chef să mă mai compromit și să mă expun la mustrări de autocrat. I l-am indicat pe Kogălniceanu al dumitale care rîvnește avantajele sublime ale guvernării. Iar dacă Kogălniceanu nu pare destul de bun... Manolache-Costache este oricînd la îndemînă. De două ori am fost înlocuit cu el, să fiu și acum, dar *înainte* de a fi uns președinte de consiliu.

— Ultima dată, însă, te-ai răzbunat cu vîrf și îndesat !

— Ce vrei să spui ?

— Nu face pe niznaiul. N-o să-mi zici că n-ai manevrat din umbră darea în judecată a ministerului lui Manolache Costache ! Ai fost sufletul celor care l-au dărîmat. Și că l-ați dărîmat nu era mare lucru, dar să-l dați în judecată ! Pe liberali i-ai cîștigat repede căci scăpau de niște rivali, pe conservatori și mai ușor căci erau, astfel, denigrați niște democrați. Ai profitat, domnule !

— Guvernul nu era vinovat cu nimic ?

— Nu asta este problema !

— Nu zău ? Dar care ?

— Ai manevrat în comisia de verificare a acuzărilor adresate ministerului și apoi te-ai retras strategic. Ca răsplată, după victoria votului de blam, ai fost ales vice-președinte al Camerei.

Ghica nu apucă să protesteze și își înghite vorbele. De fapt, ce rost ar avea ?

Totó și Maria traversează peluza spre parc. Par niște figurine de porțelan de Meissen, au o lucioasă gravitate și gingășie. El este teatral, protejîndu-și sora care, ofuscată, disperată — buclele i-au devenit sălbatice, bretonul îi intră în ochii de un negru încins, și-a luat un mers precipitat, tragic-isteric. „Marie exagerează din motive de expresivitate și... iată că Dumitru abia mai ține tonul ! Ce spectacol !“ Lui Ghica i-ar place acum ca Sașa să fie de față. În privința copiilor au întotdeauna o complicitate care îl bucură, îl relaxează și poate e cel mai rezistent dintre firele de legătură ale căsniciei lor. „Ce bizar ! Mă bucur cînd descopăr că mă leagă atîtea lucruri de propria mea soție !“ De fapt, numai Pantazi este de vină. Tot retrăgîndu-se din fața agresivității lui, metru cu metru, dă peste Sașa. Întinsă în pat, epuizată de ultima naștere, privind spre el ca un om din altă planetă, blînd, depărtat, cu o îngăduință deloc orgolioasă. Totuși, ce caută ea aici, printre ei ? Trebuia imediat trimisă la culcare, în camera cu storuri trase, unde e liniște și răcoare — o insulă dintr-un București canicular.

Sigur, să plece în alt capitol !

După cei doi saltă vesel și inocent Allegro care nu vrea să meargă la Paris sau Londra, vrea doar să se joace, și astăzi toată lumea este fără chef.

Perechea glazurată, emailată de solidaritatea ei frățească se pierde printre copaci. Ghica redeschide cartea. Pantazi a început să fluiere ceva, o arie la modă. Se întrerupe meditativ :

— Cuza este un nefericit în căsnicie...

Cine să-l înțeleagă mai bine decît el ?

— Ce ai cu biata femeie ? Ce i-a făcut ? întreabă Ghica. E o femeie tristă, atît, foarte tristă.

Marele scriitor se arcuiește peste masă, apropiind de el o față lungă, niște ochi ieșiți din orbite :

— Îți vine să caști numai cînd o vezi !

— Eh ! Nu toate femeile sînt amuzante ! E adevărat, veselia Elenei Cuza stîrnește mila. Dar nu înțeleg ce-ai vrea de la ea ? Să fie nostimă ca Paulina ? Eroare ! Ea trebuie să fie intangibilă, solemnă și rece !

— Se zice că Alecsandri a purtat negocierile la Paris. Ea ar fi pus condiția ca „aia" să plece.

— Și pentru că *el* n-a admis, ea a venit fără condiții.

— Se zice că și-a adus două găini pe care le crește în apartamentul princiar...

— Ha ! Ha ! pufnește Ghica. Sărmanul ! Dar la urma urmei de ce altele sînt mai amuzante crescînd maimuțe, canari sau hermine ?

— Totuși ? ! face Pantazi ridicînd din nou carafa și turnîndu-și ochi. Mă gîndesc la *el !*

— O ! Chiar la *el !* Nu poate fi chiar atît de plictisitoare dacă Alecsandri și Negri o prețuiesc...

— Moldovenii ăștia, știm și noi ce prețuiesc mai mult : poale în brîu și alivenci !

Rîd amîndoi și cărțile de pe masă se înfoaie la o adiere puternică. Ghica întinde mîna spre carafă și-și toarnă puțin într-un pahar din Cotnarul acela uleios și dulce.

— Crezi că viața la palat va fi alta după venirea Doamnei Elena și a găinilor sale ? întreabă.

— Hă ! Hă ! face Pantazi. Biata femeie ! Aia, aia o să obțină orice în aceste condiții ! Îți dai seama ? în-

treabă ca un expert pe alt expert. O să-i facă mofturi peste mofturi și va trebui împăcată, răsfățată, răsplătită pentru o jignire iluzorie. E ceva ciudat în toate astea. Elena Cuza a venit ca o triumfătoare soție, rugată, implorată să-și ierte Domnitorul și am impresia că va sfîrși prea umilită...

— Sașa pretinde că e amor năvalnic între Cuza și Maria Obrenovici. Dar ea, știi, dramatizează. Îi plac prea mult romanele englezești, tragediile franțuzești ! Îi vede ca pe niște eroi sfîșiați între datorie și pasiune. *El* fuge des, se pare, la moșia „ăleia"...

— Tot ce se poate, face Pantazi înțelept, în privința amorului mai rău decît în privința politicii, îți duci crucea ! Prea riscă mult afișîndu-și legătura asta. O fi chiar pasiune !

— Slăbiciune, poate chiar viciu...

Se lasă o neașteptată liniște. Pantazi a acumulat în el puțină vervă neconsumată. Zîmbește spre fratele lui care a aruncat o asemenea replică :

— Hm ! Și nouă ne cam plac femeile ! Și noi avem o actriță mititică și cîrnă pe care o vizităm, e ?

— Discret.

— Deci nu viciul i-l reproșezi lui Cuza, ci indiscreția. Și noi mergem des la o anume văduvă Théodory, durdulie, pofticioasă...

— Nu-mi place cum vorbești despre o femeie onorabilă...

Rezemat de speteaza scaunului, Pantazi se scarpină la subsuori și după ce mai leorpăie din pahar, simte nevoia din nou să atace :

— Eu știu ce vei face la Londra... Vei pîrî lui Sir Stratford lumea politică moldo-valahă și vei aștepta acel gen de sfaturi care seamănă cu instrucțiunile militare...

— Și tu, Brutus ?

— Ar fi păcat să nu le urmezi. Lumea de aici e coaptă pentru o schimbare. Cuza a dezamăgit și are prestigiul în scădere, cu toată primirea entuziastă făcută Elenei Doamna, cu toate operele ei de binefacere, azile și alte chestii ! O să pice între fronturi, cum se zice, între liberalii stăpîni pe țară, dar refuzați de puterile ga-

rante și conservatorii iubiți de aceleași puteri, dar urîți în țară. Poporul încă îl mai iubește și mai speră, numai că poporul nu intră în discuția cu Sir Stratford !

— Pantazi, nu-mi place cînd faci pe măscăriciul.

— Hă ! Hă ! Ăla din cele mai vechi timpuri spunea adevărul cu condiția să-l spună ironic. Ce vrei ? Să mă fac a nu vedea manevrele tale ? Lasă o pauză pentru a se răcori cu o gură de Cotnar dulceag. Plescăie și apoi cu vioiciune continuă : Crezi că eșecul lui Cuza te va favoriza din nou ? Crezi că ești absolut necesar ?

Ghica se apleacă peste masă și culege o carte, caută pagina însemnată după ce l-a rugat pe Pantazi, ridicînd un deget, să aștepte. Caută, caută și se oprește la un pasaj :

— „În ceea ce mă privește, eram convins, se poate din vanitate, dar totuși eram convins, că nimeni nu era în stare să propună mai bine decît mine, nici să acționeze și nici să ducă o solie cu mai mult zel și echitate. De aceea, înaintea tuturor pe mine m-am pus." Asta a zis-o Demostene.

— A ! Ha ! La tine te-ai gîndit ? Nu zău ?

Noroc că tocmai în acea clipă sună gongul pentru dejun și Pantazi uită de sarcasmele lui și se repede spre sufragerie :

— Sper că nu ne vei da șalău bonne-femme, ăsta e un titlu de carte franțuzească ieftină, nu de mîncare... Aș mînca niște sarmale.

— Iar ești în papuci, în halatul vechi și într-o pijama cu fundul lăsat, cu genunchii rotunjiți ! Pantazi ! Pantazi !

V

Călătoria începuse.

Prima impresie, puternică, violentă aparținuse, totuși, Valahiei sale.

Ghiță, cocoțat pe capră, fusese de acord cu trimiterea lui Dumitru la un mare colegiu englez. Văzuse niște distinși locuitori ai Engliterei pe la conac, în vizită, la București, în casa mare, politicoși, amabili, mereu dispuși să dea un sfat util și să recunoască înțelepciunea populară (doctorul Sandwith își notase chiar într-un carnețel tot felul de ziceri, repeta amuzîndu-se : „Nu te pune cu prostul, are mintea odihnită“ și-i tot mulțumise pentru asemenea *perle rare)*, dar fusese împotriva ideii de a aduce pe meleagurile sale natale drumurile de fier. Vanitatea lui funcționa perfect : „ăia să ia de la noi mintoșenie și respect pentru Dumnezeu“, noi de la „ăia“ nimic, nu ne trebuie.

— Or să se ruineze hanurile, vor sărăci satele mici, se va strica aerul și se va murdări zăpada ! argumentase Ghiță îndoindu-și degetele pe rînd.

Lăsa în urmă aceeași țară nehotărîtă, ca o femeie pe care o împinge dorința și o reține prudența.

Pînă la Pesta, pe vapor, Dumitru a bolit ușurel, cum stă bine unui băiat de paisprezece ani care își lasă mama, surorile, frații, casa pentru a se scufunda în tainele Europei. Avusese febră, grețuri și vîjîieli în urechi și o stare de elegantă somnolență care reușise să înduioșeze pe toată lumea. De la Pesta la Viena călătoriseră într-un compartiment de tren cu o doamnă de vreo patruzeci de ani, îmbrăcată într-o rochie ecosez de batist bordisită cu dantelă albă, o cuconiță blondă și bucălată, însoțită de soțul și fratele ei, doi bărbați rotofei, bine spălați și pomădați, cu fețele ca niște farfurioare lucioase, roze. Ea tăcuse tot drumul zîmbind resemnată, iar cei doi nu mai prididiseră să-i povestească lui Ghica feluritele mîncăruri cu care fuseseră ospătați și să se intereseze de „bucătăria“ grecească, turcească, românească, încît, de pe la Sopron, începuse să le miroasă a prăjeală, a rîntaș, a cărnuri afumate, a cocă arsă, a chiftele cu tarhon și a bulion. Totó saliva și privea cu ochii cît cepele pe fereastră... Fețele domnilor erau ca farfuriile curate, dar sufletele lor păreau ca niște farfurii în care s-a sleit felul trei.

La Viena, ca în alte ocazii, la tinerețe, alunecase pe limba germană ca peste un ghețuș; cele cîteva cuvinte îl ajutaseră să înainteze, dar cu jenă și șovăială. Din fericire, contele Wimffen cu care trebuia să ia legătura pentru afacerea drumului de fier vorbea franțuzește atît de grațios încît lui Ghica îi pierise din cap vreme de cîteva minute problema trenului. Contele îl primise rece, protocolar. Dar el era de mult versat în atacarea indivizilor aroganți, le supralicita inteligența, lăsîndu-le șansa unei replici elegante de care se amuzau discret, dar temeinic, acel gen de replici pe care nimeni nu rezista să nu repete în cercurile familiale, sociale, mondene și, repetîndu-le, să nu amintească de contextul în care au fost rostite și, implicit, de martorul lor. Înainte de a aduce în discuție problema drumului de fier român, trecuse deja prin cîteva considerente distinse asupra politicii europene, asupra strălucirii muzicale a Vienei și asupra vînătorii de potîrnichi, marea pasiune a interlocutorului. Toate stîrniseră verva bine încorsetată a contelui, mai ales cîteva aluzii la „tărăboiul italian“ și la bătrînețea agonică a turcilor, la cuceririle subtile ale austriecilor prin arma valsului și la sălbăticia crîngurilor valahe pline de păsăret zglobiu. Mai fusese nevoie de cîteva cifre pentru a argumenta avantajele trenului românesc pentru mărfurile austriece și întrevederea se soldase cu o prețuire exagerată a persoanei sale din partea contelui. Plecase de la întrevedere mulțumit că înfrînsese un orgoliu formal, că prin ținuta lui veștejise un dispreț cam sclerozat adresat locuitorilor de dincolo de Carpați, dar cu certitudinea că împrumutul necesar nu va veni de la austrieci. Concesiunea trebuia căutată în altă parte. Vor avea acordul legăturilor, desigur, însă nu banii. Austriecii își numărau ultimul shiling. Contele fusese primul din seria occidentalilor care rămîneau uimiți, chiar și acum la 1862, că pot discuta europenește cu un valah. Problemele Principatelor sunau unora ca acelea ale insulei Madagascar, altora ca acelea ale unei provincii dintr-o țară vecină. „Aha, conflictul acela din Westfalia... da, da! Sigur! Am auzit și de necazul gasconilor...“.

Galeria de pictură de la Kunst Museum fusese pentru băiatul lui poarta spirituală spre Occident: „Nici o literatură nu poate suplini imaginea și nici o imagine nu poate suplini cuvîntul.“ Abia acum Totò, cu inteligența lui ponderată, puțin „prea bine crescută“, amînînd exprimarea impresiei spontane, așa cum Ghica, dintr-o încredere excesivă în instinctele sale nu făcuse niciodată în acest spațiu al culturii unde se simțea liber, *vedea* lumea vestitei Europe.

Dar ce fel de Occident era acesta? Unul de demult. Un fel de amintire dintr-o tinerețe confuză.

Turnul Babel al lui Breugel provocase băiatului o uimire moleșitoare. Se lăsase pe canapeaua din fața tabloului și parcă moțăise, atras de detalii, țopăind cu ochii pe scenele minuscule. Ghica se temuse să nu adoarmă acolo. Totó fusese obișnuit cu pictura orientală, tot ceea ce venea din Occident și se aduna prin casele cunoscuților, ale familiei — portrete, scene alegorice clasicizante avea ceva monoton și gingaș robust. Arta lumii o cunoștea din desene, litografii, reproduceri în peniță. Kunst Museum îi dăduse un vertij. Uitase de gulaș, papricaș și celelalte și se afundase în lumina și culoarea altui univers. Ținea gura deschisă și peste ochi îi cădeau pleoape grele.

La Operă, *Flautul fermecat!*

Ce fel de Occident este acesta? Unul vechi, dezamăgit, contemplîndu-se cu neliniște superioară.

Ghica decisese o călătorie în cartierul industrial. Totó trebuia să se obișnuiască treptat cu peisajul acestui occident activ, burghez, triumfător și urît, mizer, eficace, plin de contradicții, cinic și creator, ridicînd statuia unui zeu bizar: confortul!, așa cum îl va descoperi în Anglia pînă la saturație.

— Aceasta este Bursa, dragul meu!

Ce hărmălaie, ce vînzoleală! Ce interese!

În trenul care îi duce spre Paris un bărbat negricios, cu părul tuns perie, dinții căloși, de un alb imaculat și umeri largi, din care porneau brațe lungi, puțin arcuite se prezintă:

— Martin Gerlich.

Este posesorul unei țesătorii cu sucursale în toată Prusia și seamănă cu o maimuță. Are convingeri ferme antirevoluționare, are convingeri și mai ferme antisocialiste.

„Discută politică cu același ton familiar și superior ca dascălii greci din Cișmigiul de odinioară, ca funcționarii noștri retrași la o bere sau ca notarul nostru Burlamache de la Ghergani". Iată-l ridicîndu-se în sfera pură a ideii :

— Cel mai mare pericol, domnule, îl constituie rapidele progrese ale comunismului. Ăștia vor să distrugă proprietatea și să declanșeze pretutindeni războiul civil — războiul golanilor împotriva proprietarilor ! Vinovat de avîntul acestor propagandiști este și bonapartismul ultimului Napoleon, domnule. El a lansat formula unui absolutism fondat pe suveranitatea poporului ! Problema însă începe de la definirea noțiunii de popor !

Cînd spune „Volk", amestecînd cuvintele franceze cu cele germane, Gerlich își țuguie buzele groase și șuieră puțin printre dinți.

Prin fața ferestrei se perindă orașele, cîmpiile, satele, munții, rîurile Germaniei. O femeie întinde rufele la uscat, o cămașă cărămizie se zbate cu mînecile umflate de vînt. Un lucrător cu șapca trasă pe o ureche împinge un cărucior plin de var. Două fete în rochii deschise de vară traversează o stradă aglomerată, plină de trăsuri, din apropierea liniei ferate.

Chiar, ce este poporul ?

Gerlich a trecut la alt subiect, abandonînd „definiția".

— Noi, germanii, trebuie să ieșim din pasivitate, din moleșeala politică de pînă acum. Am mare încredere în domnul Bismarck. Ne va degaja cu siguranță de sub tutela Austriei și, cine știe ?, le-om arăta francezilor calitățile noastre naționale.

Își mîngîie peria capilară și, gînditor, adaugă :

— Am făcut deja un modest contract, încă modest, pentru țesăturile de postav necesare armatei ! Vă fac această mărturisire pentru că știu că nu-mi puteți fi concurent.

Rîde, rîde, arătîndu-și impecabila dantură cabalină.

— Domnul Bismarck pare a reprezenta nu numai o speranță, dar deja o forță... spune Ghica.

— Este expresia gîndirii adevărate prusace! Va fi teribil! Orice vorbă a sa ne taie respirația. Își iubește patria ca nimeni altul!

Ghica îl și vede pe lord Stratford ridicînd capul pe această replică și rostind cum numai el poate: „Indeed!“ cu admirație și dispreț. Dar el începe să aibă încredere în acest capitalist german din pricina sensibilității lui la interese. A simțit în afirmația patriotismului lui Bismarck un prea mare respect. „S-ar părea că Prusia își scutură aripile pentru a-și lua un zbor uluitor. Să fie ea un șoim adormit și trezit de pericolul revoluției?“ De aceea începe să-i vorbească domnului Gerlich despre lanurile de in și cînepă din Principate, despre turmele de oi și despre lîna lor ieftină. Domnul e numai urechi. Bate cu palma întoarsă pe genunchi:

— Fir-ar să fie! Căi ferate vă trebuie, altfel transportul înghite ce cîștigi la preț.

La Stuttgart, domnul Gerlich îi părăsește cu brațele arcuite pe lîngă corp, pășește înaintea hamalului, drept spre Westfalia lui scumpă.

Rămîn singuri în compartiment și Ghica se retrage într-o tăcere obosită. Totó doarme de-a binelea. Ardoarea prusacă a domnului Gerlich l-a istovit peste măsură.

Dar la Strasbourg se trezesc.

Alături de ei este o tînără franțuzoaică: nas cîrn, păr cîrlionțat, pălăriuță de pai florentin cu flori discrete vert-bouteille în ton cu rochia fără cercuri și volane, simplă și de efect. Ghica este dintr-odată numai zîmbet. Mlle Anette Brulot este fermecătoare. A fost la bunicii care au condus-o la vagon și i-au încredințat-o acestui respectabil domn valah însoțit de fiul său.

— Ah, valah? O, là, là! Nos amis! spune Anette și are zîmbetul acela jignitor pentru Ghica, zîmbetul celor din apus la auzul țărilor din est, de parcă i-ar uimi faptul că au și aceia două mîini, două picioare, se îmbracă la fel cu vecinul lor de cartier și discută pe bazele acelorași principii logice.

— Bien sur ! Nous avons une grande reconnaissance pour la France ! răspunde el numai zîmbet și îngăduință.

O banalitate poate salva uneori cea mai vulnerabilă poziție !

Băiatul s-a trezit spre marea dezamăgire a părintelui său și într-o oarecare măsură și a domnișoarei. Este nevoit să-i facă curte decentă, ceremonioasă... Și, zău, fermecătoarea fată nu se arată deloc o sfioasă. În alte condiții...

Au vorbit deci cu fierbințeală despre Théatre Châtelet, despre Bois de Boulogne, despre Jardin de Luxembourg, el a evocat, ca un babalîc, epoca studenției și boema nocturnă la cofetăria Tortoni, la café Racine, ceea ce a amuzat-o teribil pe Anette, așa cum te amuză șotiile părinților săvîrșite în copilărie și pe care ți le povestesc cu mare plăcere, de parcă numai ei erau capabili de nebunii adevărate și azi tineretul nu mai are imaginație...

Ea descrie cu drăgălașă vioiciune micului tovarăș de drum, care iar cască gura somnolent, Sorbona, Cartierul latin, Place de Teatre.

— C'est magnifique ! acolo se naște pictura viitorului !

Apoi vorbește despre domnii Flaubert și Stendhal :

— Ils sont des grands artists novateurs ! etc. etc.

Tatăl se entuziasmează, promite să-i urmeze sfaturile, o ajută în fiecare gară să coboare și să urce, pînă cînd Totó, „mon petit Totó", îi ia intempestiv locul și Mlle Brulot rîde nostim, cu gropițe în obraji, complice cu el la această cochetărie șarmantă, ca o mamă, zău, ca o mamă, din păcate și apoi toate au căzut în ridicolul bagajelor, și erau multe, multe, foarte multe ! Ghica nu mai prididea să îndrume hamalii !

Dar Mlle Brulot îi lăsase în zăpăceala aceea semnul discret al vînatului. O carte de vizită și, consemnate pe ea, orele de primire.

Parisul !

Totó coboară din gară aiurit de franțuzoaică și primește în față aburii locomotivei — duh fierbinte ! Apoi orașul începe să-și arate nobila banalitate.

E ora opt dimineața. Oamenii merg la lucru, indiferenți, plictisiți. Ei o depun pe Mlle Brulot la pensiunea din Montparnasse și se îndreaptă spre hotel Cluny. Băiatul s-a despărțit de ea cu evidentă tandrețe. Absența Sașei îl melancolizează, perspectiva de a rămîne cîțiva ani fără ea îl determină să apeleze la orice prezență feminină ca la o miraculoasă substituție. Abia după aceea, melancolic, observă aerul „cunoscut" al Parisului.

— Papà, oamenii aceștia habar n-au că trăiesc în orașul cel mai mult rîvnit la București, spune ironic în timp ce Ghica revede locuri de demult și cade ușurel în nostalgii deșurubate.

Pe aci se plimba cu Alecsandri, dincolo s-a întîlnit odată cu Heine, în hotel Lambert l-a cunoscut pe marele Adam Czartorisky și pe rebelul Czayka, pe acolo, pe sub arcadele din Place de Vosges s-a întreținut cordial cu Armand Carrel, „ce om, ce ziarist, ce conștiință !", în rue St. Hyacynthe, la pensiunea doamnei Colombier a cunoscut fraternitatea...

Dumnezeule ! Ce s-a ales de ea !

Pune brațul pe umărul fiului său pentru a avea încredințarea că rupturile noi nu lezează legăturile vechi. Cineva trebuie să țină cu el. A dat naștere cîtorva fii care au datoria să-l înțeleagă.

Parisul este orașul tuturor speranțelor. De aceea este căutat cu ardoare, de aceea este visat, adorat, detestat.

Pe străzile lui, în această zi de început de septembrie, pășește, împingînd ritmic bastonul și răsucindu-și leneș mănușile, un englez.

Jiletca impecabil croită, cravata de o nuanță tandră și pălăria tare pe care cînd și cînd o ridică în fața unui cunoscut impun un respect ciudat, circumspect. S-a îngrășat și pantalonii îi stau întinși pe șolduri, dar merge sprinten și ritmic. El bate la ușa lui Ghica. Lung, slab, încercănat lasă impresia că lumea cu toate darurile ei minunate i se pare foarte săracă.

Dinăuntru se aude :

— Entrez !

Ghica crede că e cameristul. Dar nu intră nimeni. Nu este obişnuit cu francezi nedescurcăreţi. Se duce la uşă puţin furios, o deschide brusc, întîmpinînd în prag acel surîs care în engleză se traduce prin : „Dumnezeule ! Nu este chiar nimeni în stare să mă înţeleagă ?“

— Stanley ! exclamă deschizînd braţele cu un entuziasm sincer, deşi îi venise imediat să-l întrebe : „Ce-i cu dumneata ? Tot plictisit ? Tot plictisit ?“.

Se îmbrăţişează cu afecţiunea ambalată ironic aşa cum impune distantul englez.

Ghica împinge un scaun, trage perdeaua salonaşului pentru a lăsa lumina să pătrundă din belşug printre obiectele simple, dar de bun gust ale încăperii, în timp ce Stanley, picior peste picior, începe să sporovăiască pentru a trece mai uşor pragul anilor care i-au despărţit :

— Dear John ! Dumneata ştii cît de tare îmi place haosul ! Am fost însă aruncat în Paris, chipurile, pentru a mă lecui ! To be frank, I am, bored to death. Ah ! Ce vremuri am trăit în Orient ! Acolo, da, haos ! Autentic, real ,aici, nu, e un fals haos, pe dedesubt se simte organizarea. Priveşte atent străzile lor. Şi Stanley îşi aruncă braţul lung spre fereastră, insistă : Priveşte-le ! Aparent, Parisul e labirintic, nu ? Şi, totuşi, dacă te aşezi în Place de la Concorde vezi Étoile, de o parte şi Jardin de Tuileries de cealaltă, de la Grand Palais vezi, peste Sena, Domul invalizilor, de la Porte Maillot vezi pînă în inimă Bois de Boulogne... Bulevarde trase cu rigla. Ai chef să te destrăbălezi, eşti servit cu o destrăbălată, vrei să petreci o seară plăcută într-o familie onorabilă, suni la uşa unor profesori de la Sorbona sau Colège de France, dintre cei ce ţi-au fost recomandaţi, de cum ai păşit în Galia, cu toată căldura. Parisul a fost construit în timp, cu gîndul pervers la efectul lui stilistic. Nimic nu e la voia întîmplării, domină o artă a compoziţiei care sfîrşeşte prin a obosi. Fineţea sare în ochi şi aruncă asupra tuturor un văl al monotoniei...

Stanley lăuda ceea ce se prefăcea că detestă şi dispreţuia ceea ce se prefăcea că admiră.

— Ah, în Orient, trebuie să ghiceşti, să bănui cu cine ai de-a face, punînd întotdeauna în calcul posibili-

tatea unei grosolane erori. Sub vălul inocenței afli o hetairă! În ochii focoși ai unei doamne atîrnate de brațul unui moșulică cu burticică, degeaba citești poftă și disperare senzuală, nu este decît fidelitate nestrămutată pentru soțul cel tembel. Aici, o prostituată este o prostituată! Duc dorul unei surprize. Tocmai acesta este haosul! Locul tuturor surprizelor! Nu, nu locul în care orice dorință se împlinește! Nu! Categoric! Pentru mințile pătrunzătoare de la Foreign Office, Parisul este haosul. Noi, englezii, sîntem plini de prejudecăți. Am apucat să-i considerăm pe francezi niște zăpăciți; o ținem așa, cînd ăștia și-au pus la punct pînă și instinctele.

— Dacă ar fi adevărat ce spui n-ar mai simți nevoia periodică de revoluții. Voi, englezii, știți să evitați asemenea momente prin reforme treptate și oportune, remarcă și are un zîmbet foarte politicos și de aceea excesiv de rece.

— Am înțeles ce vrei să spui, ridică Stanley mîna, oprindu-l și sesizînd gheața care se așezase între ei, noi, englezii sîntem și mai ordonați! Ai dreptate! De aceea am ales calea diplomatică, să mă pot vîntura prin lume, pentru a-mi plimba odiosul echilibru moștenit într-un decor mereu schimbat și, dacă se poate, incert. Pe scurt, îmi place Orientul! Dar afurisiții mei șefi consideră că fac parte din tagma diplomaților care locuind prea mult într-un loc pe măsura fanteziilor lor încep să îmbrățișeze interesele băștinașilor în ciuda intereselor marii noastre Anglii. M-au trimis la Paris ca să mă enerveze, să-mi țină treaz simțul național!

Stanley sporovăia. Își ținea bastonul în mînă și-l agita pentru a-și susține mai expresiv demonstrația, căci fața lui prelungă, ochii încercănați rămîneau de o albă seriozitate.

— Tinere, îi spune lui Totó, să nu te îndrăgostești cumva de Anglia. Față de un străin se comportă întotdeauna ca o văduvă care face mult caz de virtuțile soțului defunct, numai față de un englez își dă în petic, chiar cu o oarecare nerușinare. L-ai citit pe Dickens? Dar pe Thakeray?

— I do, Sir ! răspunde Totó puțin speriat de tonul flegmatic al vizitatorului.

— Ah, am uitat să te întreb, face Stanley spre Ghica, ce mai face creatura aceea splendidă, domnișoara Blaremberg ?

— S-a căsătorit cu fiul lui Grigore Vodă Ghica.

— Ce păcat ! Avea mult haz !

Apoi trece repede la Totó. Îl examinează rece, prudent, aproape jignitor și decide :

— Wellington College ! E cel mai bun. Poate cam costisitor, dar cel mai bun. Nici nu scoate ființe fără suflet, dar tobă de carte, nici nu aruncă în lume niște filfizoni cu aere că au învățat totul. Aveți deja niște avantaje față de viitorii dumneavoastră colegi, vorbiți greaca modernă și știți greaca veche, sînteți salvat de o mare corvoadă !

Stanley abuzează de *spleen*-ul englezesc. De vină sînt desigur și ochii lui cu pungi albăstrii, a trebuit de tînăr să-i pună în valoare !

— Îți recomand Wellington College, îi spune lui Ghica, mama îl cunoaște pe sir Benson, directorul. Bănuiesc că Sir Stratford va interveni. Te previn că a ajuns o problemă de stat intrarea într-un colegiu englez ca Wellington, pentru că locurile sînt limitate. Mai ales că de acolo se poate trece spre Oxford. Dar pentru dumneata, pentru cineva care a avut atîta considerație pentru punctul de vedere englez în Orient, nu cred să fie greu.

Zîmbește ușor, de parcă ar avea în dinți coada subțire a unei flori. Privirea îi rămîne tristă, prietenoasă, dar obosită. Are dreptate. Cine să-l înțeleagă ?

Uite, chiar el, cel care a arătat atîta considerație punctului de vedere englez, are o ezitare în fața ironiei cam dure a unui englez nesăbuit în orgoliul lui, ca și în plictiseala lui. O ezitare care seamănă cu acel moment dintr-un duel de floretă cînd înaintea agresivității perfide a adversarului descoperi că slăbiciunea lui stă în garda octavă și o pudoare morală te împiedică să-l ataci chiar acolo ; preferi să-l înfrunți cavalerește, acolo unde știe să se apere bine, chiar dacă el este primul agresor. Ghica își privește mîinile negricioase, păroase : „Nu-mi pot pu-

ne sabia în teacă pentru că n-o am. Pot doar dovedi calitățile mele războinice, dar nu și posedarea vechiului echipament necesar.".

— Spune-mi, doamna Bărcănescu mai poartă brățara aceea penibilă de agate ?

— Stanley, vă cer scuze, exclamă Ghica împingîndu-și brațele în lături. Înainte de a pleca din București, am omis să mă uit la mîinile acestei creaturi dumnezeiești ! Dacă aș fi știut că lucrul prezenta oarecare importanță pentru dumneata...

— Ai dreptate, ai dreptate, recunoaște englezul rîzînd cu capul aplecat pe umăr, am uitat să-ți scriu în acest sens. Doamna se ascundea romantic după urîta brățară, refuzînd, nu fără cochetărie, avansurile suspiranților. Era un fel de romantism impertinent, zău, puțin obraznic și indecent. Cum te apropiai de ea dădea din mîini pentru a-și pune în evidență oroarea aceea de brățară de care, lăsa să se înțeleagă, o leagă amintiri romantice...

Ghica parcă vede ceva roșietic-sclipicios. S-ar putea să fie celebra *bracelet* a doamnei Bărcănescu ? Dar ea are un tot atît de celebru bust pus ani de zile la vedere în rochii foarte decoltate, deși în ultima vreme a făcut gușă. Nu, Valahia nu trebuie minimalizată în ochii viorii ai lui Stanley prin acest detaliu neplăcut. Va păstra secretul. Englezul va trebui să poarte, poate pînă la sfîrșitul vieții, imaginea unei cuconițe puțin sălbatice, terorizîndu-și admiratorii cu o bijuterie hidoasă.

— Am impresia că Valahia ți-a rămas la inimă doar datorită femeilor sale, observă și pune multă maliție, pentru revanșă, în această remarcă.

Și uimirea unora că în Orient trăiesc oameni ca și ei, ca și laudele cu vîrf ascuțit și veninos ale lui Stanley ascund un dispreț nemeritat.

— Fals ! Fals ! protestează Stanley și-și împinge pieptul cu măciulia de os a bastonului pentru a-și dovedi sinceritatea. Să nu crezi că politicienii ei nu mi-au lăsat o amintire de neșters ! Rîde cu poftă. Sînt teribili, pe onoarea mea ! Cei mai mulți confundă politica cu delațiunea, diplomația cu intriga. Stanley face un gest care trebuie să-i exprime uimirea — își dă capul pe spate

şi-şi împinge braţele în lături. Bastonul stă o secundă rezemat de marginea fotoliului, ca o baghetă magică de care stăpînul nu mai are nevoie. Cantacuzino, bătrînul, se credea foarte abil pîrîndu-şi conaţionalii tuturor consulilor. Lui Colquhoun îi spunea că Băleanu e vîndut ruşilor, lui Duhamel că acelaşi este vîndut austriecilor, iar lui Eder că e vîndut englezilor. Din fericire Eder avea oarecare cunoştinţe secrete asupra sărăciei noastre financiare, iar Colquhoun nu se îndoia de înţelepciunea ruşilor de a nu plăti serviciile unuia care le-ar fi făcut şi pe gratis, aşa că se adunau şi se amuzau pe seama lui Cantacuzino. Era unul din puţinele subiecte cu care erau de acord, îi solidariza. Da, delaţiunea şi apatia sînt cele două palme pe care Valahia le aplică pe obrazul celui ce-şi bagă nasul în treburile ei. Apoi, încetul cu încetul îl contaminează.

„Stanley, exclamase Bălăceanu cu ani în urmă, este prea influenţabil! Ce sont toujours ceux qui ont des salons et des bons cuisiniers qui forment les opinions des étrangers qui visitent notre pays. Où diable trouver une femme patriote pour les lui confier?".

Din stradă urcă spre ei zgomotul trăsurilor, ropotul copitelor pe caldarîmul uscat al Parisului. Ghica îşi priveşte oaspetele cu o amabilitate rece. Trebuie să înghită verva prea sarcastică şi pofta de dispreţ a lui Stanley, pentru că acest senior trufaş face destul de multe pentru „notre pays" pentru a i se înghiţi spumoasele ironii. Dar zîmbetul i s-a împietrit pe faţă, îl schimonoseşte.

Picioarele englezului sînt vîrîte în pantofi subţiri de piele gris cu bumbi de argint, fără pic de praf pe ei. Cearcănele albastre se strîng şi, în sfîrşit, ochii sticlesc:

— Am văzut într-o seară un incendiu pe lîngă biserica aceea nouă de peste rîuleţul dumneavoastră...

— Sfîntul Spiridon, sare Totó.

— Ei, ei, asta era. Au apărut pompierii cu tulumbe şi furtunuri, cocoţaţi pe căruţele lor caraghioase. Unul mai tînăr a sărit din mers, s-a repezit să tragă furtunul, să dea jos scările, în timp ce tovarăşii săi se holbau la el uimiţi. Băiatul aplica zelos lecţia, dar ceilalţi abia dacă se mişcau. În această atmosferă, caraghios era bă-

iatul, nu leneșii săi spectatori. Casa a ars pînă în temelii. Tinerelul a lăsat-o și el mai moale, „că nu dau turcii!“ Este ceea ce s-a întîmplat și cu entuziaștii comisari ai puterilor garante. Primiți cu flori și urale, au venit cu chef de lucru, frenetici, dornici de fapte mari. Curînd însă au fost înghițiți, iar spre sfîrșitul misiunii lor nu mai făceau decît să mute memoriile și rapoartele de pe un birou pe altul, visători și prudenți să nu cumva să se piardă vreo hîrtie, dar nici să nu fie citită...

— Nu cunosc cazul pompierului, dar în ceea ce-i privește pe comisari cred că primiseră oarecum misiunea să nu facă nimic.

Stanley îi aruncă una din privirile lui contrariate, apoi surîde ca în fața unei slăbiciuni jenante. „Sigur, patriotismul dumitale nu poate accepta asemenea insultă, dar...“ Întîlnind zîmbetul crispat de mînie al lui Totó reia cu o voie bună melancolică :

— Nu, nu, nu voi uita niciodată Valahia... și iar își împunge pieptul cu măciulia bastonului și-și așează picioarele comod, unul peste altul. Peste toate, politică, birocrație, amor, se lasă acolo soporificul lințoliu al bisericii orientale :

„Guvernul l-a înconjurat pe Stanley cu multă grijă și mulți spioni, mici atenții și mari urechi“, spunea Bălăceanu.

Ghica își învîrtește pince-nez-ul. Pentru lord Stradford care disprețuiește pe români fără a-i fi văzut vreodată ca popor, ci doar prin cîțiva din reprezentanții lui, mai mult sau mai puțin onorabili are un oarecare respect și chiar admirație, dar prietenul Stanley cîntă pe nervii lui și pentru a-i folosi mai bine îi întinde la maximum.

— O țară mică și misterioasă, spune acesta. Ce dracu mă face și acum s-o iubesc, deși mi-a arătat uneori o față atît de hîdă ?

Ce-l supărase pe englez în București, ce eșec îi stătea pe suflet ?

— Nu poți merge pe stradă fără să nu te lovești de un cîine mort sau de un șobolan pornit la vînătoare, nu poți merge într-o trăsură fără să te izbești cu capul de

acoperişul ei la toate hîrtoapele ! Chiar în fața palatului domnesc erau vreo trei gropi...

— Mai sînt, se repede mîndru Totó.

— O, asta mă înduioşează !

„Să fie doar inconfortul care să-l fi supărat astfel ?“

— Mă tem, Stanley, că speculezi prea mult în raport cu timpul petrecut la Bucureşti, spune şi-şi aşează hotărît ochelarii pe nas. Dar îi vine să rîdă. Nu zău ! Prea mult !

— Tare aş vrea să mai vin la Bucureşti. Am convingerea că dacă aş mai avea *acea* vîrstă şi aş mai fi în *acel* oraş, viața mea ar lua alt curs. Poate aş fi chiar fericit !

Rămîne cu privirea rătăcită pe desenul covorului. Cearcănele îi curg trist pe obraji. Ridică ochii, deschide gura, dar Ghica nu-l lasă să vorbească. „E rîndul meu să fiu ironic !“

— S-a măritat. Nu spun cu cine.

Englezul oftează :

— E grasă ?

— Nu, aşa ceva nu i s-a întîmplat !

— O țară mică şi misterioasă, repetă încăpățînat Stanley, capabilă de orice. E mai mult pitorească decît frumoasă, e mai degrabă nuanțată decît inteligentă, fără apetit metafizic, dar cu un simț al comicului dezlănțuit pînă la gratuitate. Apoi scepticismul ei robust, trupeş... ha ! care i-a anulat orice naivitate, ca unei fecioare care ştie prea multe înainte de a-i veni sorocul.

Pe fața lui trece o însuflețire cinică. Bagă mîna în buzunar, îşi scoate o batistă cu care îşi tamponează fruntea deşi nu pare transpirat. „Trebuie să fie o modă pariziană acest ceremonial !“ se gîndeşte Ghica. Dar este şi un fel de a se detaşa de subiect. Ghica îi priveşte mîinile. „A îmbătrînit odată cu politica engleză în orient. Este excesiv de încrezător în opiniile sale. Nu se pune pe el însuşi la îndoială.“ De ce simte această furie leneşă împotriva prietenului care s-a arătat altfel devotat românilor ? De ce ? „Pare a face servicii unor handicapați, iar noi nu sîntem decît nişte copii părăsiți sau orfani, lepădați pe pragul puterilor garante !“

— Lord Palmerston vrea să țină fetișcana dumitale în haremul sultanului deși se vede bine că ea se împotrivește și înaltul personaj e cam decrepit, sporovăie Stanley.

Prin fereastră intră larma unor voci de copii — ziarele de seară își încep invazia perfidă. Sînt ca furnicile devoratoare care năvălesc asupra uriașei prăzi. Țipetele acestea le anunță atacul. Englezul pare trezit din somn. Părăsește „țara mică și misterioasă" și se înalță pe picioarele lui ca niște catalige. Ținînd cu o mînă perdeaua, privește în stradă.

— O să-l vedeți pe monsieur Thouvenel ?

— Excelența sa îmi face onoarea de a mă primi mîine în cabinetul său particular.

— Excelența sa a făcut o frumoasă carieră, dar mă tem că va fi scurtă.

Ghica își deschide tabachera, alege tacticos o țigară și, aprinzînd-o, aruncă o privire rapidă lui Stanley care s-a întors spre el și zîmbește.

— Înțeleg de ce îmi spuneți asta, Stanley. Voi face doar un tablou foarte general al situației.

— Cine știe, s-ar putea ca la întoarcerea de la Londra să puteți furniza detaliile unui succesor.

— Chiar așa ?

— Impresia mea este că Thouvenel sub aerele sale de confortabil respect față de indicațiile Împăratului a știut că împinge Franța pe un drum greșit. Din lupta pentru unirea Principatelor a înțeles de la început că țara sa nu se va alege decît cu lirica recunoștință a românilor, ceea ce, trebuie să fim drepți, este pentru un om politic foarte puțin. Spun asta cu toată venerația pe care i-o port...

— Fetișcanei noastre, zîmbește Ghica.

— Discutăm deschis, nu ?

Iată-l pe Stanley vorbind ca Alléon. Altădată știa să pună întrebări, să asculte și să evite întrebările altora. Acum a căpătat limbajul cu două tăișuri al unui vechi funcționar al Intelligence Service-ului. Sub ochelari, privirea lui Ghica devine mai vie, mai interesată. Are încă multe de învățat în Anglia, iar Stanley, ca în piesele de

odinioară acel personaj secundar care totuşi învîrte un şurub al marelui mecanism, continuă precis şi ironic:

— Thouvenel a ştiut că din războiul italian, exceptînd anexarea Savoiei pe care o putea face şi fără bătălia de la Magenta, Franţa nu se va alege decît cu o relativă slăbire a Austriei, ceea ce va spori apetitul prusacilor. Împăratul detestîndu-i pe ruşi le-a făcut un mare serviciu.

— Nu este singurul caz în istorie, spune Ghica, ştergîndu-şi cu atenţie lentilele pince-nez-ului pînă îl face şi pe Stanley să se concentreze asupra sticlelor lui ceţoase agăţate de panglica de mătase.

De aceea, acesta are o uşoară ezitare a vocii:

— Ceea ce este mai rău pentru ministrul Thouvenel este că roadele încep să se vadă şi cum într-o anume măsură ele s-au copt mai degrabă datorită docilităţii sale decît logicii sale politice, Împăratul va considera că este necesar ca nu augusta sa persoană să-şi asume răspunderea eşecului. Cum se spune la dumneavoastră, Thouvenel va plăti oalele sparte. Îl va elimina pentru a lăsa impresia că-şi modifică viziunea.

— Şi e probabil că simpatiile austriece ale lui Douyn de Luys să intre în balanţă...

— Aşa cred şi mă tem pentru dumneavoastră, mormăie Stanley ridicînd din nou perdeaua cu mîna şi urmărind ceva sau pe cineva jos, în stradă, pentru cei din Orient, căci toate astea...

— Ne aruncă în braţele dumneavoastră, ale celor de la Londra, în braţele prea puţin tandre ale lordului Palmerston.

Surîde ca un om resemnat cu fatalitatea. Acea fatalitate paradoxală care îl îndeamnă să admire pe cel ce-l dispreţuieşte. Dar avea conştiinţa că admiraţia lui avea suficient spirit critic care, dacă minimaliza vag calităţile naţiei sale, îi dăruia în schimb ideea progresului ei lent şi sigur, deloc neglijabil. La urma urmelor voia să dea peste nas acestor domni atoateştiutori arătîndu-le ce interese au în Principate şi că nu le văd orbiţi de o gîndire prea tradiţională. Lord Palmerston şade într-un fotoliu în Whitehall şi-şi varsă furia peste „aceste provincii

barbare", dar cînd este vorba de grîu, ovăz, cînepă se știe că devine sensibil. Posibilitatea ca țarul să pună mîna pe aceste țărișoare „misterioase" profitînd de colapsul otomanilor îi dădea mari neliniști ; se obișnuise să trateze afacerile englezești din zonă cu turcii. Dar Ghica are credința că numai capitalurile englezești vor putea face din „fetișcana" aceea o cucoană onorabilă. Ajutorul francez era pur spiritual și politic, dar România avea mare nevoie de o economie, și aici numai englezii o puteau sprijini.

— Ieșirea împăratului din Italia va fi delicată, spune Stanley încheind subiectul, împreunîndu-și palmele și sprijinindu-și de vîrful lor bărbia.

Rămîne astfel o clipă, inert, parcă venindu-i greu să facă următorul pas. Însă în moliciunea lui zvîcnește cruzimea orgoliului și numai văzîndu-l așa obosit Ghica devine mai atent, ca la o vînătoare cînd pricepi cum animalul, în șiretenia lui, te păcălește și te simți inferior, supus unei gîndiri cu care nu poți comunica. Atacul vine cînd nu te aștepți și reacțiile trebuie prevăzute, cîntărite. Tot ceea ce a plănuit el în această fugăreală în care vînatul este mai puternic decît vînătorul pare o utopie, un semn al alienării sale prin ambiție.

Stanley își lasă brațele jos, face o piruetă pe călcîie și se oprește în fața lui surîzător și crud :

— Dar nu-mi povestiți nimic despre Cuza ?

Lui Ghica frazele îi umblau prin gură gata făcute, gata șlefuite. Dimineață le mai lustruise o dată, dar parcă nu-i venea să le arunce atît de repede, trebuia să le mai lase să se plimbe risipite în conversație. Nu-i plăcea deodată ideea de a le înghesui. De aceea tăcînd îl provoacă pe Stanley să preia inițiativa :

— A obținut cu multă răbdare unirea deplină, lumea de acolo trebuie să fie foarte fericită, mulțumită...

— A obținut-o cu condiția menținerii sale, nu s-a supărat prea tare de această clauză, dacă nu cumva chiar a lucrat pentru ea.

— Ei, știți bine, Ghica, problema este ca Europa să se obișnuiască cu ideea Principatelor Unite, după aceea va uita că a limitat unirea lor reală pe domnia lui Cuza.

— Vedeți, țara s-a unit administrativ, dar s-a rupt social. E multă neliniște în fiecare casă. Lipsa de experiență și de fermitate se fac simțite. Proprietarii și țăranii sînt învrăjbiți. Din pricina incapacității de a imagina un program de guvernare, Cuza cedează frîiele puterii unor fideli fără caracter și fără onestitate.

Se buluceau acum frazele lui unduitoare, se înghesuiau, nu mai știau ordinea, se cam încălecau. Dar este fericit, parcă i s-au deschis porți după porți spre o scenă mică, intimă, luminată discret, unde trebuie să aibă un cuvînt de spus. Așa își imaginează el fericirea. Un cabinet strălucind de curățenie în care să-și spună o replică hotărîtoare, nicidecum a trece călare prin mijlocul unei mulțimi agitate.

— Ne îndreptăm spre un regim personal ! spune și-i vine să rîdă. „Da, cînd nu ne-am pregătit noi pentru un regim personal ? Și asta probabil pentru că avem oroare de responsabilitate și în felul acesta orice nebun care și-o asumă cu glas tare poate parveni..."

— Va fi o variație în istoria dumneavoastră. Dacă de secole n-ați avut altceva de făcut decît să acceptați tiranii trimiși de alții, de data asta trebuie să acceptați unul „ales" și nu „numit"... Nu, zău, mai bună este o dinastie care îți dă periodic un produs mai mult sau mai puțin absurd, dar care inspiră respect măcar pentru coroana pe care trebuie s-o poarte !

— Criza s-a așezat, s-a tolănit în țară, spune Ghica parcă neauzind cuvintele gratuite ale lui Stanley. Avem guverne de primăvară și guverne de toamnă. Prințul nu vrea să guverneze cu adevărat, deocamdată, ci să uzeze oamenii politici, să-i compromită pentru a-i putea înlătura. Are o vocație despotică atît de pronunțată încît adesea sîntem victimele ridicolului.

Stanley a înțeles, ridică sprîncenele peste ochii pungiți într-un unghi foarte expresiv. Își plimbă picioroangele prin încăpere.

— De ce fel de regim personal vă temeți ? Al cui ? Al acestui moldovean flușturatec cu idei liberale, care a participat la comedia aceea de la Iasi pe care continuați s-o numiți revoluție deși a fost o operă bufă, o

joacă de copii îmbrăcaţi în hainele părinţilor, şi care s-a trezit domnitorul a două ţări, în momentul în care ele sînt menite să intre în acest *comitium gentes* care este concertul european ? Sufleteşte...

— Mă preocupă mai puţin explicaţiile sufleteşti ale despotismului său, cît dorinţa de a scăpa de efectele lui, intervine Ghica ridicîndu-se de pe scaun. Se cam săturase de ironiile lui Stanley. „Din ele îi vine şi plictiseala. A fi tot timpul deştept este plictisitor. Mai e nevoie de o prostie, de o scăpare, de o utopie, de o naivitate..."

— Deci aţi venit să convingeţi Occidentul că acea clauză a Unirii e greu suportabilă pentru români ? Nu trebuie să fiţi îngrijoraţi. Vă repet, Europa se va obişnui cu *le fait accompli*. Principatele vor rămîne unite, problema este să vă fixaţi bine asupra „alesului". Ceea ce este foarte greu, după cum văd.

Englezul zîmbeşte leneş. Lucrurile fuseseră spuse aproape fără ca el să vorbească. Aceasta era calitatea lui Stanley : pricepea repede şi oferea speranţe, uneori chiar şanse, dar şi un dispreţ bolnăvicios.

VI

Parisul are febră. În acest septembrie solar, toţi îşi ţin nasurile în batiste.

Chiar şi ministrul de externe poartă în buzunarul larg al hainei un fel de cearceaf cadrilat.

Monsieur Thouvenel îl întîmpină cu o căldură toropitoare. Mîinile îi ard, ochii îi lucesc rătăciţi. Este evident că nu are nici un chef de Principatele unite, şi nici de Franţa la urma urmelor...

Este dispus însă a-şi aminti visător vremurile fericite de odinioară. Ele sînt, doar întîmplător, vremurile fericite ale unui război.

„Stanley iar are dreptate ! Ce plictiseală ! Thouvenel se prăbuşeşte !"

La Constantinopol, cu ani în urmă, acest om vînjos, frumos, distins, cu barba tăiată caligrafic pe marginea maxilarului și cu mustața acoperind un surîs îngăduitor față de toate ale lumii vanități avea aerul că prezidează un deznodămînt. Era cel mereu gata să tragă somptuoasa cortină pentru ca sfîrșitul sîngeros să nu indispună spectatorii, și doar încăpățînarea actorului pe care îl slujea cu credință îl determina să amîne. Actorul însă își slujea și el la rîndul lui grandoarea și nu observa semnele ei de oboseală. „Războiul Crimeii îmbrîncește Franța spre catastrofa formulei ei imperiale", mormăise propriul ei ambasador.*

Cîtă melancolică dîrzenie arătase Antoine Édouard Thouvenel pe malurile Bosforului în luptă nu atît cu dușmanul Franței, cu țarul Nicolae I sau cu contele Nesselrode sau cu contele Mencikov, cît în lupta cu aliatul ei, reprezentat cu vîrf și îndesat de lord Stratford. Își jucase rolul cu o sensibilitate cuceritoare și convingătoare încît pînă și adversarul abia de mai putuse acoperi, în jocul său scenic, sîmburele unei violente admirații : „Aș vrea ca succesul politicii noastre în Orient, îi spusese lord Stratford lui Ghica pe care îl cunoștea în relații excelente cu Thouvenel, să nu fie prea strălucitor." Transmisese vorbele provocînd emoții. Ambasadorul Franței zîmbise și făcuse un semn spre apele Bosforului de parcă ar fi contemplat fatalitatea însăși : „Le noeud du débat est à Vienne." Ghica începuse tocmai să prețuiască orgoliul deșănțat al englezului cînd înțelesese că orice slăbiciune cît de mică avea darul de a-i clătina soclul. Thouvenel mutase „nodul" conflictului în altă parte pentru a crea între ei o egalitate. Între combatanți erau treizeci de ani diferență. Thouvenel abilitate avea, dar nu și experiența vanității. Își luase riscul modestiei în fața unui adversar care făcea din orgoliu un principiu de luptă.

Thouvenel fusese răsplătit pentru docilitate, se dovedise un funcționar desăvîrșit, plin de respect pentru cel ce-i poruncea și avînd fanteziile sale profesionale. Arătase în felul său că și la acest nivel există finețe de spirit, clarviziune, superioritate și onorabilă umilință.

Dar acum, la patruzeci și patru de ani, este neașteptat de îmbătrînit, de parcă ar fi constatat mai devreme decît trebuia lipsa de sens a acțiunilor sale. E poate soarta oricărui funcționar desăvîrșit să se uzeze mai repede decît propriul lui despot. Împăratul își întărea sănătatea la Biarritz, iar Thouvenel febricita în Parisul bîntuit de gripă.

După îmbrățișări cordiale și mici amabilități încep să evoce Bosforul.

Pe Reșid și cele două haremuri ale sale dintre care unul îi fusese fatal.

Pe Fuad Pașa cu poeziile sale clasicizante.

Pe răposatul Abdul-Medgid și felul său păcătos de a se consola într-o butelcă după ce lord Stratford începuse să-i dicteze nu numai lista miniștrilor, dar și pe cea a guvernatorilor de provincie. La Dolmabahçe ambasadorul Angliei bătea cu bastonul în muchia mesei, iar sultanul cel tinerel își înghițea furia chemîndu-l pe profet în ajutor, căci avea nevoie de sprijin împotriva rușilor.

— Avea o fire tipic aristocrată, fragilă, violentă, cultivată. Dar nu mai stăpînea istoria.

Thouvenel își sprijină fruntea în degetele mîinii proptite de birou. Ochii îi sticlesc. Are o paloare nefirească în obraji, un alb-cerat. Ghica are un sentiment de neliniște ca în fața unui om bolnav pe care nu-l poți sluji în nici un fel. „N-a rezistat!" Între presiunile europene și presiunea propriului său monarh, inima lui Thouvenel începe să cedeze.

Au venit la rînd, puțin în grabă, de parcă în agenda ministrului amintirile se îngrămădeau ca audiențele, lord Raglan și năucitoarea sa aroganță, ambasadorul Austriei contele Prokesch-Osten, „vous savez, il a eu, dans sa jeunesse, des relations intimes avec le roi de Rome", repetase Thouvenel ca un bătrîn care nu uită detaliile picante pentru a le face daruri urmașilor, apoi venise la rînd îngîmfatul Mencikov, pentru ca aducerile-aminte să se întoarcă asupra turcilor.

— Pe vremea aceea de fapt toți ne gîndeam, după celebra „deschidere a succesiunii" propusă de țarul Nicolae I, că nu-i va fi interzis medicului care a îngrijit un bol-

nav să-l moştenească... Abia după război am înţeles că bolnavul scăpătase de mult şi ne certam oarecum numai pentru a împiedica un obraznic să-i intre în casă şi să-i ia cuvertura de pe pat.

Mîna se lasă moale pe hîrtiile ordonate din faţă. La Quai d'Orsay şi mobila începe să aibă febră. Ghica îşi simte fotoliul incandescent.

După alte melancolice evocări, Thouvenel spune mîngîindu-şi favoriţii :

— Mîine, în zori, trebuie să plec la Biarritz să-l văd pe Împărat. Sper ca la întoarcere să vă mai găsesc, dragă domnule Ghica.

— Mai zăbovesc o săptămînă, spune el decis însă să nu mai ceară o altă audienţă.

— Negreşit vreau să vă văd, negreşit. Ministrul se îndoaie deasupra scaunului, repetă acel „negreşit" ca pe un compliment, semn al afecţiunii ce-i poartă „Zău, mi-eşti simpatic, mă leagă de dumneata minunate amintiri... N-am decît 44 de ani, dar ştiu să gust carnea moale şi sîngerîndă a memoriei..." Şi tot în acest sens, îi cere : Spuneţi-mi, ce se petrece la dumneavoastră ? Aş vrea să-l informez pe Împărat dintr-o sursă atît de autorizată !

Ghica îşi trece degetele prin păr. Ezită o clipă. Are sentimentul unei inutile înaintări în spaţiul adversarului. Numai din pricina privirii ironic-obosite a lui Thouvenel. I-a cerut „rezumatul" cu aerul celui ce acceptă un compromis : „Hai, spune ceea ce ai de spus !" Alege din mai multe variante cea care nu aruncă nici o responsabilitate pe puterea garantă franceză. I se pare necesar acest aranjament. Nu trebuie să-i reproşezi unui proaspăt bolnav că a determinat un accident fără rea credinţă ! Nu apucă să deschidă gura şi Thouvenel intervine :

— Majestatea sa este încunoştiinţată de excepţionalele dumneavoastră calităţi... Va ţine cont de ceea ce spuneţi !

— Eu am să vă spun evident ceea ce cred, deşi ştiu că în faţa majestăţii sale am un defect, sînt prea apreciat de aliaţii dumneavoastră, englezii, nu-mi fac iluzii, vreau doar să-mi fac o datorie, aceea a adevărului. Situaţia este rea şi va fi şi mai rea.

Thouvenel nu pare surprins. Sînt urmările, desigur, ale vizitelor lui Bibescu, Ştirbey, Basarab-Brâncoveanu şi alţii.

— Am fost sigur de la început, spune. Si la Convention est mauvaise dans son ensemble, elle est pire dans ses détails. Au ieşit la iveală detaliile, evident. Graba lui Thouvenel pare un fel de scuză şi asta este ceva rău pentru un om din Orient. Ghica rămîne puţin confuz, iată, iată o surpriză, din acest început de culpabilitate ne putem aştepta la ceva ? La mai nimic, îi spune prudenţa sa orientală.

— E adevărat, nu s-a putut lucra, în toate a rămas o inerţie obositoare, democratismul nu s-a putut forma în fapt, ci doar în mentalitate, lipsa de credit a provocat falimente, nimeni nu investeşte nimic, electoratul a căzut pe mîna oligarhiei agrare (ştie că face bine aluzia la rezistenţa aristocraţilor în faţa unui ministru al unui Împărat plebiscitar !), Cuza vrea o reformă prea radicală şi ţara, care s-a unit pe orizontală, s-a împărţit pe verticală. A apărut o funcţionărime care grevează bugetul, dar care reprezintă şi masa electorală cea mai docilă.

Şi totuşi începuse prost. Interesul lui Thouvenel era strict politic. Şi nici nu-i convenea această imagine apocaliptică a Convenţiei ! Îşi adună puterile pentru a împinge discuţia pe alte trasee, cînd celălalt trece direct la problemă :

— Prinţul Cuza ? Care sînt şansele sale ? Am deja veşti triste, dar prea pătimaşe !

Din tabloul din spatele lui Thouvenel, Napoleon al III-lea zîmbeşte afabil. La atît, de altfel, se reduce democratismul lui, la afabilitate... Ghica îşi reazemă coatele pe spetezele fotoliului şi aplecîndu-şi trunchiul în faţă, păstrînd lornionul în buzunăraşul lui pe care îl pipăie mereu instinctiv, spune :

— Prinţul Cuza ? El nu mai inspiră încredere, din păcate ! Oamenii politici se simt uzaţi în lupte mărunte, supuşi capriciilor celui ce ar trebui să le fie recunoscător pentru alegere... Dar el nu are recunoştinţă decît faţă de masa populară, o recunoştinţă evident de ordin publici-

tar, căci n-a făcut nimic pentru ea și țăranii o duc chiar mai rău decît înainte.

Thouvenel devine sensibil la această imagine. Iată o copie măruntă a unei pînze grandioase, un desen în peniță pe foaie groasă, poroasă, într-o carte cu legături sobre, a unei opere de dimensiuni uriașe. Își pipăie inima cu o melancolică înțelegere și Ghica își continuă rezumatul știind că abia acum va interveni deviația, caricatura, elementul derizoriu care va macula nu numai modelul său dar și modelul modelului. Aruncă în treacăt o privire portretului Împăratului :

— Am înțeles, Cuza este un domn popular pentru că îi place să se coboare în mijlocul poporului și pentru că nu respectă eticheta cea mai elementară împingînd adesea lucrurile peste limita decenței.

— Amantele sale se fîțiie în voie prin sălile Palatului și se ceartă cu plăcere la balurile oficiale, din ce în ce mai ocolite de oamenii onorabili. Favoriții săi își dispută posturile și fac mult caz de secretele de stat pe care le dețin.

Își pipăie lornionul, așteaptă ca celălalt să se adune și insistă :

— Politica externă este făcută în exclusivitate în cabinetul Prințului, miniștrii de resort rămîn adesea surprinși pe cîmpul diplomatic aflînd de la străini hotărîrile propriului lor minister. Demisiile curg, uneori pe motive ce par ridicole, dar ridicolul nu aparține miniștrilor, excelență !

Thouvenel rătăcește peste hîrtiile lui ordonate, pipăie muchia mesei și tresare :

— Prezența Doamnei Elena Cuza n-a avut efect ?

Este ultima intervenție pe care a făcut-o în privința Principatelor. Diplomația lui Alecsandri a determinat o milogeală ridicolă pe lîngă soția abandonată a lui Cuza ! Thouvenel își apără intervenția. Trebuie să fie prudent, tandru și prudent :

— E fără personalitate, excelență. O femeie modestă și virtuoasă, incontestabil, dar nu se va impune !

Ghica îl și vede pe Alecsandri promițînd marea cu sarea diplomaților francezi prin apariția acelei femei exi-

late ba la Soleni, ba la Iaşi, ba la Paris, şi iată chiar la Bucureşti. Ce naivitate !

— Soluţia ! Soluţia ! repetă Thouvenel rău impresionat, ridicînd braţele şi devenind deodată nervos. Iar îşi priveşte ceasul şi-şi mîngîie reverul hainei :

— Din punct de vedere economic dorim un împrumut pentru redresarea bugetului, concesionarea căilor ferate prin garanţia Franţei, înfiinţarea unor bănci de credit cu capital străin şi, ca şansă politică europeană, un principe străin !

Secretarul domnului Thouvenel deschide uşa. Ministrul se ridică, ocoleşte biroul, pune palmele fierbinţi pe umerii lui Ghica :

— Ştii ce mi-a spus domnul conte de Buol în '58 : Si l'Europe s'était concertée au Congrès et avait établi à Bucarest un prince européen, nous l'aurions de nos mains jeté à la mer. Aveţi o ţară tare ciudată, conchide melodramatic de parcă ar vorbi de propria sa boală cardiacă.

Dar Thouvenel este obsedat încă de Italia şi într-o oarecare măsură de Prusia. Iată nişte ţări, nu ciudate, ci agresive, mai ales că sînt mai aproape...

— Da, avem o ţară mică şi misterioasă, suspină Ghica.

— Ne interesează foarte mult ce se petrece acolo, ştiţi foarte bine, îl asigură ministrul cu gura jumătate. Îşi mîngîie favoriţii şi-i zîmbeşte fără să-i observe, din comoditate, ironia.

— Voi comunica Împăratului opiniile dumneavoastră. Înţeleg că totul se învîrte în interior, acum, în jurul problemei agrare şi a acelei electorale ! Părerea mea este să vă adaptaţi Prinţului, ca şi situaţiei existente. Europa n-are nevoie de o complicaţie în plus. Stăm pe un vulcan, domnule Ghica !

Ducîndu-l cu braţul pe după braţul lui, Thouvenel păşeşte încet spre uşă. Ceva din tinereţea sănătoasă de altădată i-a revenit în glas. „Franţa nu vrea, deocamdată, nici o schimbare în est !“ aceasta este concluzia celui ce mai spera într-un comentariu util.

— Voi comunica Împăratului opiniile dumneavoastră, ca pe cele mai competente. Deci peste cîteva zile sînteți invitatul meu! Mai vorbim? Mai vorbim mai ales despre Constantinopol! Zău, că merită, nu-i așa?

VII

Stă pe pragul dintre camere, nehotărît. Marea călătorie se apropie de sfîrșit.

Dacă ar vrea liniște, și parcă asta ar vrea, ar fi deajuns să se așeze pe confortabilul fotoliu din dormitorul lui, căci pe fereastra larg deschisă ar privi coroanele deja îngălbenite ale castanilor înghesuiți în cei cîțiva zeci de metri patrați ai grădinii din spatele casei și ar auzi doar ciripitul păsărilor pregătindu-se de culcare. Una din formele de politețe ale Londrei era și cîte o astfel de surpriză — un mic peisaj pastoral în plină agitație modernă — un peisaj pe care îl guști altfel decît în Bucureștiul unde pare aproape obligatoriu sau în Paris unde a ajuns un lux; aici are consistența unui fapt și fantezist și decent.

Dacă ar vrea zbîrnîitul unei străzi tipic londoneze, și parcă asta ar vrea, i-ar fi de ajuns să-și tragă un scaun în dreptul ferestrei salonului pe care îl împarte cu Serghiad. De acolo ar putea urmări trecătorii ciocnindu-se în drumul lor spre magazine — acele feeric luminate magazine în care pur și simplu îți vine să dai buzna pentru a nu ierta nimic din ceea ce ele expun cu perfidie — de la dantele și bonete cu panglici blînd colorate la indispensabili sau pălării tari pentru bărbați, de la polonice de argint cu monogramă la mănuși fine din piele de căprioară. De acolo ar putea urmări întreaga populație a unui orășel oriental de provincie, înghesuită pe două trotuare într-o vînzoleală buimacă.

Montpellier Square este ca orice intersecție londoneză o mică scenă cu veselia și tragicul ei. În salon pătrund,

răsucite ca într-un fuior, vocile oamenilor, ropotul roților și al copitelor cailor și peste toate un fel de dangăt obscur al unei catedrale cerești — de fapt sunetul Londrei însăși pe care fiecare locuitor îl aduce cu sine în încăperea confortabilă ce-i adăpostește singurătatea, odată cu praful negricios și cu impresia, depusă adînc în memoria zilei, că a respirat aerul unui mare, foarte mare oraș.

„Serghiad abuzează din nou de engleza lui și se dă drept american." A observat ușorul frison pe care insularii au început să-l aibă față de *lumea nouă* și acest grec-valah-francez plin de spirit se amuză să-l speculeze. Intră, democratic, în vorbă cu oricine și, dincolo de relațiile înalte croite cu tenacitate și dezinvoltură, a obținut bunele sentimente ale unor tîmplari, cizmari, brutari, bucătărese, restauratori, cofetari, funcționari de bancă și, nu în ultimul rînd, al unor actrițe de varieteu.

Dar pustietatea casei în acest moment nu-i displace lui Ghica.

Stă pe pragul dintre camere, nehotărît, dar și emoționat de acest prim moment de singurătate. „Orice călătorie este o existență în exterior — acumulezi impresii sau încerci să le creezi prin atitudinea ta și asta îți ia o groază de timp, energie, inteligență, nervi, suferințe, și constați că practic n-ai mai stat nici o clipă de vorbă cu tine însuți. Și, la urma urmei, ce ți-ai putea spune ?"

Melancolia lui este o fină sechelă a unei emoții muzicale. Abia s-a întors de la Exeter Hall unde a ascultat messa de Haendel, interpretată de un cor de 700 de persoane, cu toată măreția, gravitatea și răsfățul unei asemenea opulențe. Poate din pricina ei stă acum între camere, indecis. Dîra sticloasă lăsată în auz de acordurile majestuoase ale mesei îl îndeamnă să rămînă în dormitor, pe fotoliu, întorcînd spatele domesticului pat cu draperii cărămizii, paravanului care acoperă lavoarul, dulapului peste care plouă cu ghirlande de lemn sculptat, pentru a sorbi încet din luminile verzi, cețoase ale amurgului așa cum este el trăit de miraculoasa grădină din spatele casei. Și totuși, chiar ceva din măreția spectacolului muzical la care participase îl îndeamnă să se relaxeze nu

într-un univers vegetal, ci, cu acel nevinovat gust îndoielnic, de a contempla caleştile, trecătorii, copiii zbenguindu-se în jurul felinarelor sau femeile tinere, sau cele puţin fardate, împopoţonate, care se reped la ultima oră în magazine pentru a cumpăra te miri ce. Este o plăcere oarecum ieftină pe care însă o savurase adesea în zilele lui londoneze, înainte de a-l plasa pe Dumitru la Wellington College, cînd încă mai examina uimit disperarea trepidantă a vieţii ei economice.

Încă mai stă în uşa dintre dormitor şi salon, indecis, abia reuşind să dea la o parte, să se facă a nu băgă de seamă duioşia care i se revarsă în suflet ca uleiul arămiu — duioşia destinată Bucureştiului îndepărtat, acelui oraş zăpăcit de căldura verii, aşa cum îl lăsase în urma trăsurii, picotind cu gura arsă, plin de cîini vagabonzi care aleargă aiurea cu limba scoasă de un cot, de deputaţi prea convinşi de importanţa lor bîntuindu-i străzile în hainele lor sumbre. Bucureştiul pare din perspectiva Londrei o scenă mică pe care se joacă o dramă incertă cu actori care fac abuz de gesturi şi replici ţinînd acţiunea în loc pentru a li se admira înflăcărarea şi mantilele. Este nespus de vesel şi nespus de trist şi nu vrea să se gîndească într-acolo.

Ar mai putea ieşi la club unde prietenii săi l-au invitat ; la această oră ei se adună în jurul meselor scunde încărcate de ziare şi comentează ultimele noutăţi politice. Dar ceva din lumina acestei seri şi poate ecoul muzicii de care abia s-a despărţit îl îndeamnă să stea pe loc.

Senzaţia că are în faţă o şansă irosită de a mai fi prezentat unor persoane utile şi influente îi face mai clar în minte triumful interior. Călătoria în Anglia îi adusese nesperate satisfacţii. Mai plăcut era ca în seara asta să le enumere, să le plimbe printre degete ca pe mătănii, cu aerul concentrat, visător-mistic al unui prelat. Religia lui ? „What do you want, my Ghica ?" îl întrebase sir Howard şi căutînd, cu lornionul pe nas, ceva minuscul, o pată, o insectă pe faţa de masă, fără să-şi ridice ochii spre interlocutorul lui care aştepta înconjurat de rotocoalele de fum ale pipei, răspunsese mormăit : „A modern Romania !" Celălalt nu rîsese aşa cum crezuse

că va face, ci se aplecase mult spre el peste speteaza scaunului și exclamase : „Oh, God !“ Și atunci își ținuse pledoaria îndelung pregătită. Dacă nu reușise în cazul acesta să înfrîngă o indiferență, ca de cele mai multe ori, învinsese o ignoranță. În gîndurile lui sir Howard se făcuse loc, într-un colț, și pentru această ciudățenie. Spusese, cu privirea uimită : „It's possible !“ De cuvîntul lui putea depinde împrumutul necesar pentru deschiderea unei bănci de credit sau o frumoasă recomandare către o societate care să împingă trenurile pe șine pînă la București. În salonul ladyei Stanley întîlnise atît de mulți deputați și înalte personalități ale lumii financiare și economice încît trăise un ușor vertij. Dar primise un ajutor delicat din partea stăpînei casei căreia îi cîștigase încrederea și chiar afecțiunea. Lady Stanley părea cauza însăși a plictiselii fiului ei — era o femeie de lume desăvîrșită. La cei 60 de ani mai păstra urmele unei frumuseți molcome, nesfidătoare, dar vesele — cu siguranță fusese în tinerețe o prezență egal de plăcută bărbaților și femeilor și asta o ajutase să-și formeze și să-și mențină o autoritate pe care nimeni în societatea londoneză n-o socotea obositoare sau jenantă. Partea rea a acestor calități era că în jurul distinsei femei roiau deopotrivă oameni inteligenți și oameni mărginiți dar cu titluri onorabile. Ea se arăta amabilă cu toată lumea. Și așa îl primise și pe valahul urît, dar spiritual, trimis pe capul ei de un fiu excentric. Cu franchețea ironică, tipic englezească, se mirase că Henry avea un asemenea prieten, căci el înfășurase în frivolitatea senzuală a conversației o seriozitate plină de curaj. Îi era greu să spună acum dacă o făcuse dintr-un firesc impuls de a-și ambala interesele în fermecătoare hîrtii cerate, împodobite cu ghirlande de flori, sau dacă pur și simplu buna educație a doamnei nu-i provocase un exces de sensibilitate cu care îi făcuse plăcere să se împodobească. Astfel nu-și folosise verva lui obișnuită, și nici nu-și colorase conversația cu anecdotele lui fermecătoare și cu atît mai puțin nu-și îngăduise acel gen de bîrfă orientală care făcea bucuria societății feminine bucureștene prin specularea defectelor celor implicați — adică nu-și pusese în scenă sarcasmul

cu care acasă aduna victime după victime ; dimpotrivă, avusese o oarecare timiditate, necalculată, nejucată, dăruită de instinctul lui de adaptare (întotdeauna la datorie !) și impresionase în mod favorabil pe cele trei femei — lady Stanley și fiicele ei.

Își permisese doar cîteva observații la adresa Londrei, stîrnind comentarii, stimulînd curiozitatea lor : „Încă de la prima întîlnire cu orașul, cu mulți ani în urmă, cam mulți dacă mă gîndesc bine, am remarcat bizara indiferență a Londrei față de cei ce-o asaltează — nu este indiferența unui om bătrîn față de neroziile și curiozitățile exaltate ale tinerilor, nici cea a unui bărbat cu experiență față de naivitatea unei pupile, nu, este, cred o indiferență opacă, densă, ca un perete de carton care te împiedică să vezi un peisaj mirific.“ „Și care ar fi peisajul mirific ?“ întrebase lady Stanley zîmbind. „Depinde cine este cel ce-o asaltează. Pentru oamenii de rînd lumea saloanelor ei foarte înalte, inaccesibile și legendare, pentru ceilalți lumea parcurilor ei, acele lanțuri de pajiști, pilcuri de arbori, minunate alei care lasă și celui mai umil personaj al orașului senzația că se află în același timp în natură și în societate. Există în altă parte a Europei această ciudată invenție care este Hyde Park ? Am văzut, pe aleile dintre Hyde Park, Kensington Gardens, St. James's Park și Green Park, călăreți eleganți care plutesc în ceața dimineții, luînd în copite răcoarea peluzelor încărcate de rouă și ființe bicisnice, mizerabile, murdare, tolănite prin luminișurile lui, fumînd chiștoace și citind ziarele de cu o zi înainte recuperate din gunoaie, dar tăifăsuind cu grația și sobrietatea unor distinși oameni de lume în salonul lor, la ora ceaiului. Da, pentru mulți aceste parcuri sînt saloanele caselor lor nenorocite. Londra are mari disponibilități, dar trăiește într-o uimitoare sinteză. Și Bucureștiul are disponibilități. Oh, și acolo contraste cîte vrei, dar acolo ne călcăm unii pe picioarele altora, interesați de orice și oricine. Nu există propriu-zis indiferență, toată lumea cască ochii la toată lumea, iar străinul e vîrît imediat în toate intimitățile. I s-ar putea reproșa acestui interes lipsa oricărei sentimentalități, caracterul de pură curiozitate.“

Acestui gen de observații îi datora simpatia deosebită pe care i-o arăta lady Stanley, care îl purtase cu ea prin adevăratele saloane ca pe un trofeu. Ghica avusese chiar impresia că înainte de a-l prezenta distinsa doamnă făcea, prin mesaje frumos caligrafiate, unele precizări entuziaste așa încît se vedea primit pretutindeni cu o amabilitate din care dispăruse răceala proverbială și zîmbetul pe care orice londonez îl are în fața unui obiect exotic. Fără pregătirea aceasta, și-a dat seama mai tîrziu, ar fi riscat să fie împins ușurel în rolul unui prinț oriental — valah, grec, turc, sîrb (multe persoane nu reușeau să localizeze exact) iar unele minți mai confuze și ca atare cu mai solide prejudecăți l-ar fi bănuit că a lăsat acasă, pe îndepărtatele sale meleaguri, un cufăr plin cu galbeni și nestemate, un harem și o viață teribilă — amestec de subtilitate, cruzime, viclenie, lene, înțelepciune și senzualitate... Preveniți însă asupra subiectului real, îl întîmpinau cu bucuria de a întîlni copilul unei rude îndepărtate care între timp a crescut, și-a făcut o situație. „Domnul Ghica este unul din intimii lordului Stradford, s-au cunoscut bine la Constantinopol..." Astfel fusese recunoscut de toți ca unul de-al lor : o conștiință practică a lumii, și chiar pe lady Stanley o uimise la un moment dat violența adopțiunii. Secretul ? Delicatețea impresiilor de care abuza în conversația cu ea dispărea atunci cînd Sir Barough îi cerea, binevoitor, o imagine cît mai sintetică asupra situației din Principate. Își permitea să fie stăpîn pe unele idei politice foarte clare, chiar și în fața unui atît de important personaj al Regatului. „Părerea mea este că, după războiul Crimeii, țările noastre au fost smulse, ca niște orfane, din mîinile unor tutori lacomi, de mîinile unor tutori prea dezinteresați. Consiliul de tutelă le-a dat o Convenție care înlătura de la putere pe foștii revoluționari și *le tiers état*, dar în virtutea căreia Adunările elective, sub presiunea foștilor revoluționari și a burgheziei, au ales un Domnitor — unul singur, subliniind astfel că mandatul lui este acela de a răsturna Convenția. Occidentul n-a înțeles că foștii revoluționari, cumințiți de exil, și *nôtre tiers état* au deja bine dezvoltate instinctele oamenilor de afaceri." „Acesta să fie sensul

nemulțumirilor manifestate în Principate?“ „Eu așa văd lucrurile. Prințul Cuza este forțat să obțină spre gloria sa lucruri pe care puterile garante le puteau oferi la Congresul de la Paris fără mare pagubă, și lasă pe al doilea plan problemele cele mai acute ale țării : progresul economic, ieșirea din criza financiară, reorganizarea administrativă, reformele care dezbină păturile sociale...“. Aflînd de costumul românesc pe care lady Stanley îl primise din partea Sașei, miss Huskinson le întrerupea dialogul și trebuia, tandru și erudit, să-i povestească unele detalii vestimentare cu o savuroasă precizie, folosind spre buna dispoziție a doamnelor termenii autohtoni : „Iia este închisă pe gît iarna și puțin degajată vara. Pe gîtul subțire și fragil crețurile mărunte lasă pe piept o spumă de *borangic* (folosise cuvîntul românesc, explicîndu-i conținutul), strînsă în bete pe mijloc, ceea ce creează un efect de o surprinzătoare grație...“ Continuase astfel, încît doamnele, în amplele lor rochii victoriene, începuseră să prețuiască simplitatea grațioasă a portului „exotic“, căci nu le puteai clinti din ideea că Valahia și Moldova sînt undeva, spre Indii.

De aceea, figura albei lady Stanley îl îndeamnă acum să rămînă în salon, la sporovăială, în fața ferestrei zgomotoase și tot ea, cu brațul învăluit în dantele subțiri de culoarea ceaiului, îl invită dincolo, dinaintea frunzișului ușor obosit al castanilor. Numai că lunecîndu-și privirea peste valurile de verdeață, amintindu-și acordurile grave ale lui Haendel, retrăiește senzația de nelămurită teamă pe care o avusese pe peluza ca un postav al mesei de biliard dintr-un foarte select club, cînd, îmbrăcat într-o haină cadrilată, lung, lung, cu picioroange parcă de lemn, ținînd într-o mînă pipa și pe cealaltă înfundată în buzunarul pantalonilor bej, moi, îl reîntîlnise pe sir Stratford, emblema însăși a nobilului englez, prea tipic, da, prea tipic... Poate ar fi nevoie aici de un amănunt care să scoată imaginea din cadrul ei prea literal. Dacă s-ar aminti cîte ceva despre umbra care se lungea pe covorul de iarbă, o umbră lungă, pe care sir Stratford o tîra după sine cu oarecare melancolie viguroasă... Dar și ea este prea tipic englezească... Mulți lorzi, în multe

romane tîrăsc, pe fastuoasele lor peluze, elegante trene geometrice... Altceva ! Altceva ? Să fie suficientă evocarea mîinilor osoase cu încheieturile îngroșate de gută ? Sau impresia că hainele încep să atîrne pe un trup care în puțin timp s-a micșorat... Ce facem ? Ce facem ? Nu-l putem smulge pe sir Stratford din impecabila lui tipicitate ! E mai bine să-l lăsăm astfel, împleticit în umbra lui tîrîtă tandru pe iarba tunsă. Și să nu amintim nimic despre mustața albă, tăiată cu grijă și prelungită spre favoriți, care, efect al slăbirii gingiilor, începuse să-i intre în gură.

Fusese o surpriză neașteptata schimbare în statuia metalică a fostului ambasador englez la Constantinopol — omul care îl influențase mai mult decît tatăl său, mai mult decît unchiul său, nobilul, aristocratul Cîmpineanu, decît prietenul său, neliniștitul, jertfitul Bălcescu... Nu crezuse că va vedea pe chipul lui această melancolie bătrînească a privirii ! Părea un amiral care își abandonase flota din pricina unei superstiții !

Sir Stratford sfidase multă vreme vîrsta socotind-o o prejudecată. Dar în cele din urmă și-o însușise.

Pășea ca un cocostîrc bolnav, puțin aplecat din umeri, dar cu pieptul semeț cambrat. Numai superba lui aroganță — „zău, dragul meu Negri, i se adresase în gînd acestuia atît de spontan, atît de neașteptat încît acum se întreba dacă prietenul răstignit de diplomația Constantinopolului nu reprezintă pentru el cea mai intimă conștiință morală, pe care mereu și mereu trebuie s-o convingă de adevărul credințelor sale, zău, este o aroganță cavalerească, o aroganță capabilă să recunoască meritele celuilalt. Tu, întotdeauna, judeci prea afectiv, prea sentimental !“ — rămăsese întreagă, intactă, așa cum sigiliul regal trece în vreme de primejdie prin diverse mîini secrete, cu grija de a-l păstra nevătămat.

Soarele cădea dincolo de pîlcurile de pini din dreapta castelului. În urma stăpînului care le făcea onoarea de a-i întîmpina încă de la poartă, sălta un suplu setter irlandez cu fălcile căzute, ochii melancolici și urechile moi. El și Dumitru coborînd din trăsura care îi așteptase la gară se îndreptaseră spre sir Stratford. Privirea se-

meață a cocostîrcului se aplecase mai întîi cercetătoare asupra băiatului și vocea gravă emisese banalitate : „Dumnezeule, ce mai cresc copiii aceștia!“ Apoi se ridicase spre el : „Dear Ghica, dear. Nu știi ce mult mă bucur că te revăd!“ „Îmi faceți o prea mare cinste, sir!“ Și în timp ce-și strîngeau mîinile : „Îți spun sincer — la Constantinopol erai printre puținii care deosebeau sinceritatea mea de ipocrizia mea, ha, ha, îți cam duceam dorul! Desigur și pentru că, n-ai să rîzi?, în sfîrșit, încep să mă simt bătrîn și mă întorc cu plăcere, cu din ce în ce mai senină plăcere la amintiri.“ Lord Stratford făcuse vizitiului semn să plece și rezemîndu-se de soclul unei statuete baroc — o zeiță cotropită de vegetația agățătoare din care mai izbuteau să iasă cu oarecare senzuală provocare o coapsă, un braț arcuit spre sîn, capul răsucit spre poarta cu arcadă de asemenea năpădită de viță — i-a contemplat cîteva secunde, a părut satisfăcut de ceea ce vedea și zîmbindu-le prietenește, parcă asigurat de ceva, a trecut la subiectul care îl frămînta cel mai tare : „Începusem să mă tem de acum vreo doi ani, dar acum, și retezase aerul din fața sa cu mîna osoasă, e clar, nu mai am speranță... Ce vrei? întrebase, deși el nu schițase încă vreun semn de protest. Am 74 de ani! Trebuie să-i recunosc. Înainte, spusese zîmbind auto-ironic, îmi pornea mintea pe trei cărări necunoscute deodată, acum nu mai vrea să meargă decît pe unde a mai fost. Nu, nu, nu-mi voi scrie memoriile, în schimb, și sir Stratford își recăpătase pentru cîteva clipe privirea lui sticloasă, care băga în sperieți la Constantinopol autoritățile turcești, cea cu care spusese *m-am răzbunat pe ruși* cînd îi determinase pe otomani să respingă protocolul de la Viena, hotărînd astfel războiul, în schimb am început să scriu versuri! Ha! Ha! Nu trebuie să te abții, bănuiesc cît de greu o faci, din tandrețe, din prietenie... Dracu să mă ia, o fi o toană, dar eu o iau în serios. Mă plimb ore în șir pentru a *șlefui* un vers. Ha! Mi-e greu, mi-e foarte greu să-ți explic starea mea... e prea... de o dulce fadoare...“. Și avusese ocazia în cursul vieții sale să-l vadă pe sir Stratford intimidat de propria lui mărturisire. Fusese, ce mai, o surpriză colosală!

Temutul sir Stratford fîstîcit de veleitățile sale literare. Avea un aer caraghios de tînără fată în fața adulterului, după ce comisese nerușinate păcate : suflase iubitul celei mai bune prietene, își aruncase în disperare fratele bîrfindu-i iubita etc. Dar acum părea că regretă a nu se afla pur, neîmpovărat de culpabilități dinaintea celui ce dădea har poetic. Ce-i drept nu lipsea un blînd aer comic în această poveste. Lord Redcliffe continuase să calce în tăcere covorul pufos de iarbă fără să se mai uite la oaspeții săi și brusc, sărise peste propria sa monodie : „Altfel, rămîn același ! îl asigurase. N-am abdicat de la funcțiile mele parlamentare, lua-le-ar naiba !“. El găsise prilejul să-și plaseze nostalgicul mesaj : „Am deosebita plăcere să vă transmit cele mai bune sentimente din partea domnului Thouvenel.‘ Privirea lordului Redcliffe coborîse asupra pantofilor cenușii ai oaspetelui său. Se înțepenise acolo cîteva clipe înainte de a rosti : „Am aflat lucruri triste despre tînărul meu adversar. Sînt adevărate ?“ Ghica dăduse din cap știind că e vorba despre retragerea lui Thouvenel de la Quai d'Orsay, dar, zîmbind, spusese : „Mai grav este că se consideră un om bătrîn !“ „Aha ! Iată că din pricina secolului în care trăim sîntem împinși, tineri și vîrstnici, deopotrivă, spre o grabnică senectute ! Urmările egalității ? Ale fraternității ?“ „Un război maturizează, nu mă refer la cel al Crimeii, cît la cel al Constantinopolului... La 37, 38 de ani, monsieur Thouvenel a trebuit să lupte cu un... aliat redutabil !“ Celălalt rîsese încălzit de elogiul primit și exclamase prinzîndu-și palmele la spate cu zgomot și oprindu-se din mersul lui săltat : „Ce vremuri ! Ce vremuri !“ Și se grăbise să adauge : „Îmi pare rău că a obosit ! Era un tînăr talentat ! Nu poți să înțelegi mîhnirea mea !“ Sigur, era destul de complicată mîhnirea pe care un om ca sir Stratford o simțea pentru un vechi adversar care, dacă nu fusese chiar învins, fusese oricum excelent hărțuit. Greutatea de a o înțelege nu-l putuse împiedica pe Ghica de a-i oferi șanse de desăvîrșire : „Nu vîrsta contează ci numărul șanselor și nesanselor acumulate. Știți, retorica speranței pe care o practică subalternilor nu mai are efect nici cînd se concretizează într-un decret. Nici un subal-

tern nu-și mai disimulează scepticismul." „Bietul Thouvenel!" făcuse sir Stratford și se rezemase de umărul lui Dumitru parcă prăbușit de imaginea acestei scufundări lente dar implacabile a fostului rival.

Înaintînd, șchiopătat, se inflamează. Fraternizarea cu *Thouvenel în degringoladă* se datorează, evident, vechii antipatii față de împăratul său : „Napoleon va începe în curînd să se comporte ca o păpușă mecanică." Tăcuse, ridicase fruntea spre coroana unui imens plop canadian și, brusc, lăsîndu-și bărbia în piept : „M-a jucat, acest pui de parvenit m-a jucat aranjînd alegerile dvs., ah, *dubla alegere* de la dvs. ! A fost ca escapada discretă a unui tată de familie într-o casă secretă, unde își găsește subtile satisfacții ! Ce aranjament delicat !" „Pentru că n-a fost", replicase sperînd să convingă prin sinceritate. „Ei, ei, o să-mi spui că poporul era nerăbdător să-l pună pe colonelul Cuza domnitor în ambele principate ?" „Nu, cei care l-au ales erau o mînă de boieri și boiernași, amenințați de coase și furci... Împăratul..." „A dorit să deschidă o problemă în est pentru a fi liber în Italia, îl întrerupsese sir Stratford și, părăsind umărul lui Dumitru, îl prinsese pe el de braț. Nu, nu contest entuziasmul popular și nici bunacredința deputaților care l-au ales, ci faptul că atît entuziasmul unora, cît și bunacredința celorlalți au fost ușurel manipulate." Ghica nu mai apucase să replice ; lady Canning, coborînd grăbită treptele terase, îl întîmpinase cu o căldură mai degrabă meridională decît englezească : „Sînt atît de fericită să vă revăd ! Vai, Totó, cum ai crescut ! Îți seamănă extraordinar ! Ce face Sașa, scumpa mea Sașa ? Încă un copil ? Oh, sărăcuța ! Să fie fericit și sănătos !" Doamna îmbătrînise mai tare decît soțul ei, mîinile gălbui, cu vene albastre, umflate, cu pete maronii, tremurau ca frunzele atinse de un vînt subțire. Și erau reci, prea reci. Dar ce rochie frumoasă avea ! Un batist crem cu flori mici cărămizii și albastre înfoiat în jurul taliei subțiri, iar corsajul cu o platcă lungă în colț bordesită cu volane scurte albastre și gulerașul înalt prins cu panglică albastră și mîneca avînd o manșetă lungă din aceeași dantelă suplă și peste umeri un șal de mătase ca untul cu franjuri ca bronhiile peștilor din acvariul din

marele hol al casei. În salonul uriaș, cu ușile deschise spre terasă, ceilalți invitați își beau ceaiul conversînd leneș. Afară vremea nu se hotăra. Soarele cînd intra în nori, cînd plutea blînd peste parcul neliniștit, și lumina din încăpere trecea lin de la o exuberanță aurie la un cenușiu verzui păstrînd totul învăluit într-o abia reținută nervozitate.

Fusese un week-end de neuitat. Dumitru stătuse cît mai aproape de taică-său, speriat de apropiata despărțire dar și de fastul lejer, confortabil al imensului conac. Ritualul avea suavitatea lui, împingea viața spre o toropitoare visare în timp ce subiectele discuțiilor erau întotdeauna foarte vii. Lady și lord Canning erau mai rigizi, mai protocolari în Anglia decît la Constantinopol, rămînînd la fel de afectuoși față de oaspeții lor valahi, totuși Totó fusese puțin buimăcit de amestecul de tandrețe și ceremonial pe care îl impuneau relațiilor dintre cei ce locuiau temporar sub acoperișul somptuoasei case, fie ei de un rang zăpăcitor, fie rude sau prieteni. Era uluit mai ales de ușurința cu care puteai participa la dialogurile amorfe, pline adesea de stupizenii stereotipe jonglate cu dexteritate sau la sclipitoare schimburi de replici, pătrunzătoare observații sau spumoase ironii, a căror principală valoare consta în originalitate. Apoi, era servitorimea cu fireturi și fețe imobile, de ceară, care făcea plecăciuni de dimineață pînă seara, și romantismul peisajului care din orice fereastră se lăsa privit cu o vagă impudoare — sălbatic, liric, și totuși supravegheat, bine speculat în efectele sale. Noaptea, în pat, înainte de a se despărți, Ghica fusese întrebat de fiul său : „Englezii, papà, sînt născuți din Set, Ham sau Iafet ?“ Se molipsise. Avea dreptate Pantazi cînd se plîngea că ironia se ia ca rîia. „Mă tem că sînt născuți prin spori !“ se decisese el să răspundă încurajînd astfel mersul bolii. „Dar ce spori !“ Rîseseră amîndoi și-și uraseră noapte bună cu un fel de solidaritate școlărească.

La micul dejun lord Pouromby îl întrebase : „Ce le faceți celor ce vă vizitează ! Vin amețiți, confuzi, nu pot trage concluzii sau le trag atît de contradictorii încît ești tentat să te îndoiești că și-au păstrat pe acele locuri judecata întreagă !“. „Ah, fantezie avem...“ Și celălalt se

amuzase și continuase să-și ungă cu unt pîinea prăjită, ceea ce îl încurajase : „Și grîu avem...". Asta era ceva ce trebuia să stimuleze fantezia lordului Pouromby, care începuse îndată să examineze cu atenție cerul senin cu ochii săi „senini. „Să fie acesta încă unul din motivele pentru care sir Stratford nu vrea să ieșiți de sub prea ponosita hlamidă turcească ? Nu cred. Noi avem o obsesie pe care oricît am vrea s-o ascundem a ajuns cunoscută de toată lumea „drumul spre Indii.". „Turcia este în drumul spre Indii, recunoscuse el și începuse să împingă ușurel letiera spre ceainic, dar dacă rușii au fost alungați din Mediterana, și letiera avansase iar, din provinciile dunărene, și letiera mai ocolește o chesea cu gem, din Marea Neagră, rușii își vor concentra atenția asupra Asiei, și letiera se izbise ușor de ceainicul masiv de argint, adică asupra Persiei. Grîul și porumbul nostru nu vor putea menține, ca și ajutorul politic englez, pe turci, dar ele pot să ajute dezvoltarea unor țări puternice în Balcani." Lordul Pouromby zîmbise : „Fantezie, deci, aveți !" „Și grîu, și porumb, și sare, și o mulțime de minereuri încă neexploatate, și păcură și multe altele... Trebuie să fim doar învățați să le folosim. Sincer vă spun, politica engleză în Principate a avantajat Austria, nu Turcia.".

În salon, lady Canning, cu mîinile în poală, cuminte, i se adresase ca de obicei, din pricina migrenelor, cu o voce cîntată, prea înaltă : „Ce bine că n-ați venit în august, ne-ați fi prins în doliu. În iulie Charles-John, vărul lui Stratford a murit, sărmanul, și era atît de tînăr..." „Și atît de vice-rege al Indiilor, adăugase sir Stratford, aruncîndu-i o privire obosită din care trebuia să înțeleagă cît de plictisitoare fusese pentru el obligația de a-i cinsti memoria. Apoi pufnise pe nas : Clémence Canning, așa l-au poreclit pentru spiritul lui conciliant. De ce naiba oamenii blînzi și sentimentali te fac să somnolezi, iar cei cinici îți trezesc imaginația ?" „Stratford, felul tău de a vorbi despre bietul Charles-John este deplorabil !" intervenise lady Canning. „M-a călcat destul pe nervi... replicase soțul ei și cu un mic șuierat se scuturase de amintiri neplăcute. Zău, te adormea cu predicile lui !"

Se întorsese spre Ghica și zisese : „Nu știu cum să fac pentru ca lady Canning să nu uite că Charles-John este ruda mea și deci nu are obligația să-l plîngă prea tare.“ Pentru că pe ușa deschisă își făcuse apariția setterul irlandez, lord Canning începuse să se lamenteze : „N-am împușcat în vara asta nici măcar o prepeliță...“ Acesta era un subiect adevărat de compătimit și Ghica o făcuse cu mult zel. Lord Pouromby și lord Ashley, mai puțin lord Stuart intraseră într-o lungă conversație despre dresajul prepelicarilor. Se iscase o dispută aprigă, căci unul prefera pointerul, altul cockerul spaniol, unul era pentru dresajul francez cu zgardă, cu pedepse, altul pentru mijloacele afectuoase de colaborare, unul respingea educația animalului fără un joc al fricii, altul susținea că teroarea îi paralizează calitățile cele mai strălucitoare...

După lungile plimbări prin parc, prin grajduri, unde admirase cîțiva cai de rasă cu care lord Stratford se mîndrea pe drept cuvînt, după ce trecuseră călărind prin satele din apropiere, la ora ceaiului, așezați, gazde și oaspeți, sub frunzișul unor înalți platani și tei, în jurul unei mese pe care strălucea argintăria și porțelanul și vibrau încă vii fructele — strugurii, merele, bergamutele în panere și pe platouri, ca soldații la paradă salutau energic biscuiții, pișcoturile, langues-de-chat-urile și pateurile minuscule, arătînd ca fustele țărăncilor bretone, la ora ceaiului, cînd doamnele se legănau în scaunele lor de pai, iar domnii își țăcăneau tabacherele de argint cu medalioane emailate, venise tiptil-tiptil întrebarea : „E adevărat ce se spune că Prințul Cuza este un Don Juan remarcabil ?“ „Asta ar fi o formă eufemistică pentru *afemeiat ?* intervenise lord Canning învîrtind lingurița în ceașcă. Lumea bună de pretutindeni numește astfel blînd, metaforic, un viciu.“ Soția sa deschisese gura pentru a-l opri, dar întîmpinînd privirea disprețuitoare a lui sir Stratford, renunțase. Atunci Ghica vorbise calm, rezervat : „Poate e prea mult spus viciu, mai degrabă un gust foarte franțuzesc pentru frivolitate, my lady !“ Miss Pouromby rîsese : „Ah, domnule Ghica, îi răpiți prințului dvs. aura romantică pentru a-l împodobi cu o pălărie mondenă !“ Toată lumea se amuzase. „Nu, mi-ați judecat rău afir-

mația, replicase Ghica. Prințul Cuza nu are nimic dintr-un Don Juan, deși nu-i lipsesc îndrăzneala, plăcerea de a sfida morala și într-un anume sens chiar bucuria riscului — să zicem că nu s-ar da în lături să înfrunte statuia Comandorului. Prințul Cuza nu are nimic dintr-un dandy, deși nu se ferește de unele excentricități și extravaganțe. În comportamentul lui domină, este o părere strict personală, o ușurință, o disponibilitate amoroasă franțuzească, adică o oarecare gratuitate a faptelor care nu oferă, ca în cazul unui viciu autentic, acel grăunte de dramă. Nu-i reproșez frivolitatea, totuși, ci felul cum și-o exhibă ! La urma urmei, sînt și metehne mai grave, doar că nu sînt atît de lipsite de sens..." „Într-adevăr, îl susținuse lady Canning, dacă ne gîndim bine la mulți monarhi englezi nu le-am descoperi doar aventuri galante, ci și crime sîngeroase...". Dar sir Stratford, cu tonul celui ce regretă marile izbînzi de odinioară, exclamase în franceză, pentru a-și sublinia ironia : „Oh, que les temps ont changés !", iar Ghica îl secondase : „Vremuri apuse, my lady ! Vremuri ne-democratice !" „Cîtă dreptate aveți, rostise cald, limpede lord Ashley, azi trăim într-o foarte austeră plictiseală. Nici un asasinat, nici o crimă pasională...". „Eu i-aș spune *prudentă virtute,* subliniase sir Stratford. Criza de după 1815 ne-a înțeleptit... Războiul Crimeii cu toată victoria lui ne-a sleit... Austeritatea e singurul mit salvator !" „Tocmai, tocmai, trecuse Ghica mai departe, ceea ce-i reproșez prințului nostru — un prinț făcut și nu născut — este că, într-un moment de austeritate generală, căci faptul este valabil în toată Europa : la curtea reginei Victoria, la cea a lui Napoleon al III-lea, la cea a lui Alexandru al II-lea sau a lui Franz Josef, ca să nu mai vorbim de cea a lui Wilhelm al II-lea, lasă să plutească asupra funcției sale și implicit, asupra țării sale, o umbră de neseriozitate. Alteța sa crede că un *prinț constituțional* se poate purta ca orice ofițer chipeș în saloanele de provincie, cu gesturi democratice pînă la familiaritate."

În acea clipă, din rămurișul majestuos al teiului care adăpostea mica societate, o omidă mică, păroasă, elastică, se prăbușise pe mîneca bufantă a lui miss Ashley —

o dantelă ca un clăbuc de săpun primise atingerea pufoasei creaturi obraznice, parcă absorbită, ca un burete, de spuma suavă a țesăturii. El ezitase o secundă, dar hotărîse să nu atragă atenția pentru ca discuția să nu se întrerupă aici ; ceilalți, ocupați cu micile lor treburi, nu observaseră. Lady Ashley își bea ceaiul cu un zîmbet liniștit, mulțumit. „Prințul Cuza, spusese învîrtindu-și distrat lornionul, umblă pe jos pe străzile capitalei, face călătorii prin sate și mahalale, pupă țăranii înainte de a verifica legalitatea plîngerilor lor, bate pe umeri tîrgoveții înșelați de țărani, fără să analizeze situația, și împărtășește grijile zarzavagiilor nedreptățiți de tîrgoveți învrăjbindu-i pe toți... Este, cu alte cuvinte, un domnitor popular, dar criza este altă treabă !“ „Este popular fără a fi și constituțional, cum a promis !“ remarcase lord Pouromby. „În privința asta are un ilustru model !“ strîmbase din nas sir Stratford. „Există un gen de popularitate pe care îl cîștigi prin rezolvarea unor cazuri izolate, devenite repede legende, însă criza, domnilor, criza e ceva mai grav !“ „Și o legendă contează mult în Orient“, spusese lady Canning cu ochii în ceașca de ceai, zîmbind parcă unei imagini de demult. Tocmai această visătoare nostalgie pe care și-o întrețineau trezind curiozități și nedumeriri în jur, cei care trăiseră o vreme acolo, i se părea lui Ghica monstruoasă. De aceea continuase : „Deosebirea dintre Prințul Mihail Sturdza și Prințul Cuza nu este atît în faptul că unul este *constituțional*, iar altul a fost *arbitrar*, cît în acela că arbitrariul unuia se exercita în sensul profitului material personal, iar al celuilalt în dorința de popularitate. Aș spune că din acest punct de vedere Cuza este un domnitor romantic !“ Fără să înțeleagă de ce, micuța lady Ashley chicotise. Își privea nepăsătoare vîrful pantofului și clătina jucăuș piciorul în timp ce ronțăia biscuiți și chicotise aiurea. Viermele păros, trimis al cerului, se cuibărise perfid în cutele mînecii și, probabil, dezorientat, stătea la pîndă. Ghica își avîntase vocea : „Trebuie să fiu drept cu Prințul Cuza, spusese potrivindu-și calm buricele degetelor dreptei lîngă cele ale stîngii, stînd cu coatele rezemate de speteaza scaunului, țara are o îndelungată experiență a

arbitrarului și de aceea la noi nici un ministru nu se miră cînd cetățeanul de rînd apelează la el, direct, pentru orice fleac, neavînd încredere în funcționarul corupt însărcinat cu treaba respectivă. Schimbarea atît de radicală a naturii domniei a determinat nașterea unor mari speranțe nu numai naționale, dar și personale ; administrația rămînînd pînă una alta aceeași, s-a întărit tocmai centralismul, tocmai mentalitatea trecutului că numai Domnitorul îți poate rezolva totul, de la pensia unei văduve, la litigiile de moștenire, de la soluția unui proces la obținerea unei slujbe..." Omida reușise să răzbească prin învolburata dantelă și se tîra energic, mărunt, în derivă și lui Ghica îi venise să strige : Iat-o ! însă Roby, setterul irlandez al lui sir Stratford, aflase, dar stăpînul său își vîrîse degetele osoase în lațele arămii ce i se revărsau din tivul urechii și mișcarea amînase din nou revelarea primejdiei. „Poporul avea nevoie de manifestările de simpatie pe care i le arată Domnitorul, de gesturile lui democratice, pentru că de o sută, de două sute de ani s-a dezobișnuit să-și vadă suveranul. Vodă stătea pînă acum închis în palat sau trecea în caleașca lui somptuoasă și m-ar mira să fi avut vreun fanariot o imagine concretă despre populația căreia îi conducea destinul. Este aproape de necrezut pentru un bucureștean că poate întîlni seara, pe stradă, pe însuși capul țării." Omida maronie se hotărîse să urce eroic pe umărul distinsei femei care, neștiutoare, își clătina alene piciorul și arunca soțului ei priviri galeșe. Ghica simțise că e vremea să cam încheie ideea, dar lord Pouromby se precipitase : „Cuza trebuie să aibă, în fond, un sentiment de adîncă recunoștință acestui popor care l-a ales cu ghioage, cuțite și furci..." „Are mai mult, mai mult decît atît, sir, are chiar o imagine foarte concretă a acestui popor, asta vreau să explic. Cuza n-a fost născut într-un leagăn princiar, a înghițit exilul, funcțiile de provincie, are o idee foarte concretă despre popor, nu una abstractă și chiar o venerație pentru țăran. Și știe să o speculeze. Însă problema cea mai importantă pentru noi acum este, evident, nu popularitatea domnitorului, de aceea chiar cei mai naționaliști oameni politici moldo-valahi au ce-

rut un principe străin, ci eficiența lui.“ Viermișorul făcuse ultima buclă înainte de cusătura dintre mînecă și corsaj. Nu mai avea mult timp, chiar dacă mersul lui temerar dar oscilant părea foarte anemic. „Nici o altă dezamăgire n-a împins populația mai violent spre apatie ca această speranță de schimbare pe care a stîrnit-o Convenția și înnoirea statutului Domnitorului, și nici o poftă de putere n-a fost mai bine servită. Lipsa unei reale restructurări sociale și spectacolul gratuitelor bătălii politice a moleșit entuziasmul poporului. Poliția este nevoită de la o vreme să plătească aclamațiile de la marile ceremonii, căci oamenii nu văd, pînă una-alta, decît un democratism superficial, iar reformele grave sînt mereu amînate.“ Canalul mînecii fusese trecut. În mod absurd vietatea își plimba podoaba cililor în jos pe marginea corsajului și nimeni n-o observa afară de Ghica. Mai mult, sir Stratford, scărpinînd creștetul lui Roby, mormăise : „Alexandru Cuza a gustat din mărul ambiției și cine gustă din porcăria asta nu se poate mulțumi cu o singură îmbucătură.“ Ghica își îndepărtase degetele cu o bruscă mișcare de triumf. Își trăsese picioarele sub scaun și voise să înainteze în spațiul deschis, amintind de oarecare înclinări spre ruși ale prințului Cuza, dar lord Pouromby spusese, cu seninătatea ochilor săi răspîndită pe chipurile destinse ale celorlalți : „Am impresia că acordarea de către sultan a unirii pe timpul domniei lui Cuza este *une cible.* Consulul Green spune că prințul a început să fie pentru mulți un fel de unchi bogat a cărui succesiune este foarte atrăgătoare pentru pretendenți.“ Avusese timp să mai spună : „Consulii atrag insistent atenția asupra clauzelor Unirii, iar Cuza se străduie să le treacă cu vederea ca să obțină acel entuziasm popular ușor sleit.“ Își împreunase la loc buricele degetelor cu un gest care i se păruse și lui pedant, greoi și se repezise să șteargă această impresie puțin neplăcută cu o ironie care să înviora atmosfera : „Oricine ar vrea putere azi în Principate trebuie să pornească de la constatarea că răul existent se datorează unei stări de ingrată tranziție : ceea ce a fost nu mai e, iar ceea ce va fi nu este încă.“ Ceilalți rîseseră și el nu mai continuase

pentru că era prea tîrziu. În timp ce lady Stratford începuse o anecdotă ce evident o amuza în primul rînd pe ea, anticipînd efectele, un țipăt sfîșiase parcul. Lady Ashley întinsese brațele albe înainte, apoi țipînd și plîngînd își scuturase cu oroare corsajul determinînd astfel o catastrofă — omida se strecurase perfid între sîni și ce făcea acolo era greu de imaginat fără să simți o mică bucurie răutăcioasă și leneșă. Biata femeie alergase spre casă urmată de soțul ei uimit și neliniștit, nimeni nu înțelegea ce se petrecuse și doar cu greu, printre sughițuri isterice, se deslușise isprava viermișorului cel îndrăzneț. Ghica se ridicase ca și ceilalți simulînd mirarea, surpriza, mila, compătimirea, apoi bărbații se reașezaseră. Lady Canning și lady Pouromby se repeziseră să o salveze pe lady Ashley. Urmase o scurtă tăcere pe care sir Stratford o rupsese legănîndu-se pe picioarele din spate ale scaunului său, adresîndu-se lui Ghica, dar și celorlalți pe care îi lua ca martori : „Mi s-au confirmat bănuielile. Unirea a fost la dvs. ceea ce a fost legea electorală din '32 la noi, spusese, și capetele englezilor se clătinară și zîmbetele ironice se aninaseră de buzele lor subțiri. Părinții credeau că-și vor aduce copiii pe calea cea bună, săracii că se vor îmbogăți, țăranii că vor căpăta pămîntul lor, negustorii că li se va vinde marfa, burghezul că va avea drept de vot, fetele că se vor mărita bine, tinerii că li se vor deschide cariere strălucite, chiar și scriitorii în cămăruțele lor igrasioase că viitorul va fi luminos, deși istoria le-a dat de atîtea ori o strașnică lovitură cînd au fost prea utopici. La dvs. bate clopotul dezamăgirii... Ce-i de făcut ?“ Ghica își lăsase pleoapele grele peste ochi și privise liniștit parcul. Ce avusese de spus spusese. Mirosurile de pămînt jilav, de vegetație putrezită și de ceai fin se amestecau puțin lînced. Lady Ashley se întorsese cu rochia schimbată, surîzătoare și încă agitată, ca eroina unei incredibile aventuri care trebuia comentată, dar ceva din prospețimea ei dispăruse și felul nervos în care povestea ce i se întîmplase părea pur și simplu indecent. Fusese, orice s-ar spune, victima unei agresiuni corporale... și ochii bărbaților sticleau vesel ca ai unor animale în fața unei prăzi ușoare.

Amintirea acelei după-amieze în care convinsese trei englezi (şi ce englezi !) de avantajele unor investiţii în Principate îl hotărăşte să aleagă fotoliul din salon de unde poate urmări strada şi Montpellier Square — un colţ al triumfului burghez, vînzoleala unei senzualităţi economice. Este puţin dezamăgit de „instrucţiunile militare" ale lui lord Stratford, cum le numise cutra de Pantazi căruia îi plăcea din cînd în cînd să dispreţuiască onorabila ipocrizie. Bătrînul lord îi vorbise de nevoia de a uni opoziţia. „E singurul mod în care un principe capricios poate fi ţinut la respect atunci cînd are de gînd să-şi facă exclusiv guverne personale."

Îi este foarte limpede acum că Occidentul nu are chef de modificări pe acele meleaguri îndepărtate. Trebuia convins cu multă, multă răbdare. Lord Stratford fusese unul din cei care îl învăţase că ideile se nasc şi au chiar şansa de a deveni arogante, deci nu capătă substanţă decît cînd sînt puse în slujba intereselor şi a instinctelor. Unirea o socotise o idee arogantă, atît. Acum începuse să bănuiască un interes englez în ea ?

Îi folosise ambiţia, dar şi ambiţia lui îi folosise influenţa. Problema era ce putere mai avea această influenţă, dacă nu cumva doar una de stimă. „Ce posibilităţi îţi dă viaţa sub numele de politică ? Un joc al minţii şi al vanităţii ? Este mult, este puţin ?" Alungă asemenea întrebări cu un gest scurt al mîinii, cum ar alunga nişte muşte lipicioase. Îi devine limpede situaţia. „Ori sir Stratford nu mai are nici o influenţă şi deci nici păreri, cel mult amintiri, ori viziunea politică a Angliei pentru Principate este foarte vagă şi nu i se pot preciza decît nişte limite de acţiune — foarte largi. Una este că *alesul naţiei* nu este agreat, alta că un prinţ străin este la fel de puţin simpatic, alta că tulburări la Dunăre nu plac preferîndu-se o stabilitate oricît de precară. Stabilitatea unei mlaştini, domnilor ! La faţa locului terenul e alunecos, domnilor !" Va pleca înapoi acasă, mulţumit că ceea ce avuse de spus spusese. Trebuia să mai treacă timp pentru a se şi auzi ceea ce spusese. „Evident, trebuie timp, vorbim doar peste valea frenetică a Europei."

VIII

Iarna, conacul de la Ghergani capătă o austeritate, o trufie care îi plac. Exuberanța parcului sub lumina verii (chiar și sub lumina ploii de vară) îl face mai cochet, mai frivol — loc de trîndăveală, de flecăreală, de joacă spirituală, calambururi, perdelele fluturînd în afara ferestrelor prin care se revarsă acordurile pianului —, dar acum în noiembrie și începutul lui decembrie 1862, ningînd abundent, casa, cu obloanele ferecate, cu hornurile sfîrîind bătrînește ca niște pipe trase grav de oameni importanți, cu cărările înguste săpate în zăpadă — frînghii ce-o leagă de poartă, de atenanse, de curtea cu păsări și de aleile parcului, devine puțin ursuză și-și împinge stăpînul spre gravitate.

De aceea scrie.

În serile lungi, în cabinetul de lucru, quinquet-ul arde continuu și proiectul de reformare a comunei („România înseamnă satul? Ei bine, trebuie s-o modernizăm pornind de la comună!") este gata, mîine Ghiță i-l duce Sașei, la București, și ea îl va da tînărului Odobescu pentru *Revista română*.

Dimineața vînează lupi, iepuri cenușii-roșcați, cu frumoase urechi ciulite.

Lîngă hîrtia de scris, penele și călimările turcești de pe biroul lui stau cutii de cartușe, pungi cu praf de pușcă și săculețe cu alice. Pușca atîrnă pe peretele din față. Cînd își ridică ochii de pe lucrare, de pe cărțile pe care le consultă dă de forma ei elegantă, de luciul țevii și al patului de lemn — e o carabină franceză model 1857, o cumpărase la Smirna de la un armurier neamț. Într-o cămară specială din spatele casei sînt întinse pieile bătute în cuie.

Scriind are senzația că întreaga clădire îl protejează, pierdut în burta chitului, avînd roată deasupra hîrtiilor lumina pe care un abajur gălbui o împiedică să se răspîndească în cameră și care parcă îl ține și pe el în afara rampei pe care se desfășoară spectacolul, trăiește liniștea înconjurătoare ca pe o izbîndă. Dincolo de roto-

colul de aur al quinquetului lumea doarme : parcul, cîmpia, Vlahia, Sașa și lord Stratford, Parisul și domnișoara Brulot, Prințul Cuza și metresele sale, istoria, trecutul și viitorul, ambițiile și ura, Constantinopolul, Bălcescu și *defuncta noastră revoluție,* scaunul de vicepreședinte al Camerei, Catargiu asasinatul și asasinul său, marea Rusie și frămîntata Italie...

Totuși, nu, ambițiile nu dorm.

În clipele de relaxare își permite să născocească strategii politice.

Își împreună palmele și spune : „Eu sînt oaia cea pierdută..."

Nu vrea să se arate încă în București pentru a nu fi luat ca un mesager al Occidentului, al acelei misterioase Anglii în care tot românul vede o forță ocultă, nu vrea să se agite prin saloane, lasă pe deputați, miniștri, oameni cu funcții și cei în căutare de funcții, camarila și doamnele care trag sforile cu multă grație să mestece evenimentele pînă cînd ele devin transparente și fade, iar iritarea crește și se difuzează ca un virus.

Preferă să se certe cu Louis, nu pentru că acesta și-ar fi păstrat aerele lui superioare de produs al civilizației în peisajul barierei, ci, dimpotrivă, pentru că începuse să se *valahizeze* și nu mai avea nici un haz — își pierduse spiritul activ și trufaș, trăncănea mult, avea chiar tendința, cînd îi aducea măsuța de ceai, să se așeze pe un fotoliu de vis-à-vis ca să-și dea cu părerea, improviza anecdote vesele și cu tîlc, era din ce în ce mai inventiv într-un sens practic : „Ce-ar fi să vindem (și pluralul îl scotea din sărite) domnului Corbu porumbul din anul viitor ?" Trebuia să-l țină la distanță și-i născocea porunci absurde.

„Ce faceți acolo ?" îl întrebase într-o scrisoare Bălăceanu.

Aștepta. Din punctul de vedere din care știa că i se adresa acesta nu faptul că vîna, nu faptul că se preta la „teorii" conta, ci faptul că tăcea. Mîzgîlise pe o hîrtie un răspuns foarte laconic, foarte neliniștitor pentru prietenul său din pricina unei oarecare volute abstracte — nu era genul celor care să accepte asemenea expli-

cații, deși vag le admira : „Vrem să modernizăm România ? România înseamnă satul. Satul trebuie modernizat. Scriu un proiect de reformă a comunei ! Poate o vrea cineva să creadă în el, poate vreun ministru fără program va face caz de el, cine știe ?"

Îl și vede citindu-i rîndurile și începînd să bănuiască oarecare leneșe manevre.

Ziarele trimise de Sașa, odată cu praful de pușcă și pungile de alice, vorbesc despre foarte prețioase evenimente.

Ochii îi joacă pe rîndurile tipărite.

„Tiranii trec, patria rămîne," afirmă „cea de-a patra putere a regimului constituțional".

— Tiranii trec și vin, prințe, spune Rigani care s-a înfruptat pe drum, de la București la Ghergani, din ziarele lui. Tiranii trec și vin, iar patria rămîne vai de capul ei !

Ghiță pufnește pe nas. Rămînînd singur cu Ghica, în șanțul din marginea pădurii, mormăie :

— Patria lui ! Ați auzit, patria lui ! Afurisitul ăsta de grec o să ajungă să ne vorbească de strămoșii lui, dacii și romanii !

— Lasă-l, Ghiță, e un om de treabă ! E mai bun Burlamache ?

— S-au obrăznicit toți veneticii ăștia...

Cînd ziarele vin greu din pricina zăpezii, apar tot felul de indivizi neplăcuți, aroganți chiar și în umilința pe care o afișează, dar care colportează vești :

— S-a suprimat fițuica aceea, *Buciumul,* spune domnul Vassili, alt venetic, cu zîmbet satisfăcut. Speră să-i facă plăcere boierului de la Ghergani o atare faptă, căci *fițuica* îl tot ironizase în ultima vreme.

„Asta e bine !"

— Dar, vedeți, *tinerii regenerației,* cum se numesc, au început să se agite, se consideră nedreptățiți de cei de la '48 care, chipurile, le-ar bloca ascensiunea. *Buciumul* se dă drept revista lor...

„Asta e rău !"

Ghica stă cu spatele la el și privește ninsoarea de afară. *Tinerii regenerației* nu au pălării Bolivar cu pa-

naje tricolore, nu sînt semeţi, sînt pur şi simplu obraznici nu vor schimbarea lumii, ci preluarea puterii...

— Un transport de arme ruseşti destinate Serbiei a fost interceptat pe teritoriul românesc de agenţii consulatelor şi domnii consuli s-au prezentat la Palat pentru a cere sechestrarea armelor, continuă Vassili lipindu-şi mîinile de şoldurile late.

„Asta e şi bine şi rău !".

Cuza ştie să fie demn în asemenea situaţii, cîştigînd simpatia publicului consumator de gesturi înalte, teatrale — ceea ce este rău. Dar Cuza dovedea în această împrejurare relaţiile foarte strînse pe care le avea cu Rusia şi domnii de la Londra îşi vor aduce aminte de cuvintele sale. Ceea ce este bine. Nu numai în faţa conservatorilor şi a liberalilor, dar şi în cea a politicienilor francezi, englezi şi austrieci, Prinţul face o piruetă riscantă.

Ghica se uită cam pe sub pleoape la cel ce-i stă cu un picior pe marginea covorului şi altul pe parchet şi-şi lasă dîrele de zăpadă topită să-i curgă pe carîmbul cizmei, plin de jenă, dar fără să se mişte.

Deodată apare Nicole, grăsuna bucătăreasă angajată de Saşa cu un an în urmă (spre marea bucurie a lui Ghiţă care renunţă la naţionalism cînd o vede). E veselă nevoie mare şi ţine în braţele dolofane tot felul de şerbeturi în pahare de cristal, cubuleţe de ciocolată şi alune. El, gazda, cum s-ar spune, rămîne uluit de propria lui ospitalitate. Generozitatea lui Nicole, zgîrcioabă notorie, excesul ei de bunăvoinţă şi de bune maniere faţă de Vassili i se par suspecte. Înghite spectacolul cu noduri, în timp ce Vassili, modest, puţin fără chef, dar politicos îşi molfăie şerbetul şi cofeturile. Pentru a trece momentul penibil, tot el scoate *Morning Post* din buzunarul vestonului de velur, ca pe un obiect de preţ, aşa cum armenii îţi scot de sub tejghea un pandantiv vechi sau o carte rară cînd te văd cunoscător.

Cunoscătorul tresare.

Ziarul lordului Palmerston se grăbeşte să spună că Turcia ar putea cu această ocazie — a armelor sîrbeşti — să-şi *depună* valahul ! Pentru lordul Palmerston, Valahia este Moldova şi Moldova este Valahia, niciodată n-a

putut să le așeze ca lumea pe una la nord și pe alta la sud, dar de la înălțimea funcției sale acest amănunt nici nu contează.

„Este bine !"

Nicole a părăsit încăperea numai zîmbet, numai recunoștință.

— Mda, face Ghica vag, ridicîndu-și ochii de pe ziar. E ceva foarte interesant.

L-a lăsat pe Vassili să aștepte lectura pînă la capăt fără vreo vorbă și nu i-o va spune nici acum. Pupilele i se îndeasă sub pleoape și pare că nu-l preocupă deloc prezența vizitatorului său.

— Armele sîrbești venite din Rusia, după abilele demersuri ale Prințului și ale lui Miloš Obrenovici au ajuns la destinație, spune acesta mutîndu-și piciorul drept în locul celui stîng și invers pentru a se vedea încă o dată politețea sa infailibilă. „E un domn, ce mama dracului !" Ca atare își îndreaptă spinarea, își așează ușurel lavaliera jilavă și se uită pe fereastră visător.

— La Cameră ? întreabă Ghica.

— S-a discutat bugetul. Scandal mare între deputați și guvern !

„Asta e bine ! E foarte bine !"

— Opoziția de toată mîna atacă ministerul...

Vassili își mișcă ritmic umerii, a înaintat doi pași pe nevăzute. Stă acum lîngă biroul lui și zîmbește serafic. Totuși, și-a mestecat *tratația* în picioare, dar dacă mai stă mult de vorbă cu el nu va mai aștepta invitația, se va așeza pur și simplu pe scaun. Are o privire șireată și-i dă drumul celei mai perfide vești :

— Se zvonește că Prințul îl agrează din ce în ce mai tare pe domnul Kogălniceanu, s-ar putea, se zice, să-i dea guvernul.

Asta este suficient de rău pentru ca vizita domnului Vassili — caleașcă mai elegantă decît cea a lui Bibescu, blană mai somptuoasă decît a lui Constantin Șuțu — să-l exaspereze. Se debarasează de el repede, repede, clipind des.

La dejun, i s-a servit caviar — de la Vassili.

A cerut rachiu, i s-a dat un excelent rom — de la Vassili.

S-a hotărît s-o oprească pe Nicole pe cînd ieșea cu tava încărcată de migdale, fistic și năut — de la Vassili, și a întrebat-o ce vrea acest nabab.

— A vîndut casa de la Galați? a răspuns interogativ Nicole în stilul ei pedagogic. A mîncat banii și a venit să închirieze hanul din Ghergani!

„Lua-l-ar dracu de venetic!" face Ghica și faptul că a picat în boala lui Ghiță începe să-l îngrijoreze.

Nicole se apleacă peste masă și șopotește:

— Pretinde că soția lui, Catherine, vrea să trăiască sau să moară aici!

„Ah, ah, Catherine! Oloiul acela de supă! Da, este de pe aici, fata fratelui popii, nepoata popii Atanasie? Dracul s-o ia! Doamne, iartă-mă! De ce nu? Să trăiască sau să moară aici? Evident, au și alții dreptul să se simtă gherganieni!"

Asta nu este nici rău, nici bine!

Este o prostie cu tîlc. Atît.

Îi oferă tîlcul pentru a salva prostia.

Vassili va fi hangiu la Ghergani, deși se poartă ca un milionar tocmai pentru că a scăpătat. Trebuie să i se mai dea o șansă de ascensiune sau de nouă scăpătare, e genul care perseverează și de care trebuie să te ferești. Știe atît de frumos să risipească, să dăruiască din interes încît nu se înțelege de ce s-a apucat de comerț! Un nonsens căruia merită să i se analizeze demnitatea. Catherine, soția lui, e o femeie grasă, grasă și care a fost frumoasă, frumoasă. Din trecutul ei i-a rămas aplombul, siguranța stupidă a replicii, din trupul ei n-a mai rămas nimic decît o gelatină informă. Pe Vassili a reușit să-l feminizeze. A luat el însuși proporții. Șolduri late, umeri pufoși și gesturi delicate, vocea cîntată, melodioasă a unei femei care alăptează. Pentru a stimula în ceilalți încrederea în reușita afacerii lui, Vassili adună rețete de mîncăruri, de prăjituri. L-a auzit, cînd dădea să intre în bucătărie pentru a urmări tăierea vînatului, întrebînd-o pe Nicole cu un interes aproape pedant:

— Aluatul trebuie să fie vîrtos?

Se ridicase în picioare văzîndu-l în prag, își strînsese hîrtiile inginerești și-și scoase ochelarii cu un gest cochet. Apoi sfios :

— Ce să facem, prințe, meseria...

Spusese aceste cuvinte așa cum rostea doamna Șuțu : „Cel de sus să ne ajute, sănătate să fie, căci în rest nu ne lipsește nimic !“ Îl forțase să-i zîmbească încurajator și, întorcîndu-i spatele pentru a privi cum spintecă Ghiță căpriorul, Ghica înțelesese cît de aproape este Vassili de scopul său. Pulpa cu vinișoare albe și roșii ca o dantelă avea deasupra o pieliță subțire, transparentă. Cuțitul trecuse fin pe lîngă încheietura cartilaginoasă a femurului și înainta precaut pe linia mușchiului. „Dacă patriotul acesta de Ghiță nu rupe carnea și despică pulpa fără accidente, îi dau lui Vassili hanul !“ Așa a fost. Așteptase, și ținînd carnea în mînă o examinase atent, operă de maestru !, apoi se adresase peste umăr grecului :

— Da, domnule Vassili, m-am gîndit, îți arendez hanul !

Ghiță înfipsese cuțitul în masă, Nicole ridicase brațele a victorie spre Vassili, acesta se aplecase tot peste proiectele lui inginerești de prăjituri și budinci...

Ieșise din bucătărie numai ca să nu fie asficsiat de recunoștința ipochimenului. „Am cedat ca în fața capriciilor unei femei, asta este !“

Întors în camera de lucru simte că pielița aceea fină, albicioasă i s-a așezat peste privire.

E timpul să părăsească locul acesta, să-și facă apariția în capitală.

Ninge, ninge cu fulgi mari, blînzi.

La Ghergani începe să i se moleșească viața, începe să aibă relații cu bucătăreasa, hangiul și cei cinci țărani vînători, cu Nicole care primește încîntată plocoanele cu aerul că totul este cum se cuvine și cu Louis care a ajuns un fel de mahalagiu bucureștean — îi place berea la țap și conversația politică, este un conservator convins și-și critică pînă și stăpînul pentru ideile lui prea liberale !

Da, da ! Spre capitală !

IX

Panu își ține paharul în mînă. Cînd vorbește cu vocea lui zumzăită, de viespe leneșă, lichidul se clatină, parcă ar vibra ca un animal credincios la glasul stăpînului.

— Sînt foarte mîhnit de întorsătura lucrurilor, spune exuberant. Ce ne facem ? întreabă fără mare îngrijorare.

Este în vervă pentru că polemica din Cameră l-a adus iar *în față*. Întîlnirea de azi cu Ghica este o confirmare. Obrajii subțiri au o strălucire sidefie.

Cu cîteva clipe înainte își tamponase fruntea transpirată și-și îndesase batista în buzunarul hainei ca pe un program electoral.

Bălăceanu, cu degetele mari vîrîte în răscroiala vestei de mătase, îl privește cu un fel de uimire camaradească :

— Dragă, susură el, nu înțeleg ! Voi l-ați ales primii !

„Ce frumos o ia !“ Ghica admiră jocul. Înaintea venirii lui Panu își repartizaseră rolurile. „Eu îi voi tot aminti de vremurile eroice ale căimăcămiei sale. Una că merită, alta că ne folosește !“, propusese Bălăceanu, lăsîndu-i lui partea dificilă, dar practică. Își luase adică sarcina *pregătirii* pacientului pentru operație.

În acest moment începea să simtă tactica *pregătirii*. Bălăceanu nu era un prostovan care să se repeadă cu laudele pentru a cîștiga simpatia victimei sale. O lua „oblu“, cum ar fi spus Papiu-Ilarian, ataca ușurel, irita nițeluș avînd un întreg arsenal de pușcoace laudative cu care să intervină apoi „plauzibil“, acesta fusese chiar termenul lui, „plauzibil“, în laudele obligatorii. Oaspetele nu trebuia să plece de la el cu impresia că fusese adulat grosolan, ci temeinic.

Și iată-l deja avînd o oarecare stînjeneală. Se explică :

— Puteam noi crede într-o asemenea evoluție ?

„Ah, sigur, sîntem într-un secol care a făcut un mit din evoluție ! Nu trebuie să uităm."

Lichidul roșu vibrează.

— Am o explicație, spune Panu. M-am gîndit mult.

„E genul care se gîndește mult, mult !"

Se așează mai solid în fotoliu și întinde mîinile în față, după ce a lăsat paharul pe marginea măsuței.

— Fiecare om, începe Panu, are un prag al ambiției, așa cum metalele au o temperatură de topire, nu ? Se vede că vrea să fie didactic, aruncă ambilor priviri jucăușe și-și flutură palmele ca niște aripi convergente. Ei bine ! Imaginați-vă un om — și degetele stîngii lasă o blîndă umbră pe tapetul gălbui al camerei în dreptul lui Panu — care știe ce face, un om avînd ambiția pînă aici, și trage o linie imaginară cam la nivelul crizantemelor care strălucesc miraculos dintr-un vas de porțelan așezat pe măsuță, și, deodată, se vede propulsat aici, și palma trage o linie aproape de tavan profitînd de lumina joasă a lampadarului ; ce se petrece cu el ?

Bălăceanu se foiește. Ar zice el ceva, dar se abține.

Pentru Panu este limpede, de aici pînă aici. Însă nu este convins că și ceilalți realizează saltul psihologic și o ia mai lent în raționament :

— De ce a pierdut Napoleon campania din Rusia ? Ochii jucăuși aleargă de la unul la altul. Un mic caporal s-a văzut stăpînul Franței, al marii Franțe revoluționare. Înțelegeți ?

— Cam înțelegem.

— Apoi stăpînul Europei, al marii Europe civilizatoare ! Palma îndoită ca un cioc de rață a lui Panu a încremenit în aer. Destinul nu se suprapune ambițiilor noastre, chiar mai mult uneori le batjocorește ! Napoleon încălcînd teritoriul rușilor a sărit cu ambiția dincolo de propriul său destin, așa cum destinul lui îi sărise dincolo de ambiții. Dar cine ar mai fi putut judeca lucid cînd soarta i-ar fi oferit atît de mult ? De la un anumit moment oricare dintre noi ar fi fost încredințat că îi este permis totul, iar cei din jurul nostru uluiți de această evoluție ar fi fost și ei încredințați de misterul sălbatic al ființei noastre. Destinul îți oferă o șansă imensă,

nesperată în care aruncă sămînța propriei tale pieiri. De ce toate astea ?

Întrebarea este lăsată să se zvîrcolească o vreme printre cei de față. Bălăceanu cu brațele încrucișate pe piept așteaptă rezultatul analizei, abia reținîndu-și ironiile, Ghica, somnolînd cu pleoapele lăsate peste ochi într-o expresie aproape tîmpă : „Chiar, de ce ? Lua-m-ar naiba, nu știu de ce Napoleon i-a zgîndărit pe ruși !"

— Trecerea pragului de care vorbeam produce o jubilație fatală, nu exagerez cînd spun fatală, rîde Panu așezîndu-și palmele pe genunchii cuminți, se petrece în individul respectiv o ruptură, se frînge pentru el însăși logica lumii, atunci cînd i se împlinește ceea ce conștient nici nu dorea, cînd i se împlinește absurdul. Am putea spune că Napoleon dorea subjugarea Austriei ? Am putea spune că hatmanul nostru cel frivol dorea să fie prințul a două țări ce-și visau de mult unirea ? Toute proportion gardée, merită să ne aplecăm asupra ideii că există un prag de suportabilitate a propriului destin excepțional.

Pentru Bălăceanu conversația este destul de nostimă. Scoate mici icnete antipatice și dă din cap aprobator spre Panu. De afară, se aude viscolul biciuind copacii, zidurile, ferestrele, iar ușa ce dă în balconașul minuscul se zgîlțîie furioasă, Ghica se îndoaie din șale pentru a auzi mai bine perorația, dar se lipește cu privirea pe moldoveanul cel teoretic : „Bietul Panu ! Băiat oarecum sărac, ajuns caimacam, și-o fi crezut destinul mai generos decît a fost. Destinul l-a încurajat, a fost deci curajos, demn, chiar trufaș, și iată-l rătăcit printre politicieni mărunți... Speră oare ca destinul să-i mai facă o surpriză, să-i dea o lovitură glorioasă ?"

— De ce să n-o recunoaștem, Cuza a înnebunit cînd și-a văzut viața răsucită astfel... S-a trezit brusc aruncat printre cei mai mari ai lumii, corespondență particulară cu Napoleon, conversații pe canapea cu Sultanul, prietenii cu principii vecini...

Gura lui Panu se strîmbă elocvent. Ceilalți se amuză. „Are haz din cînd în cînd."

— ...Am auzit că Prințul Miloš i-a trimis, în semn de recunoștință pentru armele alea rusești, o frumoasă sa-

bie cu o frumoasă inscripție : Amico certo in re incerta...

Și-a ridicat sprîncenele încrețindu-și fruntea în trei cute groase :

— ...stă în toate cărțile de istorie în rînd cu Mihai Viteazul, Ștefan cel Mare, Constantin Brîncoveanu...

Mîinile cu degete pedagogice prind din nou paharul. Soarbe încet, relaxat și-și mută privirea asupra lui Ghica :

— Tocmai această nebunie îl va pierde.

— Nebunii au o deosebită forță fizică ! remarcă Ghica, dar își dă seama că sarcasmul n-are ecou.

— S-a înconjurat numai de oameni venali care îl laudă și care îi tolerează slăbiciunile, are impresia că tot ceea ce face este legitim, iată semnul pierderii...

Valetul lui Bălăceanu le anunță că este gata masa.

„Cina de taină ? Cine va fi vîndut ?" se întreabă Ghica. „Ah, desigur, norocosul cu destin prea generos !"

Sufrageria mică, austeră, parcă ar fi chilia unei mînăstiri, are o masă lungă florentină cu scaunele solemne de jur împrejur, un dulap de stejar pe partea dreaptă. Pereții albi de var au deasupra dulapului, împodobit cu sfeșnice de argint și fructiere grele, două farfurii de faianță italiană, iar ceilalți trei nimic, o albeață de hîrtie. Lampa olandeză cu lumînări de spermanțet arde fără strălucire.

Cina este pe măsura lui Bălăceanu, care își toarnă fantezia în replici, nu în aparențe snobe și parcă pe gustul lui Panu căruia menuu-ul fără complicații snobe îi surîde. Stă fața în fața cu Ghica și mestecă leneș ca și cînd i-ar lipsi apetitul. Mușchiul de vițel cu sîngele zemuind deasupra și cu gălbenușul de ou ca un ochi ce spionează gurile flămînde, uitînd discreția cuviincioasă, dispare însă metodic, tăiat cu atenție.

Ghica are senzația că micul apartament de la Hugues al lui Bălăceanu seamănă cu o nacelă plutind pe o apă tulbure. Este, fără să-și explice de ce, neliniștit.

Gazda a ajuns la apogeul rolului ei :

— Ați avut un curaj extraordinar ! îi spune lui Panu care taie calm mușchiul și se avîntă cu plăcere în evocarea vremurilor cînd, caimacam fiind, a adus, într-adevăr, românilor Unirea.

— Mi-aduc aminte, se avîntă, de vizita lui Afif-bey cînd ne-a citit depeşa lui Fuad-Paşa. Ha ! Ha ! Ne cerea unanimitatea în hotărîri şi parcă îl ţinea de mînă pe Ştefan Catargiu care privea pe sub sprîncene ca un elev pîrîcios venit cu tata să-şi apere neruşinarea ! L-am întrebat pe turc dacă este o depeşă oficială. Pentru că nu voiau să dea un ton prea fioros afacerii, s-a eschivat şi atunci l-am invitat în cabinetul meu particular, ca pentru o scrisorică intimă. Ha ! Ha ! Îl mai văd încă pe Vasilică Sturdza bîţîind din cap jignit şi pe Alecsandri cu impecabilele lui dungi la pantaloni stînd drept şi încruntat. Ascultam uluiţi ! A fost de ajuns să-l ameninţăm cu demisiile noastre pentru ca Afif să ne asigure de linişte, multă, multă linişte...

Furculiţa şi cuţitul lui Panu dansează vrăjitoreşte deasupra rămăşiţelor din farfurie. În încăpere miroase a sos picant (piper, cuişoare, enibahar !), a pîine prăjită şi vin roşu de Panciu. Ghica a uitat să mai asculte. Zîmbeşte cu ochii aţintiţi asupra lui Panu, înghiţind absent feliuţele de carne pe care le taie cu gîndul aiurea :

— Ceea ce detest foarte tare, declară Bălăceanu demonstrativ, este grandilocvenţa, gesturile patriotice prea teatrale !

Ghica îi aruncă o privire cercetătoare : „S-ar putea să fie sincer !"

— Dumneata, continuă gazda înclinînd capul plin de admiraţie spre Panu, dumneata n-ai făcut din sentimentele şi din faptele dumitale politice un spectacol ! Iată de ce îţi port un mare respect, ţi-o spun fără să vreau să te flatez, ci pentru a exprima una din cele mai profunde convingeri pe care le am. Nu ai vînat popularitatea şi ai făcut cele mai eficace gesturi politice ! Este absolut firesc să te înţelegi bine cu prinţul Ghica, un om cu aceleaşi metehne...

Panu, uşor fîstîcit, şi-a abandonat instrumentele şi clipeşte des cu mîinile aşezate cuminte de-a dreapta şi de-a stînga tacîmului. Bălăceanu cîntă ca Papageno, cu un flaut fermecat, foarte melodios.

E momentul să intervină. Cu aerul că cere un sfat celui mai înțelept dintre ei :

— Ce este de făcut ? îl întreabă pe Panu.

Acesta se trezește din reverii și-l fixează atent, la pîndă. Ghica revine moale, punînd șervetul de olandă lîngă farfurie :

— Sincer, problema cea mai importantă acum nu mi se pare a fi opoziția față de guvernul lui Cretzulescu, un guvern personal, fără doar și poate, ci față de Cuza. Este o situație foarte neplăcută pentru oricare dintre noi, spune el, cu vocea moale, abia șoptită. Cuza a fost triumful nostru și, deodată, ne vedem spectatorii unei comedii cu efecte dezastruoase în care el are o partitură... (își caută cuvîntul printre pahare, platouri, fructiere, tacîmuri) ingrată, da, ingrată. Nu pot numi altfel această debandadă absolută și această neglijență iresponsabilă care domnește asupra tuturor domeniilor vieții noastre publice.

Panu este impresionat de tonul grav al lui Ghica. Își răsucește șervetul cu degetele.

— Mi-am exprimat deja... începe și este întrerupt de zîmbetul cald, amical al fostului bey de Samos :

— Nu m-aș fi adresat dumitale dacă n-aș fi observat poziția pe care o ai. Vreau doar să te asigur că sînt alături de dumneata, că nu ești singur, că poți conta pe mine în tot ceea ce faci.

Pe măsură ce vocea i se îmblînzește îi devine mai fermă, mai promițătoare.

Uitîndu-te la Bălăceanu cum surîdea ai fi crezut că îl roade mîndria de a ocroti sub acoperișul său un mare eveniment. Parcă de multă vreme ar fi dorit ca cei doi să fie împreună. Îi clipea lui Panu voios în sensul acelui „nici nu-ți dai seama ce nevoie avem de dumneata“, îi zîmbea lui Ghica mai lejer, „e al nostru, ce mai !“

Cu ținuta lui impecabilă, cu urîțenia lui savuroasă și cu splendida lui liniște, Ghica poza în omul prin gură căruia vorbesc zeii. I-ar fi numit „zeii bunului simț“, dacă alții nu s-ar fi grăbit să-i numească „zeii politici ai Engliterei“. Prefera să-i lase, de aceea, nebotezați.

— Domnule Panu, spune, împărtășesc opiniile dumitale și din păcate numai împrejurarea că am ținut un prea

fantomatic minister la Iaşi, un minister care n-a fîlfîit, sărmanul, decît dintr-o aripă... m-a împiedicat să descopăr în dumnetata un prieten de idei, de atitudine.

În privirea îmblînzită a lui Panu apăruse acea sămînţă dulce a colaborării, a „prieteniei de idei". Şi Ghica observă cît de frumos poate continua discuţia odată ce a trecut pragul politeţurilor şi al *exordium*-ului. Continuă deci fără să-şi ia ochii de pe fruntea încreţită a celui căruia i se adresează : un om curajos, dar naiv. L-a înţeles, l-a simţit. Nu face parte dintre moldovenii spirituali şi graţioşi, ca Alecsandri, nici dintre cei care în versatilitatea lor ascund o incoruptibilă obsesie, ca Mihalache Kogălniceanu, dar are ca toţi aceştia ideea năstruşnică a unei istorii, în desfăşurarea ei, justiţiară. Vor să lase o urmă nobilă, pe care retorica lor s-o ofere urmaşilor ca pe o hrană de preţ. Viitorul le este mai drag decît prezentul.

— Avem aceleaşi preocupări, aceleaşi deziluzii, aceleaşi idealuri, aceleaşi idei critice, aceleaşi principii de progres şi (după o enumerare afectuos-ironică, trecînd cu jenă peste declaraţia de simpatie, ca un bărbat ce nu vede rostul exprimării unor sentimente de la sine înţelese) mai ales aceeaşi dorinţă de a scoate ţara, face un semn spre parchetul lustruit al sufrageriei — ţara care îi ţine, care îi ocroteşte în poala ei maternă — din anonimatul ei european. Greşesc ?

Panu clipeşte emoţionat, îşi învîrte şervetul pe deget. Ideea aceasta îi este familiară, nu zău, prinţul Ghica este o persoană fermecătoare, cine a putut imagina despre el lucruri urîte !

— Sînt foarte bucuros că v-am putut întîlni cu adevărat, adică ne-am putut spune acele lucruri profunde de care sufletele noastre au nevoie...

„Me voilá, dans une prospère alliance avec les radicaux moldavs !"

Totul este limpede. Panu este flatat de relaţia pe care o are acum, în momentul în care îşi afirmă cu atîta tărie opoziţia, cu unul din politicienii „cei mai periculoşi", cu cele mai solide relaţii în Franţa şi mai ales în Anglia, care a cucerit, în exil fiind, pe turci. Această prietenie are pentru el aerul unei aventuri. Şi Ghica vrea să-l sa-

tisfacă chiar din prima zi. Trece la discuția propriu-zisă cu oarecare brutalitate :

— În asemenea momente trebuie să ne unim și să concepem o strategie.

— Sînt convins de necesitatea unei colaborări, de unul singur nu faci nimic, spune Panu și i se adresează lui Bălăceanu ca unui vechi prieten căruia îi cere confirmarea bunelor sale intenții înaintea unui nou prieten.

Henry, valetul lui Bălăceanu comite în această clipă greșeala de a umple prea mult paharul stăpînului său și, vărsînd rubiniul vin de Panciu pe fața de masă, se sperie, își trage cotul, lovește cu umărul urechea lui Ghica, îngaimă o scuză, se dă doi pași înapoi și se izbește de camerierul hotelului care aduce, radios, fructele glasate și un platou cu sarailii. Totul se prăbușește. Cei doi slujitori se precipită să ridice de pe jos micile obiecte năclăite în siropuri, mănușile prea distinse ale lui Henry se lipesc de mînecile camerierului, de lungile lor degete atîrnă dîre strălucitoare de lichid cleios. Domnii care vorbeau atît de grav și emoționant se năpustesc într-un rîs aproape soldățesc.

— Fii atît de amabil, Henry, spune Bălăceanu, și după ce te hotărăști să ieși de sub masă, și-l convingi și pe distinsul tău partener să facă la fel, adu-ne cafelele în salon. Pentru noi va fi, sper, oricum mai igienic. Arată cu degetul fața de masă pe care pete lăbărțate, sîngerii, s-au impregnat fulgerător.

— Îmm, și mai puțin sinistru ! exclamă Ghica.

Henry cunoaște stilul stăpînului, își continuă calm munca de curățire a covorului, fără să dea atenție sarcasmului acestuia.

— Ah, ah, nu te grăbi, iartă-mă, și, știi, fă tot ceea ce ți-am spus numai dacă ești amabil. Dacă nu, nu !

Avînd în vedere că domnii se amuză grozav nici măcar camerierul nu-și mai cere scuze, rînjește și el cu poftă și-și scutură degetele pline de pere și pepeni confiați, în platouri.

Pînă în salon se tot rîde. Fiecare și-a luat paharul în mînă și a părăsit locul crimei. Iată-i în fotolii, așezați confortabil, bine dispuși și strîns uniți. E timpul să re-

vină la lucrurile importante abandonate. Ghica își privește în lumină paharul :

— Domnule Panu, problema bugetelor așa cum ați pus-o în Cameră este vitală și era absolut necesară a fi pusă, dar cred că ar trebui să fim intransigenți și în cea politică.

Moldoveanul nu neagă, examinează atent salonul, se concentrează și aplecîndu-se pe unul din brațele prea generosului său fotoliu, spune :

— Tocmai asupra acestui punct trebuie să discutăm, este un punct care implică prea multe riscuri.

— Evident, evident... repetă Ghica înțelegînd că Panu așteaptă de la el confirmarea că Europa s-a obișnuit cu *România*. Nu avem voie să punem în pericol ceea ce s-a obținut pînă acum, cu atîtea dificultăți, dar și cu atîta excesivă prudență, replică arătînd că este de partea lui Panu care cerînd de la început Unirea prin forțe interne a disprețuit precauțiile cu care a obținut-o Cuza abia după trei ani, prin tratative obositoare.

— Avem nevoie de o formulă fermă și totodată neriscantă din acest punct de vedere.

— Eu m-am gîndit că am putea folosi prilejul oferit de ultimul mesaj. Este unul care aruncă iar Camera în acuzația de nelucrare, unul în care Cuza pretinde a fi luat cîrma guvernului din pricina *unor triste evenimente* ! Adică oamenii politici ai țării s-au dovedit incapabili de guvernare, iar el și-a alcătuit acest minister de salon concentrînd puterea în mîinile sale capabile...

— Capabile de dezordine... îngăimă Bălăceanu.

— Cuza a dezamăgit multe speranțe, reia Ghica și-și lipește palmele de sobă. Reformele pe care le-a promis nu le-a făcut, iar criza a cuprins toată viața noastră socială.

— A mai promis chiar că va lăsa tronul în fața unui prinț străin, rostește Panu și Bălăceanu zîmbește frumos, dă din cap de parcă ar spune : „Ce să mai vorbim despre asta ?" și Panu refuză acest scepticism. Nu, nu ! Nu este chiar atît de simplu. Să ne gîndim. Poate ar trebui să-i reamintim această istorie, nu ? Dintre doleanțele divanurilor ad-hoc are meritul, să zicem, a fi realizat, cu

chiu, cu vai, Unirea deplină, dar... principele străin ? Principele străin ?

— Ah, iată o doleanță pe care și prietenul Kogălniceanu i-o amintea acum doi ani cu vehemență ! face Bălăceanu.

Ghica își mută privirea asupra perdelelor de pluș cărămiziu : „Sînt și alții care îl urăsc la fel de tare ! Nu este, deci, o extravaganță a ambițiilor mele, cum cred unii, și nici o orbire orgolioasă, cum crede Sașa, ma femme moraliste. Să-l vedem pe domnul Panu, neîntinat de ambiții de domnie, avînd trecutul glorios al unei căimăcămii care a adus șansa Unirii, ce vrea ?"

— Sigur, i se poate aminti politicos despre asta, spune, îi mai putem mulțumi demonstrativ împăratului Napoleon în numele Camerei pentru ajutorul dat în împlinirea unirii...

Bălăceanu lasă pleoapele jos : „Ghica este necruțător, a înțeles resentimentul lui Panu și supralicitează, nici prudența cu care a făcut Cuza Unirea nu vrea să i-o recunoască ca pe un merit, îi oferă mărinimos Împăratului gloria unui biet interes diplomatic !"

— Totuși, intervine, ce-i putem reproșa politic, în limitele *Convenției ?*

— Ceea ce a făcut anticonstituțional ! Panu a devenit foarte zelos. Organizează un spectacol, oferă soluții, vine cu idei de bun simț și cu soluții îndrăznețe, stimulat de opoziția pe care ceilalți doi o așteaptă de la el.

Ghica își păstrează calmul :

— Insinuează în mesaj că a făcut *totul !* Este o insultă adusă reprezentanților unei națiuni ? Este ?

— Ah, își înfige Panu un deget în plafon. A apelat la puterile garante pentru rezolvarea unor probleme interne ce țineau de resortul Camerei — cum ar fi legea electorală...

O mică ezitare. Gazda își soarbe cafeaua : „S-a plîns de legea electorală a Convenției, n-a apelat la...", dar Ghica decide :

— Sigur, și nu este prima dată cînd apelează la puterile garante și cînd sfidează Adunarea, călcînd legile constituționale.

Bălăceanu relaxat brusc ridică brațele spre tavan și, aducînd umorul în mijlocul salonașului său, exclamă :

— Ah, ah, vreau scandal, vreau scandal !

Cei doi invitați rîd condescendent, ca în fața unui copil care face șotii. Se potolesc însă repede și, puțin ignorînd prea distinsa gazdă, aplecîndu-se unul spre altul pe marginile fotoliilor, șopotesc :

— Din păcate, comisia pentru redactarea răspunsului la mesaj nu va putea spune toate astea.

Panu ridică peste ochi niște sprîncene stufoase, circumflexe. Ghica scoate bancnota din buzunar :

— Propunem un amendament !

— Sigur, sigur !

Intervine Bălăceanu ca și cînd lui îi aparține cea mai subtilă soluție :

— Dar cine are autoritatea cea mai clară pentru a obține asentimentul întregii Camere în această privință, omul necompromis, ferm, cu zdrobitoare calități morale ? Lasă cîteva secunde să treacă în așteptare, apoi, ridicînd mîna dreaptă, îl arată pe Panu. Cine ? Iată-l !

— Ah, eu nu mă dau înapoi ! Pentru mine sinceritatea este o lege. Problema pusă din punct de vedere strategic este de a fi susținut în acțiune, pentru ca amendamentul să treacă...

— În privința aceasta... se repede Bălăceanu.

— Dumneavoastră, domnule Panu, îi taie entuziasmul Ghica, puteți aduce adeziunea liberalilor moldoveni și a celor valahi, care vă stimează, Rosetti și Brătianu sînt redutabili ca influență, au o forță deloc neglijabilă ! Puteți întruni simpatiile moderaților, ca mine și Bălăceanu și a încă multora de care răspundem, dar cred că și a multor conservatori notorii care nu trebuie ignorați în asemenea împrejurări, dimpotrivă, sînt de părere să-i folosim, de exemplu, pe Dimitrie Ghica, nemulțumit de ultima sa colaborare cu Prințul, însă, mă gîndesc, și a conservatorilor moldoveni, ca Grigore Sturdza, oh, știu că vă este neplăcută compania, vă este jenant să stați pe aceeași baricadă cu beizadea Vițel, dar acum este vorba de voturi. Pentru Sturdza, Cuza este *un parvenu*...

Bălăceanu își permite o relaxare :

— Pentru beizadea Vițel „educația“ unui principe în vederea guvernării este indispensabilă. El s-a tot educat de pe la cinci-șase anișori. Aud că porecla îi vine de la un vițel adevărat !

— Chiar așa ! rîde Panu. Nu știu dacă de la cinci sau de la cincisprezece ani, oricum Grigore Sturdza a luat hotărîrea să fie un principe renascentist și a început prin cultivarea trupului, ridicînd un vițel nou născut zilnic, în spate, sperînd ca acesta, crescînd, să poată însuși crește în forță...

— Deci în ceea ce privește puterea musculară avem ceea ce ne trebuie la dispoziție, chicotește Bălăceanu.

— Din plin. Face zilnic gimnastică suedeză, și-a comandat aparate speciale...

— Sînteți invidioși, domnilor, replică Ghica, prințul Sturdza arată excelent, viguros, sănătos, bine dezvoltat și vă pot atrage atenția că și-a cultivat, tot renascentist, și spiritul, la fel de metodic, cîntă la vioară cu multă virtuozitate. S-a rîs mult în presa moldovenească de gradul lui militar din armata turcă, dar pot depune mărturie că otomanii erau foarte mulțumiți de cum șarja compania de cavalerie a lui Sturdza, pardon, a lui Muhlis-pașa, în războiul Crimeei...

— Vai, vai, se pare că nu mai sînt vremurile principilor născuți, ci ale celor „aleși“. Și zău, acești *aleși* ne stau uneori în gît mai abitir decît ceilalți, prea sînt populari, prea sînt „de-ai noștri“, n-au mister, le putem pretinde multe și mărunte, sîntem cu ei prea familiari.

Bălăceanu se pornise. Autoironia avea efect înviorător pentru el, dar Ghica se îndoia de efectul pe care îl va avea asupra lui Panu. De aceea se precipită :

— Îți garantez că amendamentul va avea suficiente iscălituri.

Simte că este prea pătimaș. S-a aplecat în față cu coatele pe genunchi și vorbește cu vocea înaltă. Prinde ocazia cînd Henry își face apariția cu tava plină de cafele, să se retragă, să se liniștească, să arunce o privire mustrătoare lui Bălăceanu și apoi reia atacul :

— Iată că am și început să rîdem de monarhii constituționali deși am țipat atîta că nu-i mai vrem pe cei pi-

cați din cer ! Să fim rezonabili ! Pentru noi, aici, în această situație, încă avem nevoie de unul picat din cer, din Europa ! Mentalitatea noastră nu este conformă principiilor noastre ! Trebuie s-o aducem la suprafață ca pe un înecat. Și uneori înecații arată foarte rău, tumefiați și iresponsabili. Oare cît timp îi vom tîrî în spate ? Nu, zău, cît timp ne va mai trebui pentru o reală maturizare politică ?

Bălăceanu nu mai suportă seriozitatea discuției, i se pare că Panu se detașează, le scapă din pricina excesului de gravitate :

— Ei, ei, ne facem frați cu dracul...

El, ca orice muntean, nu înțelege sobrietatea moldovenilor cu care însă Ghica este obișnuit. „Panu ?... Un fel de Negri mai palid. Se îngrămădesc multe delicate nuanțe în această paloare, iar Panu se dovedește apt de dialog mai bine decît Negri..." Însă Bălăceanu este foarte apt pentru prejudecăți :

— Cine ar fi crezut că vom ajunge aici, șoptește deja mîhnit Ghica. E tonul cel mai potrivit pentru un radical moldovean.

Panu este exaltat :

— Trebuie să ne ținem tari și să nu cedăm sentimentalismului !

Cu aceste cuvinte pecetluiește coaliția.

Nu este încă coaliția celebră și monstruoasă, este doar germenele ei...

Bălăceanu nu-și pierde buna dispoziție ironică :

— Sper că vă dați seama că un asemenea amendament sună a cerere de abdicare, nu ? și-l fixează pe Panu. Acesta clipește des, se uită repede la Ghica și ridică din umeri :

— Desigur, desigur ! Trebuie să fim tari !

În această clipă Henry intră cu un nou platou plin de fructe confiate, nuci și alune. E mîndru, impozant, deși doi nasturi importanți i-au sărit în timpul operațiunii de recuperare a celorlalte pere, mere, prune, portocale și pepeni...

Nu înțelege de ce domnii rîd cu poftă cînd îl văd.

X

„Acum o să se ridice, o să facă patru pași spre masă, rochia o să-i fîșîie moale, agățîndu-se de speteaza scaunului pe care va trebui să-l ocolească, și va începe să-și aleagă un ghem din coșul de lucru, ridicînd spre lumina alb-cenușie a ferestrei un ghemotoc cînd roșu, cînd carmin, vernil sau azur, cînd portocaliu sau roz...".

Gradowicz o urmărește cu coada ochiului pe Ana și, observînd cum își îndepărtează gherghefui pentru a-i contempla îmbinarea culorilor în desenul acela ridicol în care un păstor face temenele gingașe unei păstorițe bătrîioare, poate să-i ghicească mișcările.

El stă lîngă sobă și-și citește ziarele, deși nimic nu-l interesează din ceea ce scrie în ele, chiar dacă treburile *Adunării române* sînt în ultima vreme foarte încordate.

„După ce 'mpreună mi s-au tărbăcit,
Roșii și cu albii s-au încumetrit,
Însă nu se știe, Roșii au albit
Sau, mai bine, Albii au mai rumenit..."

Ce-i pasă lui de alianțele partidelor bucureștene? Felul simplu în care dorește Ana să trăiască are ceva ostentativ și fascinant, depășind cu mult efectul unei neliniști excentrice — socotite de obicei mai expresive. Pentru el rămîne încă uluitor acest naufragiu dăruit de soartă cînd se aștepta mai puțin. De aceea nu se mai satură privind-o.

Gerul de afară care face să scîrțîie ferestrele și să uruie înfundat hornul, focul duduind și sforăitul monoton al lui Just, întins la picioarele lui, foșnetul rochiei tinerei sale soții — toate, în firescul lor, în tandrețea lor îl miră cum l-ar mira un spectacol la jumătatea căruia publicul ar fi invitat să părăsească sala pentru că vedeta nu mai vrea să joace, se mărită și puțin îi pasă de nefericirea Desdemonei în ultima parte a piesei...

Este o după-amiază atît de obișnuită încît devine ireală. Scoate la iveală viața lui ca pe un text vechi dintr-un palimpsest.

„Ce-aş fi eu fără toate astea ? Dar ele ce-ar putea fi fără mine ?".

Ana se ridică, face acei patru paşi spre masă, rochia fîşîie uşurel atingînd speteaza scaunului, se apleacă asupra coşului de lucru şi începe să caute ghemul potrivit.

O bucurie tainică, blîndă pune stăpînire pe Gradowicz. Cîinele oftează, îşi întinde labele înainte şi-şi pune botul pe ele, aruncînd celor doi stăpîni priviri somnoroase.

Se aud clopoţeii unei trăsuri.

Ana se întoarce la locul ei, dar nu se aşează, potriveşte ghemul în desenul gherghefului, apleacă încet capul pe un umăr, pe celălalt, aşează gherghéful în lumină. E serioasă, concentrată şi indecisă. „O să-mi ceară părerea !". Întoarce pagina şi se preface captivat de un articol. Dar nu s-a născut încă articolul care...

Ana vine spre el tot examinînd atentă combinaţia de culori :

— Iartă-mă, te sîcîi cu ale mele, îi spune, dar nu sînt sigură că merge albastrul acesta pentru florile din mîna păstorului.

Are dreptul să se joace. Mijeşte ochii, întoarce goblenul pe toate laturile, îl îndepărtează, îl apropie de lumină, îl răsuceşte cu multă seriozitate :

— E prea închis, îşi dă cu părerea şi nici nu mai aşteaptă invitaţia, o ia de după umeri şi, mergînd spre masă, zîmbeşte cu ochii aţintiţi asupra mîinilor ei ce ţin gherghéful şi refuzatul ghem. Just ridică pleoapele, apoi capul, apoi pieptul arcuit pe picioarele din faţă. Gradowicz răstoarnă coşul. Ana îşi lărgeşte repede poalele fustei pentru ca torentul colorat al ghemelor să nu se reverse pe covor şi rîde copilăreşte, de parcă scamatorul de la bîlci a reuşit să prindă farfuriile lui zburătoare.

Şi mîinile lor încep să alerge deasupra mesei, ca într-o scenă de spiritism.

— Ăsta ?

— Nu ! face el, încruntat, mijindu-şi iar ochii.

— Poate ăsta ?

— Poate. Îl aşează pe marginea gherghéfului şi, totuşi, nu pare mulţumit. „Mai vreau !" Nu ! Mai căutăm.

— Nu știu dacă... A ! Uite-l pe acesta !

— Ar fi ceva !

Just și-a pus botul pe marginea mesei și le urmărește joaca, nu fără ironie. „Puțin îmi pasă de ironiile tale !" îi spune cu o privire Gradowicz.

— Da, da, acesta, decide alegînd la întîmplare.

— Ah, îți bați joc de mine ! E mai închis decît cel pe care îl alesesem eu.

— Zău ? Atunci pune tot pe acela...

— Habar n-ai și faci pe grozavul ! îl ceartă Ana amuzată.

— Și tu te faci că mă consulți, și eu mă fac că aleg ! Asta numai pentru că te iubesc, spune și-i sărută fruntea.

— Te prefaci pentru că mă iubești ? se indignează ea.

— Desigur, nu ți-am spus că voi face totul pentru tine ?

Sărutînd-o din nou îi simte în nări parfumul moale ce-i înconjoară ca o cască părul prins în conci. Dar, cum a surprins-o rîzînd și-a lipit apoi buzele de dinții ei, are senzația că Ana se apără de el, îl respinge cu o violență înfășurată în mănușă de velur.

Rămîne cu o bănuială stranie, nedefinită. Se întoarce spre scaunul lui, dar nu se așează.

Un lemn trosnește în sobă.

— Dacă faci totul pentru mine, hai să schimbăm perdelele ! M-am plictisit de astea crem, vreau unele mov.

— Mov ! ? face Gradowicz venindu-și în fire. Emoția a trecut, teama s-a spulberat la apariția candidă a perdelelor crem. O să arătăm ca boneta doamnei Grădișteanu.

— Mlle Brieux are un atlas mov minunat, pastelat, cu vinișoare bej, o nuanță fină, delicată, zău ! Am pus eu ochii pe el și am rugat-o să mi-l păstreze.

— Nu se potrivește cu covorul !

Ana ezită. Îl lasă pe Just să se așeze la picioarele lui :

— Schimbăm și covorul !

— Ana ! E foarte plăcut așa cum e acum ! Și-a reluat locul lui lîngă sobă și a deschis ziarul.

— Face totul pentru mine ! mormăie Ana. Totul !

— Bine, bine ! Schimbă și perdelele și covorul și mobila...

— Nu, mobila nu ! Jur ! Nici nu e nevoie, tapiseria se va potrivi foarte bine ! Ana rîde și-și vîră ața în ac.

„M-am ghemuit, m-am ghemuit, pur și simplu, în fericirea asta familială." Cum fusese posibil ? Cum ?

Cine hotărîse că un lup singuratic trebuie și poate să fie domesticit ?

De ce să intre în aceste întrebări ?

Îi surîde Anei încurajator, îngăduitor, mîngîie între urechi pe Just și își reia ziarele.

— Noutăți ? întreabă soția lui pentru a fi amabilă, cu aerul cu care oamenii maturi se interesează de plăcerile tinerilor sau de dramele lor — aerul acela pe care adesea femeile îl iau în fața preocupărilor politice, electorale sau sportive ale bărbaților lor, considerînd aceste competiții de forțe sau de opinii niște foarte copilărești nesăbuințe.

Pe el nu-l jignește. Dimpotrivă. Se simte parcă ocrotit de Ana. O lumină clară se revarsă peste intimitatea lor atît de confortabilă — ca patul bunicilor, care întotdeauna pare nepoților mai grozav decît al lor, mai larg, mai încăpător, mai moale. „Eu, sărmanul Gradowicz, dragoman al consulatului francez din București, agent secret al emigrației polone, rîvnesc, domnilor, doamnelor și domnișoarelor, această tandrețe a firescului ! Este oare o crimă ?" Nu, mai degrabă ar trebui să se întrebe dacă este mulțumit de ea, dreptul deja și l-a luat. „Sînt deci, mulțumit de ea ?" Poate răspunde că o privește ca pe o răsplată venită tîrziu. Fericirea lui împrăștie în jur mirosul florilor fanate — flori care l-au așteptat prea mult sau pe care el n-a știut să le smulgă la timp. Deși nimic nu se potrivește mai puțin cu Ana decît imaginea unui buchet ofilit, ea respiră prospețime, sănătate și forță, căsnicia lor arată a recompensă tîrzie, cînd înseși meritele pentru care este acordată au fost uitate. Personajul principal este mai degrabă obligat decît onorat, obligat să intre într-un rol dinainte scris. Și iată-l avîntîndu-se în rolul predestinat :

— Noutăți ? Doamne, Ana, dar pe ce lume trăiești !

Își așează piciorul drept peste stîngul, nemulțumit parcă de ignoranța ei. Pînă aici pare destul de expresiv.

— Este un mare scandal în Cameră...

Ea zîmbește foarte trist. „Ah, probabil că ar fi trebuit să știu asta!“ pare că-i spune. Devine gravă și-și înfășoară, gînditoare, ața pe mosorel.

— Stînga, dreapta și centrul s-au unit..., anunță el miracolul.

— Și asta e ceva scandalos? De atîta vreme toată lumea se plînge de certurile din Cameră, de neînțelegeri...

— Da, Ana, dar coaliția asta — în care încap democratic și Brătienii, și Știrbey, și Basarab-Brîncoveanu, și C. A. Rosetti, și Ion Ghica sau Ioan Cantacuzino, și Nicolae Bibescu, Grigore Sturdza, dar și Goleștii și Dimitrie Ghica etc. — nu se jenează să spună că nu-l mai vrea pe Cuza.

— Dar pe cine?

— Un principe străin.

— Ah, vechea poveste!

Ana își împinge bărbia înainte, disprețuitoare. Trage acul prin pînza întinsă, atentă, atentă, numără firele încruntînd ritmic din sprîncene și, împungînd, își dă la o parte de pe frunte cu dosul palmei o șuviță îndărătnică. În concentrarea cu care lucrează este multă liniște și lumină. „Noutățile“ sînt foarte departe de ea.

Gradowicz nu îndrăznește de cîteva luni să atace acest subiect în examenele sale interioare: soția lui, tînăra lui soție este mărginită? Dacă Ana Théodory avusese în saloanele bucureștene mica ei glorie pe care i-o stimula averea, delicatețea și puritatea, Ana Gradowicz se pierduse imediat în masa uniformă a nevestelor *neinteresante*. Deși prințesa Ghica o invita mereu la seratele sau concertele ei, deși monsieur Tillos, noul consul, era foarte atent cu ea în societate și-și amenința dragomanul că-i va răpi soția, în glumă, într-un fel de omagiu foarte franțuzesc adus, mai degrabă, soțului decît doamnei, Ana alegea întotdeauna colțul cel mai modest și, tăcînd, se pierdea în mijlocul conversației generale, mărturisind apoi că „lumea“ o plictisește. O mărturisea cu atîta candoare și arătînd față de „societate“ o asemenea admirație,

încît, dezarmat, și în primele luni chiar fericit, descoperea în modestia ei semnele unei sensibilități tainice, afișate cu discreție, eleganță și, totuși, polemic.

În București, o dansatoare franceză care trăise la Hamburg cu un prinț nordic, pe care Tillos o compara generos cu Lola Montès, face ravagii, intrînd în concurență cu doamnele din lumea bună — relația cu nobilul din ținuturile boreale i-a creat o aureolă, aproape un blazon. Doamna „Képi“, fostă favorită a lui Cuza și fiică a unui Kretzulescu, jignit de manierele odraslei, o doamnă care fumează, se îmbracă militărește, conduce un tilbury cu o mînă fermă, la Șosea, nu se sfiește să ajungă la ostilități cu dansatoarea, prin insulte violente, în plin bal.

Asta, aici, se numește personalitate !

Cînd admiratorii franțuzoaicei, după un banchet, organizează un „asalt“ al casei doamnei „Kepi“ — „un charivari“ — dar, avertizați, servitorii acesteia rezistă atacului, atunci femeile casei o tîrnosesc pe instigatoare, prezentă la spectacol. La Șosea cele două își continuă cu dezinvoltură conflictul.

Asta, aici, se numește tărie de caracter !

Doi frați Stavrinos, îndrăgostiți de domnișoara Lamoteanu, ajung la un conflict socotit de societatea bucureșteană plin de haz, deci tolerabil. Unul o cere de nevastă și este acceptat, la nuntă vine celălalt și este acceptat pentru a nu se amîna ceremonia, banchetul, pentru a nu se risipi cheltuielile, pentru a nu cădea asupra familiei disprețul public. Tinerii soți sînt primiți în lume cu toată căldura cuvenită, deși se știe că fratele întîrziat n-a renunțat la grațiile proaspetei sale cumnate.

Asta se numește, aici, farmec, umor ! Ceva foarte prețuit în spațiul carpato-dunărean, cum ar spune Ion Ghica.

Ana cu invizibila ei retragere în fața lumii, dar și a colportajului ei, îi demonstra cu blîndețe fidelitatea și voia să-i cîștige încrederea într-un fel cît se poate de temeinic. Dar acasă, la masa lui plină de hîrtii, Gradowicz se găsea tot singur. Încercările de a o iniția pe Ana în misterele politicii se izbiseră de un refuz trufaș. Ea exagera în polemica ei. „Draga mea, politica nu este bîrfă,

nu este numai luptă între ambiții, ci și un joc superior, un joc adesea foarte nobil, care ascunde idealuri, vise, neliniști, pe care este ridicol să le minimalizezi", spusese el, însă rezistența fusese opacă, foarte consecventă. Ana se retrăgea ca din fața unui păcat capital și el trebuise să facă o ruptură în viața lui cotidiană : munca de la consulat, rapoartele sale, alergăturile, însoțindu-l pe monsieur Tillos, relațiile mondene necesare informației sale — de o parte și viața privată, plină, este adevărat, de calm, banalitate luminoasă și încredere, simplitate și afecțiune — pe de altă parte.

Ana înțelesese că soțul ei are o anumită activitate secretă. Asta dădea însă căsniciei lor un aer misterios și părea decisă să-l apere, să-l ocrotească, cu prețul propriei ei ignoranțe, de parcă în taina lui nici ea nu avea voie să calce.

El nici nu știa, la urma urmei, cum să prețuiască mai mult acest tandru respect și modestia cu care Ana îi proteja, ceea ce ea numea, în rarele momente de sinceritate, „misiunea" lui. Cu timpul devotamentul ei devenise un sprijin, nu acel sprijin al inteligenței, al colaborării mentale, cum era între Czayka și Ludwiga, și pe care și l-ar fi dorit, cît cel al încrederii — una care te asigură de devotamentul cuiva în orice împrejurare, „la bine și la rău." Pe Ana chiar o vedea însoțindu-l „la bine și la rău", fără să se întrebe dacă el are dreptate sau nu, cu o totală încredere, însă refuzînd să înțeleagă amănuntele, deseori chinuitoare, ale „misiunii" cu care fusese însărcinat.

Cînd se întorcea acasă, era întîmpinat cu dragoste și cu o supușenie plăcută care îi încălzea inima și-l făcea mai vesel. Descoperea în toate colțurile motive de bucurie. Numai că trebuia să intre în biroul lui și să scrie afurisitele alea de rapoarte, să rezume „noutățile" disprețuite de Ana și atunci, în mod straniu, simțea că își ia o revanșă. Față de ce ? Față de propria lui fericire familială. Nu putea nega această ranchiună obscură ce traversa calmul vieții lui noi, o nemulțumire mereu solicitîndu-i vagi resentimente. Se refugia din afecțiunea soției ca un copil care scapă din brațele mamei pentru a

alerga la prietenii antrenați într-o competiție teribil de interesantă.

„La proiectul de răspuns la mesaj, alcătuit de comisia desemnată de Cameră, s-au adus obiecții serioase. Dl. Panu, cu autoritatea sa de radical, patriot și opoziționist, a propus un amendament prin care nu numai guvernul Kretzulescu este expus unei severe critici pentru încălcarea normelor constituționale de guvernare, dar însuși Prințul Cuza este socotit responsabil de neîndeplinirea reformelor pe care țara le aștepta de la alesul ei. Este acuzat a fi apelat la Puterile garante prea des, cînd putea rezolva lucrurile din interior, că a uzat oamenii politici la putere, că nu a sancționat legea rurală ridicolă, votată de Cameră, după moartea lui Catargiu. Amendamentul a fost aplaudat de stînga, de dreapta și de mulți moderați, printre care și prietenul nostru, prințul Ion Ghica, despre care, în cercurile palatului se spune că ar fi fiind „brațul activ al consulului Green“, profitînd de „sărăcia“ dlui Panu — părerea aparține lui Baligot de Beyne, secretarul personal al Prințului Cuza. S-au abținut și chiar au ripostat, destul de palid, moderații care încep, vag, să constituie partidul domnitorului, dar, cu excepția dlui Kogălniceanu, personalitate indiscutabilă și om foarte ambițios, sperînd, acum, conducerea viitorului cabinet, ceilalți sînt fără strălucire oratorică sau programatică.“

Exact cînd scrisese aceste rînduri o auzise pe Ana chemîndu-și bucătăreasa pentru a grăbi cina :

— La ora zece, Săftico, domnul trebuie să iasă în oraș, ai grijă !

Vocea aferată a Anei îl înduioșase. Se observa ușor că-i face plăcere să dea astfel de porunci din care rezulta : soțul meu este un om foarte ocupat, trebuie menajat, eu mă străduiesc să-i fac viața mai ușoară ! De aceea cu greu își reluase firul :

„Prințul Cuza nu vrea să facă un gest violent față de coaliție. De altfel, orice dizolvare a Camerei a dus din pricina legii electorale la alegerea nouă a aceleiași Camere. Se așteaptă, totuși, un răspuns zdrobitor din partea dlui Kogălniceanu, intrat în grațiile Prințului și chiar

venirea lui la putere, ceea ce a amorțit în reacțiile sale firești actualul cabinet, conștient că va fi schimbat, și a întărit opoziția foarte temătoare de o atare eventualitate.“

Din sufragerie se auzeau deja micile zgomote ale veselei, farfuriile ciocnite de cuțite sau pahare, scaunele scîrțîite pe parchetul gol. Și el trudea mărunt pe pagina acelei depeșe cît mai laconice și mai corecte :

„Amendamentul a constituit baza unui alt proiect de răspuns la mesaj, în curs de discuție. În el, se mulțumește mai mult lui Napoleon al III-lea decît lui Cuza pentru Unirea deplină. Camera se apără de imputările ce i s-au adus declarînd că nu regimul constituțional, ci nesincera lui aplicare este cauza tuturor suferințelor.“

Ana intrase în camera lui cu pașii ei mici, firavi și vătuiți :

— E gata masa, Jan !

— Vin imediat, răspunsese fără să se întoarcă, avînd acea ciudă obscură față de liniștea ei, față de devotamentul ei prea teatral, ca al oricărei tinere neveste.

Hîrtia se pătase într-un colț din pricina penei prost tăiate și se enervase :

— Vin imediat, repetase mai energic, ceea ce părea că o înduioșase pe Ana.

„Contraproiectul acesta este un fel de cerere de abdicare și chiar o insultă adresată domnitorului. În el se mai scrie că nu i-a lipsit concursul oamenilor de vază ai țării — în patru ani s-au succedat 16 ministere în care au intrat toți cei care au o valoare politică și toți, se scrie, au ieșit de la putere, fără a lăsa în urmă decît propria lor reputație...“

Nu mai putuse continua. Cina fusese nervoasă și trebuia să recunoască, acum, retrospectiv, că sursa acelei iritări fusese calmul Anei. Ea întreba :

— Cum ți se pare șalăul ?

El îl înfulecase deja fără să-i acorde mare atenție și mormăise politicos :

— Excelent, excelent !

— Te rog s-o lauzi pe Safta pentru asta...

O lăudase pe Safta, o femeie mereu smiorcăită, cu cinci batiste în buzunarele șorțurilor și ale fustelor suprapuse. Apoi, în tăcerea sufrageriei, mai încăpuse o întrebare :

— Mama ne-a invitat mîine la prînz. Crezi că putem merge ?

El, care morfolea încă „amendamentul dlui Panu" odată cu friptura de curcan, ezitase. Încercase să-și amintească agenda consulatului de a doua zi și propriile lui treburi — cea mai importantă, cea a cumpărării pădurii de la Foișoara, pe numele Anei, căci nu se votase încă legea prin care străinii ar fi avut drepturi de proprietate în România. Răspunsese scurt, grosolan :

— Nu, nu cred !

Și Ana zîmbise :

— Bine, o să-i trimit vorbă că nu putem veni !

Dar nu era bine și revenise :

— Poate, totuși, să mă mai gîndesc... da, da, să zicem...

Masa se terminase într-o veselie neroadă, căci Ana povestise cu haz conversația cu Safta care îi ceruse, un fel de ultimatum, recunoașterea calităților ei gospodărești de către *domnul*. *Domnul* se simțise onorat de această autoritate nesperată și rîsese cu poftă.

Acum este altfel, o ciudată liniște îl îndeamnă să guste din pacea familială. „Nu, Ana nu este mărginită, are o vocație irepresibilă de soție. Și pentru asta trebuie o vocație, vezi atîtea familii nefericite !" În spațiul restrîns al casei există o scară de valori. Pe ea, în locul cel mai înalt stă el, bărbatul, apoi vine Ana, cu tot devotamentul ei copilăresc, în urma ei ar trebui să vină copiii, dar încă nu și-au afirmat dorința de a exista. „Se spune că unui cîntăreț de operă îi trebuie în egală măsură genialitate și imbecilitate pentru a-și suporta destinul. Dar de ce se spune asta numai pentru tenori, bași sau baritoni ? Ana posedă harul necesar pentru arta căsniciei care dintr-o perspectivă pur intelectuală pare adesea stupiditate, eu însumi trăiesc o mare bucurie neroadă în preajma casei mele și, totuși, mental, mă cred superior celorlalți prieteni sau rude. Soția mea posedă două elemente

contradictorii ca și mine, ea are geniul mariajului și opacitatea socială, eu, să zicem geniul politic, deși, vai de capul lui, și prostia căsniciei, dar, în unele momente, ele alcătuiesc un amestec atît de nebunesc!".

— Tare sînt încîlcite treburile astea politice, spune Ana tot împungînd la gherghеful ei. Mai bine descurc firele mele, nu? îi cere asentimentul cu o inocență dezarmantă. Nu, zău, ce rost ar avea să-mi dau cu părerea cînd nu mă pricep?

Gradowicz se uită la soția sa cu o nedisimulată curiozitate. Vede, deodată, cum se așează pe pînză imaginea ei despre lumea în care trăiește: foarte sever delimitată, ca un stup. Ceea ce i s-ar părea ei demn de dispreț ar fi trecerea unuia din competența sa în altă competență, fără nici o justificare decît cea a ambiției personale. Imixtiunea provoacă haosul!

„Fiecare să-și cunoască rostul!".

Dar ce este *rostul*?

Unde, în ierarhia stupului Anei, se află el? Singur s-ar plasa printre albinele lucrătoare, o mică, anonimă albină lucrătoare... Soția sa îl va ridica mai sus, mai sus, adică la rangul de trîntor? E discutabil dacă îl avantajează această viziune.

Ea va fi alături de el la „bine și la rău".

De ce se lasă devorat de un orgoliu nesăbuit? Cum își permite să disprețuiască această melodioasă, tandră claritate a ființei?

— Mă tem să nu ne înșele lumina asta, spune Ana arătînd spre fereastră. Dimineața, culorile se văd mai bine, dar nu am răbdare, ce să fac, nu am răbdare pînă mîine, aș vrea să termin buchetul păstorului în seara asta, deși are umbre, nuanțe la care trebuie să fiu atentă.

În încăpere e cald, e bine.

Afară vîjîie vîntul și Just sforăie liniștit.

„Ce înseamnă fericirea?".

„Poate acel hublou prin care, izolat, protejat, asigurat, vezi zbuciumul lumii."

Își întinde picioarele mai aproape de foc. Se aud țipetele surugiilor, ale negustorilor de bragă și salep, ale vînzătorilor de ziare. Sfîrîiala sobei este aproape somno-

lentă, hîrîitul lui Just amețește pe cel ce se concentrează asupra lui. Ana își reașează pînza în gherghef, potrivește firele drepte, ticluiește mersul modelului, concentrată asupra lucrului ca un general asupra cîmpului de bătaie. A uitat de „noutățile“ din *Principatele Unite*. „Sfîntă naivitate !“ face Gradowicz, deși nu-i neagă soției sale niște bizare intuiții. Și Ion Ghica îi spune că are asemenea stupefacții în fața revelațiilor prea limpezi ale soției sale. Dar prințesa Sașa Ghica avea, oarecum, experiență politică...

Covorul cu romburi desenate impecabil, cu luciul metodic al mătăsii, stă la picioarele lui ca un animal învins, despuiat.

În holul casei se aud mici zgomote neobișnuite : uși deschise, închise, voci, pași apăsați, precipitați. Camerista Anei nu apucă să intre și să-i anunțe venirea unui oaspete neașteptat că, din urma ei, năvălește doctorul Glück, medicul personal al prințului Cuza.

— A început, a început, strigă el întinzîndu-și brațele în lături și privindu-l apoi pe Gradowicz peste ramele subțiri ale ochelarilor, așteptîndu-i reacția, urletul de fericire. Este încă îmbrăcat, cu pălăria pe cap și și-a scos doar o mănușă pe care o agită cu un aer caraghios și gingaș totodată. „Ce mai stindard !“ își spune repede Gradowicz, nedumerit în fața acestei explozii. Paltonul doctorului răspîndește în încăpere un frig umed.

— A început ?

— A început, repetă Glück proțăpindu-se în fața lui și abia atunci aceste vorbe capătă sens și Gradowicz vede ochii strălucitori cocoțați peste ochelari, niște ochi mici, obosiți, cu gene albe, arzînd ca niciodată.

Ana s-a ridicat de la locul ei și s-a apropiat de Glück pe la spate. Îi aude vocea tremurată :

— Ce a început, Doamne ! ?

Dar el a înțeles, nu are nevoie de răspunsul doctorului și nici acesta nu se grăbește să-i explice Anei. Stau unul în fața altuia și se privesc de parcă s-ar uita fiecare într-o oglindă unde ar apărea chipul lor de altădată, chipurile tinere, chipurile de adolescenți gata oricînd să moară. Și mii de lucruri i se învălmășesc în minte, chiar

ca în clipa morții, unele de-a dreptul ridicole. Ce caută femeia aceea bătrînă, mică, grasă care își piaptănă de rușine părul puțin și alb sau acei trei călăreți care merg la trap pe străzile ude ale Brăilei și rîd energic, sălbatic sau hîrtiile, teancurile lui de hîrtii pline de litere mici ca niște furnici harnice sau... Lacrimi îi curg pe obraji și rîzînd se îmbrățișează cu morocănosul, scorțosul doctor Glück, galițianul, pe care vestea l-a transformat într-un băiețandru miop și entuziast. În nări îi simte răcoarea, frigul din haine, și Glück își fîlfîie iarăși mănușa lui albă.

— Vivat Polska !

— Vivat Polska !

Ana, cu brațele încrucișate pe piept, îi privește ca pe niște smintiți cum țopăie prin încăpere, în jurul mesei, trezind uimirea lui Just care începe să latre. Nu înțelege decît că o exclud din bucuria lor. Se dă la o parte din calea lor, se împiedică în ziarul căzut pe jos, se lipește de sobă și așteaptă. Camerista are, deodată, peste bonetă, pălăria doctorului, iar pe brațe paltonul acela mare și rece. Dispare speriată pe ușă, mergînd cu spatele înainte.

— Vivat Polska !

— Ce s-a întîmplat, pentru Dumnezeu ? strigă la ei Ana.

Gradowicz se oprește în fața ei nedumerit, de parcă s-ar întreba ce caută ea acolo și cine este și ce vrea de la ei !

— Ați putea fi atît de amabili să-mi spuneți și mie ? se adresează Ana lui Glück.

— A izbucnit insurecția în Polonia, stimată doamnă ! Polonia există, e vie ! Apoi, întorcîndu-se spre Gradowicz, privindu-l iar peste ochelarii aceia cu rame subțiri metalice : Prințul a primit depeșă acum două ore. M-a chemat la el și am crezut că nu se simte bine, am alergat într-un suflet și la Palat m-a primit cu brațele deschise, m-a îmbrățișat și-a șoptit : Vă felicit ! Vă felicit din toată inima! În Polonia s-a format un Guvern

național! Îți imaginezi cum am reacționat? Îmi venea să mă tăvălesc pe jos, să urlu!

Gradowicz își pune palmele pe ochi, strînge pleoapele și în întunericul lăuntric își șoptește: „Doamne, ce fac? Ce fac?" Are senzația că cineva i-a turnat un val de apă rece în spate. Știa că se va întîmpla asta, dar, acum, cînd lucrul era făcut, avea trup și respira în aerul lumii întregi, i se părea aproape incredibil. „Ludwiga, Ludwiga! Nimic n-a fost zadarnic! Iubita mea! Dragostea mea, nimic n-a fost zadarnic! Ne vom întoarce în...". Ridică palmele de pe ochi și privește în jur: „Ce caut eu aici? Ah, mobila, nu, nu, mobila n-o va schimba... doar perdelele! Mov! Ca boneta doamnei Grădișteanu!". Se îndreaptă rîzînd ca de o stupizenie — în hohot este și milă și dispreț. Atinge draperiile crem, le mîngîie o clipă și deodată simte nevoia să tragă de ele, le smulge din cîrligele lor și lumina pătrunde în încăpere, alb-cenușie, — lumină de ianuarie geros. Doctorul Glück țopăie în spatele lui, îl aude cum se agită, cum scîncește parcă și, răsucindu-se brusc spre el, îl ia de după umeri, tinerește:

— Să mergem, doctore, să mergem!

Celălalt, cu ochii strălucitori, pleoapele albe și ochelarii lui rotunzi și căzuți pe vîrful nasului, nu-l întreabă unde, ci țopăie:

— Hai!

În hol, amîndoi se îmbracă în grabă. Ana îi privește cu brațele încrucișate pe piept: „Ea n-are nici un sens! Nici un sens!"

Lumea din stradă îi pare caraghios de ignorantă. Trăsurile trec agale, neînchipuit de încet pentru gustul lui, pentru fericirea lui, oamenii calcă molcom — niciodată acești bucureșteni, parcă mereu grăbiți, nu i s-au părut mai lenți, își vorbesc cu o liniște aproape iresponsabilă.

„Ce caut eu aici? Ce caut aici?"

Glück, care s-a împiedicat de o rădăcină de tei crescută printre pietrele caldarîmului rîde, îl oprește ținîndu-l de cot și-i spune:

— Să-i anunțăm și pe ceilalți!

— Sigur, sigur, trebuie toți să se bucure...

— Mă gîndesc la Lucasiewici, Fialcowski, Scupenski, Adamski...

— Sigur, sigur, trebuie să fie toți bucuroși !

— Mă duc la Fialcowski, spune Glück, fără nici un rost, conspirativ, la ureche. O ia înainte, se oprește, îi prinde mîinile și-i șoptește : Prietene, Prințul Cuza e de partea noastră... Să știi asta !

Gradowicz rămîne singur. La cine să se ducă ? Cui să-i spună mai întîi ?

Frigul umed îi pătrunde pe sub poalele largi ale paltonului.

Este fericit, fericit, fericit.

Vede străzile Cracoviei pline de bărbați și femei ce se îmbrățișează, tineri cu obrajii roșii de emoție, comisarii guvernului național ținînd discursuri înflăcărate, o bătrînă mică, bondoacă, pieptănîndu-și rușinoasă părul, bisericuța aproape intrată în pămînt din piața primăriei, cu lumînări aprinse ca un covor de stele. „Ludwiga, Ludwiga, știm noi ce avem de făcut ? Ne vor ajuta francezii, englezii... frumoasele noastre speranțe vor înflori oare ?" Pălăriile ofilite ale nevestei lui Czayka vin spre el grăbite, nervoase, alarmate : „Oare nu este prea devreme ? Oare cutra aceea de Napoleon care știe să promită, ah, cum mai știe el să promită, nu va începe să-și facă politica lui măruntă, plictisit, plictisit de moarte după eșecul din Italia, după războiul acela din care tocmai italienii fuseseră uitați...".

Oamenii de pe stradă se izbesc de el sau el se izbește de ei și deodată rîvnește la această ciocnire ridicolă și se bulucește în trecători, vrînd să le strige „Vivat Polska !", dar în miezul bucuriei lui își face loc, treptat, ca o cloșcă în cuibar, sentimentul unei vinovății, al unei înstrăinări.

Încotro o pornise ?

Trece prin fața magazinului doamnei Brieux. În prag, un ucenic freacă în genunchi firma solemnă — un cerc dublu avînd în mijloc un păun cu penele înfoiate — de pe treapta de la intrare placată cu o folie de alamă.

„Perdelele mov ale Anei, i le-am promis !".

Se oprește. Stă cu ochii pironiți pe mîna înroșită de ger a băiatului și pe firma aceea orgolioasă.

„Franțuzoaica vrea să snobeze clientela bucureșteană !"

Bucureștiul !

„Ce caut eu aici ? Micuța mea Ana și coșul ei cu gheme colorate !" Ziarul fîșîind ușor la picioarele lui cînd se ridică ! Liniștea confortabilă, caldă a salonului. „Dar Polonia ? Visele mele revoluționare ? Răbdarea mea dureroasă ?".

Lovește în fuga lui aiurită un bărbat de vreo cincizeci de ani, îmbrăcat îngrijit și mirosind a lavandă :

— Idiotule !

„Da, da, sînt un idiot, accept, un idiot". Toate pentru el intraseră în rutină : rapoartele, hîrtiile adresate Ludwigăi sau lui Alléon, în timp ce acolo fierbea suferința reală, suferința concretă... Se ascunsese, pur și simplu se ascunsese în spatele unei dureri abstracte, discrete, accesibile unui exilat ! Și Valahia îl înghițise, era în burta chitului și chitul îl devora încet, cu tandrețe, și lui îi făcea plăcere această asimilare sigură, binevoitoare — da, trebuia să recunoască, Valahia nu-l obligase, poate pe nici un exilat țara găzduitoare nu-l obligă, dar o anume tandrețe reciprocă se născuse, ca între o mamă și un copil rătăcit de părinți — o mamă bună, blîndă, primitoare, dar cu conștiința că face un bine, un gest de adopțiune, nu o oficială tutelă — și un copil tînjitor după alte meleaguri, dar de fapt înrobit acestei călduri sentimentale pînă devine viciu. Valahia nu era obișnuită cu emigrația, ca Franța sau Anglia, care păreau a-și primi pupilii fără entuziasm, așteptînd de la ei adulație, supunere, genunchi îndoiți — Valahia îi primise, de aceea, cu mîndrie, de parcă ea era cea onorată. Ajunsese, prin voia împrejurărilor, refugiu pentru dezmoșteniți ! Acesta era sensul afecțiunii ei.

Adevărul, rușinea erau că obosise așteptînd.

Czayka își umpluse timpul alergînd de colo, colo, comandînd liota lui de ucrainieni bătăioși, hălăduind prin hanuri sărace dobrogene, prin hoteluri luxoase la Constantinopol, la București, pe vremea războiului Crimeii, prin casele bulgărești bogate, luate cu japca de la pro-

prietari, pentru o noapte. Chiuia, se zbuciuma, își pusese viața în primejdie în război, avusese conflicte cu Fuad, cu Aali-pașa, cu Czartoryski, Zamojski și ceilalți trimiși ai hotelului Lambert, unde marele conte, după ce își țesuse cu sîrg pînza mereu destrămată, se stinsese într-o zi de caniculă pariziană. Dar el... el stătuse aici, în București, trăgînd cu urechea prin saloane și consulate. Asta fusese treaba lui, *rostul* lui, să știe ce se petrece aici... Și recunoaște acum că de multă vreme ceea ce face este pur formal.

Cînd s-a mai gîndit el cu adevărat la Polonia? Răbdarea aceea dureroasă i-a fost păcălită. Polonia nu-i mai aparținea sau, mai exact, el nu mai aparținea Poloniei.

Pașii i s-au înmuiat. Unde să se ducă? La Adamski? Promisese lui Glück că va merge să-i anunțe pe „ceilalți", oameni care așteptau vestea cu neliniște. A doua zi, Glück voia să comande un *Te Deum* pentru Polonia la catedrala catolică... Adamski este într-o frumoasă tranzacție pentru hotelul acela din Sărindar... Și la urma urmei perdelele Anei ce sînt? Sigur, salonul lor are nevoie, nu prea mare, de perdele noi, și el i le-a și promis!

Se bucură pentru Polonia, dar adevărul este că el nu-i mai aparține. Poate pentru că nu mai crede că va ajunge cîndva acolo! Vestea îi stîrnise acel irațional elan pe care doar vechi prieteni din copilărie ți-l mai pot stîrni, propunînd o nouă bătălie între cartierele învecinate, cu bulgări, cazemate, proiectile azvîrlite anapoda!

„Ludwiga, nu se poate! Noi sîntem mai mult... Eu trebuie să-ți explic de ce...".

Intră aproape fără să se fi gîndit înainte, din reflex, din prietenie, pe poarta prințului Ghica. Trage de clopoțel, bodogănind-o încă pe Ludwiga și afurisita ei politică diplomatică. Este invitat în salon și, în mijlocul familiei, între pian, fotolii, sobă și copii, el aducea vestea aproape buimac:

— A izbucnit insurecția în Polonia!

Și iar plînge, lacrimi mari i se rostogolesc pe obrajii înghețați spre uimirea Elizei, Mariei și a lui Scarlat Ghi-

cu ghemuit sub otomana din colț. Prințesa Sașa își încrucișează brațele pe piept ca Ana. Ghica îi ia cald palmele în palmele sale. Îl cunoaște din '46, dinainte de revoluție, dinainte de exilul lui la Constantinopol — un tînăr ironic, dar înflăcărat și abil, însă l-a cunoscut mai bine după înapoierea din exil, un politician cu mii de ascunzișuri. Rămîne puțin uimit de reacția aceasta afectivă : „Deci, el mai crede în această soluție ?"

Îl privește fericit și vesel ! Trage de clopot și comandă șampanie „din cea veche". Prințesa Sașa rîde, se așează la pian și cîntă *Marea poloneză*. În curînd, cu băutura fierbînd în cupe, se privesc emoționați.

„Ar trebui să mă îmbăt, asta ar trebui !" spune și bea pînă la fund cupa.

— Dumnezeu să aibă în pază țara dumitale, domnule Gradowicz, îi șoptește Sașa.

„Dumnezeu, da, numai el o mai poate păzi, numai el...".

Toate discuțiile din urmă îi revin în minte. Cearta dintre emigranții polonezi, unii care alcătuiesc detașamente clandestine de cavalerie care să intre în Galiția prin Moldova, alții care vor să se aștepte o conjunctură favorabilă... El însuși fusese pentru o astfel de *așteptare* și, deodată, are sentimentul că Polonia nu va avea niciodată o conjunctură favorabilă, este destinul ei — să plătească cu trupul sfîșiat conflictele europene... Ce-o mai așteaptă ? Ce i-a mai fost hărăzit ?

Ion Ghica se trezește primul :

— Trebuie să vedem ce atitudine vor lua cei de la Constantinopol ! spune încă zîmbind emoționat, tîrîndu-și însă emoția ca pe o trenă grea și neplăcută. Poate un miracol va pune în mișcare forțele astea europene, inerte, inerte, de la care prea așteptăm totul și nu se întîmplă mai nimic...

Deja luciditatea a pus stăpînire pe mintea lui și începe să-l privească duios, cu o îngăduință paternă din care ar putea înțelege : „Doamne, cît de tare vei fi dezamăgit !".

Paharul lui Gradowicz reflectă lumina primelor luminări aprinse de Louis, valetul acela imposibil. I s-au

lipit ochii de el ca de o icoană, îl privește și cade, cade, alunecă :

— Va fi o catastrofă ! șoptește.

Se plimbă pe marginea marelui covor din salon și, în tăcerea care se lasă, își aude urechile pocnind în ritmul inimii. Repetă :

— Va fi o catastrofă !

Uită ezitările lui Napoleon, sila englezilor de aceste țări care încurcă în mîndria lor mersul bun al marilor puteri, indiferența aproape iresponsabilă a diplomaților și sforile care au și început să se țeasă între Austria, Rusia, Prusia, ca un ghem încîlcit al Anei. Și deodată vede pămîntul răscolit de la Nămoloasa. Va fi al lui ? De cîteva luni tot așteaptă să-l poată cumpăra, așteaptă adică legea care să dea drept străinilor de proprietate în *Principatele Unite,* legea pe care Camera o tot amînă... E un pămînt bun, roditor, sate bogate, un conac consolidat de curînd. Și mai sînt și perdelele acelea !

Unde este viața lui ? Aici ? Acolo ?

Cum ar mai rîde de el acum Ludwiga, cum i-ar batjocori nedumerirea. Cu ce drept ?

Se împiedică în covor cînd se îndreaptă spre Louis cel nesuferit, „un nătărău cu ifos“, pentru a-i mai turna din șampania aceea minunată care l-a pus pe picioare, l-a adus, culmea !, la realitate. Apropiindu-se de pian descoperă din nou suferința aceea patriotică, zăpăceala aceea lăuntrică, dîndu-și seama că Sașa Ghica îi cîntă balada lui Chopin care îi place lui cel mai mult, balada nr. 1, cifră predestinată, nu ? Îi vine să-i sărute degetele. Merită el toate astea ? Cum o să le merite ?

Clopotele unei mănăstiri bat într-o duminică de vară, o bătrînă mică, grasă își piaptănă rușinoasă părul alb, rărit, cineva strigă aiurea după un cîine, altcineva strănută și ei pătrund în sat — ei, revoluționarii. Sub copitele cailor au deja praful Cracoviei...

— Ceea ce trebuia să fac, îi spune el Sașei Ghica, a fost trasat dinainte, doamnă ! Dar pot sau puteam să abjur de mult, nu ?... N-am îndrăznit. Pentru mine nefericirea și idealul se confundă...

Sunetele au încetat brusc. Femeia din fața lui îl mîngîie cu privirea de parcă Ludwiga i-ar spune, în sfîrșit, „dragul meu, dragul meu !“, nu așa cum ar putea, printr-un miracol, s-o facă în realitate, ci numai așa cum în irealitatea simțirii lui ar putea-o face.

Șampania nu are efectul ei euforizant. Dimpotrivă, îl înghesuie într-o suferință patetică. „Să renunț la tot, la tot ? Să plec în acele companii zănatice ale lui Milkowski, spre Galiția, spre Cracovia ?... Dar va fi o catastrofă !“ Sașa Ghica și-a reluat fraza muzicală.

— Exilul a fost pentru mine, prințe, se întoarce el spre Ghica, o patrie pierdută, o patrie visată și de aceea pierdută !

— Trebuie să examinăm cu multă răceală situația, să vedem, poate, totuși, ceva se va mișca în Europa pentru cauza poloneză, știi și dumneata cîte surprize au fost numai în ultimii ani...

Al doilea pahar de șampanie l-a dărîmat. Nu mai înțelege nimic din ceea ce se petrece în jur. Aleargă în jurul covorului și deodată, draperiile crem ale salonului... „Am lăsat-o singură pe Ana ! Ce-o fi crezînd ? Ce-o fi gîndind despre mine ? E un copil ! O femeie inocentă !“

Dar, iat-o, iat-o, nici nu s-a gîndit bine la ea și în ușa acestui elegant salon apare chiar Ana, cu fața ei palidă, romantică. L-a căutat ? A dorit să apeleze la prințesa Ghica pentru a înțelege ceva din ceea ce se petrece cu el ? Aduce aici frigul de afară, dar unde îi sînt ghemele colorate, zău, fără ele, și Gradowicz începe să rîdă blînd, patern, o îmbrățișează resemnat. „Noi doi, la bine și la rău... nu-i așa ?“.

XI

N-ar fi rău dacă acum, după atîtea pagini în care ne-am întreținut, sper, cordial, am sări cîteva luni din viața eroilor noștri. Ne putem permite, este în dreptul

oricărei povestiri (clasice sau moderne), chiar dacă este vorba de o istorie adevărată, să comprimăm sau să extindem timpul trăit — unii au descris pe zeci de pagini doar mișcarea leneșă a unui braț spre un raft al bibliotecii (orice s-ar spune, cînd deschizi o carte te invadează atîtea impresii din viață și din alte lecturi încît printr-un efect magic coperțile ei ar trebui să se topească între degete), gest care n-a durat în realitate decît un minut sau mai puțin. Obligația noastră este însă a nu uita nici unul din evenimentele importante pe care Istoria, în marea ei generozitate, ni le-a dăruit — fapte de toată mîna sau fapte mari cărora trebuie să le găsim locul și semnificația.

Am putea recurge din nou la Sașa Ghica, acest *raisonneur* modest, discret pe care aproape l-am inventat și pe care unii (nu spun cine, persoane de încredere !) îl socotesc prea demonstrativ. Renunțăm din politețe și, la urma urmei, din vanitate la această plăcută pentru noi siluetă. Pentru că îi putem totuși ține foarte bine locul. Sîntem spirite lucide, avem avantajul de a nu fi locuit în secolul al XIX-lea, „secol luminat între toate", ci în cel următor, în toate chipurile mai presus, doar în cîteva detalii mai prejos. Important este să nu pierdem șirul întîmplărilor și nici vioiciun[illegible]a personajelor.

Să amintim, mai întîi, săr[illegible]d cu grație, ca un balerin care, în aer, își tot lovește gl[illegible]nele cu o zvăpăiată dexteritate, de balul de la teatru, di[illegible] iarna lui 1863.

Avem un martor interesant.

Cunoaștem replica pe care un erudit ne-ar da-o : *testus unus, testus nulus*. Este într-adevăr un singur martor, unul pe care simți nevoia, evident, să-l corectezi, dar care are calitatea de a fi foarte expresiv : Ion Bălăceanu. Vi-l recomandăm cu toată căldura. Dar, cum spuneam, trebuie să ma[illegible] adăugăm cîte ceva cu imaginația noastră.

Deci, să ne imaginăm sala mare a teatrului, mai mult lungă decît lată, cu lojele aurite și capitonate cu pluș roșu închis. Fotoliile din stal au fost scoase. Pe scenă un decor pompos, dar vechi : statuia României în centru, trei boschete de oleandri, trandafiri și cetini de brad ascunzînd orchestra. S-a făcut însă multă risipă la bufet — deși se știe că finanțele municipiului, ca și ale țării sînt

foarte costelive. De bîrfe de acest gen n-am dus niciodată lipsă, iar finanțele țării n-au fost niciodată strălucite, așa că sîntem în spiritul tuturor epocilor dacă le amintim.

Candelabrele ard feeric, invitații se plimbă agale pe parchetul lustruit și-și aruncă fermecătoare replici și îngrijorate vești.

Ar fi păcat să nu descriem vaporoasele crinoline pe care doamnele au grijă să și le examineze reciproc. Iată o rochie bleu pastel cu un corsaj nostim făcut din încrucișări largi de panglici satenate și cu o bordură de broderie lyoneză pe marginea fustei. Toaleta de tul *rose de Chine*, cu decolteu à la Vigée-Lebrun, prins cu trei trandafiri de un alb-cenușiu, are pe poale un volan amplu prins cu aceleași triste și romantice flori de mătase. Să nu uităm să amintim de pandantivul de argint emailat care stă lipit de gîtul subțire și delicat al femeii — ca o zgardă fină. Dar cea mai strălucitoare apariție o are doamna Kretzulescu, doamna prim-ministru, într-o rochie *sanguin* cu garnitură de *tulle* irlandez, brodat și rebrodat cu fir de aur în mari crizanteme reci, iernatice, răcoroase. Poartă la gît un medalion cu irizări violente. Pe el sînt încrustate rubine și diamante în feuille email translucide, fleur en améthystes sculptées, ô là, là, quelle subtilité !

Pe corsajul altei doamne strălucește o broșă din ametiste de Siberia, pe umărul alteia un fluture încrustat pe aripi cu turcoaze și opale — lucrătură de maestru !

Să nu exagerăm însă cu asemenea detalii și să plictisim domnii. Ele au hazul lor, dar am amintit deja de acele replici...

— Nu există nici o diferență între un prost și un om inteligent care se înșeală, spune un bătrînel rotofei într-un frac foarte strîmt — negustor de coloniale ? — unor tinerei foarte veseli.

— Nu v-ați înșelat niciodată ? întreabă tandru și impertinent unul dintre aceștia.

— Cine se minte primul se minte mai bine, declară un tinerel foarte vesel unor bătrînei rotofei, în fracuri foarte strîmte.

— Ce păcat ! sînteți atît de june, ați venit tîrziu, noi am început-o demult, replică unul dintre aceștia.

Peste marginea unei loji, un domn înțelept se tînguie unui alt domn înțelept :

— Parcă văd cum Napoleon și Franz-Josef se înțeleg să binecuvînteze insurecția poloneză prin cedarea Principatelor Austriei în schimbul Galiției libere...

Ei, multe a văzut și nu mai speră nimic bun. Să fugim de el. Noi mai avem speranțe, nu ? Dar în loja de jos consulul Sardiniei mormăie, în timp ce face curte unei suave tinere neveste :

— Sărmanul, nici nu știe cît de aproape de adevăr este !

Baligot de Beyne se agită printre musafiri. Face oficiile de gazdă pînă la apariția Prințului și Prințesei căci a fost însărcinat de Alteța sa să organizeze balul. El explică tuturora :

— Știți, Alteța Sa mi-a spus că am libertatea să fac cum cred, numai să iasă ceva măreț și să fie invitată toată lumea. „Am să fiu foarte amabil, am să dansez și am să stau pînă dimineața !".

Apoi, secretarul particular al Domnitorului Cuza șoptește la urechea miniștrilor :

— Cred că vrea să-și vadă toți prietenii și dușmanii deodată !

— Nu se va putea dansa din pricina înghesuielii, mîrîie prefectul de poliție.

— Da de unde, este loc destul, îl liniștește un sceptic, sînt mulți care nu vin...

— Dînsul se gîndește la cei ce vor veni oricum, neinvitați... îl corectează un prieten.

— Ce părere aveți de domnul Panu ? întreabă Baligot de Beyne schimbînd vorba. L-am văzut la Cameră. Il était gravement assis entre Rosetti et Jean Bratiano, la tête inclinée et regardant son nombril comme le Dieu Vischnou !

Nicolae Docan, vărul Prințului, ține să adauge :

— Se zice că au fost plătiți de către diverși interesați niște mici vagabonzi care au strigat în urma lui : „Trăiască Panu !" și înscenarea i-a mers la inimă. Acum crede

cu tunurile, așezate de Bobotează în Piața Teatrului, nu întîmplător aveau țevile îndreptate spre hotel *Mărgăritarul*, în care locuiește.

Se rîde mult, cu poftă.

Lambrino mai vine cu o informație :

— Bietul om e sărac lipit. Vizitiul său i-a intentat un proces pentru două luni de salariu neplătit.

Prin sală circulă stîrnind haz cu nervi o foaie volantă, surprinzător de bine îngrijită.

O domnișoară a cărei mamă se numără printre doamnele de onoare ale Elenei Cuza recită poezia în șoaptă prietenilor ei :

— „Pe-un deal oarecare / Cu renume sfînt...

— Aha, Dealul Mitropoliei, desigur, ha, ha !

— „...Făcea zgomot mare / O moară de vînt..."

— Camera, sigur, ha, ha !

— Tăcere ! Tăcere ! Să auzim !

— „...Dar biata morișcă, / De și-avea un pic / De porumb și hrișcă. / Nu lucra nimic, / Ci-n văzduh pornită / Se'nvîrtea mereu ; / Părea că-i vrăjită / De duhul cel rău !...".

Lumea se zguduie de rîs, lumea mormăie indignată, se fac grupuri, grupuri, și totul se risipește în zgomotul general.

— Ce mînușițe ! Ce mînușițe ! șoptește domnul Oteteleșanu, sărutînd degetele delicate ale tinerei soții a prietenului său, congenerelui său Corneanu, bărbat mare, cu buze groase și cu un ochi pierdut într-un duel acum vreo patruzeci de ani.

— Pupă-le, Jean, mon ami ! Pupă aceste gingașe mînușițe dulci, albe, care îmi vor închide ochiul și care deocamdată se mulțumesc să-mi cotrobăie prin buzunare...

— Michel ! protestează doamna mai mult la ideea că va fi de față la ultima clipă a consortului, decît la acuzația că ar scotoci portofelul soțului ei.

— Voyez-vous, quand j'étais petit, mărturisește cu oarecare nostalgie într-un tempo lent, lent Ioan Filipescu, j'étais fasciné par les femmes très parfumées et les hommes très intelligents. Aujourd'hui, j'ai perdu l'odorat.

Într-o lojă, proaspătul locotenent-colonel Haralambie bolborosește la urechea maiorului Lecca, în timp ce urmăresc damele de la parter :

— Dragul meu, am asistat la scena în care Prințul Cuza, astă vară, l-a uns pe Kretzulescu șef de cabinet. A avut tonul cu care Caligula și-a avansat calul consul ! Îl va sacrifica cu siguranță !

Domnișoara încheie triumfal :

— „Vînt e mult la moară, / Da-i lipsesc grăunți !".

Se face mult haz, prilej ca tinerii să strîngă mîinile fetelor, ca bărbații să mîngîie umerii cochetelor.

În alt grup, un bătrîn domn, distant, privind lucrurile de undeva, din Filipine, spune :

— Ce va alege Domnitorul în această situație ? Dizolvarea Camerei sau lepădarea guvernului ?

— M-am cam săturat de dilema asta, stăm în ea din '59... răspunde un individ nervos peste care au căzut nemilos capriciile politicii.

— Nici una, nici alta, intervine un funcționar care pare că este foarte la curent cu intențiile Domnitorului. Își lipește cele trei fire de păr la urechea dreaptă peste chelie pînă ating urechea stîngă. E foarte mulțumit, deși izbucnește : Să-i ia dracu cu limbarița lor și cu alianțele lor strategice, nu-și dau seama deloc că pun în primejdie țara... Dacă mai fac mult scandal vin turcii sau ăilalți peste noi...

— Hai, coane Iorgule, de cînd mă știu tot stăm cu brațele încrucișate să nu cumva să vină ăia și ăia peste noi. Adevărul e că în acest moment sîntem atît de săraci că nu mai au chef nici unii să vină, n-ar mai avea ce jecmăni, poate blănurile Olgăi Sturdza sau galbenii lui Văcărescu-Furtună, cine știe pe unde și i-a îngropat ! Țăranul e lihnit, n-are lețcaie ! Ăi de-ar vrea să vină *la el* se gîndesc, nu la boier, că ăsta știe să se strecoare cu politichia...

Iancu Manu își ține burticica în brațele frumos rotunjite. Picioarele lui scurte și crăcănate îl țin bine, ferm :

— Sînt oameni pe care Prințul nu-i dorește ca șefi de cabinet din pricina considerabilei lor averi. Ea îi face

independenți de voința lui. Sărăntocii sînt disponibili supunerii.

— Ce n'est pas vrai ! Mulți ministeriabili pauperi n-au fost miluiți în vreun guvern. Uită-te la Panu...

— Dar Panu a avut un cabinet în Moldova, dragă !

— Vedeți, vedeți, regula nu-i bună ! Sărăntocii sînt mai independenți !

— Ei, vom avea parte în curînd de conflicte dure, spune conu Iorgu, din nou întinzîndu-și cu multă grijă cele trei fire de păr peste chelie.

— Nu cred, nu cred ! Va fi liniște ! Prințul va aștepta sfîrșitul sesiunii Camerei și lucrurile vor rămîne în suspensie.

— Ce suspensie, dom'le, ce suspensie !

În lojele de alături se petrec alte atacuri.

— Ce ochi strălucitori aveți, doamnă ! Nici Beatrice...

— Șine-i persoana ?

— Ah, o amintire din tinerețe ! Îmi acordați favoarea de a dansa cu dumneavoastră prima mazurcă ?

— Prima ? Vai, ci păcat ! Soțul mieu dija a oferit-o domnului Kogălnișianu.

— Soțul dumneavoastră ?

— Disigur ! Domnul Kogălnișianu i-a șerut permisiunea să dansezi cu mini.

— Iertați-mă, iertați-mă ! Farmecul dumneavoastră este de vină, am uitat buna cuviință ! se retrage îndrăznețul, blestemîndu-l pe Kogălniceanu : Afurisitul ! Știe că are dreptul să strîngă în brațe o femeie doar cu permisiunea bărbatului ei. M-aș mira dacă, mai departe, în afacerea aceasta începută atît de politicos, va mai cere voie cuiva !

Arthur Baligot de Beyne îl zărește pe Bălăceanu, strecurîndu-se printre invitați :

— Nu uita, prietene, Prințesa a dorit să-ți ofere contradansul acela...

Iată-ne, deci, după un atît de amplu ocol în fața martorului nostru. El face o piruetă veselă pentru a-și arăta dispoziția excelentă, supletea și buna dispoziție. Apoi la urechea unor prieteni :

— Nu credeți că Baligot are un neastîmpăr îngrijorat ?

— Păi, o mie patru sute de invitați!

— Da, dar au venit mai puțin de jumătate, nu?

— Doar amicii, n-au venit dușmanii pe care Prințul conta atîta!

În clipa aceea majordomul anunță apariția altețelor lor.

Invitații se dau de-o parte și de alta a sălii, lăsînd un culoar larg între intrare și loja centrală. Cei din sala golită a teatrului așteaptă pe locurile lor. Au încetat rîsetele, scîrțîielile scaunelor, vocile prea înalte. O mulțime de capete surîd prostește, pline de un respect inconștient, dictat mai mult de emoție decît de convingere, spre cei doi care se arată în cadrul ușii.

Prințul Cuza, în uniforma lui de colonel de lăncieri, cu epoleții aurii vibrînd la fiecare mișcare, drept prietenos, surîzător; de brațul lui atîrnă firavă, palidă, micuță și timorată Prințesa Elena într-o fastuoasă rochie de satin *limone* cu dantele de Chantilly și panglici *teinte de brun*. Decolteul amplu îi pune și mai tare în evidență albeața pielei și slăbiciunea trupului. Evantaiul din pene de struț i se învolbură la fiecare mișcare, pieptănătura înaltă și răsucită pe tîmple, ca a Împărătesei Eugenia, îi lungește fața cu trăsături ascuțite: sprîncene îmbinate, buze subțiri, nas subțire și privire speriată.

Suita, formată din membrii Consiliului municipal și ai prefecturii Capitalei în uniformele lor sobre — fracuri negre, ținută de mare gală, săbii strălucitoare, eșarfe colorate, bărbi și lornioane — și doamnele de onoare în rochiile lor înfoiate, săltînd ușor, în mersul încet al altețelor lor care salută în dreapta și stînga pe cunoscuți. Orchestra cîntă marșul lui Purcell. Toată lumea înclină capetele, busturile delicate sau planturoase ale femeilor se afundă în crinoline. Prințul înclină capul cu noblețe: „charmant, charmant!".

— E magnific, spune o tinerică unei prietene și o buclă prea rotundă, prea obraznică așezată pe creștetul capului îi cade în ochi.

Pe buzele acoperite de fina mustață șatenă a lui Cuza flutură un surîs dezamăgit. Dar nu multă vreme. Absența celor ce-i doresc abdicarea pare că îl relaxează, dar îl

și mîhnește — ca o cucerire de teritoriu prin retragerea adversarului.

A promis că va dansa pînă dimineața? Ei bine, în aceste condiții, nu numai că o va face, dar o va face cu un elan care va uimi pe toată lumea. Însă fără satisfacție, căci dușmanii ajung de la o vreme să fie sarea și piperul unei existențe excepționale, un fel de stimulent, de drog!

Ajunși în loja centrală, alte imnuri, alte marșuri, aplauze și urale — și altețele lor deschid balul.

Ce-ar fi să mai sărim peste cîteva ore? O nimica toată pentru noi. Cîteva dansuri și cîteva absurdități verbale...

Încinși de valsuri, poloneze sau mazurci, cu sufletul asfixiat de impresii și cu picioarele încă dornice de ropot, invitații marelui bal de la Teatru se bulucesc în pauzele orchestrei spre bufet.

Perechii domnitoare i se aduc limonade, mici gustări, șampanie în loja centrală, unde se strecoară rînd pe rînd cei chemați de Prinț sau Prințesă pentru a schimba protocolare reverențe...

Arthur Baligot de Beyne ține socoteala.

— Nu mi l-ai adus pe Bălăceanu, observă Cuza.

— Alteța voastră va avea ocazia să vorbească cu el în timpul contradansului... Prințesa a avut amabilitatea și i l-a oferit.

— Perfect, perfect. Elena, se apleacă el spre soția sa, fii atentă cu domnul Bălăceanu, este unul dintre cei ce vor, în ciuda prieteniei lui cu grupul celor 33, să facă un act de deferență și respect față de mine...

Baligot de Beyne nu uită să precizeze:

— Ar dori să se despăgubească, totuși, înjurînd ministerul și administrația.

— Dragul meu de Beyne, ți-a dăruit cineva vreodată un cît de mic lucru absolut gratuit?

Secretarul Alteței Sale reflectează cu o mină serioasă și jucăușă totodată:

— Mă mîndresc, alteță, cu cîteva mici fleacuri pline de semnificații sentimentale...

Prinţul îl examinează ca pe un exemplar rar :

— Ai avut noroc în viaţă !

Paharul de limonadă al Prinţesei Elena este dintr-odată gol. „Biata femeie, se îmbată cu apă dulce !".

— Şi, la urma urmei, de patru ani nu văd decît ministere înjurate, iar cei înjuraţi azi devin cei ce înjură mîine...

Să fie asta o relaxare ? Cei din loja centrală rîd temeinic. Parcă. Doamna Elena îşi pipăie broşa cu briliante şi safire, zîmbeşte aiurea interlocutorilor soţului ei şi se retrage uşurel în frică. Stă ca o pasăre căreia i s-au pus prea multe capcane. Apoi începe să tot danseze, ceea ce o scoate din orice rutină. Vals, poloneză, menuet, mazurcă, vals, polcă şi iar menuet... Şi toate ar mai fi cum ar mai fi de n-ar intra în rînd cadrilul !

Deci, orchestra cîntă primele măsuri ale contradansului !

Perechile se adună în marginea sălii, aşa cum au fost angajate. Baligot de Beyne le-a indicat locul. De acum nu trebuie să mai imaginăm prea mult, ne lăsăm doar în voia martorului nostru (*necreditabil* în multe privinţe, din pricina subiectivismului său hipertrofiat, numai că în acest caz, prin nu ştiu ce senzaţie de veridicitate pe care istorisirea sa, tîrzie, o emană, pare foarte aproape de acea neliniştitoare realitate pe care orice romancier o rîvneşte şi orice cititor o detestă.)

Surpriza lui Bălăceanu după ce şi-a luat distinsa parteneră din loja princiară este că perechea cu care fac *vis-à-vis* este alcătuită din doamna Kretzulescu în rochia ei sîngerie şi însuşi Prinţul Cuza, care gustă cu mult amuzament efectul combinaţiei.

Iată-i făcîndu-şi reverenţele. Stau drepţi în aşteptare, cu piciorul stîng cu cîţiva centimetri în faţa celui drept. Surpriza lui Bălăceanu scade, încearcă să se acomodeze situaţiei. Apoi piciorul drept se retrage cu o lină îndoire spre spate, cei doi *cavaleri* îşi privesc surîzător partenerele, şi în următoarea măsură, prin flexiunea lejeră a genunchiului drept şi aplecarea trunchiului înainte, stîngul se întinde graţios şi braţele se depărtează puţin de

coapse. Revenirea este mai energică și urmează lanțul englez — opt măsuri. Groaza lui Bălăceanu este că în aceste condiții, pentru a nu irita pe Prinț, va trebui să camufleze neîndemînarea Doamnei Elena — „toujours en dehors de son rôle, son rôle de femme, et son rôle d'altesse“, cum spun gurile rele, o remarcabil de rigidă și uitucă dansatoare. La un *avant-deux* Prințul apropiindu-se mult de Bălăceanu îi șoptește, așteptînd ca doamnele să-și facă mișcarea :

— Vous savez, c'est moi qui vous ai joué ce tour, vous n'auriez pas accepté si vous aviez su que je devais vous faire vis-à-vis !

— Au contraire, gîfîie Bălăceanu bătătorind ritmic parchetul, j'en suis reconnaissant à Votre Altesse car Elle a doublé l'honneur qu'avait bien voulu me faire la Princesse ! Surîde spre acea femeie a cărei paloare persistă în ciuda eforturilor mișcării și abia așteaptă să scape de un spectacol ipocrit.

— Non, non ! protestează Prințul Cuza alunecînd pe lîngă partenera sa, foarte dibace și lăsînd în continuare peste sensul grav al conversației o glazură frivolă, j'ai des pressentiments...

Au ajuns la *deux avant-trois* din *pastourelle* și Cuza are cele două doamne de-o parte și de alta, avansează de două ori înainte și de două ori înapoi, în timp ce Bălăceanu se învîrtește pe loc ca un titirez. Doamnele îi revin lui la următoarea figură și Cuza apucă să-i spună în drum :

— ...nous ne sommes plus les bons amis d'autrefois !

Prințesa greșește pasul următor, se repede spre propriul ei soț în loc să vină spre partener, Bălăceanu tropotește pe loc ca să-i dea răgaz să se corecteze, este destul de caraghios cum saltă astfel pe loc ca un zănatec, iar Alteța Sa face un gest de brutalitate, împingînd-o pe Doamna Elena la locul ei.

— Je suis toujours votre très humble serviteur, mais je n'ai jamais eu la prétetion d'être l'ami de Votre Altesse.

S-a cam bîlbîit în frază din pricina țopăielii și a unei oarecare bănuieli. Cel mai groaznic lucru este că orice contradans se termină cu un galop.

— Si, si, et c'est à votre amitié que je tenais... șoptește Prințul cînd își schimbă partenerele în acel *demirond*.

— Ce qui tendrait à dire que vous n'y tenez plus actuellement, Altesse...

Totuși, a reușit să calce pe pantoful de atlas al Prințesei numai pentru că ea s-a precipitat fără sens, dar nu se mai simte obligat pentru scuze din moment ce a trecut cu vederea atîtea neglijențe ale grației. Îi ia mîna dreaptă în mîna lui stîngă, se apleacă înainte și galopează, galopează, în ritmul îndrăcit al finalului. Au înainte perechea vecină și-l vede pe Cuza apropiindu-și obrazul de doamna Kretzulescu și pe aceasta ferindu-se discret, deși cuplul are o veselie incontestabilă. Ultimele acorduri îi găsesc obosiți, fericiți că au scăpat. Prințul își ia cu eleganță soția alături, fără a o despărți de partenerul ei :

— Il y a entre vous et moi un homme qui n'est pas mon ami : c'est Jean Ghika.

Bălăceanu se izbește de speteaza scaunului din loja centrală. „Asta era ? Și eu care credeam că mica mea moderație în ultimele conflicte cu Camera...".

— Pourquoi aurais-je à choisir entre Jean Ghika et vous s'il n'est pas votre ennemi...

Prințesa și-a regăsit respirația și deodată revine activă, surprinzător de activă, rîde la această replică fluturînd din evantai.

— Quelle innocence !

Dar ironia ei care s-a vrut, probabil, amicală sună dur, un reproș sarcastic aproape, ceea ce îl supără teribil pe Cuza. El se întoarce brutal cu fața spre Bălăceanu, îl privește cu gravitate, își lasă apoi moale mîna dreaptă pe marginea de pluș a lojei și-i șoptește mimînd scenele de intrigă din comediile ieftine :

— Jean Ghika est mon ennemi personnel... Vous ne savait pas ?

Orchestra atacă o mazurcă. Prințesa intră în alertă ca un animal care presimte sacrificiul. Ușile lojei freamătă și consulul Sardiniei se lansează în amabilități. Bălăceanu se repede să răspundă înainte de a fi eliminat din joc :

— Alors, altesse, le jour où il faudrait choisir entre Votre Altesse et Jean Ghika, je serrais le dernier des hommes de renier mon ami d'enfance et mon meilleur ami...

A știut, cînd a spus asta, că audiența pe care o ceruse nu va mai avea loc, iar mica lui dizidență față de grupul celor treizeci și trei se scurge în neant! Prințul este conștient că l-a pierdut, își împinge ușurel soția dincolo de ușile batante, unde o înșfacă domnul consul, prezent în mare ținută. Biata femeie are aerul că se plînge „Vă rog, nu-mi mai cereți nimic! Cu ce v-am greșit de mă chinuiți!". Bălăceanu simte o imensă compasiune pentru ființa aceasta modestă, simplă, discretă pusă în lumini prea puternice pe care ochii și felul ei de a se purta nu le suportă. Cuza îi zîmbește acru și o împinge din nou spre ușă. I se adresează peste umăr lui Bălăcean :

— Mais, en ce moment, qu'en je peux faire pour vous tenir serré ?

— Oh, Altesse, vous vous êtez mis entre les mains d'un homme dont vous m'avez dit, vous-même, qu'il était vénal...

Cuza privește vesel sala teatrului unde se așteaptă primele acorduri ale mazurcii (doamna Davilla îi zîmbește neliniștită în loja ei), și cu o voce precipitată îi răspunde :

— C'est vrai, je l'ai dit, et il l'est en effet. Mais ce n'est pas moi qui suis entre ses mains, c'est monsieur Kogălniceanu qui est entre les miennes, soyez-en bien persuadé !

Se repede spre ușa batantă și îndată se aud primele acorduri ale dansului.

Să lăsăm și noi ușa să se agite nervos în urma eroilor noștri, și să mergem să ne căutăm un alt martor. Nu este foarte ușor în învălmășeala unui bal, vă asigur. Uneori însă viața îți oferă neașteptata surpriză de a fi darnică. Prin mulțime l-am zărit, l-am urmărit, dar a fost greu să ne apropiem de el. Am preferat să mai facem un salt acrobatic peste cîteva zile și cîteva nopți pentru a intra în cabinetul Prințului Domnitor — o încăpere cu ferestre

înalte și draperii de atlas verzui, trase de-o parte acum spre seară, înainte de a se aprinde lămpile cu ulei sau lumînările candelabrelor cu jucăușe cristale care le măresc strălucirea. Pereții au dulapuri cu intarsii bogate, rafturi, sertare și uși. La biroul plin de hîrtii stă Arthur Baligot de Beyne.

Nu mai pare vesel.

Pana i s-a tocit, o schimbă.

Se ridică, face doi pași, se întoarce. A început de ieri o scrisoare către Vasile Alecsandri și azi o reia într-o dispoziție deloc optimistă. Dar nu vrea să-i lase impresia unei amărăciuni lipsite de „valahă" vioiciune și-și tot șlefuiește frazele ironic.

„Mă întrebam acum cîteva zile, îndreptîndu-mă spre ședința Camerei : Cei treizeci și trei vor rămîne ei treizeci și trei ?".

Cifra are în ea un fel de magie.

Ce-i unește pe acești treizeci și trei de deputați înfierbîntați ?

Ura și disprețul.

Ce-i umilește, de fapt, în raporturile lor cu Domnitorul ?

Baligot de Beyne mai face doi pași. Degetele bat darabana în muchia mesei.

Desigur, răbdarea și tenacitatea lui. Originalitatea lui neașteptată, evident neașteptată. S-a dovedit prea stăpîn pe sine și foarte, foarte popular.

Poporul n-a vrut fapte grabnice, ci sigure. A obținut Unirea deplină, promite țăranilor pămînt și țării secularizarea averilor mînăstirești. Are orgoliul de a nu avea un partid. Asta e rău ! Asta îl expune ! Asta jenează ! S-a izolat de toți din pricina pretențiilor prea mari, ia decizii singur, dar îi lasă să se zbată mult pentru o le dovedi nevolnicia. Da, ceva din comportamentul Prințului e nepotrivit cu timpul, cu locul, cu așteptările acelei pături electorale foarte exigente cu ceea ce a ales : prestigiul său național, întemeiat pe o stranie familiaritate cu păturile *nevotante,* disprețul față de boala care cuprinde România văzînd cu ochii ca o molimă : politicianismul. S-a închis pentru deciziile sale asupra politicii ex-

terne și interne, în acest cabinet, cu cîțiva oameni de încredere și s-a făcut, prin scenete cu ecou în public, accesibil celor mai umili, peste capul intermediarilor puterii...

Ei, și cîte explicații nu s-ar mai putea da conflictului acestuia care ia forme violente.

Ură Baligot de Beyne n-are, dispreț însă suficient pentru cei pe care îi coalizează vanitățile și furia.

Numai cînd și-l evocă pe Grigore Sturdza, „agentul recrutor" al opozanților, „pașa" cu vocea cavernoasă și brațe oțelite, sau pe Mavrocordat pe care Prințul Cuza îl convinsese să înapoieze decorațiile rusești și care face acum pe patriotul — acel sentiment ciudat de ostilitate și milă îi pufnește pe nas, ca sîngele într-o congestie.

„Pașa a cerut curajos scrutinul secret și ceilalți prinți i s-au alăturat. Despuierea a dat cincizeci și trei contra cincizeci și unu ! Douăzeci de lașități în beneficiul celor treizeci și trei."

Da, deputații care au votat în unanimitate, la 24 ianuarie '59, sub presiunea maselor, pe colonelul Cuza au crezut că oferă, ca senatul roman, o *autoritate* Prințului ales și s-au trezit, peste un timp, că acesta a acționat independent, sfidîndu-le vorbăria, pretențiile, demagogia, ambițiile. El nu s-a grăbit să-și afirme *puterea,* pentru a nu le îndreptăți furia și reproșul public, dar a insinuat-o treptat pentru a-i camufla aspectul uzurpator.

Nu trebuie să uite sarea și piperul scrisorilor, lucruri absolut necesare aici, în sud-estul Europei, unde a teoretiza, a moraliza, a comenta serios lumea pare provincial. A găsit ceva care îl va amuza desigur pe Basile în Iașul unde s-a refugiat pentru cîteva săptămîni ca să facă curte unor doamne cu albume în culori blînd pastelate.

„Te vei mira poate de ce nu găsești numele lui Dimitrie Brătianu printre semnatari. Pentru că el este un logician, cher ami. A spus aderenților : Fiți sinceri ! Mergeți pînă la capăt ! Cereți răsturnarea Prințului și semnez !".

Lumina amurgului a scăzut foarte tare, dar Baligot de Beyne nu cheamă camerierul. Oboseala balului — bucuria căznită, frisoanele protocolare, agitația, dansul, zîmbetele, anecdotele, „oh, altă boală locală, anecdotele", bîrfa,

apoi nervii și durerea de cap de după ședința Camerei!

„Domnul Panu nu acceptă schimbarea nici unei virgule din exprimarea gîndului său consemnată în contraproiect. Ion Ghica n'a pas de ces idées bêtement carrées. Cher Basile, il consent à toute rédaction de l'Adresse, autre que celle du contre-projet, pourvu qu'elle reproduise exactement la pensée à lui, et sa pensée, c'est le contre-projet... Comprends-tu sa subtile dialectique?".

Ion Ghica ? !

Ce subiect de reflecție îți oferă prietenii!

Fuseseră niște ani la Constantinopol cînd ar fi jurat pe buna credință a acestui prea influent personaj. Pentru că adesea luciditatea pare semnul unei fermități de caracter. Dar adevărul este că sîntem mai degrabă slugile ambițiilor noastre decît ale viguroasei noastre gîndiri. Ghica nu afirmă nici un principiu detestabil, însă a ajuns victima propriului său *dispreț* față de Prințul Cuza. Și, totuși, nu este doar asta, a mai intervenit un fapt deloc neglijabil pentru un om care a stat 11 ani în exil după ce a făcut alți mulți ani de dizidență în țară : sentimentul legitimității soluțiilor sale, al poziției sale sociale și politice. Un fel de siguranță care se transformă repede în aroganță și, dacă nu este servită la timp, devine suferință și *ură*.

Baligot de Beyne privește piața din fața palatului pe care trei țigani bătrîni, cu mături de nuiele, o curăță fără chef, mai mult ridicînd praful decît adunîndu-l. Gerul uscat, venit de o săptămînă peste București, a adunat în rigole toate gunoaiele și le-a înțepenit de parcă ar fi acolo de secole. „Aici, ceea ce este efemer pare secular și ceea ce este secular foarte efemer. S-ar zice că și aceasta este o artă : a face din perisabil un joc al eternității !".

Întorcîndu-se spre scrisoarea neterminată o privește rece, apatic.

Ion Ghica !

Fuseseră ani grei și, pentru fiecare, ei căpătaseră un fel de aură, un fel de miraculoasă suplețe, așa cum pentru un bătrîn îmbuibat, aflat la apogeul carierei sale,

sărăcia studenției sau a adolescenței chinuite de foame pare o aventură sublimă !

Excepțional om, Ion Ghica, în asemenea aventuri sublime !

Ar putea uita oare noaptea aceea de revelion 1855—1856 cu rîsete, petarde, șampanie și cîntece romantice, lălăite aiurea...

Fermecător om, Ion Ghica ! Le oferise tuturor o sărbătoare adevărată — veselie, inteligență, dragoste, fraternitate, energie, speranță, spirit, poftă de viață și melancolie, frivolitate și discretă dezamăgire, devotament și solidaritate... Se spulberase totul în damful politicii levantine. Se spulberase totul în iluzia șanselor de afirmare ! Se spulberase totul la apariția interesului personal ! „Tînăra generație, spusese Baligot de Beyne lui Bălăceanu, vă găsește dezbinați și, totuși, ținînd foarte tare la un prestigiu colectiv, cel al revoluționarilor de la '48, în numele cărora acționați anarhic ! Dar e un prestigiu pe care nimic nu-l mai validează în *acest* moment. Nu puteți face multă vreme față numai cu amintiri istorice !".

În seara aceea, prea festivă fuseseră toți amorezați „un sfert de oră" de lady Rowella, o englezoaică slabă, albă, delicată, blondă-cenușie („ca o perlă", remarcase Ghica și toți fuseseră de acord). Apoi, rămînînd între bărbați, Ghica le făcuse o confesiune : cîndva, la Iași, o domnișoară Agnès, una căreia nu i-a dat prea mare importanță („deși merita !") și nici n-a contat prea tare pentru *marii cuceritori ai timpului,* furioasă din pricina cine știe cărei ingratitudini, îi urlase, cu o deznădejde greu admisibilă pentru un bărbat : „Ești urît !". Sărmana, se repezise să-i arunce acele vorbe dintr-o dorință de revanșă prost camuflată, dar determinase, fără voia ei, un proces „nesăbuit", cum îl numea Ghica : „Domnilor, spunea el ridicînd paharul, am tras atunci o concluzie și anume că este neplăcut să învingi fără a lupta, să te trezești pe soclu fără a urca din greu treptele, să capeți laurii pe gratis — să zicem, doar pentru că ești frumos ! În acel moment mi-am dat seama că cei frustrați nu sînt cei ca mine, cei urîți, ci acei bărbați superbi, sportivi, cu umeri lați și coapse strîmte, cu mus-

tață înfoiată și bust promițător ! Eu, adică unul ca mine, nu va dezamăgi niciodată, pentru că în fond nu promite nimic. Odată învinsă rezistența în fața cocoașei mele pot adînci impresia prin surprinzătoarea mea replică ! Femeile sînt foarte sensibile, zău, la această vorbă de spirit — spontană, superficială, gratuită. Le face o mare plăcere să rîdă ! Să profităm !".

— À qui rêvez-vous ? întreabă Prințul Cuza intrînd în birou, cu pași înceți și leneși.

— Ah, Vous ne me croirez pas ! Ce n'est pas une belle femme, c'est un vilain homme !

— Jean Ghika ? L-am ghicit ?

— Oui, Altesse ! C'est bien lui.

— C'est vraiment remarcable comme sujet de rêverie ! face Prințul așezîndu-se pe unul din scaunele laterale ale mesei la care lucrează Baligot de Beyne. Aș medita și eu cu melancolie la el dacă nu mi-ar fi făcut destule mizerii și nu m-ar fi lucrat atît de insistent la Paris și Londra în toamna care a trecut...

— De ce ? Mă întreb de ce ?

— Ah, astea sînt chestiuni literare, dragul meu, ca om politic trebuie să iei lucrurile așa cum sînt, să nu le cauți explicații prea delicate.

— A venit de la Paris și Londra dezamăgit ?

— Evident. Și-a dat seama că prin aceia nu-mi poate face nimic — nu vor agitații și redeschiderea problemei Principatelor în acest moment. A ales — singura cale ce-i rămăsese de altfel — să mă hărțuiască în interior, în speranța că haosul local va provoca o revizuire a mentalității diplomatice occidentale... Îi instigă pe liberali și pe conservatori, nu, nu-i instigă, de ce să-i atribui o ticăloșie în plus, îi *unește* împotriva mea.

— Ce vrea ? E convins că ar fi făcut istoria mai bine decît Alteța Voastră ?

— Nu, nu este un naiv. Cine face istoria ? Cu siguranță nu este atît de naiv. Nimeni nu face istoria — n-o fac nici mulțimile adunate în piață, cele care stau la buna sau reaua credință a unui principe dispus oricînd să le căsăpească, nici suveranii care au aceste libertăți discreționare, nici diplomații în conferințe, nici deputații în

parlamente și cu atît mai puțin gazetarii sau domnii și doamnele din saloane, cluburi sau cafenele. Adică n-o fac nici unii și o fac toți laolaltă sub semnul unei obsesii colective. Numai că Ion Ghica vrea să participe la ea de undeva de unde inteligența lui se poate vedea, se poate pune în pagină și se poate expune dincolo de granițele Principatelor. Exilul i-a mărit mult scena. Are o prea mare încredere în inteligență, am încercat să-i explic pe vremea cînd mai colaboram că inteligența n-are nici o legătură cu deciziile politice. Doar instinctul, sigur, instinctul, ar putea proba vocația politică, or tocmai acesta, cred, îi lipsește.

Prințul Cuza vorbește lent, distant ca despre cineva dintr-un secol demult apus.

— Istoria nu se decide nici la masa țarului, nici la cea a împăratului Franței, nici pe canapeaua Sultanului — are grijă fiecare să împiedice acest lucru. În genere oamenii se împiedică unii pe alții în politică, acest surîs ironic al istoriei !

Zgomotele tulumbelor țigănești răsună insistent, dar Prințul Cuza nu pare a le auzi. Continuă :

— Ghica este forțat să se rezume la colportaj subțire cînd se simte făcut pentru gesturi energice, în cabinete mai spectaculoase ! E o suferință !

— Tocmai îi scriam lui Vasile Alecsandri...

— Foarte bine, foarte bine, continuă ! face Cuza, se ridică brusc și dă să plece, dar se oprește în fața ușii. Fii cît mai elocvent în fața unui prieten atît de fidel lui Ion Ghica !

Zîmbește admirîndu-și frumoasele cizme italienești cu pinteni de argint. Apoi se întoarce spre secretarul său și-i comunică fără crispare, aproape în glumă :

— Mîine vor veni la mine cu acel răspuns insolent. Îl voi lua din mîinile vicepreședintelui înainte de a apuca să-l citească și-l voi da locotenent-colonelului Pisoschi, așa înfășat cum va fi, trimițîndu-i la toți dracii. Apoi, m-am hotărît să mai înghit cîteva ședințe ale Camerei cu toată pălăvrăgeala lor afurisită, să aștept închiderea sesiunii fără a modifica nimic — nici nu-l împing pe Kret-

zulescu pe scară în jos, fie vorba între noi a suportat elegant atacurile, și nici nu dizolv Camera...

— Alteță... vă atrag atenția că închiderea sesiunii înainte de votarea bugetului va aduce noi scandaluri. Opoziția unită s-a hotărît, știu din sursă sigură, să refuze plata impozitelor.

Cuza, cu mîna pe clanță, se întoarce spre el zîmbind parcă victorios :

— Li se va pune poprire pe avere, li se vor vinde la licitație bunurile, vor fi urmăriți cu sechestrul.

— Asta înseamnă scandal de presă... Alteță, Rosetti va face caz de sărăcia lui, ca și alții...

— Nu mi-e teamă. Citește depeșele de la Paris și Constantinopol pe care ți le-am pus pe masă. Puterile garante n-au nici un chef de acel principe străin, de acele modificări ale Convenției foarte insistent propuse, de acele agitații prin sud-estul Europei pe care conjurații noștri le doresc acum, cînd în Polonia insurecția înaintează. Neutralitatea noastră în acest moment închide multe guri clevetitoare, iar un regim personal nu va fi privit cu reavoință...

Prințul a deschis ușa, dă să iasă, apoi se întoarce iar :

— Nu uita să fii mîine punctual la micul spectacol pe care vreau să-l dau, je veux rejéter le reponse à l'Adresse avec plus des témoins. Pour l'histoire, pour les historiens, pour ma gloire, pour mon autorité ! Ha ! Ha ! Te las, te las să visezi din nou la acel urît Ghica ! Mes hommages !

Ușa se închide calm în urma Prințului și în încăpere se lasă o liniște grea. Curentul de aer rece de pe culoar a ridicat ușor hîrtiile de pe masă. În piață, țiganii își continuă lent măturatul...

Baligot de Beyne își lipește palmele de soba cafenie de faianță. Se apropie de masă, citește depeșele și revine indiferent la scrisoare :

„Que te dire ? Le Prince a conservé tout son sang-froid, il est vraiment très fort. Nous avons eu d'assez vives discussions non sur l'utilité, mais sur l'opportunité de l'acte de vigueur. Je raisonnais sur une hypothèse et le Prince sur une autre. Des dépêches arrivées dans cette nuit même de Paris et de Constantinople ont donné raison

aux prévisions du Prince sur l'appui moral ou la tolérance qu'on pourrait rencontrer au dehors. Sur ce, je me rangerai de l'avis de Son Altesse et je combattrai demain la thèse que j'ai soutenue hier, ce qui me vaudras de bonnes paroles du Chef de l'État et un réputation d'inconsistence auprès des quelques ministres enragés qui ne connaîtriont pas les cartes de l'extérieur.".

Pana a luat o scamă de pe hîrtia poroasă. Cu vîrful degetelor Baligot de Beyne încearcă o vreme s-o smulgă, renunță și ia o altă pană din suportul bine burdușit.

„Je veux te dire quelques mots de Jean Ghika, le bras très actif de Mr. Green en tout cela...".

Bagă pana în gură, trage ușor de marginile ei cerate, apoi șterge.

— Nu, mai bine nu !

„Ce știu eu despre Ion Ghica ?"

Revine. Ezită.

„Ion Ghica ? Ce se poate spune despre Ion Ghica ? Sînt oameni pe care în politică îi prinzi și îi pierzi ca pe niște pești în apă. Ion Ghica e un pește mare — principii solide, raționale, atitudine contradictorie, curaj, abilitate, aproape impertinență, vanitate...".

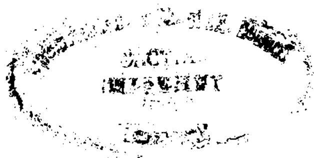
Lumina de afară s-a risipit. Secretarul Prințului Cuza scrie pe ghicite, la lumina unei bănuieli...

— Nu, mai bine nu, șoptește.

Cu această replică imaginară ar fi bine să ne retragem pentru o vreme la treburile noastre de azi. Doar o vreme !

Istoria are avantajul a fi o carte care se poate deschide oricînd și se poate închide oricînd...

Prea îngăduitorii mei cititori...

Lector : FLORIN MUGUR
Tehnoredactor : CONSTANȚA VULCĂNESCU

Apărut 1984. Bun de tipar 10.III.1984.
Format 16/54X84. Coli tipo 25,5.

Tiparul executat sub cd. 5282/984, la
INTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ
BACĂU, str. Mioriței nr. 27

Lucrarea este tipărită pe hîrtie fabricată la
I. C. H. „Comuna din Paris"